3 1761 05365121 2
PG
5038
S55
1923
sv.2
c.1
ROBARTS

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

by

MRS.
IRENE SUMMERVILLE

A. V. ŠMILOVSKÝ

SOUBOR SPISŮ

KRITICKÉ VYDÁNÍ

SVAZEK II.

PARNASSIE. — STARÝ VARHANÍK.
STARÝ MĚCHURA

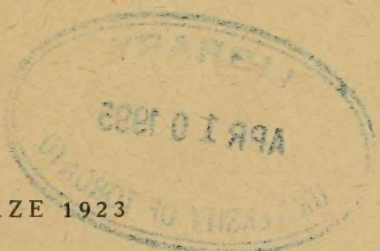

V PRAZE 1923

NAKLADATELSTVÍ BORSKÝ A ŠULC, PRAHA-ŽIŽKOV

TISKEM DRA ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE

LIBRARY
APR 1 0 1995
UNIVERSITY OF TORONTO

OBSAH:

Str.

Parnassie 1

Starý varhaník 167

Starý Měchura 289

PARNASSIE.

ROMÁN ZE ŠUMAVY

1874.

I.

Modrosivé ranní nebe dívalo se blednoucími hvězdami svými do kolny, v pravo docela a z předu z části otevřené, v níž na libovonném horském seně, řadou vedle sebe, dřímali tři turisté. Ze selských, květinatých podušek vykukovaly tři hlavy různého i zajímavého rázu. První z nich, v pravo pokraji, spočívající v hojnu plavých, malebně pocuchaných kadeří, vynikala lepostí i ušlechtilostí linií a měla na sobě onen ráz oduševnění, jakého dodává lidské tváři práce duševní, popředně umělecká. Poněkud sporý plnovous, vybíhající pod bradou v jemnou špičku, pěkně slušel k vysokému čelu, sítí lehkých vrásek popjatému a k úst libozvučnému dvouverší, přitemněnému tahy dumnými a bolestnými. Hlava sousedova byla zcela jiná co do rysův i výrazu. Linie byly ostřejší, vlasy na skráních silně prokvétající a vous po francouzsku pěstovaný byly černé; v obličeji zračilo se pravé rázné chtění a ona harmonie života, k níž dospívá nevšední člověk po mnohých slzách, po mnohém vzdechu a po mnohé srdcemorné bolesti. Muž ten uměl patrně statečně bojovati a nezpýchal rovněž tak vítězstvím, jakož nezmalomyslněl porážkou; měl svou jistou míru i v myšlení i chtění i v konání. Třetí posléze hlava, v levo pokraji, nejméně byla půvabná. Bylať prosaická jako ty její do hola ostříhané vlasy a neúhledné kníry, jež stínily poněkud široká a hrubá ústa. Botanická krabice, jež vedle muže na zemi ležela, svědčila, že

náleží vědě, a dle hlavy zdálo se, že stuhl tak v jednom odboru, jak asi zamrzli mamutové v ledových krách sibiřských.

Nacházíme se v Šajbě, pohorské to vesničce, jež leží na patě svahu Jezerní stěny v Bavořích. Vesnice skládá se z několika horských chýží, od východu k západu za sebou stojících, a stavení, do něhož přivádím čtenáře, jest poslední na východ a zároveň hospodou, v níž turista, jde-li s vrchu Javora na Jezerní stěnu a k Ostrému, nebo obráceně, povždy nalezne vlídného přístřeší k noclehu. I naši turisté přišli včera večer z Javora do hospody šajbské, a poněvadž byla jasná a teplá srpnová noc, dali si raději lože vystlati v otevřené kolně než v uzavřené nízké světnici, v níž se večer topilo a vařilo. A spalo se jim také jako po máku po včerejší dlouhé a obtížné chůzi při hrkotu vody, jež silným proudem splývala z trouby do dlouhého koryta, souběžně s průčelím hlavního stavení na dvoře stojícího. Nevelký čtyřhranný dvorek jest se tří stran uzavřen budovami; čtvrtá strana k východu jest nadobro otevřena. Hlavní stavení, dřevěná to, došky krytá chýže, před níž hned při záhrobní zmíněné koryto s vodou stojí, obráceno k východu a z nízkých jeho oken pěkná jest vyhlídka otevřenou stranou dvorku. Přes rybníček, hned za dvorkem ležící, splývá oko po měkkém aksamítu lučin u velmi jemném svahu v údolí se táhnoucích k černému lesu, nad nímž až do šeré dálky kupí se v terasách hory, vesměs vysokým lesem porostlé. Jasná zeleň lučin a tmavá lesův! Jak jed-

noduché to sestavení barev a jak půvabné, zvlášť kdy rozepiata nad nimi modrá nebes obloha. V pravo od hlavního stavení stojí kolna na seno, v níž naši přátelé jsou v nejlepším spaní, v levo naproti táhnou se skrovné stáje a nad nimi jest komora, do níž z dvorku vedou schody s pavláčkou, asi sáh dlouhou.

Jest záhy z rána, krátce před východem slunce. Žádný zvuk neruší onoho velebného mlčení, v němž spánkem omladlá příroda očekává příchodu zlatého krále dne. Dvířka u komory klapla a na pavláčku vystoupila dívka, tak čerstvá jako kapka rosní, tak líbezná jako první pocit lásky. Opřevši se o zábradlí pavláčky podívala se do kolny, kde spali turisté. První pohlédnutí bylo plaché a nesmělé, při druhém však, jako by je někdo byl přičaroval, utkvělo velké a hnědé oko její na hlavě prvního spícího muže. Vzdychla si, snad poprvé ve svém životě. První zlatý pruh vycházejícího slunce zaskvěl se nad temenem nejvyšší hory: snad i v srdci dívčině rozbřeskl se první, zlatý pruh lásky, jež tolik jest člověku, kolik slunce na zemi . . . V sladké zamyšlení pohroužena prodlela dívka chvíli na pavlači, pak sestoupivši na dvorek zaběhla na lučinu, kdežto utrhla o samotě stojící bílý kvítek. Kvítek ten měl jediný sněhobílý květ a jediný, srdci podobný lístek, bez řapíku k lodyze se vinoucí. V korunce třásla se krůpěj rosy. Dívka šla s kvítkem do kolny a položivši jej opatrně na peřinu před plavovlasého muže, v pravo na kraji, odběhla z dvorku.

Za krátko potom probudil se botanik.

»Vzhůru, přátelé, vstávejte: jest již bílý den,« volal na soudruhy.

Ti se protrhli ze spánku a vztýčili v loži svém. První pohled plavovlasého muže utkvěl na květince před ním ležící.

»Podívejte se,« zvolal bera kvítek do ruky, »jaká to líbá květinka! Jak jí říkáte, Suku?«

Botanik oblékaje se hodil okem po rostlině a pravil: »To je Parnassie. Podle Linnéa náleží mezi Pentandria, Digynia, podle Decandollea . . .«

»Systémy ti odpustím,« vskočil mu nevrle Hanuš do řeči a zadíval se do kapky rosy, v koruncе se tetelící.

»Slza noci!« mluvil více pro sebe než k soudruhům; »slza noci! Parnassie, jaké to krásné a významné jméno! A jak se zove po česku?«

»Nebožtík Presl překřtil ji na Toliji bahenní,« vykládal Suk odcházeje z kolny ke korytu s vodou; »ale na východě, v českomoravském pohoří, říkají jí srdečník.«

»Mysl lidu nikdy se neodcizí poesii,« prohodil Hanuš. »Parnassie, srdečník! Ta korunka s rosní slzou v lůně svém, ten lístek jak srdéčko k lodyze se tulící, zdaž není to něžný a prostinký obrázek milosti, vzešlé ve dvou srdcích, a touhy jich po sobě?«

»Poetovi o výklad není zle;« odpovídal druhý muž, k němuž Hanuš otázkou se obrátil. »Leč otázka druhá: Kdo přinesl ti kvítek ten v noci?«

»Kdož jiný než Zuzanka. Či nemyslíš tak, doktore?«

»Myslím, co ty,« odvětil doktor.

»A co soudíš o ní?« vyzvídal Hanuš dále sklopiv zraky.

»Jest to půvabná horská květina.«

»Tak něžná jako ta Parnassie. Zuzanka — Parnassie! A nic více, doktore?«

»Nemívám ve zvyku ukvapovati se v soudě,« odpověděl doktor. »Ale abych ti pravdu pověděl, nemohu smlčeti, že tak něžný dárek poněkud mi podivný na horskou dívku o samotě vyrostlou, áč nepřirozený není.«

»Sám uznáváš,« pravil Hanuš, vstal a zatknuv Parnassii za klobouk odcházel za Sukem.

Vykonavše ranní toilettu u koryta s vodou, vstoupili naši přátelé do světnice, kde za stolem čekaje na snídaní seděl Suk. Zuzanky tam nebylo.

»Kde je Zuzanka?« tázal se Hanuš selky snídaní připravující.

»Ráno si ráda vyběhne do polí,« odpověděla, »ač kolikrát jsem jí to vytýkala.«

Hanuš se vytratil ze světnice. Doktor vážně za ním pohlédl, ale nešel za ním, nýbrž rozpředl hovor s botanikem. Za hodnou chvíli vracel se Hanuš patrně nespokojen. Nenalezl, koho hledal, a nevšiml sobě, kterak Zuzanka stojíc u okénka své komůrky dychtivým okem každý jeho krok stopovala. Proč nevyšla? Kdo vysvětlí vrtochy mladého dívčího srdce, dotknutého první láskou?

Nasnídavše se chystali se naši turisté k odchodu. Měli pro dnešek na programě Jezerní stěnu a vrch Ostrý. Stísněn v duši vstával Hanuš od

stolu. Byl by velmi rád aspoň jeden den pobyl na Šajbě a v okolí, a přece neměl odvahy své přání soudruhům svým vysloviti. Nebyl tak mlád a nezkušen, aby byl rázem podrobil se dojmu, jejž naň učinily spanilé oči a něžná mysl půvabného děvčete, jakým bez odporu Zuzanka byla. Přese vši jímavost a poetičnost mysli své neodpuzoval od sebe důvodů rozumu, ač tentokráte dělo se to s větším namáháním než kdy jindy. Cítil na sobě, že zjev vnadné pohorské květiny táhne jeho duši mocným proudem do onoho čarodějného kruhu, v němž vedle nejčistších slastí vyrůstají nejjizlivější bolesti, a z něhož jednou uchvácenému těžko bývá vyváznouti. Všecek roztesknělý odhodlal se se soudruhy odejíti na Jezerní stěnu. Otec Zuzančin nabídl se sám turistům za průvodce po neznámých stezkách. Když vyšli ze stavení, v pravo, za rohem stavení stála Zuzanka. Šli mimo ni a podávali jí na rozloučenou ruku. Hanuš byl poslední. Tiskna jí ruku pohleděl jí do očí a spatřil v nich rovněž takovou slzu, jakou ráno viděl v korunce Parnassie. Nepustiv ruku její pravil hlasem třesoucím se:

»Což, dívko, dáš mi na památku?«

Několik krokův od Zuzanky kvetla na lučině Parnassie. Utrhla ji a dala ji Hanušovi. Ten viděl nyní, kolik bilo. Jemným tímto způsobem dala mu Zuzanka na jevo, že ranní dárek od ní pocházel, že není jejímu čistému srdci již cizincem.

Těžko, těžko se Hanuš rozloučil. Odešel několik krokův od ní, znova se vrátil a pustiv uzdu

stísněnému srdci přivinul dívku k sobě a vtiskl jí na rty bouřlivé políbení. Pak teprv odcházel za soudruhy těžkým krokem a ještě s těžším srdcem.

II.

Ušlapaná neb aspoň znalá pěšina na Jezerní stěnu nevede. Naši přátelé vstoupali po úbočí za otcem Zuzančiným směrem křivolakým po amfibolovém kamení, kořenech a hrastí nikoliv bez potu a namáhání. Horal šel svým horským krokem, totiž zvolna, ku předu silně nakloněn, co možná dlouhým krokem na prsty nohou našlapávaje. I na našich turistech bylo viděti, že nejsou poprvé v horách. Nemluvíce kráčel druh za druhem po vůdci svém, a cesty jim dobře ubývalo. Poslední z nich šel Hanuš. On jediný častěji se zastavoval a ohlížel po Šajbě. Osamělá, horská vesnice vzdalovala se ponenáhlu jeho zrakům, až posléze i poslední její obrysové v ranním šeru zmizeli. Hanuš cítil, že nebyl naposledy tam, a milostný obraz Parnassie naplnil duši jeho sladkými touhami a nadějemi, a přenesl jej na měkkých loktech svých přes kamení příkrého úbočí až k patě Jezerní stěny, jíž naši turisté za dobrou hodinu dostoupili.

Bylíť na hřbetě Královského hvozdu, nejmalebnější to partie Šumavy. Otec Zuzančin ukázal jim, kudy vede cesta k Ostrému, a rozloučil se s nimi prostě a srdečně. Když odcházel, popošel

Hanuš několik kroků za ním a vzkázal pozdravení jeho dceři. Horal podíval se při tom na mladého muže zrakem podivným a tajuplným. Zakroutiv hlavou zvolna sestupoval po úbočí.

Hanuš a doktor Toman vyhlídli si příhodné místo k odpočinku. Dva svorové kameny pod vyšší skalou posloužily jim za sedátka. Suk odešel, aby v nejbližším okolí botanisoval. Rozhled na českou stranu byl jim naprosto zamezen; ale tím rozkošněji prostírala se před nimi přilehlá část Bavor. Od levé ruky k pravé stál tu milozor krásných hor bavorského lesa. Falkenstein, Rokle, Javor velký a menší, Schwarzeck a podlouhlý Osek proti průsmyku novokdyňskému táhly se v půlkole za sebou v září ranního slunce. Kamkoli pohlédneš, vrch a dol, les a háj, a zelená lučina; celek má ráz divokosti a velkoleposti duši občerstvující a unášející. Drahnou chvíli hrouţili se přátelé naši v obraz před sebou rozložený. Doktor první přerušil mlčení.

»Po tři dni, co Šumavou cestujeme, nebylo posud příhodné chvíle, Hanuši, do syta se rozhovořiti. Vím sice, že vzácné duše každého dne přátelům se neotvírají, však dojmy dnešního dne, půvaby přírody před námi a tento příhodný útulek vybízejí, tuším, k důvěrnému pohovoru.«

»Zanech úvodu, Tomane,« skočil doktorovi Hanuš do řeči apotřásl příteli pravicí. »Moji citové k tobě za těch několik let, co jsme sebe neviděli, ani nesestárli, ani nepovadli. Jsemť posud ten starý Hanuš z vysokých škol, a ty's zajisté ten starý Toman.«

»Myslím, že nejsme oba ti staří. Časem přicházejí změny, a duše lidská jako rostlina: květy upadávají a uzrávají plody.«

»Pravda,« odvětil Hanuš zamýšleje se a probíraje se levicí ve vousu; »však jsou lidé i rostliny, jež nikdy plodů nenesou. K nim náležím i já. Přiznávám se ti, že přibývajícím věkem nedospívám k dospělosti, neuzrávám k plodům. V duši mé plno květův a málo, velmi málo plodův, a i ty květy nejsou ony čerstvé, vonné květy, jakými bývaly za zlatých dob našich studií. Porůznu jest těch, jichž nedotekl se morový dech tvrdé skutečnosti, v nichž nevězí a skryto nevrtá červ choroby a smrti!«

»Vidím, žes posud starý Hanuš a snad v říši obrazotvornosti, k níž ovšem podle přirozenosti své duch tvůj celou vahou se chýlí, neseš se posud za starou svou zamilovanou hvězdou?«

»Posud,« odpovídal určitě Hanuš. »Pěvec Kaina, Manfreda a Hebrejských melodií posud jest nejen miláčkem, ale i pravým životním chlebem duše mé.«

»Kladu vysoko Byrona,« namítal jemně doktor Toman; »mámť jej za největšího lyrika našeho století a skoro bych troufal si tvrditi, že i století budoucí většího nezrodí. Záležitosti celého člověčenstva jsou záležitosti duše jeho, kteráž hrouží je v náruživou svou náladu, rovněž tak velikou jako hlubokou, čarodějnou silou uchvacuje mysl a mohutně jí otřásá. Zdali však směr, jímž kráčí, vede ke konečnému účelu umění, zdali blahodárně slouží k účelu života bohatě nada-

ných lidí, k nimž bez odporu i ty, bratře, náležíš, to zůstavil bych přece jen na sporu.«

»Ctím každé mínění tvé,« promluvil po chvilce Hanuš, temně se pozarděv; »neboť vím, že velmi opatrně vážíš, nežli prodáváš. Také přiznávám se, že jako lékař soudíš neobyčejně pravdivě a spravedlivě o našem lordovi, ač v ledačems nesouhlasím: leč co naplat, způsob cítění a myšlení Byronova jest již způsobem mým, aneb vlastněji řečeno, jsem míhavý jen paprsek odlesku, jejž povždy v říši umění vrhati bude zářící jeho duch.«

»Dle všeho není v té duši bílo a jasno, Hanuši!« podotkl Toman.

»Pravdu díš,« odvětil Hanuš; »duše má přitemnělá jest a sotva kdy v ní se vyjasní!«

»Zavadil's, bratře, o předmět, jenž s mé strany potřebuje osvětlení,« pokračoval vážně doktor Toman. »Snad tím i v duši tvou vline něco světla a povyjasní se její vidiny. Divil isi se, že jako lékař správně soudím o poetovi. Zdá se, že hled tvůj zakalen předsudkem. Více méně jste, ne-li nepřátelé, aspoň nepříznivci přísné vědy, vy lidé poetičtí! Máte ji za protivu poesie a odstrkujete ji od sebe nepomníce, že sestru trháte od sestry. Vidím v tom nedůsledné podivínství. Vždyť hlásáte, že úkolem vaším, zlozvuky, které neladná skutečnost v duši lidské vzbuzuje, v blahou shodu a harmonii převáděti, a při tom sami stavíce se proti vědě zlozvuky ty jen množíte. Buďme jen při všem především lidé a nepusťme s oka čistě lidský účel svého života. Věda i umění tříbí se navzájem, nemoří sebe. Věda vzdělává pole

lidského ducha, a umění jest blahodárný déšť, jenž na ně se sype, aby vyrostly z něho pěkné plody pro účel životní. Jsem jist, že i ty, milý Hanuši, jsi proti všemu určitému povolání ve společnosti lidské, že máš je snad docela za vraha poesie. V tom předsudku leží příčina, že duše tvá přitemnělá, žes nespokojen se sebou a životem. Odpuzuje od sebe tuhou práci vědeckou, odpudil jsi od sebe dobrodince, jenž by ti byl osladil jsoucnost tvou na zemi. Jsem lékařem, mužem vědy přísné, avšak nikdy neuzavírám duši svou před blahodárným světlem a teplem umění. Jsouť ovšem lidé, již v stínu a chladu vědy ztuhnou, jako tamto náš Suk; však to rovněž tak chyba, jako když rozplývá se člověk v žáru poetického ducha utíkaje před chladem vědy, jímž by se vidiny duše jeho krásně vykrystalisovaly.«

»Mne již nenapravíš, doktore,« odpovídal po chvíli Hanuš; »jsmeť my poetové lidé tvrdé šije, již raději bloudíme, než abychom se ptali po pravé cestě. Odvěčný náš to los, býti nepraktickými a nešťastnými.«

Oba muži se na chvíli zamlčeli. Doktor vyňal dalekohled a prohlížel si pěknější body vyhlídky; Hanuš zapisoval něco do zápisné knížky. Odloživ dalekohled ujal se doktor znova hovoru.

»Dovol mně některé otázky praktického rázu, Hanuši. Dlouho-li tvůj otec mrtev?«

»Na čtvrtý rok,« odpověděl tázaný.

»Tys převzal po něm jako dědičný pán Bílé Jelení?« »Převzal.«

»Vedeš tedy hospodářství už několik let?«

»Nevedu; matka mně hospodaří sama.«

»Jak můžeš již nemladé paní takových starostí ukládati!?«

»Přivykla tomu už za dlouhé nemoci nebožtíka otce, a zdá se mi, že nerada by dala oblíbené veslo z ruky,« namítal Hanuš.

»Nevím,« pravil důrazněji doktor; »ale myslil bych, že především tvou jest povinností zachovati dědictví po otci při dobrém stavu. Také asi tvůj otec na tebe myslil koupiv již za pokročilého věku Jelení. Jinak by nebyl provdával sestru tvou za radu Tůmu.«

»Bezpochyby, že myslil,« odpovídal Hanuš poněkud rozpačitě; »leč, abych pravdu řekl, pohnojená ornice příliš mně nevoní.«

»A co vlastně se statkem zamýšlíš?«

»Snad Bůh mně matku několik aspoň let zachová a za ten čas spřátelím se s myšlenkou nyní mně odpornou.«

»Radil bych ti spíše vhodně oženiti se s dívkou, jež by vynikala duchem hospodářským, a tak aspoň polovinu břemene s tvých beder sňala.«

»Jsi příliš praktický člověk, doktore,« namítal Hanuš nikoliv bez trpkosti.

»Jsem venkovský praktický lékař, milý Hanuši, a hledím na věc tak, jak jest, a také tak o ní mluvím,« odvětil Toman zcela otevřeně.

»A proč sám se neženíš?«

»Toho jsou třeba jiné příčiny,« pravil doktor, zamýšleje se; »ostatně,« dodal na polo žertem, »nejsem pánem dosti výnosného statku, jakým jsi ty, Hanuši.«

»Bravo, učený pane; snad chceš říci: Nejsem otrokem dědictví po otci, jako ty, pane statkáři.«

»Cením, když uzavírá se sňatek, nade vše mravní svobodu,« odvětil doktor vážně; »ale myslím také, že člověk, chce-li se v manželství shledati s pravdou a blahem, nutně i uvážiti musí zevnější okolnosti, za kterých se žení.«

Hanuš neodpovídal a hleděl dolů stranou k Šajbě.

»Co dělá Luisa?« tázal se po chvíli doktor, sklopiv zraky, a lehýnký ruměnec prorážel snědé jeho líce.

Hanuš sebou trhl. Zdálo se na první pohled, že otázka ta právě nyní se jeho mysli nezamlouvá.

»Před dvěma lety osiřela nadobro,« odpovídal poněkud rozpačitě; zdá se mi však, že jsem ti o tom psal.«

»Psal jsi, ale příliš stručně; rád bych něco bližšího o ní se dověděl.«

»Vždyť znáš aspoň v hrubých rysech historii jejího života,« odbýval ho Hanuš.

Doktor neodpovídal.

»Matka její a moje byly krajankami a lnuly k sobě od mladosti zvláštní láskou, jež potrvala, i když obě se provdaly,« vypravoval Hanuš; »odtud ona přátelská příchylnost mezi našimi rodinami. V Praze byli jsme několik let pohromadě, a když krajský fysik Osecký na venek se odstěhoval a po několika letech zemřel, trávila u nás vdova i s dcerou celou zimu. Bylo to, tuším, již na Jelení. Otec můj, ač nebyl právě přítelem

krásného pohlaví, oběma damám velmi přál, a sestra má, Helena, ač o několik let starší než Luisa, přivinula se k ní s celou duší.«

»Vypravuješ trochu suše, Hanuši,« podotkl doktor.

»Vím, kam biješ, doktore. Leč nepřichází-li sama od sebe, nikdy se nenutívám k lyrické vřelosti.«

»Tys tedy Luisu nikdy nemiloval?« vyzvídal živěji doktor Toman.

»Zdali jsem ji miloval, to Bůh ví,« odvětil upřímně Hanuš. »Možná, připouštím, ale tvrditi tak nebo jinak nemohu. Je-li láska více než sladký, vroucí, blaživý cit, jenž časem chladne, bledne, až v duši zetlí jako to listí v listopadu: pak jsem Luisu v pravdě nemiloval.«

»A přece to dívka, hodná lásky každého šlechetného srdce,« připomenul doktor více pro sebe než pro svého soudruha.

»Ale duši mou vyplniti nemohla,« namítal Hanuš. »Vše při ní odměřeno loktem společenského blahomravu; vzdělání obsáhlé a hluboké tak proniklo jí duši, že setřela se sebe půvab nejkrásnější při ženě: čarovnou, jemnou, měkkou ženskost. Duše její není s to, aby vášní rozplanula, aby uchvacovala, a i nejkrásnější klid chladným jest.«

»Kde jest nyní Luisa?« tázal se Toman.

»Tuším, že u tety své v Praze, paní to živého a veselého rázu, jež zajisté vyhledá jí přiměřenou partii.«

Doktor se zlehka zachvěl a po minutce teprve podotkl:

»Myslil bych, že matce tvé na tom záleží, abys Luise podal ruku.«

»Možná, ba silně podobá se tomu,« odvětil Hanuš; »přímo však posud nevyslovila ke mně přání podobného.«

»Snad ses posud s ní neradil o věci i pro ni veledůležité. Jinak ovšem paní tak výtečné povahy, jako matka tvá, sotva se odhodlá některak obmezovati mravní svobodu dítěte svého.«

»Také by se jí to asi nepovedlo,« prohodil Hanuš.

»Nemluvíš ze srdce, Hanuši, anebo nevíš, jaké to štěstí, míti ještě za dospělého věku roditelku na živu.«

Hovor obou mužů přerušil Suk vraceje se ze své botanické obchůzky. Nedbaje o své soudruhy uvelebil se na zemi zády ke krásné vyhlídce. Poté vyňal z vaku svého uzenec a chléb a dal se do jídla, jakoby tři dni nebyl jedl.

»Zdejší flora nestojí za balatku,« hovořil k sobě za jídla pokuckávaje; několik vzácnějších lišejníků, totě rámus! V loni v těch časích byl jsem v křivoklátských lesích na orchideích. Bylo to gusto! Ta cesta sem jest obtížna, to je pravda; ale člověk dostane hlad jako rhinoceros, a horský hlad jest pochoutka, jíž v našich rovinách se svíčkou nenalezne.«

Poté nahnuv si more palatino z láhve vstal a vyzval přátele, aby dále se hnuli k Ostrému. Hanuš a doktor poslechli.

»Co bych dal za to, kdybych byl Sukem,« podotkl Hanuš k Tomanovi.

»Já hluboko bych do kapsy nesáhl,« odvětil doktor pousmívaje se; »ostatně, každý měříme svět a život svým způsobem, proč by Suk neměřil výlet na Šumavu svou oblíbenou botanikou a ještě oblíbenějším žaludkem?!«

III.

Cesta, jíž se naši přátelé po hřbetě Královského hvozdu k vrchu Ostrému ubírali, jest v leckterém ohledu zajímavá a zvláštní, takže sám profesor Suk častokrát se zastavoval a upřímně se podivuje, podotýkal:

»Věru, tu je pěkně; zítra šel bych tady opět!«

Cesta vedla nejprvé mezi rozházenými svorovými balvany a byla dosti obtížna, nikoliv však nebezpečna. Srpnové slunce krásně svítilo a hřálo, větru nebylo žádného, a za pohody stoupá se dosti dobře po vrstevnatých úlomech svoru. Na pravo, po české straně, stál vysoký smrkový les, zamezuje veškeru vyhlídku, v levo aspoň místy otevřený kynul rozhled do bavorského lesa. Ostatně není cesta povždy kamenitá, přijde se častěji na měkké zelené pažity a do líbých stínů lesů napříč cestou se táhnoucích. V takovémto případě bylo potřebí opatrnosti, aby naši turisté neztratili pěšinku beztoho nemnoho znalou, a nezřídka sestupovali se v temnu lesním k poradě, při níž praktický Suk obyčejně rozhodoval, takže stal se vůdcem Hanuše i Tomana. Po celé cestě nenajde se ani jediné živé

duše lidské, ani jediného přístřeší. Jestliže někde na skrytém, travnatém místě potkáš osamělého pastýře, jehož svěřenců zvonce z lůna lesního příjemně se poslouchají: měl jsi šťastnou náhodu. Na hřbetě Královského hvozdu taková samota a ticho, že duše zachvívá se velebnou hrůzou. Ani ptáček v končiny ty nezabloudí, vyjma některou toulavou sýkoru, jež sem tam na větvi věkovitého smrku vrzne. Samota ta a ticho byly by skoro děsny, kdyby cesta stále neposkytovala rozmanitých podrobností krajinných. Celkový ráz přírody, v níž zde se procházíš, jest vážnost a vznešenost; duše jen poněkud vnímavá a přírodě přístupná šíří se a zvedá, a zabírá se v onu líbeznou harmonii všehomíra, jíž pocíti a okusiti lze jen na výšinách nebetyčných hor.

Blíže k Ostrému níží se pozvolna hřbet a mírné se vlní, a čím více se přátelé naši ke jmenovanému vrchu blížili, tím jistější stávala se jejich cesta. Přišli častějšími lesy k mírně vysokým pomezným kamenům, k Čechám královským lvem, k Bavorům erbem bavorským opatřeným. Mimo to nepříliš vzdáleně od sebe rozestaveny jsou pomezné tyče, jež vedou až k Ostrému.

Slunce sálalo již v polední výši, když po více než po dvouhodinové chůzi dostali se k patě české kupy Ostrého. Obtížnou cestou unaveni ohlíželi se po vhodném místě k odpočinku a brzy je nalezli.

Na východním svahu Ostrého, na němž přátelé naši se octli, šumí statný, ale řídký hvozd. Vážné a zadumané jedle a smrky promíchány jsou v ma-

lebném bezladí smaragdově zelenými a šedokorovými poetickými buky, a kamenitá půda pokryta z větší části barevnými mechy, jelením růžkem, kapradím a tropicky bujnými trsy vonných horských malin. Slunce malujíc po lesní půdě dlouhými pruhy a rozmanitými koly zlaté kouzelné báje, dodávalo celku rázu slovanských pohádek. Hanuš byl u vytržení, doktor blaženě se usmíval, a Suk rozkládal školským humorem:

»Pánové, zde jest nám odpočinouti a pohověti si; kdo ví, přijdeme-li ještě na tak šikovné místečko a bude-li pod dnešním sluncem lze našim unaveným hnátům tak pohodlně ustlati.«

V pravo, mezi skalinami mechem porostlými, táhla se dosti příkře nahoru cestička; při ní se turisté pohodlně rozložili. Hanuš usedl nejníže dole a zahleděl se do pruhův a kol slunečních, po zemi se tetelících. Poetická mysl jeho, odtrhši se od skutečnosti, pozaletěla si v libodyšné zášeří bájí. Lepotvárné víly vyběhše ze zelených stínů stromů zdvihaly bílé nožky své k dithyrambickému tanci a z kola jich hleděly k němu dvě velké černé oči, plné sladké lásky a nekonečné touhy, oči to Parnassie.

Bezděky vstal a zašel kus do lesa od svých soudruhův. Najednou stanul a strnul bázní i slastí. Před ním na pěšině stála Parnassie.

»Jsi-li přelud fantasie či skutečnost!« zvolal a chopil děvu za ruku. Stisknutí vřelé ručky odpovědělo mu, že to skutečnost. Byla to Parnassie v nejrozkošnějším rozvinutí panenské své krásy.

Spěšná po horách chůze rozlila živý ruměnec

po jejích lících, ňadra se zdvihala bouřlivou touhou, a z divokrásných očí, ostíněných temnými řasami, sršela nekonečná láska a oddanost plným proudem v rozčeřenou hladinu duše Hanušovy. Prosté dítě z hor nesklopilo studem zraků před mladým mužem v lesní samotě; mocný cit lásky, jímž zahořelo čisté srdce její, unesl ji za drahým mužem, jemuž v náručí s nejpevnější důvěrou přinášela veškeru svou bytost.

»Tys přišla za mnou!?« zvolal uchvácen Hanuš.

»Musila jsem,« zašveholila ptáčetem dívka.

Dvě slova krátká a prostá! A přece obsaženo v nich tolik štěstí, že Hanuš jedva je snesl! Cítil v tom svatém okamžení, že přerozuje se celá jeho bytost, že týž odvěčný a nezměnitelný zákon všehomíra, jenž sluncím předpisuje dráhy, duši jeho zasnubuje družku, již určeno štěstím okrášliti pouť jeho pozemskou. Jsa smýšlením romantik přijal plně a vděčně dar, jejž sesílalo mu právě štědré nebe. Ostatně kdyby i valný podíl rozvahy Tomanovy duši jeho ovládal, sotva by se byl rozpakoval v jednání svém; neboť cítil a věděl, že tak svatý okamžik jen jednou v životě přichází a sotva jednomu ze sta lidí. I přivinul milující dívku k rozohněnému srdci svému a pojal dlouhým vřelým políbením ji po celý život v duši svou.

Chvíli si krátce a úryvkovitě pohovořili, pak vedl Parnassii k přátelům svým, posud na skalinách při pěšině odpočívajícím.

»Moje nevěsta,« představoval ji lakonicky.

Suk díval se udiven na dívku a doktora, a neuvěřil ani sluchu ani zraku. Ne tak Toman. Již dnes

ráno pozorovalo jeho bystré oko na Šajbě, že se vzňal v Hanušovi prudký cit náklonnosti ke vnadné horské dívce. Proto přivedl také na Jezerní stěně hovor na Luisu, na matku Hanušovu a na jeho občanské postavení, zamýšleje patrně k tomu, aby připomínkami těmi seslabil a zatemnil dojmy, jež na Šajbě v Hanušovi vznikly. Spatřiv najednou štěstím se pýřící Parnassii po boku Hanušově z lesa vystupovati, nahlédl, že něco se stalo, čemu při výstřední a v mnohých stránkách nepovolané povaze Hanušově není radno v cestu se stavěti. I popošel k milencům a pravil beze vší podjatosti ruku oběma podávaje:

»Vidím, že i v pustých lesích šumavských roste laskavec. Přeju ti, Hanuši, abys šťastně přesadil jej v domácí rovinu.«

»Dá Bůh,« odvětil důvěrně Hanuš a dodal přidušeným hlasem, aby Suk toho neslyšel:

»Nalezl jsem, bratře, čeho hledal jsem nadarmo po dlouhá léta: srdce v pravdě lidské a čisté jako krůpěj rosy před východem slunce; srdce, jež nic jiného nezná, a v němž nic jiného netane než zákon lásky, která v něm vzešla, a jež za tu lásku s nejčistší radostí sebe samo v oběť přináší.«

Toman podíval se při tom Parnassii do krásných očí, a ku podivu, i jemu, muži zkušenému a rozvážlivému zdálo se, že pravda jest, co pronesl Hanuš. Nemaje však zvykem v něčem se ukvapiti, smlčel prozatím souhlas svůj se slovy přítelovými a pravil odbočiv od hovoru: »Hodláš s námi jíti dále, či navrátíš se s nevěstou do její otčiny?«

»Prozatím se nevrátím,« odpověděl Hanuš, »nýbrž půjdeme s vámi nahoru. Chciť s nebetyčné výše vlasti ukázati štěstí, jež vyrostlo pro mne v tajemných stínech šumavských.«

»Nuže, dejme se na cestu,« pravil doktor, a celá společnost jala se po příkré, kamenité stezce lesem nahoru vystupovati. První v řadě Suk, pak Toman, kus pak za nimi zůstávajíce stále po zadu šťastní milenci.

»Jdeme přes Ostrý do Čech, zlaté dítě mé,« pravil Hanuš, zastaviv se na úzké stezce; »milá vlast má od dnešního dne bude i vlastí tvojí.«

»Jdu, pane, kam mne povedeš,« odvětila Parnassie pevně a důvěrně.

»Což otčina tvá, rodičové tvoji a rodná chyše? Tak rychle na ně zapomínáš?« tázal se Hanuš.

Dívka pohlédla v stranu, kde rodiště její leželo, povzdechla si a pravila určitě:

»Tys dražší mně nade všecky; proč bych vzpomínala?«

»A zavedu-li tě v cizinu,« pokračoval Hanuš, »zdaž nezastoskneš časem sobě?«

»Kde ty jsi, tam není pro mne ciziny; vždyť nelze mi bez tebe živu býti!«

Hanuš dívku k srdci přižehl a na polo nesl ji po kamení nahoru. Srdce jeho přetékalo štěstím lásky, a ústa bezděky prozpěvovala slohu roztomilé slovenské písně, jež právě mu myslí tanula:

Nechodil já za ňú,
sama přišla za mnú
jako ta ovečka
za zelenú travú.

IV.

Touha po rozkošné vyhlídce do Čech s temene Ostrého popoháněla kroky Sukovy i doktorovy. Nevšímali si mnoho půvabných obrazův, jež bujná vegetace lesní podél stezky před očima jim rozkládala, a jen podivné a dobrodružné shledání se Hanuše s Parnasií odchylovalo myšlenky jich od hlavního cíle pouti jejich po Šumavě.

»Prosím tebe, doktore,« jal se Suk hovořiti, »zbláznil se ten člověk, či hraje s vážnou tváří komedii?«

»Komedii v tom nevidím,« zněla doktorova odpověď.

»Kterak si tedy srovnáš v mysli jeho jednání se skutečností?« pokračoval botanik. »Za našich prosaických časů takový náhlý, nepromyšlený, dobrodružný skok do nejista.«

»Víš, že povždy šlapával rád jiné cesty, nežli jiní lidé,« vykládal doktor; »že vnuknutí, jež mu problesklo v mysli, s plnou důvěrou a silou se oddával, že zřídka kdy anatomicky je rozbíral, neřku-li následky jeho odvažoval.«

»A ty myslíš,« otazoval se Suk, »že skutečně horskou tu panenku pojme za ženu?«

»Myslím tak.«

»A co tomu řekne matka jeho, co rodina, co statek, jejž zdědil po otci?«

»Odpor, bude-li mu činěn, zvýší jen a rozdmýchá žádost jeho a zámysl,« odvětil doktor; »na jedné straně útlý jest jako dítě, na druhé neústupný jako skála. Těžko veň působiti.«

»Než který bude konec, bude-li jednati podle svých vrtochův?« tázal se Suk.

»Cesta životem není procházka polem,« odvětil vážně doktor; »nepředcházejme soudem budoucnosti.«

Takto hovoříce došli přátelé naší k první kupě Ostrého, s jejíž paty otvírala se již rozsáhlá vyhlídka do Čech i Bavor. Tam čekali hodnou chvíli, nežli za nimi přišli milenci.

»Zde kupa první, již tuto v levo, jak mi bylo popisováno, musíme obejíti,« pravil k shromážděným Toman a učiniv několik kroků v levo stanul, prohlížeje dosti příkrý sklon ke straně bavorské.

»Radím, pánové, k opatrnosti,« dodal, »jest jí tu velmi potřebí!«

Že schvaloval doktor opatrnost, byla příhodná rada, neboť stezka v levo po srázu kolem první kupy Ostrého, kterou bylo společnosti obejíti, byla velmi neschůdna, ano místy i nebezpečna. Někdy nestačily ani nohy ani hůl, a turisté naši pomáhati si musili rukama. Nejvíce vadila jim travnatá místa, ana obuv na nich se ohladila a krok pak nebyl jist. Leč touha a zvědavost hnala všecky ku předu a šťastně dostali se mezi první velkou a druhou menší skálu, z nichž skládá se česká špice vrchu Ostrého. I druhou skálu sobě obešli a nalezše příhodnější místo, vylezli nikoliv bez namáhání na ni. Na skále té stála pohraniční tyč, a přátelé naši byli na temeni české špice Ostrého. Prsa jejich šířila se horským vonným vzduchem a duše jich se hroužila v moře slastiplného podívání.

Hora Ostrý, jíž Chodové kol Domažlic »Prsy matky boží« říkají, temení se ve dvě špice, hlubokým travnatým sedlem od sebe oddělené a asi půl hodinky od sebe vzdálené. Špice jihovýchodní, cíl pouti našich přátel, jest na půdě české a jest vyšší nežli kupa severozápadní, ležící již v Bavořích. Česká špice vyniká malebností svou nad bavorskou a vybíhá, jak jsme viděli, ve dvě krásné skupiny svorových skal, semo tamo stromy nebo křovisky porostlých. Hlavně malebný jest pohled se strany bavorské, po které jsme provázeli po srázné stezce turisty naše až na nejvyšší témě druhé skály. První skála jest nepřístupna. Ač malebnost kupy samé rozkošnou jest náhradou za klopoty cesty, přece daleko převýšeno očekávání našich přátel pohledem s temene skály druhé.

Témě to jest holé; jednoduchá jenom tyč pohraničná vetknuta jest do země, ačkoliv by v pravdě zasluhovalo něčím důstojnějším býti korunovánu. Prostory nahoře tolik, že pět i šest lidí se tam může rozložiti. Přátelé naši nesedli si, nýbrž stojíce řadou vedle sebe zahleděli se na chvíli do krajů českých, hluboko dole v záři poledního slunce rozestřených. Hanuši a Tomanovi vloudila se slza do očí; neboť kdož by nezaplakal se Zábojem, vida ta rozsáhlá role, pokropená potem i krví národa, vida všude pilnost, přičinlivost, vzdělanost a přirovnávaje v duchu, jakou odměnu béře za to vše národ náš, nedím od sousedův, ale i od většiny svých vrstevníků v Evropě? Slastí i bolem trnula duše v našich divácích. Nikdo

z nich nepromluvil drahnou chvíli ani slovíčka. Posvátné ticho, temným šuměním vážných hvozdů šumavských takořka oduševněné, unášelo duše jejich na perutích svátečné nálady v nekonečnost a věčnost. Pohled do vlasti s oblačné výše zavírá v sobě kouzlo, jež padši do paměti nikdy v ní nezetlí.

I historické upomínky, jež pohled do nejbližšího okolí v duších jejich probudil, zvýšily celkový slavnostní dojem. Leželť k severovýchodu u nohou jich průsmyk novokdyňský, v pravdě klasická to pro nás půda. Mlhavé šero dávnověkosti, magicky osvětlené září starověké naší poesie, rozstupovalo se před okem jejich. Bujaře ryčíce hnali se zástupové Zábojovi a Slavojovi za německými žoldnéři, a svobodný muž Záboj šlápl parobovi Luďkovi na zpupnou šíji. Za Zábojem táhl bohatýrský Sámo tepaje na hlavu Franky, těmito krajinami od Rýna do Čech se deroucí; za Sámem Břetislav I., jenž třikráte tu nad Jindřichem III. dal troubiti k vítězství, za Břetislavem Prokop Veliký, jenž s bratry zákona božího tu slavil Ryzmberský hon, za Prokopem nejdražší náš Jiřík z Poděbrad, jenž po dvakráte u Nýrska a Milavče českým loktem měřil lebky křižákův.

Unášeni dojmy přírodními, vlasteneckými a historickými setrvali přátelé naši dlouhou chvíli na temeni Ostrého nemluvíce ani slova. První odešel se skály Suk, aby botanisoval, a po něm doktor Toman, aby podrobněji seznal nejbližší okolí. Hanuš ovinuv ruku kol pasu Parnassie usedl s ní na pokraj skály a uložil hlavu svou na ňadra její

v radostném chvatě se vlnící. Úsměv nevýslovně blahý zářil v očích milencův splývaje z duše do duše proudem úchvatným.

»V tuto krásnou zemi uvedu tě, zlaté dítě,« jal se Hanuš hovořiti neodvrátiv s Čech zanícených zrakův. »Zde před tváří vlasti mé, u výši, po níž oblaka se prohánějí, jejíž nebeské čistoty nekalí všední pozemský ruch, zde pověz mně, dítě, jak mne miluješ!«

»Viz hlubinu pod našimi nohami rozevřenou a ostrými skalisky posetou,« odpověděla po chvilce dívka z hor hlasem rovněž tak líbým jako pevným; »viz hlubinu a rozkaž, abych do ní se vrhla. A vrhnu se do ní!«

Při tom sebou hnula, jako by skutkem pravdu slov svých dotvrditi chtěla.

Hanuš ji chopil bezděky za ruku.

»Myslíš, že chci skočiti?« otázala se s přízvukem polo vážným, polo žertovným. »Neobávej se, neskočím; neboť jak bych nyní mohla odtrhnouti se od tebe, jenž štěstí mi podáváš, o němž ani ve snu nikdy se mi nezazdálo! Avšak . . .«

Parnassie se odmlčela. Lehký mráček přitemnil hnědý aksamít jejích zrakův, a kol pootevřených čerstvých rtů zakmitlo se stáhnutí, bol i vzdor a pevnost značící. »Dopověz,« žádal Hanuš.

»Avšak,« pokračovala dívka hlasem smutnějším, »kdyby srdce tvé se ode mne odvrátilo, kdybych omrzela tebe, kdybys zatoužil potom býti svobodným: nerozmýšlela bych se hledati hrobu v bezedné hlubině. Nu viď, že nerozumna jsem a dětinská?«

»Nikoliv,« odvětil vážně Hanuš; »čím více tě poznávám, tím dražší jsi mně, tím více si tebe vážím, Parnassie!«

»Proč mne tak nazýváš, pane?« tázala se šťastná dívka.

Hanuš se dal do vysvětlování a dostav se do proudu nevěděl, jako každý milenec, kudy ke konci. Všecky nečetné upomínky z včerejšího večera a dnešního jitra, od prvního setkání se u vodojemu, až do loučení se na rohu chýže, vystoupily v libém skladu jeho řeči znova do života, a něžný dárek a zároveň poslíček lásky, poetická květinka Parnassie zaujímala v nich střed i vrch. Když líčil, kterak večer s obrazem své milenky v duši usnul, prohodila Parnassie prostomile: »Se mnou se jinak dělo. Neusnula jsem, a ač jsem modlitbami obraz tvůj odháněla, nezapudila jsem ho. Po celou noc bylo všecko myšlení mé u tebe, a vědomí, že ráno odejdeš a již se nevrátíš, jako ta skála drtilo mi srdce. Večer na lučině zastavil jsi se u srdečníku a řekl jsi: Pěkná to květinka! Sotva se ráno šeřilo, vyběhla jsem na louku a položila ji před tebe spícího. Jako ta květinka uvadne bez země a vláhy, uvadneš i ty bez něho, myslila jsem. Ale květinka mluvila za mne; Bůh tak mně usoudil.«

»A proto, dítě,« pravil Hanuš, »že nový ti vzešel život, život lásky, znova pokřtil jsem tebe. Od dnešního dne jsi má Parnassie.«

»A ty's posud po celé cestě neutrhl pro mne kvítečku,« vyčítala mu jemně novokřtěnka.

»Hle, tamto kvete kvíteček modrý jako blankyt

nebeský; ten bude tvůj, Parnassie,« pověděl Hanuš vstávaje se země.

»Probůh, netrhej ho, abys nepřišel k úrazu,« zvolala úzkostlivě dívka snažíc se Hanuše zadržeti.

Hanuš ji jemně odstrčil a poklekl na pokraj skály, aby utrhl kvítek. Nebyv dosti opatrný svezl se po hladkém kamení a spadl se skály. Pronikavý, děsný výkřik vyrazil z hrdla uleknuté dívky. Doktor a Suk přikvapili, aby pomohli. Na štěstí zachytil se v pádu Hanuš vyčnívajícího balvanu a nespadl hluboko. Chtěje vstáti zaskřípal zuby bolestí, jež z levé nohy celým tělem mu projela. Přátelé pomohli mu na bezpečné místo, a doktor prohlédl mu nohu. Nebyla zlomena, ale tak porouchána, že nebylo lze mysliti na další cestu v horách. Parnassie hlasitě vzlykajíc padla mu okolo krku a stěží jen dala se všemi třemi muži upokojiti.

»Co si počneme?« naříkal Suk, »daleko široko nenalezneme tu ani živé duše, ani přístřeší!«

Parnassie se vzpamatovala.

»Asi půl hodiny odtud je lesní chyše, k níž snadno cestu naleznu. Pomozte mně, pánové, já jej tam odnesu.«

Doktor a Suk podívali se s úctou na srdnatou dívku. I vzali raněného Hanuše mezi sebe a sestupovali s ním zvolna a opatrně lesem dolů do sedla mezi oběma špicemi Ostrého. Kdykoliv odpočívali, poklekla Parnassie k Hanušovi a šátkem s hlavy strženým utírala mu pot s čela kanoucí.

Asi za hodinu po velmi volné a obtížné chůzi

s raněncem spatřili z mýtiny nahoře při lese prkny a kameny pokrytou střechu horské chyše, do níž je Parnassie vedla. Šťastně se do ní dostali, a byl již také čas, neboť Hanuš chvílemi bolestí omdléval.

V.

Stavení, do něhož naši přátelé Hanuše šťastně přivedli, byla samota, ležící při málo užívané vozové cestě na svahu vrchu uprostřed širého lesa. Místo samo mělo polohu příjemnou. V levo, se strany, kterou přišli od Ostrého, táhl se těsně při cestě vysoký smrkový les; v pravo od cesty rozkládala se po svahu zelená louka a několik orných políček, kolkol opět lesem vroubených. Cesta vedla mimo stavení opět do lesa a měla v těch místech hodný kus zcela rovný směr. Hospodářství náleželo obstarožné již vdově, jež se synem a dvěma dcerami z něho se živila. Dříve, dokud pořádná silnice dole v údolí podél Úhlavy nebyla vystavěna, bývalo v Pohorské chyši, jak okolní horalé našemu stavení říkali, veseleji nežli nyní. Bylať vozová cesta mimo ni se táhnoucí jedinou cestou, jíž v létě dříví z hlubin lesních při patě Ostrého se vozilo, a proto asi zakoupil se v těch místech otec muže naší vdovy, neboť stavení jeho bylo poloviční hospodou. Časy ty minuly, a obyvatelé Pohorské chyše málo kdy spatřili cizí tvář. Otec Zuzančin, maje před lety nějaké řízení v Čechách, vzal dvanáctileté děvče s sebou. Když se vraceli, vedla je cesta ke Svaté

krvi v Bavořích, kteréž poutnické místo chtěli navštíviti mimo Pohorskou chyši, kdež před bouří a deštěm včas ještě nalezli přístřeší, a poněvadž dešť se protáhl, i nocleh. Děvče dobře si pamatovalo polohu místa, čímž zavděčilo se dnes ubohému milenci svému i jeho přátelům. Hospodyně přijala celou společnost ne právě laskavě, avšak také nikoliv nevlídně, jak již horalé bývají. Hanušovi připravila dosti obstojné lůžko v jedné světnici, kterou měla, a ušlým jeho průvodcům shledala mléko, vejce a sýr na občerstvenou. Nejprvé uložili a opatřili Hanuše, na nějž šla mdloba za mdlobou. Doktor Toman prohlédl důkladně nemocnou nohu a učinil, čeho bylo potřebí a co vůbec při okolnostech bylo lze činiti. Noha byla silně oteklá a nezbývalo, než dávati na ni studené obklady, kteréžto práci Parnassie s největší ochotností se podrobila. Vůbec nešla ani na krok od Hanuše, a doktor i profesor děkovali v duchu šťastné náhodě, že přidružila k nim to dobré a líbezné děvče, jež rázem dobývalo si sympatie obou mužův. Pozorně, trpělivě a obětavě, jak jenom duši v pravdě milující lze, opatrovala Parnassie svého milence. Když pak studené jako led obklady zmírnily palčivost v noze, a sklenice chutného mléka občerstvila umdlené cestou síly životní, a Hanuš posléze na chvíli usnul: sepiala polekaná dívka ruce, zahleděla se k matce boží na stěně a modlila se za milence. V tom okamžení byla tak krásná, tak milá, že kdyby se byl Hanuš probudil, sotva by byl uvěřil, že se posud nachází na zemi a že leží na loži strastiplném v odlehlé

horské chýši. Genius lásky proměnil nepatrnou světnici v obětnici, plnou smíru, útěchy a lahody.

Zatím procházel se doktor se Sukem po vozové cestě, s které se to pěkně dívalo dolů, v tak zvaný křížový kout, v němž s Úhlavou se scházejí u Petrova mlýna dva potoky od Ostrého tekoucí. Oba muži zabrali se do hovoru, jenž vinul se ovšem okolo Hanuše a Parnassie.

»Myslíš tedy,« pravil Suk, »že několik dní bude trvati, nežli Hanuš bude moci choditi?«

»Několik dní, myslím,« zněla odpověď Tomanova; »ostatně doufám, že zítra ráno určitěji budu moci mluviti.«

»Jen když porouchání není nebezpečno, jak se domníváš.«

»Jsem tím jist,« odvětil Toman, »a přece nerad bych jej zde opustil.«

»A není lze aspoň den, neb dva dni sobě přidati?«

»Těžká věc, příteli,« namítal Toman, »neznáš postavení venkovského lékaře. Zamýšlel jsem dnes večer býti doma z vycházky, které jsem si jen k vůli vám popřál. Nejsem posud lékařem zámožným a musí mně na tom záležeti, abych udržel důvěru, kterou jsem si po čtyři léta, co provádím praxi, dosti pracně a trpce zjednal. Po cestách venkovského lékaře nekvete, milý brachu, pšenice. Dnem, nocí, povždy musíš býti na zavolanou.«

»Připouštím a uznávám to,« odpovídal Suk. »Nešťastná příhoda s tou dívkou ze Šajby a s nohou přeběhla nám tak nepředvídaně cestu.«

Toman se lehce usmál nad způsobem, jakým Suk Parnassii a poraněnou nohu srovnal, a pravil po chvíli vážně:

»Dobře, že jsi mi připomněl Hanušovu nevěstu. Vyšší povinnost než povinnost k chorobcům, láska k příteli a úcta k rodině jeho hodna jest nějaké oběti se strany mé. Nehoda s nohou nepřišla mani a nadarmo; skoro se mně zdá, jako by vyšší neviditelná ruka sahala v útek hry, jenž počíná se těsněji zapřádati.«

»Rozumím-li dobře,« pravil Suk, »máš něco zvláštního za lubem.«

»Uhodl jsi,« odvětil Toman. »Nehoda s nohou poslouží mně za záminku, abych co nejrychleji sem povolal matku Hanušovu. Jsem jist, že paní o syna tak starostlivá bez odkladu přijede. I do Šajby vzkážu, aby otec věděl, kde jest dcera jeho, a přišel do Pohorské chyše. Ten nějaký den již počkám, abych matku Hanušovu na vše náležitě připravil. Ona zajisté jako matka použije všech prostředkův, aby působila na syna. Je-li vůbec sňatek, jejž Hanuš zamýšlí, jí proti vůli a zámyslům, pak jest jen ona s to, by oblomila tvrdé jeho vrtochy a vykázala plánům jeho do budoucnosti jistější a hladší cestu.«

»Nevím, podaří-li se tvůj plán,« namítal Suk klopě zraky; »a pak kdož dal nám právo trhati srdce od srdce?«

Toman vzezřel udiven na botanika. Tento po chvilce pokračoval začervenav se:

»Co na srdci, to na jazyku, Tomane. Hledím nyní jinak na Hanuše a Parnassii než dopoledne

pod Ostrým. Vzpomeň, jak poděsivši se Hanuše sama chtěla sem odnésti; pomysli, jak pečlivě jej opatruje, kdežto my, staří přátelé jeho, pohodlně zde se procházíme. Nevšiml jsem si nikdy pořádně ženských, a Bůh ví, k žádné posud nepřiklonil jsem svého srdce, ale Parnassie . . .«

»Ti udělala,« dokončil vážně Toman.

»Třebas, jmenuj si tak dojem ten,« připouštěl Suk; »od pravdy jsi daleko neuhodil. Osud její mně do srdce se loudí, a kdyby Hanuš její lásku zradil . . .«

»Zvolna, zvolna, příteli,« chlácholil jej doktor; »mámť důvody, jež mnoho váží a podle nichž řídím své jednání. Časem ti je vysvětlím.«

»Vidím-li dobře, máš bratře, Luisu na mysli,« prohodil Suk bera zkoumavě Tomana na mušku.

Doktor nemohl při vší rovnováze své krvi zabrániti, aby se mu do tváří nevehnala.

»Ty ji miluješ?« pátral dále Suk.

»Miluji nad život svůj,« odpověděl pevně doktor; »ona však nosí v srdci Hanuše, a matka Hanušova o tom ví a chce tomu. A já sám — chci také tomu, aby byla ona i Hanuš šťastni; neboť po jejím boku nemůže ho štěstí minouti.«

»Ty's šlechetný muž, doktore,« pravil Suk srdečně, Tomanovi ruku tiskna. »Ctím důvody tvé a obdivuji se, jak silna tva povaha. Podivná pleticha života! Ty miluješ Luisu, a mé srdce táhne se jakoby okouzleno k Parnassii, a obě milují Hanuše. Věru, los toho polozbrklého poety jest závidění hoden! Přes to všecko nebudeme přece mravní jeho svobodu obmezovati?«

»Buď pokliden,« odpověděl Toman, »jen když svolí, povoláme sem jeho matku. Ale do Šajby pošlu také posla?«

»Pošli,« pravil Suk a oba přátelé ubírali se k Hanušovi.

Ten se byl před chvílí probudil a přijal nelibě návrh Tomanův, aby se matce jeho do Bílého Jelení telegrafovalo. Tajný hlas předtuchy, že by mohl o Parnassii přijíti, pobuřoval mu srdce. Při nejmenším se domníval, že příchodem matky zapletl by sebe a milenku svou v nebezpečenství, před nímž se srdce vzpíralo. Leč důvody Tomanovy byly tak opatrně nastrojeny a zdály se tak vší podjatosti proti Parnassii býti prázdnými, že nebyl Hanuš s to, aby platně je vyvrátil. Posléze uváživ, že buď jak buď, dříve nebo později matka ve věci srdce jeho své slovo mluviti bude, svolil, aby doktor pro matku poslal. Ostatně mněl se býti dosti silným, aby, kdyby bylo nejhůře, lásky své a mravní svobody i proti matce uhájil.

Ještě tého dne k večeru vypravil Toman domácího synka do nejbližšího městečka, odkudž ještě v noci zvláštní posel psaní donesl do nejbližší telegrafní stanice. Ráno pak záhy dal se týž synek na cestu k otci Zuzančinu. O této druhé výpravě nedověděla se v Pohorské chyši ani živá duše.

Krásný den skončil krásným večerem. Na tmavé lesy Královského hvozdu položilo se velebné mlčení a kmit měsíce jako mléková koule rozžaté lampy mdle osvěcoval údolí, z jehož koutů se pozvolna mlhy zdvihaly. Z hlubiny lesů

časem bylo slyšeti houkání sovy nebo výra. Poloťma rozvalila se po širém okrsku.

Toman a Suk uložili se po skrovné večeři v stodůlce na seno. Lože jejich dnešní bylo chudobnější nežli na Šajbě, nevadilo však spánku, jenž brzy zaklížil unaveným turistům oči.

Ve světnici, zastrčena u starodávných kamen do železných kleští, hořela smolná louč. Slabé, červenavé světlo z ní padalo na Hanuše a Parnasii, již ze všech obyvatelův a hostí Pohorské chyše jediní posud nespali. Dívka seděla na hrubě tesané stoličce při loži Hanušově, držeje oběma rukama svýma jeho levici a měla hlavu na ní položenou. Hejno havraních, ebenem se lesknoucích kadeří splývalo jí po bílé šíji, a napolo zacloněné oči tonuly v polosnění. Hanuš bděl. Oko jeho páslo se v blaženosti na podivuhodné harmonii linií v jejím obličeji a duše jeho ssála do sebe půvab nevinnosti a přirozenosti, spočívající v jejích tazích. V tom otevřela ospalá dívka k němu oči.

»Nespíš?« šeptala Parnassie.

»Dívám se na tebe,« odpovídal Hanuš.

»Což noha?«

»Pobolívá, nikoliv však prudce, díky tvé zlaté péči.«

»Dá rodička boží, že zítra budeš moci na ni vstoupiti.«

»To sotva, dítě, musíš míti se mnou déle trpělivost.«

»A budeš ty ji míti se mnou?« otázalo se děvče.

»Budu, Parnassie, budu.«

Zamlčeli se. Po chvíli Hanuš pokračoval:

»Možná, že matka má přijede sem!«

»Jak se na ni těším,« odvětila prostosrdečně Parnassie. »Vždyť jsem matku svou ani náležitě neznala. Umřela mně brzy.

Hanuš měl ještě leccos na srdci a na jazyku. Leč k čemu rušiti štěstí, jež zračilo se v slovech Parnassiiných! Neměl dosti síly, aby již dnes poesii děvy šumavské pokalil trudy a starostmi, o nichž věděl, že je skutečný život beztoho brzy na bílý den přivede. Vzdychl si a pravil po chvíli:

»Má matka jest dobrá žena! Dřímáš-li, Parnassie?«

»Berou mne dřímoty.«

Usnula. Hanuš díval se chvíli na ni a zašeptal pak:

»Bůh dej ti dobrou noc, drahé dítě.«

Louč dohořela. Nemocný zahleděl se do mdlého světla měsíce, jež okénky do světnice se metalo, a spánek zvolna spouštěl na oči jeho oponu před jeviště dnešního dne.

VI.

Druhého dne k večeru kráčel pěšinou, jež od Petrova mlýna z Křížového kouta lesem k horské chyši se vinula, statečný horal. Byl patrně zamyšlen, a ač v lese byl příjemný chlad, utíral si přece co chvíli pot, jenž mu na vysokém, vráskami rozrytém čele v hojných krůpějích vyrážel. Vystoupiv z lesa zastavil se a vzhlédl sta-

rostlivým okem k horské chýši, jež kus v pravo nahoře stála při lučině.

Byl to otec Parnassiin. Nahoře, při vozové cestě, seděl na kameni doktor Toman něco v knížku si zapisuje. Horal jej poznal a šel přímo podél kraje lesního k němu. Pozdravili se. Toman mu podal ruku, kterou horal jen ostýchavě a zdráhavě přijal.

»Přicházím,« pravil příchozí, »abych si dceru odvedl domů.«

»Nevím, příteli,« odpověděl Toman, »povede-li se to, či nepovede. Buď jak buď, obtížná to bude práce.«

Horal zarděl se při těch slovech poněkud nevolí, upíral na doktora tázavé zraky a prohodil:

»Já tomu dítěti nerozumím, a možná dost, že i ono mně neporozumí. Leč což naplat; nejsem, pane, v témě uražen a jsem otec a jakožto otec budu a musím jednati podle rozumu a církve.«

Pevný a rázný přízvuk těchto slov zalíbil se Tomanovi. Vyzval horala, aby, nežli půjde do stavení, u něho si odpočinul a vyslechl, čeho potřebí jest na objasněnou věci, na oko tak podivné a záhadné. Potom vypravoval krátce a prostě, kterak srdce milenčův se shledala, poznala a k sobě přilnula, nepomíjeje při tom okolností, jež současně se sběhly a osvětlovati pomáhaly celý ten příběh. Měl otce Zuzančina za muže prostoduchého, za pouhého syna přírody horské, a mluvil k němu v tomto tónu. Leč jak podivil se, když horal, jenž celé jeho vypravování klidně a pozorně vyslechl, ke konci připojil:

»Při všem záleží, pane, na povaze jejího svůdce, pana Hanuše. Je-li muž poctivý, jakým se zdá, doufám, že přijdeme k dobrému konci. Jste, pane, bystrý i učený; povězte pravdu o něm, ať jest jaká jest.«

»Že Hanuš muž poctivý, za to ručím,« odpověděl doktor, »a připojují k tomu, že umí jednati o své vůli a ujmě. Ale nemohu vám smlčeti, že v našich vzdělaných kruzích jsou tytéž povinnosti, jako povinnosti k rodině, jež mnoho váží a nedají se tak snadno obejíti.«

»Rozumím, pane, a rozvážil jsem,« podotkl horal. »Má dcera jest prosté děvče z hor a třeba nebyla chuda jak ten kámen při cestě a třeba srdce i rozum měla zdravé, nevyrostla přece pro komnaty vzdělaných pánův jako lesní lilie pro vrhlík za oknem. Jsem otec a zasloužil bych holí, kdybych neměl především na očích její štěstí. Slíbil jsem tak matce její, když ležela na smrtelné posteli, a nyní nadchází čas, abych dostál slibu. Nebudu-li té lásce brániti, vtírati se vám jistě nebudu.«

Rozhodná tato slova probudila v Tomanovi důvěru i úctu k rozšafnému horalovi. Pověděl mu, že zítra asi přijede matka Hanušova, a žádal ho, aby dříve nad dcerou svou a jejím milencem nerozhodoval, dokud náležitě se nesmluví s paní Hanušovou, již mu vylíčil za paní rozumnou, vlídnou a v každém ohledu spravedlivou.

»U vás se potkává moudrost s rozumem,« pravil nato otec Parnassiin a potřásl mu upřímně rukou. »Neukvapím se.«

Poté odešel o něco veseleji do stavení.

Příchod jeho překvapil a polekal milence. Parnassie nešla otci v ústrety, nýbrž chytila oběma rukama levici Hanušovu, jenž zprudka v loži se vzpřímil a nepříliš vlídně na horala pohlížel.

»Buď pochválen Kristus,« pravil horal patrně pohnut výjevem, jejž před sebou viděl, »že jsem tebe, dítě, nalezl. Nadělala's mně starostí těžkých a trapných. I tetě se po tobě jak náleží zastesklo.«

»Jeť v dobrých rukou,« odpovídal za Parnassii Hanuš. »Ani vlas se na ní nezkřivil a Bůh mi svědek, že nezkřiví se ani v budoucnosti, dokud já nad ní budu bdíti.«

»Rád to slyším,« mladý pane, a rád i věřím, leč co rádi slyšíme, nebývá často evangelium,« pokračoval příchozí; »podle mého domácího rozumu jest nejlepší štít a ochrana pro dítě dům otcovský.«

»Šla podle svého srdce z domu otcovského a za srdcem, jež jí náleží pro vždy,« vysvětloval Hanuš. »Jste-li dobrý otec, za zlé jí to bráti nebudete.«

Slova ta neminula se účinkem u statečného horala. Bylať Parnassie jeho miláčkem, a štěstí, které podle upřímných slov Hanušových dítěti jeho se otvíralo, pro okamžení tak jej okouzlilo, že rozechvěla se a rozplývala tuhá rozvaha rozumného muže. Chvíli přemítav, učinil otázku k Parnassii:

»Tomu-li tak, Zuzanko!«

»Jest,« odpověděla dívka a zdvihla k otci zaslzené zraky.

»Nuže, řiď Bůh budoucí kroky vaše,« tanulo

pohnutému muži na jazyku. Ale včas vzpamatoval se a přistoupiv k loži Hanušovu podával tomuto ruku se slovy:

»Dejte mně pravici na to, že pravda jest všecko, co cítíte a smýšlíte s mým dítětem.«

Hanuš mu stiskl mozolnatou pravici.

»Nuže,« pravil horal pevně; »nechci a nebudu ani vám, ani Zuzance vyčítati, co jste mně učinili. Zdržím se prozatím všeho soudu a všeho rozhodnutí, dokud neporozprávím o té věci zcela počestně s vaší paní matkou.«

Hanuš se zachvěl a svěsil hlavu. Ledová skutečnost zavětřila do luzných snů jeho vroucí duše poetické. Jako skála padlo mu pomyšlení na mysl, že člověk není pánem svým, žeť otrokem úvazků a povinností, jež tvrdým kruhem vše jeho cítění, myšlení, chtění a konání obklíčujíce zřídka jen propouštějí výprysky z volného srdce i ducha k volnu se řinoucí. Děsně tmavá skepsis projela veškeru bytost jeho tak, že rtové se stáhli k jízlivému úsměšku nad člověčenstvem. Však trvalo to jen chvilku. Jediné pohlédnutí do očí dobré Parnassie občerstvilo čarodějně duši jižjiž v mdlobu se zavírající. Cítil se znova schopným i silným rozrušiti ten tvrdý kruh proudem vlastní vůle a vlastní vášně, ač obemkne-li duše jeho žádost.

Že otec Parnassiin náhodou do horské chyše nepřišel, bylo pro Hanuše prosto vší pochybnosti. Domníval se právem, že Toman horala sem přivolal, a trpký pocit nelibosti proti dávnému příteli rozvichřil mu duši. Leč nečinil z toho doktorovi žádných výčitek a nezbývalo mu k tomu ani času,

an Toman se Sukem ještě za světla odešli do Hamer, vesnice dole při silnici ležící, kdež v slušném hostinci nalezli lepšího přístřeší než v chýši přeplněné hostmi nahoře v lesích. Ale otec Parnassiin zůstal v horské chýši, by ostříhal cti své dcery.

Druhého dne zastavil se v Hamrech před hostincem kočár. Dáma, jež za pomoci Tomanovy z něho sestupovala, byla paní Hanušová.

»Kde Hanuš?« byla první její slova. »Netajte, pane doktore, ničeho přede mnou,« dodala rychle hlasem napolo prosebným, napolo rozkazným.

»Není nebezpečenství, milostivá paní,« odpovídal doktor líbaje jí s upřímnou zdvořilostí ruku: »za několik dní vybéře se nadobro z nehody.«

»Veďte mne k němu, ať jej obejmu!«

Toman vysvětlil jí, že leží syn její v chýši asi hodinu odtud vzdálené, a připomenul, že zúmyslně zde ji očekává a prosí za hodinku důvěrného pohovoru, nežli půjde nahoru k churavému Hanušovi.

Oko paní utkvělo pronikavě na mluvícím muži a zsinalost prorazila na polekaných jejích tvářích. Ubohá matka tušila nejhorší ránu. Toman se domníval, že nedobře slovům jeho rozumí.

»Ujišťuji,« dodával horlivě, »že Hanuš co nejdříve bude úplně zdráv. Běží tu o něco zcela jiného, veledůležitého; jinak bych nebyl vás, milostivá paní, ani telegramem polekal.«

Šli do jediné, pro lepší hosti připravené světničky v hostinci. Paní odložila klobouk a plaid, a usedla na stolici u okna. V ušlechtilém a dojíma-

vém výrazu jejího obličeje jevila se největší nedočkavost. Toman se dal do hovoru, jenž trval asi hodinku. Suk, jenž zatím z procházky botanické byl přišel, nezúčastnil se hovoru, nýbrž stopoval jen bedlivě každé hnutí v lících a očích paní Hanušové, a napiatě naslouchal každému jejímu slovu.

»Vyložil jsem, milostivá paní, co pokládal jsem za povinnost svou,« končil doktor své vypravování. »Mám zato, že ušetřil jsem vás tím neobyčejného překvapení a že nyní tím jistěji předstoupíte před milého syna svého, čím lépe připravena jste na situaci, jež vás v horské chyši očekává.«

»Srdečný dík, doktore, za upřímné přátelství k naší rodině,« pravila zamyšlena paní Hanušová. »Buďte ubezpečen, že povždy budu pamětlivá vaší služby. Tu ruka nato. A nyní, pánové, pojďme. Jsem k té chůzi dosti silna.«

Všickni tři ubírali se poté mimo kostel hamerský k tak zvaným třem sedlákům, hospodářským stavením kus za vsí stojícím, a odtud lesem nahoru k horské chyši. Hluboko vlese potkali otce Parnassiina, jenž matku Hanušovu tam očekával. Rozumný muž brzy seznal z řeči i jednání paní Hanušové, že pravdu měl Toman, když ji chválil, a dostav k ní úplnou důvěru, odevzdal osud dítěte svého prozatím docela do jejích rukou. Okolnost tato přitížila úkolu paní, beztoho již dosti nesnadnému, byla však milence Hanušově tím příznivá, že nebyla dívka ze šumavských hor jí docela cizí. Poznavši otce, neměla aspoň paní Hanušová proti dceři antipathie.

Rodinná scéna, jež krátce napotom ve světnici horské chyše mezi milenci a jejich rodiči se odehrávala, byla hodna jeviště. Byl to zápas mezi počítavým, životní zkušeností vytříbeným i vzpruženým rozumem a mezi nepočítavým, z hlubin vlastní síly se dmoucím a unášeným citem; byl to zápas, v jehož průběhu obecně platné svazky a povinnosti k rodině, stavu a společenstvu podmílaly hrdou budovu svobodného určování sama sebe a jenž byl tím dojemnější, čím více byl prázden všeho sofistického mamu a čím více povahy matky a syna v nejryzejší pravdivosti své se potýkaly. Jaký konec posléze zápas ten vzal, tuší asi znatel lidských věcí. Přese všechnu poetičnost mysli a touhu po svobodě byl Hanuš pečlivě vychovaný syn a paní Hanušová byla při vší rozumnosti a zkušenosti své především vroucně milující matka. Nahlíželi oba posléze, že cestou nastoupenou si zacházejí a chybiti se mohou cíle, jejž sobě položili; cítili, že potřebí jest, aby strana straně povolila, tu i tam ustoupila, aby jedna sblížila se s druhou. Šťastným taktem veden pronesl Hanuš:

»Přestaňme, matko, na ten čas se sporem a s nesnázemi, jež ovšem vzbudilo moje jednání. Vím, žes rovněž tak dobrá matka jako šlechetná žena, a vím, že vlídně podáš ruky k smlouvě, nabízím-li ji tobě. Dovol, abych směl ti dáti otázku. Odpověď, již na ni podáš, budiž jediným měřítkem všemu budoucímu jednání mému.«

»Mluv, synu,« pravila k tomu paní Hanušová překvapena a nedočkavě.

»Kdybych záležitost srdce svého v celém obsa-

hu i rozsahu položil do tvých rukou, matko; kdybych řekl s neobmezenou synovskou důvěrou: Matko, dej mi Parnassii, prosím tvé dobré srdce zato. Dáš-li mně ji, budu šťasten, pakli nedáš, budu spokojen, nebudu reptati a vynasnažím se vpraviti se do osudu, jejž jsi mně určila: matko, když tuto otázku a prosbu ti předkládám, co odpovídáš na ni?«

Slova tato, rovněž tak důvěrná jako laskavá, dojala hluboko srdce paní Hanušové a způsobila v něm obrat, jímž celá její bytost zimničnou radostí se rozechvěla, takže pro okamžik všecky její odvážné důvody šly jí hlavou kolem. Vzpamatovavši se z překvapení, pravila po mateřsku přívětivě: »Víš synu, že kdyby bylo zle, na rukou bych tě do nebe vznesla. Tím, že činíš mne jediným rozsudím nad žádostí srdce svého, naplňuješ mou duši pýchou a radostí a svaluješ zároveň na ni břímě takové, jakéhož posud nezakusila jsem v životní svém. Leč rozhodnutí musí se státi a budeš míti ode mne odpověď určitou a jasnou. Chciť svoliti k žádostem tvým a přijati tvou vyvolenku za dceru a milovati ji jako dceru, jestliže ode dneška za rok, nezměněn v srdci svém, Parnassii za ženu požádáš. Zkoušejte sebe ty i Parnassie. Je-li láska vaše, jež tak neobyčejný počátek vzala, pravá, Bohem vám vyměřena, vytříbí se a sesílí v průběhu krátkého roku a oba budete míti pak podstatnou naději, že přinese vám štěstí pro život. Rok tedy na rozmyšlenou. Tu je ruka nato, že ode dneška za rok, setrváte-li v úmyslu svém, budete svoji.«

Parnassie zbledla jako stěna a chvěla se úzkostí jako list z osyky; Hanuš se zadumal a hned neodpovídal.

»I já,« pravil otec Parnassie, »shoduji se s vaší paní mateří, pane Hanuši. Co nakvap učiněno, nemívá trvání. Rok není dlouhý. Jako oko v hlavě opatrovati vám doma budu dceru svou, a přijdete-li ode dneška za rok pro ni jako pro svou ženu, rád uvedu ji do vašeho náručí.«

Hanuše musila matka znova k odpovědi vybídnouti, nežli se vyslovil:

»Rok, matko, je kus věčnosti srdcím, lásky a vzájemného blaha žíznivým. Nejsem z oceli, jsem však muž, jenž dovede snášeti a trpěti. Leč pohlédni na tuto dívku. Kde záruka pro mne, že tato útlá květinka bez slunce a vláhy lásky v stínu hornaté své otčiny neuvadne? Nehoda nikdy nespí. Blaho lidské vzácný jest drahokam, jejž zřídka podaří se nalézti, a nalezne-li se, spíše desetkrát jej zlý genius života roztříští, nežli jednou jej vyleští, aby zaskvěl se v nevídané kráse. Odvažuji se nebezpečné hry, neodpírám-li tobě.«

»Mýlíš se, dítě,« namítala laskavě paní Hanušová. »Genius života, ať dobrý nebo zlý, leží v člověku samém. Jsi-li muž, pánem jsi života a blaha neb neštěstí svého. Kdo člověk, odvažovati se musí. Kde, rci, kyne jistota, že to, co zamýšlíme a konáme, vezme dobrý konec? Cit jest hlas rozumu, jenž tajemným způsobem nevědomky do duše naší přišel. Dejme mu času, aby v ní uzrál, a dospěje k jasnosti rozumové. Pak teprve lze jest vzíti jej na soudné váhy, pak může býti studnicí

pravého blaha. Rok na rozmyšlenou, synu, a budeš mně někdy vděčen.«

»A Parnassie?«

»Viď, dítě mé,« pravila měkkým a laskavým zvukem k dívce, již lehce vzala za ruku; »viď, že vyhovíš přání matky svého milence? Vždyť chci býti druhou tvojí matkou, přesvědčím-li se, že druh druha skutečně učiníte šťastným.«

Parnassie hlasitě zaštkala; slzy vyhrnuly se jí z očí. I paní Hanušová zaslzela. Slzy ty více mluvily Hanušovi k srdci než všeliký důvod rozumu.

»Budiž, matko,« pravil pohnut. »Posud nevykonal jsem pro tebe oběti: tenkráte to učiním, ale oběť ta krušna jest a těžka. Parnassie, počkáme rok. Rok se neuvidíme, však dokládám se živého Boha, že ty a jen ty budeš mojí ženou. Zde ruka na to. Buď se mnou trpěliva.«

Parnassie chtěla se skrze slzy na Hanuše usmáti; však nebyla s to. Hanuš bolestně se zadumal, a otec horal prudce procházel se po světnici. Osud milované dcery projímal mu srdce. Bylo na něm znáti, že zápasí s sebou. Jižjiž chtěl v soukromí s paní Hanušovou promluviti, však neučinil toho. Měl tajemství na srdci, jež dralo se na jazyk, leč zamlčel je prozatím. Strachoval se asi, by zle neposloužil svému miláčku.

Na večer téhož dne odejel doktor Toman za svým povoláním. Krátce před odjezdem porozprávěl ještě v soukromí s paní Hanušovou a schvaloval její jednání a rozhodnutí. Suk doprovodil jej do Hamer, kdež v hostinci zůstal. Byl neobyčejně vesel, a duše jeho, druhdy pravý suchopar

na plány do budoucnosti, pracovala ten večer parou. Domníval se, že blouznivému poetovi Hanušovi Parnassie z mysli za rok se vykouří, a obrazil si v duchu ty krásné chvíle, jak poctivě a srdečně ujme se po roce opuštěné dívky a jak měkce ustele jí na srdci svém. Měl několik set nastřádaných a počítal, kolik ještě za rok přispoří, aby ženušku svou do příjemné domácnosti uvedl. Jakživ nespal ten šlechetný, lidského srdce a života neznalý dobrák tak sladce jako dnešní noci. Z celé řady snův, jež této noci duší jeho procházely, dívaly se naň hnědé oči Parnassie tak sladce, tak dojemně, že srdce jeho radostí usedalo. Ráno uzavřel, že na Šumavě déle se pozdrží a na několik dní do Šajby si zajde. Třetího dne poté rozloučil se Hanuš po boku matky své s horskou chyší a s Parnassií, již otec na rok domů odváděl. Bylo to k poledni. Den byl pošmourný; nejpošmournější obě-ma milencům. Mívají i nejbedlivější spisovatelé ve spisech svých místa, kde péro se jim z ruky vysmeká. I mně se tak děje, vidoucímu loučiti se Hanuše s Parnassií. Citelný čtenář odpustí, odložím-li pro okamžik péro. Jen ten, kdo loučil se jednou, a byť jen na čas, s nejdražší mu bytostí, pochopil by mne. A ten mně jistě tentokráte vypravovatelskou povinnost pomine.

VII.

V saloně sestry Hanušovy, paní radové Tůmové, seděla při pianě Luisa. Měla před sebou rozevřenou pathetickou sonatu Beethovenovu, ale nehrála z ní. Levicí jen lehko a snivě probírala se v basových klávesách a oči její spočívaly zamyšleně na protější stěně, na níž visely »Líbánky«, kresba to předního mistra v mladém našem českém malířství, nezapomenutelného Josefa Mánesa. Luisa nebyla žádným zvláštním, oslňujícím zjevem. Postavy byla štíhlé a méně plné a okrouhlé, než jak obyčejně dívky překročivší dvacátý rok bývají, a z výrazu nikterak nesličného obličeje jejího dýchal onen půvab, s jakým setkáváme se u dam, aestheticky vzdělaných a emancipovaných. Dotýkajíce se mimoděk otázky ženské, naše dni rozvlňující, nehodláme nikterak svůj vtip o ni brousiti. Jako každá znamenitá myšlenka žene i ona své výstřelky a vlčky, má však přesto všecko pro nás, již při všem k vývoji člověčenstva a milého národa oči zdvíháme, jednu praktickou, nadmíru důležitou, ať tak dím pedagogickou stránku, jež hodna jest rozjímání i nejlejších filosofů. V tomto právě smyslu byla Luisa emancipována a měla tudíž povahu šlechetnou, uvědomnělou, povýšenou nade vše titěrnosti. Běhy života jejího známe v hrubých rysech z hovoru Hanuše a Tomana na Jezerní stěně a připomínáme toliko, že jsouc po smrti matky své docela osiřelá, nalezla v domě upřímné své přítelkyně, paní radové Tůmové, nejpřívětivějšího útulku. Trávi-

la u ní již několik měsíců, zavděčujíc se jí tím, že pomáhala jí vychovávati dítky. Sám pan rada, jenž rád pod žertem o emancipaci mluvil, měl šlechetnou dívku v dobré cti. Kam myšlenky Luisy, na Mánesovy »Líbánky« hledící, zabíhaly, netěžko jest uhodnouti. Snad štěstí rodinné a manželské, z kresby tak líbezně k duši mluvící, srovnávala s pustými a svadlými nadějemi svého vlastního srdce. Proto snad i vloudila se zamyšlené dívce slza do očí, že rozplynuly se před jejími zraky postavy kresby v smutné, dusné šero.

Do salonu vstoupila paní radová prostě po domácku oblečena.

»Cos tak zamyšlena?« pravila k Luise, postavivši se za ni a položivši jí obě ruce na ramena. »Či netoulají se myšlenky tvé někde okolo Jelení?« Luisa se obrátila zvolna k přítelkyni. Byla uzardělá a slzy ji posud v očích nevyschly.

»Rdíš se a slzíš,« pokračovala paní radová. »Měla bych věru sto chutí na tebe se rozhněvati, že tak v sebe se uzavíráš. Před kým medle mají padnouti závory s tvé nesdílné duše, ne-li přede mnou, drahá Luiso?«

Při tom objala dívku a políbila ji v témě hlavy.

»Ó, tys dobrá žena,« odvětila Luisa.

»Chci ti sama pomoci,« mluvila dále paní radová, »aby jazyk se rozvázal a duše otevřela dokořán. Chystám se dávno k tomu, ale pro ty děti člověk k pokojné chvíli nepřijde. Řekni mně upřímně, miluješ bratra Jana?«

Takto rozmlouvajíc přisedla k Luise a položila obě ruce své volně kolem její šíje.

»A ty se ještě ptáš, přítelkyně?« odvětila napolo s výčitkou Luisa.

»Ptám se a nikoliv bez příčiny. Neboť co vím o tom od matky své a posud od tebe, nedostačuje mně.«

»Nuže, slyš pravdu,« pravila Luisa vážně a pevně; »pouhou ryzí pravdu. Léta již uplynula, co srdce mé k Janovi přirostlo celou silou svou. Štěstí mého nebylo na dlouho. Z příčin, jež jenom tuším, odtrhl se bratr tvůj ode mne. Trpěla jsem a snášela od těch dob hořké a trpké bolesti, přemáhala se a bojovala statečně, opakuji: statečně proti své lásce ... Nepřekonala jsem ji. Věřila jsem v lepší budoucnost, doufala jsem, že Bůh ani jinak usouditi nemůže, že po odchylkách pro mne tak hroznych bratr tvůj se k mému opovrženému srdci vrátí, že nahradí, čím zavinil se ... Tu přišla zpráva ze Šumavy v loni na podzim. Jan zamiloval si s plnou vášní dívku z horských lesů. Jest to vrtoch romantické jeho hlavy, domnívala se tvá dobrá matka, tvrdila jsi ty: já viděla hned, že to nekonečně víc nežli vrtoch, že to pevný úmysl, přímo ze samého jádra jeho povahy vyrostlý. Hlas srdce mi pravil, že jsem nadobro odsouzena, a uvidíš, že skutečnost jej potvrdí.«

»Jaké to neštěstí pro náš dům,« odpovídala zamýšlejíc se paní radová, »že nedovedl tě bratr ocenit, že nepronikl do hloubi pěkného tvého charakteru, z něhož jemu, matince i mně tak vzácné štěstí mohlo vyjíti! Ovšem bylas mu příliš vážná a málo naivní, jak toho muži našich dní přese všecko vzdělání své žádají. Možná, že nalézal na

tobě málo ženskosti, a tys přece žena v tak krásném světle. Leč tys také sama z části vinna, že za ten rok zkoušky, jejž mu matka uložila a jenž chýlí se už ke konci, nezměnil se v náhledech svých. Tys měla činně vystoupiti a hájiti pokladu své lásky.«

»Nemohla jsem,« odpověděla pevně Luisa.

»Měla jsi. Vidíš, doktor Toman jednal opatrně a šlechetně, že matku povolal za tepla do Šumavy, aby položila meze právě vzniklé vášni a včas vykázala pravou dráhu srdci a hlavě bratrově. Jest mi s podivením, že matinka, povždy tak jasně soudící a k budoucnosti prohlédající, dala se mateřskou svou láskou uchvátiti a navrhla rok zkušebný. Měla silnou rukou v zárodku hned nešťastnou vášeň udusiti!«

»Jednala přirozeně,« namítala Luisa; »viděla vřelou a opravdovou lásku obou milenců, a kdo jí dal právo, zkažiti ji?«

»Ještě se jich ujímej!« durdila se paní radová pokročivši sobě. »Mně se celá ta věc nikterak nelíbí a projevila jsem své náhledy o ní písemně a bez rukaviček matce i bratrovi. Nechť se hněvají; mlčeti nemohu a nebudu. Jde tu ne-li o čest, tedy zajisté o blaho praktické i ideální naší rodiny, jež blouznivý bratr můj lehkovážně sází na vítr. Kam poděly se matčiny bystré oči? Ovšem, ona první vinna jest vším. Jak si bratra vychovala, tak jej má. Následky přicházejí a ohrožují nás. Vím určitě, že měla v plánu tebe s ním zasnoubiti; proč nepůsobila naň? Prostředky měla v ruce. Mé domlouvání pouštěl s oblaky.«

»V tom musím proti tobě odpor vésti,« přerušila ji Luisa v řeči. »Nikdy nepodala bych ruku muži, jenž by z pouhé, čisté žádosti srdce a mysli mne nepojímal za ženu.«

»Jsi nepraktická, Luiso, a v neshodách s časem, v němž žijeme. Probůh, pověz mi, co může vypadnouti ze sňatku tak romantického a nerozumného, v jaký bratr střemhlav se žene? Chce-li Jelení udržeti, potřebuje především dobré hospodyně, neboť dobrým hospodářem sám nikdy nebude, a pak peněz, by vyplatil mne a zbavil se dluhův, ovšem nevelkých. Obě ty věci byla bys ty do Jelení přinesla. A pak, jak může jej trvale oblažovati dívka prostá a nevzdělaná, vyrostlá v pustinách lesních? Připouštím, že je mladá a spanilá, roztomilá, že má zdravý vtip a dobrou vůli, ale stačí-li to vše takovému Byronistovi, jakým jest on! Nemusí časem přijíti neshoda, nespokojenost, trápení se obou stran? Tolik mravní síly bratr v sobě nemá, aby s filosofickou resignací snášel a svíjel těžkosti, jež sobě sám strojí a jež ho jistě neminou.«

»To vše jest v rukou božích,« namítala poklidně Luisa. »Možná, že příliš černě vidíš, co samo v sobě posud nejisto. Možna, že jeho nevěsta má samorostlý charakter, jenž přivede jej na pravou v životě cestu. Či není dostatek příkladů, že žena teprve v stavu manželském z chotě svého učinila pravého muže?«

»Ano, kdybys ty byla jeho ženou,« odporovala radová, »ale takto silně pochybuji, milá Luiso. Dr. Toman jest řádný muž a zná jej dobře. Proč

navrhoval matce tak důtklivě, abys zimu u ní trávila na Jelení? Věděl asi dobře, že úsilí jest potřebí, ač má-li bratr býti zachráněn!«

»Z části i proto nešla jsem k matce tvé na zimu,« podotkla důrazně Luisa.

»Nerozumím ti dobře,« pravila radová.

»Jsem, milá přítelkyně, naproti doktoru Tomanovi u zvláštním poměru,« vysvětlovala Luisa. »Za pobytu svého na podzim, před dvěma lety, oblíbil si mne. K vánocům téhož roku poslal mi dopis, v němž upřímně vyznává se ze své lásky a prosí za mou ruku. Dopis ten byl složen v tak jadrném, mužném a důstojném slohu, že za těžko mně přicházelo naň odpovídati.«

»A tvůj odpis?« tázala se radová všecka udivena.

»Nemohla jsem nabízené ruky jeho přijati,« odpovídala, »vždyť milovala jsem, jakož posud miluji, jedině bratra tvého. Upřímnost splatila jsem upřímností, otevřela jsem mu srdce své jako snad žádnému druhému člověku na světě. Dopis, jenž asi ve dvou nedělích po té od něho došel, přesvědčil mne také, že moudře jsem učinila. Jest on muž hodný důvěry a úcty. Leč v tom se mně nelíbí, že sám o své újmě k tomu pracuje, aby tvůj bratr mne pojal za ženu. Nedala jsem mu k tomu práva a nerada nesu, aby někdo třetí za mne jednal v tak veledůležité, jenom mne se týkající věci.«

»Nevím, nevím,« pravila paní radová velmi vážně, »nešlapala-li jsi, odmítajíc Tomana, po vlastním štěstí, Luiso. Přiznávám se, že kdybych

byla já bývala na tvém místě, že bych mu dala obě ruce své i duši svou. Neboť tak harmonicky vzdělaného a šlechetného muže nepotkáš každého roku na své cestě.«

»Snad nepocítila jsi nikdy tak lásku jako já,« odvětila smutně Luisa; »neboť jinak jistě bys mne omluvila.«

V tom zaklepáno na dveře. Služka přinesla psaní od paní Hanušové z Jelení. Třesoucí se rukou rozlomila radová pečeť a přečetla psaní. Zbledla a chvěla se. Bylo viděti na ní, že sama s sebou bojuje, má-li Luise povědětí, co jest v psaní, čili nic. Odhodlala se k věci první.

»Luiso,« pravila zajíkajíc se úzkostí, »vím, že jsi silna. Zanechám ti tu psaní matčino.«

Odevzdavši dopis Luise odešla.

Luisa přečetla pozorně dopis a sklesla malomocna do křesla. V psaní bylo, že budoucího téhodne pojede paní Hanušová se synem svým pro Parnassii na Šajbu.

VIII.

Rok minul. Po vozové cestě, jež stranou od bavorského Eisenštejnu k Šajbě rozkošnými lesy se táhla, drkotal kočár. V kočáře seděla paní Hanušová. Hanuš sám šel kus před ním prudce do vrchu, ob chvíli nevrle se zastavuje, že kočár tak zvolna za ním jede. Ač spěšnou chůzí a čerstvým vonným zápachem borového lesa zbarvena byla jeho líce a z očí sálal plamen nedočkavosti, přece

bylo na něm viděti, že minulý právě rok hlemýždím jen krokem mu ucházel a že bohat byl strastmi a utrpením.

Psával sice často do Šajby a dostával odtamtud odpověď.

»Jsi-li, Parnassie, živa a miluješ-li mne posud?« bylo jádro všech jeho listův.

»Jsem, Jene, živa a miluji tě posud,« bylo jádro všech odpovědí.

V zimě bylo nejhůře. Pro závěje, sněhy a nepohodu nebylo lze po neděle i měsíce korespondenci vésti. Hanuš nejednou proklínal rozhodnuti matčino. Poslední čas, o žních, bylo také zle, byl příliš hospodářstvím zabaven. Matka totiž vidouc, že Hanuš mermomocí od záměru svého, zasnoubiti se s Parnassií, neupouští, uvalovala naň zcela bezohledně starosti o hospodářství.

»Budeš brzy svým pánem; připrav se náležitě pro nové povolání,« tvrdívala, a Hanuši nezbývalo než poslechnouti. Tak stalo se, že poslední časy jen sporé zprávy ze Šajby do Jelení přicházely, což nevrlost mysli Hanušovy dohánělo někdy ku výši povážlivé. A věru, nevrlost ta byla odůvodněna.

Nehledě ani k touze, jíž, ať tak dím, duše jeho zžíznila po vzdálené milence a jež řečený nepokoj a bezladí v duši jeho budila a udržovala, musel Hanuš po ten rok řadu potyček a šarvátek v lůně vlastní rodiny podstoupiti, jež dív ho neutkaly. Matka i sestra znaly poetickou mysl jeho a snášely vlídně její výlevy, někdy dosti pestré a výstřední, dokud se jim zdály býti neškodnými. Ale

jakmile viděly, že volbou Parnassie sbořily by se všecky ty bašty nadějí a plánů, jež pro Hanuše do budoucnosti stavěly, poodložily povolnost, zbystřily hledy i zbraň a daly se se smělým poetou do boje. Paní radová byla osobnost směru praktického a ducha rázného a nemohla matce nikterak prominouti, že hned, jak jela za Hanušem na Šumavu, důkladně se neopřela žádosti synově a nenapravila mu hlavu, na bludné cesty zaběhlou. Sama neměla ani za mák pochybnosti o tom, že sňatek tento musí pro Hanuše nešťastně skončiti. Matka její byla paní, jaké musí člověk pohledávati. Náhledy její do života byly obsáhlé a pravé, ale při všem milovala příliš syna svého a právem se domnívala, že nejednala by ani čistě mateřsky ani čistě lidsky, kdyby o své újmě určovala životní jeho blaho. Přesvědčením svým klonila se ovšem k dceři, vždyť nepřála si také lepší snachy, nežli byla Luisa, a tušila také, že Hanuš sám o sobě ztěžka nalezne pravé shody se životem a blaha trvalého z ní plynoucího. Těšila se naději, že nežli uplyne rok, s pomocí dcery své a Luisy Hanuše na jinou, pravou cestu přivede. Leč v pomoci té se zklamala. Sestra rázností svou bratra odpuzovala a nastrojila roztržek, a Luisa nechtěla jíti do Jelení a také nešla. Hanuš zatvrdil se proti dobrým radám a stal se nevrlým, matku přecházela trpělivost a nezbylo jí posléze jiných prostředkův, než nutiti jej k hospodářským pracím, o nichž věděla, že jsou mu, jako všecky všední práce života, proti mysli. Hanuš i v tom ohledu podnikl s sebou boj, tak miloval

nevěstu svou, a když bylo po žních a větry po strništích vály, docházel rok zkoušky a paní Hanušová musela danému slibu dostáti a se synem pro Parnassii do Šajby jeti. Tolik jen před cestou vymohla, že svolil Hanuš, aby Parnassie přes zimu a jaro u známé rodiny v Praze zůstala. Tam měla nabýti zevnější uhlazenosti a seznámiti se se společenským blahomravem, jakéhož potřebí pro obcování ve vzácnějších měšťanských rodinách. Obět tato poslední nebyla již tak krušna Hanušovi, poněvadž sám hodlal nastávající zimu v Praze strávití a potřebné přípravy k sňatku svému tam vykonati.

Cesta, kterou se brali matka a syn, sterými se skvěla půvaby. Lesy se stověkými kmeny, vlny bujného života a klidného, zeleného šera; šťavnaté lučiny, hory nad sebou se kupící a údolí je v malebném bezladí rozrývající; sem tam po stráních roztroušená hospodářská stavení; zvonění skotu v lesích se pasoucího, k tomu modré nebe. vonný vzduch, zlaté slunce: jak nerozpínala by se duše sváteční náladou v nekonečnost?!

Kočár vyjel po příkré, kamenité a nesjezdné cestě z hlubokého dolu na výšinu poněkud rovnou, kdež se pod rozložitým jilmem zastavil. Upachtění koňové těžce oddychovali, kočí bručel a prohlížel povoz, a Hanuš, jenž stále před kočárem šel, přistoupil k matce.

»Hle,« pravil, levicí v pravo nahoru ukazuje, »nejsme již daleko! Těch několik stavení v řadě za sebou postavených jest, matko, Šajba. Cesta nyní bude lepší a za půl hodinky jsme na místě.«

»Ještě jest čas, synu,« pravila paní Hanušova prosebně k synu pohlížejíc, »obrátiti se a Šajbu nechati Šajbou. Obětuj mně k vůli milence synovi a budeš mi jednou ruce za to líbati.«

Hanuš se zarděl nevolí a hryzl se v rty.

»Pojedeme dále,« odpověděl pevně a nevrle, a povoz hnul se k Šajbě.

»Děj se vůle boží,« zašeptala pro sebe paní Hanušová.

Dojeli na Šajbu a blížili s k otcovskému domu Parnassie. Hanuš darmo se ohlížel po nevěstě; nikdo jim v ústrety nepřicházel. Jen v pravo od známé nám kolny ležel na louce, příchozími nespatřen, muž s knihou v ruce v stínu řeřábu. Vedle něho ležela v trávě botanická krabice. Byl to profesor Suk. Uslyšev hrkot kočáru vyskočil, jakoby jej uštípl had, zbledl a pravil smutně k sobě:

»On pro ni přijel. Konec všemu. Vím nyní s jistotou, že zbudu na ocet. Nešťastná pošetilost, ta láska!«

Poté šel za kočárem do stavení. U koryta s vodou před okny nalezl Hanuše s matkou, otce Parnassiina a tetu její, příchozí radostně vítající.

»Kde dcera vaše?« tázal se Hanuš prudce a nedočkavě. »Trochu churava,« odpovídal tázaný.

»Snad mrtva?«

»Nikoliv. Dali jsme ji k lesníkovi as hodinu odtud. On umí výborně léčiti, a Zuzanka si přes zimu tak zasteskla, že domácí prostředky nic nevydaly. Poslední časy byla těžkomyslnější. Snad že nepřicházela psaní od vás.«

Hanuš pohlédl vyčítavě k své matce a zachvíval se při tom nevýslovnou radostí. Z prostých slov horalových nabýval nejlepší jistoty, že Parnassie tak jej miluje, že bez něho ani živa býti nemůže.

»Půjdu za ní, ukážete mně cestu,« zvolal nedočkavě.

»Ukažte mu ji otče,« pravil Suk; »já zatím pobudu u tvé drahé matinky, Hanuši.«

Hanuš odešel s nastávajícím tchánem svým a ostatní šli do světnice čistě vybílené a vymyté. Otec Zuzančin však brzy se vrátil; nechtěl Hanuš, shledávaje se s nevěstou, míti svědka.

Okřídlenýma nohama ubíhal Hanuš do kopce k rozkošné vysočince, potažené travnatým kobercem. V pozadí a v pravo táhly se krásné hvozdy, v levo byla krajina otevřenější, a při cestě mezi dvěma řeřáby stála kaplička zhruba vystavěná, s výstupkem o dvou dřevěných sloupcích. Při kraji lesa v pozadí bělala se myslivna se zahrádkou. Blíže se ke kapličce spatřil Hanuš mezi sloupy ženskou postavu, ana klečela na klekátku a modlila se. Chtěl na ni jménem zavolati, tuše, že to nikdy jiný není než Parnassie; avšak šťastný a burácný pocit, že shledává se s ní po tolika utrpeních, zadrhl mu hlas. I utrhl na lučině parnassii, přikradl se nepozorován za dívku v modlitbách pohříženou a upustil jí přes ramena kvítek na modlicí knihy. Parnassie obrátila k němu hlavu, vyskočila, upustila knihu, rozpřáhla náručí, zavzlykala, padla mu na prsa a obemknula železnou silou jeho šíji. I Hanuš přižehl ji

k sobě jako lev ohroženou kořist a ústa jejich srostla v dlouhé políbení, posvěcené slzami, radostí z očí obou milenců kanoucími.

Drahnou chvíli slova ze sebe nevypravili.

»Tys přišel!« zvolala první Parnassie, probravši se z proudů nejsladších pocitův.

»Přišel jsem pro tebe,« odpovídal Hanuš; »nikdo na širém světě již nás od sebe neodloučí!«

Parnassie se do jeho duše zahleděla. Hanuš ji chopil okolo pasu, zdvihl ji a odnášel ji do Šajby. Teprve když se blížili k vesnici, všiml si, že postava Parnassie štíhlejší jest nežli před rokem, že tvář její přepadlá a bělostí její že proráží zazelenalá barva. Jen ty otevřené hnědé oči zářily jí jako zářívaly.

»Trpělas pro mne ‚viď', Parnassie?« mílel se k ní zvukem soucitu nejněžnějšího.

»Nemohu odpověděti,« odvětila dívka; »leč což na tom, vždyť jsi přišel!«

»I já trpěl dost a dost,« dodával Hanuš; »avšak dejme minulý žal lesním ptákům a oblakům, ať jej roznesou. Shledali jsme se, pryč s tesklivostmi!« V hostinci na Šajbě bylo dnes veselo. Slavilo se zasnoubení Hanuše s Parnassií. Tři jen osoby chvílemi nad obyčej se zamýšlely; matka Hanušova, profesor Suk a otec nevěstin. Hanuš byl Sukovi velmi povděčen, že přišel do hor k jeho zasnoubení, a vyprosil si jej za svědka ke svatbě. Dobrák Suk dal na to ruku. Hanuš si nevšiml, že ruka ta neobyčejně se chvěla v pravici jeho; neměl ani nejmenší tuchy, co vichří v duši ubohého botanika.

Druhého dne s východem slunce odjížděla celá společnost dolů k Eisenštejnu. Otec a teta doprovodili drahé dítě až do českého Eisenštejnu, kdež se s ní rozžehnali. Rozšafný horal odevzdal dceru s plnou důvěrou paní Hanušové. Tato vzala Parnassii se synem a se Sukem přímo do Prahy, kdež ji svěřila k vycvičení paní Proškové, u níž i paní radová dovršila vychování.

Za poměrně krátký čas nebylo lze horskou dívku poznati. Elegantnímu městskému kroji brzy přivykla tak, jako by odjakživa jej byla nosila, a celé chování její, ač nepozbývalo jistého rázu horské prostomilosti, stalo se přes zimu bezvadným a uhlazeným. Mělať Parnassie přirozený bystrovtip, nadání, dobrou vůli a především vytrvalost, a vzdělání její podle slov paní Proškové pokračovalo parou. Zdraví se vrátilo a zaokrouhlilo její lepou postavu v souměrnost téměř klasickou, jakož vůbec Parnassie tak zkrásněla, že kdykoliv se objevila na ulici, v koncertě nebo divadle, mladé i staré mužské oči se po ní točily. Hanuš, jenž trávil celou zimu v Praze, rozplýval se blažeností; kdo věděli, že Parnassie jeho nevěstou, záviděli mu.

V měsíci červnu po tom, kdy kvetly růže a voněly jasmíny a akacie, byla na Jelení svatba Hanuše a Parnassie. Sama paní radová Tůmová, jež dlouho se zdráhajíc na domluvu matky přece na svatbu přijela, přiznala se po svém návratě ubohé Luise, že mladá paní švakrová jest zjev v pravdě poetický.

IX.

Bílé Jelení, neveliký to, v zemských deskách zapsaný statek, jenž před lety koupí na advokáta doktora Hanuše, otce našeho hrdiny, přešel, ležel kus cesty za vesnicí Jelením, v rovné a úrodné krajině severních Čech. Byl to jenom dvorec s prostranným dvorem a příslušnými hospodářskými staveními, při nichž stál zámeček o jednom patře, jemuž okolní vesničané ještě od časů roboty »panský dům« říkali. Nad vraty panského domu vypínala se vížka, jejížto zvonec druhdy do roboty svolával, ale nyní podle starého zvyku jen tenkráte se ozýval, když někde v okolí hořelo nebo někdo na Bílém Jelení ze světa vykročil. Za panským domem a vedle něho ke straně poledni rozkládaly se dvě zahrady, jedna ovocná, druhá pro zeleninu a květiny. Zámeček, jako nyní vypadal, vystavěn byl patrně začátkem osmnáctého století; sloh stavby byl vlašský, ale kudrlinkami nějakého venkovského stavitele nechutně znešvařený. Žádný člověk nepamatoval panský dům jinak než čistě obílený a odtud asi pocházel přívlastek Bílé Jelení. Pro tuto bělost, jež podle dávného zvyku každý třetí rok ode všech posavadních majetníkův obnovována byla bílením, bylo zámeček daleko široko viděti.

Krajina kol Bílého Jelení dosti byla jednotvárná. Samé role, samá luka. Jen hojná stromořadí švestková, vroubící téměř vesměs polní cesty, dodávala celkovému dojmu něco rozmanitosti.

Obydlí rodiny Hanušových v panském domě nebylo ani příliš prostorno, aniž skvěle zařízeno. Stačilo však pro rodinné potřeby i pro několik hostí, kdyby na Bílé Jelení zavítali. Nejpříjemnější byly pokoje, jichž okna šla do zahrady, kdež odjakživa pěnice i sedmihlásková hnízdili, požívajíce ochrany pánů na Jelení. V zimě pak mohlo si oko potěkati po širé rovině, sem tam vesnicemi ozdobené. V těchto pokojích ubytoval se Hanuš se svou spanilou ženuškou, v nich rozkvétalo líbě mladé jejich rodinné štěstí. Hanuš domníval se, že Parnassie tak brzy na hory nezapomene, a obával se toho. Leč strachy jeho byly prachy. Parnassie byla ženou a snadno nalezla tam druhou otčinu, kde usmívalo se na ni štěstí lásky.

»Připadá mi,« pravila nejednou, »jako bych jakživa na horách se nebyla narodila, jako bych tam nebyla vychována. Jsem zcela jiná, znova zrozena, co jsem tebe spatřila a si zamilovala. Nic nechci, po ničem netoužím, než po tobě a lásce tvé.«

Třetího dne po svatbě odjela matka Hanušova s paní radovou. Dostála tak slibu dávno již danému a po dlouhý čas odkládanému, a měla také toho velmi zapotřebí, aby odpočinula sobě v lůně spořádané rodiny Tůmovy a občerstvila se dětinskou poesií vnukův svých po trampotách roku právě minulého, jež všecky její životní síly znamenitě seslabily. Také vzpomínka a vroucí soustrast s Luisou vábily ji k odjezdu. Dům na Jelení odevzdala péči osvědčené své hospodyně

Markyty, dobře vědouc, že mladí manželé v zlatých dnech líbánek svých sotva se starati budou o věci vezdejší. Hodlala zbytek léta a pěknější část podzimku u své dcery tráviti, a Hanuš slíbil, že pak s Parnassií pro ni přijede, čímž zároveň odbýti sobě chtěl povinnou, ne velmi milou návštěvu u sestry, jíž čím dále tím více v srdci se odcizoval. Zamýšlel se ženuškou po žních krátkou svatební cestu konati a až se vraceti budou, u Tůmů pro matku se zastaviti.

Ač se svého stanoviště dosti měl příčin nezapomínati matce nelaskavostí a příkrostí, kterých se před svatbou na něm dopustila, přece záleželo mu nemálo na tom, aby matku na Jelení udržel. Předně přála si toho Parnassie, jež paní Hanušovou nejen jako druhou matku ctila, nýbrž i opravdově si zamilovala, a pak měla jí Parnassie na Jelení potřebí, jednak aby ji zasvětila matka Hanušova do hospodářství, jednak aby jí radou a skutkem byla pomocna v rozmanitých případech, jimž podrobeny jsou mladé manželky a při nichž láska a ochotnost manželův nestačívá. Posléze měla matka na Jelení značný vdovský peníz upsaný, a Hanušovi nebylo jednostejné, tráví-li matka život na Jelení neb u sestry. Ku podivu týž poeta Hanuš, jenž jindy všednímu životu a jeho zájmům byl cizí, přicházel, co se oženil, k náhledům, jež každému muži praktického směru se vyrovnávaly. Matka a hosté odjeli: poslední byl Suk.

Louče se s Hanušem pravil pohnutě:

»Hanuši, opatruj svou ženu jako oko v hlavě. Však přijdu se časem na vás podívat.«

Hanuš a Parnassie zůstali na Jelení sami.

Byl krásný měsíc červen, nejpoetičtější v našem kraji ze všech dvanácti měsíců. Růže kvetly, jasmíny a akacie voněly, pěnice a sedmihláskové prozpěvovali nejsladší své písničky. Na louce i poli, v sadě i háji slavila příroda své libánky, a Hanuš a Parnassie slavili je s ní buď v příjemných pokojích panského domu, do nichž otevřenými okny hrnula se vůně květin a ševely ptactva, buď odpoledne v milém chladu zahradním, buď na večer při zapadajícím slunci v širém poli mezi vlnícím se osením. Opojena štěstím lásky rodinné, jak byla Parnassie krásna v líci, jak líbezna myslí svou, jak rozkošna a štědra v citech! Teprve na houpavých ňadrech ženy své přesvědčil se Hanuš, jak krásný život, umí-li člověk ho použíti, a jací pošetilci jsou oni těžkokrevní myslitelé, již na život kalnými brejlemi suchopárného umu pohlížejíce prohlašují jej za břímě, jež časem člověčenstvo od sebe bude odvrhovati. On sám druhdy holdoval podobným náhledům, a prostinké, upřímné srdce Parnassiino jej vyhojilo tak přirozeným způsobem. Ovšem časem se zamýšlel a zaplétal do pochybnosti, zdali mám či pravda to štěstí, jímž duše jeho se opíjí. Leč pochybnosti ty rozcházely se samy sebou jako mlha v povětří a přesvědčení ovládalo jeho myšlení, že pravda a štěstí pravé a skutečné jest milující žena.

Krásný měsíc červen minul, přišel horký červenec, přihnaly se bouřky . . . Slunce pálilo, obilí v poli uzrálo. Přišly žně a Hanušovi nastala práce, jíž rád se podroboval. Nedbal žízně a potu a

v největším vedru myslil na Parnassii, pro niž se potil a pachtil a těšil se na večer, až přijde domů, a drahá ženuška se mu na krk zavěsí a vroucími polibky vedrem osmahlé líce mu osvěží. Pak, sedávaje s ní celé hodiny v šeru teplého letního večera při otevřeném okně vedoucím do zahrady, těšil se dvojnásob v měkkém a vřelém náručí jejím ze života, žehnaje dobrotivé náhodě, že mu ji přivedla v ústrety.

Obilí bylo šťastně sklizeno a sveženo do stodol. Nastal oddech a Hanuš pomýšlel na poodloženou svatební cestu. Přípravy snadno se vykonaly, dům svěřili Markytě, hospodářství šafáři a mladí manželé vyjeli z Jelení. V Praze se zastavili na tři dni u paní Proškové a pak přes Mělník, českým a saským Švýcarskem ubírali se do Drážďan, kdež déle se pozdrželi. Navnadivše se tam na skvostných plodech malířského umění zatoužili po Mnichovu. Odtud přes Deggendorf a rozkošnou Ruzli zajeli na Šumavu, kdež navštívili otce a tetu, již Parnassii sotva poznali. Ze Šumavy zamířili k Tůmovům pro matku.

Na poslední této cestě zamýšlel se Hanuš. Přese všecky slasti přítomnosti loudily se mu do mysli přitemnělé obrazy z minulosti, z nichž Luisa čím dále tím zřetelněji a mocněji do popředí vystupovala. Tenkrát ovšem nevěděl, co věděl nyní, byv poučen Parnassií: že láska ženy více jest než silná vášeň, již rozum konečně přece překoná, a jež časem vybledne a pomine. Otázka: Milovala-li tě Luisa tak jako Parnassie? mysl jeho skoro poděsila. Temný hlas ozýval se ve své-

domí jeho, že tomu tak a že tím, že tak lehkovážně přenesl se přes lásku Luisinu, zasadil jí ránu pro život její osudnou a hroznou. Jak měl nyní s Parnassií jí na oči jíti? Bolestný a trapný pocit projel mysl jeho a nejraději by byl viděl nezastaviti se vůbec u sestry. Parnassie, kterouž tvář dražého muže více bavila než neznámá a dosti půvabná krajina, jíž jeli, neušlo, že Hanuš na mysli své přemítá věci smutné a trapné.

I vytrhla jej prostomilým svým způsobem ze zadumání otázkou:

»Co rmoutí tě, muži, že se tak zamýšlíš?«

Co měl Hanuš jí odpověděti? Měl lháti, či vyjeviti pravdu, jíž by ona při své nezkušenosti životní sotva náležitě pochopila? A pak nebyla by snad žárliva na ubohou Luisu, nebylo by pomyšlení, že myšlenky Hanušovy tak záhy v mladém manželství uchylují se od ní k dívce jiné, vzbudilo v ní podezření, že ona jediná nevyplňuje již docela duše jeho? Hanuš byl jako na trní. Cítil, že v rozhodném nalézá se okamžení, tušil, že pouhá pravda nyní pronesena nejspíše by přinesla spásu, a přece neměl síly ji projeviti a přemýšlel o vhodné a přiměřené omluvě. Parnassie jej v tom předešla. Pravila:

»Vím, že sestra tvá příliš ráda nás neuvidí a že máš příčinu nemilovati ji: avšak jedeme zároveň pro matku tvou a bolestno by mně bylo, kdybych já měla v rodině sváry rozsívati, a nepěkné ode mne, kdybych neměla se přičiniti, aby smíření mezi námi se stalo.«

Hanuš byl velmi vděčen tomuto výkladu, v

němž zároveň zračila se pěkná povaha ženy jeho. Ale po chvíli stal se ještě nepokojnějším, neboť zdálo se mu, že uváděje ženu svou, tu milou prostoduchou holubici, do domu sestřina, zaplétá ji do poměrů, jež jemu i jí časem mohou býti osudny. Proti tomu však postavil pomyšlení, jež posléze v duši jeho podrželo vrch. Domníval se téměř s jistotou, že útlocitnou Luisu u Tůmův nezastane, že zajisté ještě včas vyhnula se setkání, jež jí milo býti nemohlo. V tom se podstatně neklamal. Luisa chtěla skutečně odejeti a byla by před příchodem mladých manželův od Tůmův odjela, kdyby nehoda nebyla zvrátila její záměr. Přišla na ni churavost a rada, paní jeho i matka Hanušova nemohli dopustiti, aby odjela. Hanuš zatím opět se rozveselil a spokojen v srdci přestoupil s Parnassií práh obydlí sestřina. V předpokoji však se zarazil, jakoby dech z hrobu na něj zavanul: ze salonu zaznívaly sem melancholické zvuky nocturna Chopinova, zamilované skladby Luisiny. Nikdo neuměl tak tu skladbu hráti: Luisa byla u radův.

X.

Leží pravda v obecném pořekadle, že osud divně se srdcem lidským hrá. Parnassie, jež posud nikdy neměla přítelkyně, s níž by se dělila o slasti i strasti, oblíbila si hned při prvním setkání Luisu, a hned prvního dne svého pobytu u Tůmů vyjevila jí prostě a libě svou náklonnost a

nabízela jí své přátelství. Luisa přijímala nabídku velice nepokojně, neboť nemohla ji odmítnouti již z důvodů, jež tato dívka, jinak velmi rozumná a zájmův lidského života dosti znalá, nedovedla si posud vysvětlit, a jež mocně veškeru bytost její ovládly. Nežli Parnassii spatřila, nenáviděla ji přes všecky důvody rozumu, že prostá horská dívka nemůže za to, když vzňala se v ní láska k Hanušovi, a že nevědomky ruší a kazí blaho životní dívky druhé srdce šlechetného, jež daleko ji vzděláním předstihuje. Ale jakmile Luisa poprve spatřila tu lepou postavu ženy Hanušovy a její dětinsky důvěrné oči, jak poprvé uslyšela ten hlas dobrotu srdce tlumočící a prostolibé vyjadřování myšlenek skromných a panenskou vnadou dýšících: stal se v ní obrat ve prospěch Parnassiin. Luise dostalo se k ní sympatie, a když jí Parnassie sama přišla v ústrety, nebyla s to, aby odmítla ruku, již jí choť Hanušova k přátelství podávala: »Vidím,« pravila k ní Parnassie odpoledne téhož dne, co přijeli s Hanušem, »že tak vysoko vzděláním svým nade mnou stojíte, že nikterak sebe k vám přirovnati nemohu; ale vidím zároveň, že jste dobrá a laskavá, a proč bych nechtěla býti vaší přítelkyní, když mně srdce povídá, abych tak učinila?«

Luisa si skrytě povzdychla, ale odolati nemohla. Podala Parnassii ruku a stiskla ji křečovitě pevně.

»Nabídka vaše jest vám i mně ke cti,« odpověděla; »ruku na to, že jsem vám opravdu nakloněna.«

»Ach, vy jste dobrá jako med, slečno,« zaplesala Parnassie. »Pojďte, ať vás vezmu okolo krku jako svého muže.«

Luisu obešel mrazík. Ale dala se políbiti a líbala navzájem sama.

Přátelství bylo uzavřeno.

Čin ten tak rozhodný pro pásmo dějin, jež tuto před čtenářstvem svým rozvíjíme, jest se strany Luisiny podivný, při nejmenším vysvětlení nesnadno přístupný. Leč připomeneme-li, že protivy rychle jako elektřina ženským srdcem časem procházejí a scházejí se, a že Luisa zvyklá byla vždy šlechetně a rozumně jednati a cítiti: neuhodíme asi daleko od pravdy, domníváme-li se, že Luisa, jdouc směrem povahy své, nemohla odmítnouti nabízenou ruku Parnassiinu, a byť byla tato sokyní její prve nenáviděnou. Pravíme důrazně, že Luisa se nepřetvařovala. Paní radová se tomuto novému svazku divila, matka její byla mu vděčna. Cenila povždy Luisu vysoko, nyní ji téměř zbožňovala.

To vše stalo se odpoledne, když Hanuš s radou Tůmou odešel, aby s ním rozprávěl o právních záležitostech sestry své k podílu jejímu na Jelení se vztahujících. Na večer se teprv oba pánové vrátili a za večeře divil se Hanuš nemálo tomu, že Luisu všecka podjatost za jeho přítomnosti opustila, a že Parnassie bývalou jeho milenkou nejvíce a nejsrdečněji se obírala.

Sotva byli sami v ložnici, pravila k němu Parnassie všecka prostosrdečná:

»Jak výtečná a dobrá dívka je Luisa! Jak ve-

lebím zato Boha, že jsme spolu navždy přátelství uzavřely!«

V Hanušovi zarazila se krev mile ojařená. Snad poprvé, co byl ženat, pravil jaksi chladně a nevrle k ženě své:

»Jednalas kvapně, dítě mé, a dala jsi se unésti příhodnému okamžiku. Neznáš lidí a jejich zájmův a otevíráš srdce celému světu dokořán. V Luise můžeš se znamenitě zklamati!«

Zaražena více tónem nežli obsahem těchto slov, odpovídala Parnassie:

»Nemyslím, že jsem učinila chybu. Vždyť jsem před dvěma lety také tak jednala k tobě a ty jsi stal se mým a ocenil mé jednání. Proč by i Luisa je neocenila a nestala se také mou?«

»Z tisíce mužů jeden jednal by tak jako já,« odvětil Hanuš tvrdě. »Štěstí bylo pro tebe, že jsi přišla na mne. Jiný byl by třeba tvé jednání úsměšně posoudil a odešel. Luisa není Hanuš; jest, jak už lidé bývají.«

Parnassie se zapálila, bylo jí téměř do pláče.

»Však bych nebyla za jiným mužem šla, jako jsem šla za tebou,« pravila vvčítavě: »a v Luise se srdce mé neklame. Jest ona jistě hodna lásky každého šlechetného srdce.«

Hanuš se zarděl nevolí. Žena jeho nevědomky opakovala slova, jež Dr. Toman na Jezerní stěně byl k němu pronesl. Tanulo mu již na jazyku slovo: »Zkrátka, já tomu nechci,« leč včas nahlédl, že by tou odpovědí tvrdě se dotekl srdce své ženy. Byl vůbec na vahách, co má ženě své odpověděti. Cítil, že vina, které se na Luise dopustil,

počíná se na něm mstíti, a litoval již, že nežli přijel k Tůmovým, pravdy Parnassii nepověděl. Snad byl ještě nyní k tomu čas? Hanuš nenáležel k silným, rozhodným povahám. Nebyl při chuti zpovídati se choti své z hříchu svého a nyní tím méně, čím více byl přesvědčen, že Parnassie Luise nadržuje.

Choť jeho neměla ovšem ani zdání o tom, co vichřilo v jeho útrobách, a pravila po chvíli:

»Vím, co učiním, a ty jistě nebudeš proti tomu. Pozvu si Luisu k nám na Jelení.«

»Toho neučiníš,« vyjelo prudce z Hanuše.

Parnassie se zalekla.

»Chci tě ve všem poslouchati, drahý Jene, ale . . .«

Nemohla dále mluviti. Bolestné pohnutí zadrhlo jí hlas, slzy jí vstoupily do očí. Hanuš se zarděl hanbou sám nad sebou.

»Prozatím toho nech, Parnassie,« nutil se k laskavosti a vzal choť svou vlídně za ruku.

»Bože,« pokračovala Parnassie slzíc, »já nechtěla tě nikterak zarmoutiti, muži můj. Či řekla jsem něco zlého?«

»Neřeklas nic zlého, Parnassie,« chlácholil ji Hanuš; »ty ani nic zlého říci nemůžeš. Ale jsem dnes trochu nevrlý. Sestra je tak bezohledna ke mně a švakr také. Jsem mrzut. Jdi spat, dítě mé; zítra budu zas ten starý, tebe tak vroucně milující muž.«

Parnassie ho zlíbala a uložila se ke spánku. Dlouho nemohl ani jeden, ani druhý usnouti. První símě neshody padlo do lásky jejich. Tlačilo, bo-

lelo. Poprvé, co byli svoji, noc jejich nebyla dobrá.

Druhého dne byl Hanuš veselejší a zdánlivě opět ve své míře. Když pak choť jeho opětně s přáním se vytasila, že pozvala by Luisu na Jelení a ji hned vzala s sebou, nekladl hrubě proti tomu odporu, domnívaje se téměř s jistotou, že Luisa podle povahy své ani nemůže takového návrhu přijati. A nebyl také na omylu. Luisa zajisté vyslyšela vděčně návrh mladé paní, ale přivedla delikátně tolik námitek proti němu, že Parnassie čelo skaboniviši od svého záměru upustila. Při tom však přece vynutila na Luise slib, že budoucího jara nebo léta na delší dobu k ní přijede. bylo to snad poprvé, co Luisa dala slib, jehož nemínila vyplniti. Kárala také samu sebe z toho, ale na ten čas nebylo jiného zbytí. Jinak po těch několik dní, které Hanuš s chotí svou u Tůmův strávili, přátelství obou ženštin se nezviklalo, nýbrž spíše utužilo, a když Hanušovic od radův odjížděli, slzely Parnassie i Luisa slzy opravdového smutku. Luisa pak vyjádřila se paní radové zcela bez obalu, že choť Hanušova jest nejen zjev poetický, nýbrž i dobrá i útlocitná žena, jež svou přirozenou laskavou každé nepodjaté srdce pro sebe zaujme.

Mladí manželé byli s matkou opět na Jelení. Zima zvolna přiklusala s větry a sněhy, a v panském domě odvíjel se život domácí, tichý a příjemný. Hanuš obíral se pilně hospodářstvím a v něm nalézal zalíbení, choť pak jeho, jsouc pečlivě a rozumně vedena paní Hanušovou, k níž vi-

nula se dětinskou oddaností, doplňovala na sobě pozvolna nedostatky, jež povrchní vychování v horách při ní zůstavilo. Již po několika měsících bylo na Parnassii viděti, že vychovatelský takt její tchýně byl šťastný. Nestírajíc se snachy, co původně pěkného při ní bylo, přizpůsobovala ji s dobrým prospěchem k poměrům, v něž byla osudem zanesena. Hanuš to pozoroval a byl matce za to vděčen, a ač cítil podle svého vzdělání velikou mezeru mezi sebou a Parnassií, přece oddával se dobré naději, že měkká ruka matčina příkrosti mezery té zmírní a časem vyrovná. Nemohlo ani jinak býti, nežli že Hanuš ze zimničné rozechvělosti, do níž prudká láska ho přivedla a v níž jej touha po vzdálené milence nad obyčej dlouho udržovala, pomalu střízlivěl a že chladněji a povážlivěji pohlížel na obrat života svého, způsobený sňatkem s dívkou, jež co do vychování a vzdělání ani zdaleka s ním měřit se nemohla. Již při návštěvách, kterým nebylo lze ze slušnosti se vyhnouti, míval příležitost Parnassii k jiným paním přirovnávati, a tu ovšem mnohé poznání nevypadlo ve prospěch jeho manželky. Posud však miloval tolik ženu svou, že přenesl se s dosti statečnou myslí přes leckteré neshody, vlídné pak slovo matčino bývalo blahodějným prostředníkem mezi ním a ženou, jež nikterak pro přirozenou svou dobrotu netušila, že Hanuš přísněji všecko její jednání posuzuje, nežli druhdy činíval. Ona ve svých citech k Hanušovi ani o vlas se nezměnila a hrdlem by byla stála za to, že Hanuš je posud ten, který býval k ní.

Jedna však věc tísnila mysl Hanušovu více, nežli všecky právě jmenované. Bylo to častější pomyšlení na Luisu, jež od sebe zapuzoval, ale jež přes všechen jeho mravní odpor do duše jeho se vracelo. Nemohl se tomu ubrániti, aby nepřirovnával Luisu k Parnassii.

Hanuš nevěřil v zloduchy, jež prý se srdci lidskými hazardní hry provádějí, nemohl však myšlenku tu v duši své vyhladiti, že jen zloduch vnuknul jeho ženě potřebu uzavírati přátelství s Luisou, kteréž, jak sám nahlížel, snadno mohlo se státi semenem neštěstí pro rodinné jejich blaho.

Bledá, bolem a resignací jaksi zidealisovaná Luisa, ač obcoval s ní v domě sestřině jen potud, pokud společenská slušnost mu to přikazovala, dojala ho mocněji a trvaleji, než by si byl pomyslil. Nebyla k němu jen zdvořilá a chladná, jak vším právem zasluhoval a očekával, nýbrž i laskava, což domýšlivého mladého muže pomátlo. Viděl v tom více než společenský blahomrav, ano domníval se, že láska k němu posud ze srdce jejího nevymizela. To lahodilo ješitnému muži a dodávalo v jeho očích zamítnuté milence lesku a zajímavosti. Stavě ji v duchu proti Parnassii dobíral se přesvědčení, že ovšem tato vnadným dítětem přírody, onano však zjevem bohatým duševním životem zušlechtěným a uměním zkrásnělým, a tudíž nekonečně zajímavějším. Leč k čemu výkladu, kde věc sama ze sebe se podává: myšlení Hanušovo vystupovalo z kruhu, jehož středobodem byla láska k Parnassii, a v němž tak

dlouho kolotalo, a chýlilo se pozvolna ke středu jinému, jenž byl Luisa. Měsíce uplynuly od dob, kdy Luisu u sestry opět spatřil, leč myšlenky a city jeho houpaly se posud jako na váze brzy v tu, brzy v onu stranu, a bylo potřebí jen mocnějšího vznětu, a ubohé nic netušící Parnassii mohlo nadejíti nebezpečenství i zkáza.

Hanuš sám věděl, že se zmítá na nebezpečné váze, a cítil potřebu poraditi se s někým, kdo vlídně by jej vyslyšel a moudrou radu poskytl. Dr. Toman přitanul mu na mysl. Hanuš nevěděl, že Luisu miluje, a doktor zdál se mu proto býti zcela objektivným. Leč něco jej od dávnoletého přítele odpuzovalo. Vzpomněl si, že Toman, zavolav matku jeho na Šumavu, tím překaziti chtěl sňatek s Parnassií, kteréž jednání se strany přítele při nejmenším za příliš smělé a bezohledné pokládal. Kdyby byl dále duši svou Tomanovi nyní odhalil, bylo by se dostalo příteli znamenitého dostiučinění za jeho domysl, že sňatek s Parnassií špatně proň vypadne. To zprotivilo se hrdému Hanušovi, i odmítl radu Tomanovu již napřed. Na Suka ovšem také vzpomněl, než ten zdál se mu býti jenom suchopárným odborníkem, jemuž zájmy lidské jsou čínskou biblí.

Nezbývala než matka.

I před ní se Hanuš ostýchal, a když posléze na tom se usnesl k ní o radu se uchýliti, odkládal a odkládal, až bylo promeškáno. Na ženu svou při všem tom ani Hanuš nepomyslil; neboť soudil, že nemá ani dosti předběžného vzdělání, ani zkušenosti, ani potřebné chladnosti, aby nad stavem

duše jeho nepodjatý vynesla soud, a to tím více, ano jí šlo o vlastní blaho a souditi by musila a vlastní při.

Zloduch jeho povahy a žádný jiný snul potají osidla; jak a kdy je zadrhne, to bylo skoro již jen otázkou časovou.

XI.

Mrazy přešly, sněhy roztály, vody se dmuly a vlažní větrové rozvlnili se po krajině. Naděje, že jaro jde, stávaly se skutkem. I do pokojů panského domu na Bílém Jelení zavítala jarní naděje a nadchla vůní a radostí po měsíce uzavřený vzduch. Nebylo již pochybností, že Hanuš bude otcem a matka jeho babičkou.

Blahá tato zvěst vzpružila mysli našich přátel a rozvlnila je v jeden radostný proud, jenž neměl hladce splývati životem jejich.

Začátkem měsíce května rozstonala se paní Hanušová. V začátcích nepříliš patrné ochuravění bralo průběhem prvního téhodne povážlivější ráz na se, v druhém přibývalo nebezpečenství, v třetím tíhlo k vrcholu a dospělo k rozhodě a převratu. Ctihodná trpitelka odebrala se u věčný sen. Hanuš a Parnassie opatrovali nemocnou jako oko v hlavě. Parnassie zejména neopouštěla lože její ani ve dne ani v dlouhých smutných nocech a oslazovala ochotnou posluhou, trpělivostí a laskavostí poslední dni života ubohé paní. V jejím náručí také matka Hanušova skonala.

Paní radová přijela asi týden před smrtí matčinou na Jelení a byla očitou svědkyní toho, jak ochotně obětovala se švekruše pro její matku. Antipatie, již povždy chovala k Parnassii, rozešla se sama sebou a změnila se v úctu a opravdivou náklonnost k šlechetné ženě Hanušově. Nejen, že souhlasila nyní s Luisou, že švakrová jest dobrá a útlocitná žena, ale přesvědčila se, že jest ženou pravé obětavosti, jíž upírati úctu a náklonnost bylo by nejen pošetilostí, nýbrž i hříchem.

Zvonec na vížce nad vraty panského domu v Jelení se rozezvučel ku pohřbu, vesničané sešli se se všech stran a nejvážnější sousedé odnesli rakev s mrtvolou do vsi na hřbitov, kdež uložili ji v hrobce vedle rakve nebožtíka pana Hanuše. Když odcházeli od hrobky, div se v Parnassii srdce žalostí neutrhlo. Opírala se o rámě drahého muže svého, a přece se jí zdálo, že dobrý anděl života jejího se zesnulou navždy od ní odešel; tušívá už někdy člověk, aniž by věděl proč, co číhá naň za temnými chmurami budoucnosti. Ostatně odešel s umrlou matkou nejen její dobrý anděl, nýbrž i dobrý anděl Hanušův. Její muž to věděl skoro s jistotou a kráčel vedle ní jako bezduchá socha.

Paní radová odjížděla z Jelení všecka starostliva. Nešlo jí o vlastní zájmy, neboť matka její nebyla již mladá a neměla silného zdraví, a praktická paní věděla, že dříve nebo později pojede na pohřeb do Jelení; ale šlo jí o Parnassii, o níž věděla, že v několika krátkých měsících nutně bude

míti potřebí, kdo by ji na Jelení při hospodářství zastal a vůbec jí byl laskavě po ruce v okolnostech, o nichž mladá, nezkušená paní neměla ani pojmu. Že paní radová již na cestě především pomýšlela na Luisu, byla věc přirozená, leč provedení zdálo se jí hned s počátku nesnadným. Domnívala se právem, že Luisa posud přes všecko příkoří Hanuše v srdci nosí, a v tom viděla nebezpečenství pro dobrou Parnassii. O Hanuše samého se nebála; myslilať, že vůbec Luisu nemiloval.

»Snad maluješ si zbytečné strašáky,« pokojila sama sebe, » a vplétáš romány do skutečnosti. Vždyť mírná a pevná povaha Luisina nejlepší jest zárukou, že obavy tvé jsou bezpodstatnými stíny!«

Takto rozjímajíc a určitě se nerozhodnuvši, přijela domů a tajila se prozatím se zámyslem svým před mužem.

Luisy tenkrát u radů nebylo. Bylať před minulými vánocemi odjela do Vídně k druhé tetě své, bezdětné vdově po státním úředníku. U ní pro čas nalezla, čeho hledala, pokojného totiž přítulku. A skutečně počala v zimě u tety okřívati a zotavovati se z těžké a bolestné pohromy, jíž Hanuš sňatkem svým na ni uvalil a pod jejímiž následky mysl její na dlouhý čas ztemněla a srdce trnulo. Vůbec nezamýšlela tak brzy do Čech se vrátiti a chýlila se k zámyslu, že nejlépe bude pro pokoj srdce a mysli její, nevrátí-li se již do vlasti. Teta její, sestra po nebožtíku otci, nebyla sice paní jemné duše a povaha její měla stránky, které ni-

kterak Luisu vábiti nemohly, ale při všem bylo lze dobře s ní vyjíti. Také nemyslila Luisa dlouho u ní pobýti, i činila přípravy k samostatné existenci. Však i v cizině nespal démon Luisin. Jal se ji láskou pronásledovati pán v nejlepších letech, ale docela všední povahy, jenž bezpochyby věděl o pěkném jejím jmění a pro ně i na Luisu měl zaměřeno. Luisa pronikla brzy jeho zámysly a snažila se slušným způsobem nápadníka svého se zbaviti. Při tom však vrazila na odpor u tety, u níž chytrý ženich dobře byl zapsán, a jež jala se domluvami neteř svou trápiti a vyčítati jí nepraktické blouznění, kteréž podle slov jejích nemohlo vésti k dobrému konci. Luisa nechtěla mermomocí důvodům tetiným rozuměti a tak stal se mezi nimi rozstrk, jenž časem přesahoval míru snesitelnosti. V ten čas dostala dopis od paní radové. Zvala ji neobyčejně laskavě a důtklivě k sobě a odůvodňovala žádost tím, že co Luisa odjela, děti nejen málo v mravech a vědění prospívají, nýbrž i patrně pustnou, a že sám rada těžce nese, že není tu »emancipované slečny preceptorky«, jež prý tak zdárně »umí vládnouti kantorskou ferulí«.

Luisa pozapomněvši pro dotíravost nápadníka na ostatní své plány, přislíbila a ohlásila paní radové, že přijede, a dostála asi v čtrnácti dnech svému slovu. Když již seděla v kupé s nějakým starým pánem, podle všeho kupcem a cizozemcem, a čas k odjezdu vlaku docházel, vstoupil do vozu k nim mladý muž. Byl to Dr. Toman. Luisa se zarděla nejprve překvapením a radostí, pak

nelibostí. Zdálo se jí býti prosto vší pochybnosti, že radová Tůmová prozradila Tomanovi, že nový nápadník ji ve Vídni pronásleduje, a že Toman jen k vůli ní byl ve Vídni. Bylo to Luise proti mysli. Troufala si již sama býti paní svého osudu, k čemu míchal se ve všem Toman tak důsledně v záležitosti její. Vytrvalost jeho byla pevnější, než vytrvalost vídeňského ženicha. Luise naprosto se nelíbila.

Dr. Toman, zardělý až po uši, podával jí ruku a pravil nejistě a líčeně:

»Jaké štěstí pro mne tak z nenadání s vámi se, slečno, sejíti!«

Luisa neodmítla ruky jeho a odvětila odměřeně:

»Co přivedlo vás do Vídně, pane doktore?«

Dr. Toman se ještě více začervenal před pronikavým jejím hledem a odpovídal:

»Soukromé záležitosti, slečno.«

Luisa měla již na jazyku otázku, zdali ty záležitosti i jí některak se dotýkají, ale včas odhodlala se opatrně mlčeti.

Toman po chvíli pokračoval:

»Smím-li se tázati, slečno, jedete k Tůmovům?«

»Jedu,« odpověděla úsečně Luisa.

»Pak dovolil bych si i druhou otázku pronésti: zajedete také na Jelení?«

»A proč se tážete na to, pane?«

»Slíbila jste, tuším, mladé paní Hanušové, že tak učiníte?«

»Slíbila jsem a na mně jest podle vůle vlastní slib vyplniti nebo poodložiti.«

»Zdá se,« omlouval se Toman pozoruje její úsečnost a nevrlost, »že křivě mě posuzujete. Neleží v mé povaze, abych snad se osměloval vyvraceti úmysly vaše.«

Luisa se mrzutě zachvěla. Cítila, že Toman výborně ví napovídati, čeho nechce se mu dopověděti. Však neměl se dlouho z převahy své těšiti. Pravila k němu pod barvou ironie:

»Rcete, pane doktore, že kdybyste měl právo k tomu, sotva byste dopustil, abych jela na Jelení?«

»Kdybych měl právo k tomu,« odvětil Dr. Toman, »zajisté by vám něco takového ani nepřipadlo.«

»Neznáte nás ženských, pane doktore. Mámeť od jakživa své pestré myšlenky. Leč dovolte nyní mně otázku. Jste posud neženat?«

»Žert takový, slečno, jest pro mne krušný,« doložil trpce a vyčítavě.

Luisa se zarazila. Sklopila oči, neodpovídala. Cítila, že ji posud opravdově miluje a že ho urazila. Jak jiné, jak mužné bylo jeho jednání, přirovnala-li jej k Hanušovi! Chtěla ho odprositi, ale bála se, že by z toho čerpal nové naděje. Co ji od toho muže odpuzovalo? Či nejednal z lásky, ostříhaje tak bedlivě kroků jejích? Či jednal jen ze sobectví jako každý jiný muž? Kdyby byl několik let čekal ve svém zátiší a pak přišel a řekl: »Luiso, chcete být nyní věrnou ženou mou? Nuže podejte mně svou ruku«: sotva by se byla zdrábala vložiti ruku svou do jeho. Leč posud nepotřebovala opatrovníka a vůbec nikdy, dokud si ho

nezvolila. Snesla statečně tu nejtěžší ránu, nebála se již ničeho horšího. Či myslil, že kdyby šla na Jelení, znova by podlehla vášni své? Takové pomyšlení se strany Tomanovy ji uráželo a pro nic jiného nemohl přece přijeti do Vídně za ní. Patrno, chtěl ji varovati. Tím rozstupovala se znova mezera mezi ní a Tomanem. Stal se jí odporným, ač hoden byl pravé úcty a vřelého soucitu.

Rozhovořili se sice opět znova, ale nesmluvili se, nepřiblížili se k sobě. Toman se přesvědčoval čím dále tím více, že marně konal cestu za Luisou, že nejsladší myšlenka jeho duše rozpadá se v mrtvý popel. Však v popelu bývají jiskry a ve sklamané duši lidské kmitají naděje přes všecky pohromy. Byl pravým mužem, zažil již leckterou porážku, ale zbraně odložiti nehodlal.

O dvě stanice dříve nežli Luisa opustil Dr. Toman vlak. Luisa přijela k Tůmovům v mysli nepokojna a přes míru napiata. Nezmínila se ani slovem paní radové, že sešla se na železnici s Tomanem, a nesla vůbec nelibost k ní, že tajemství dopisů jejich Tomanovi svěřuje: neboť nebyla v pochybnosti, že jen přičiněním její přítelkyně doktor za ní do Vídně přijel. Stav duše Luisiny byl vůbec nepokojen a nejist a jakkoli snažně pracovala, aby z rozporů vybředla, přece nespatřovala svému rozčilení ani pravé míry, ani pravého konce. A byla nyní poklidné mysli více potřebna než kdykoliv jindy.

Druhou asi neděli po příjezdu Luisy přišel dopis od Parnassie. Připomínala v něm Luise slib, jejž jí v loni dala, způsobem nejsrdečnějším a

prosila ji, by ihned k ní přijela, že jí má potřebí jako soli na chléb.

Luise bylo se s paní radovou poraditi. Tato pro první chvíli nevyslovila se rozhodně a vyžádala si, aby prve se svým mužem o té věci porozprávěti mohla. Příležitost k tomu naskytla se ještě téhož dne k večeru.

Pan rada, jako každý soudce, znal lidi více se slabých a rmutných stránek jejich a řídíval se svou zkušeností ze soudní síně i v obecných případech života. Vyslechl pozorně, oč běží, odvážil všecky důvody paní své a postavil se jí suše na odpor.

»Srdce ženské,« pravil v drastickém svém způsobě, »emancipované i neemancipované, jest jako sirka: chytne, kdy může. Kdyby šla Luisa na Jelení, vidím v tom nebezpečenství pro švakrovou i švakra. Při nejmenším byla by to hra odvážlivá, do níž neradím, abys strkala prsty.«

Paní radová ujímala se obratným jazykem Luisy a vyčítala muži, že nechce uznati vzácného jejího charakteru, jenž je nejlepším rukojemstvím, že domysly jeho nemají podstaty.

Pan rada se potutelně k tomu usmíval a prohodil:

»Pošli tam nějakou zkušenou ženu nebo jeď sama.«

I proti tomu měla výmluvná paní radová nejeden závažný důvod. Praktická a pro domácnost svou žijící paní nepochopovala, že by delší čas od muže svého a dětí vzdálena někde mohla vydržeti. Vlastní její hospodářství šlo jí nade vše-

cko. Také byla přesvědčena, že její muž, kdyby k tomu přišlo, nedal by svolení k tomu, co více žertem navrhoval. Věděla dobře, že ač na pohled nebyl nejlaskavějším manželem, přece na ní visel tělem a duší.

Rokovali spolu ještě drahnou chvíli, až panu radovi se přihodilo, co přiházelo se mu obyčejně v konferencích se svou paní. Propadl se svým odporem. Ale při tom jako pořádný konstituční občan podal své ohrazení v ten smysl, »že nesmí mu paní přicházeti s nářkem, přihodí-li se skrze návštěvu Luisy na Jelení něco zlého.«

Luisa na to ještě některý den se rozhodovala. Hanuš jí nebyl posud lhostejným a přese všecky bolesti, které necitelností svou jí připravil, kmital se v tichých chvílích dumání jeho obraz v mysli i srdci jejím. Leč naproti tomu myslila, že přesvědčena jest, že nikdy jí nemiloval a také již milovati nemůže, a pak měl doktor Toman poučen býti, že není potřebí, aby jednání její spolu určoval. Začátkem srpna odjela k Parnassii.

Když se Toman o tom na svou žádost od paní radové dověděl, vzdychl si:

»Přeceňuje se a odvažuje nebezpečenství. Jest příliš ideální. A přece čím dále, tím vroucněji ji miluji. Bože, chraň mi ji!«

XII.

Se starého již, avšak libozvučného piana, jež stálo mezi okny ve velkém pokoji panského domu na Jelení a od těch dob, co Helena se provdala, odpočívalo, sňata byla kletba mlčení. Struny jeho rozezvučely se opět a mluvily pod umělými prsty Luisinými vzácnými a srdcejemnými akkordy básní Beethovenových a Chopinových.

Byl večer druhého dne, co byla Luisa na Jelení. Večer letní, teplý a jasný. Jednotvárné, avšak nikoliv nepříjemné cvrkání cvrčkův a kobylek v polích vábilo ducha k sladkému dumání. Obě paní byly nahoře ve velikém pokoji. Luisa hrála, Parnassie poslouchala s vděčnou myslí. Oblibovala sobě tak pěknou a jemnou hru Luisinu, že by byla po celou noc poslouchala. Náleželo to již k libůstkám, jaké mívají paní, Bohem za svou lásku požehnané. Okna byla otevřena, a akkordy hry Luisiny rozlévaly se čarotklivě večerním šerem po zahradách, k zámečku přiléhajících.

Hanuš byl v květnici a poslouchal. Všecka jeho jsoucnost vstoupila uvolněna vzhůru u všeblažívé bezmezí. Seděl za stolem v besídce, v pravém rohu květnice na uměle naneseném kopečku vystavěné, z níž pěkně viděti bylo do širého pole. Žlutavě červené květy růže z Jericha, oplétající latě besídky, ovívaly jej líbeznou, na polo opojnou vůní. O levici hlavu opíraje, pravicí klepal tužkou o desku stolní, což míval zvykem, kdy vcházela v duši jeho síla k básnickému tvoření. Po

léta již nesepsal žádné básně, dnes po dlouhém čase city jeho slévaly se v myšlenky, myšlenky v tvar, tvar v líbý sklad veršův. Rozevřel svůj příruční hospodářský kalendář a dal se do psaní. Básnil o Luise. Hudba ve velkém pokoji dozněla, ne však v duši Hanušově.

Slasť projela divokou silou jeho srdce, když včera před polednem pomáhal Luise z kočáru. Nemohouc sama chtěla Parnassie, aby jel přítelkyni její naproti. Překonal se a odmítl její přání. Zachvěl se lítostí nad ženou svou, jež samochtíc vrhala se do záhuby. Bojoval poslední boj, má-li býti k Parnassii upřímným čili nic. Neměl dosti mravní síly. Byl romantik, ztrácel pevnou půdu pod sebou a podával se víře v osud, jenž vyplniti se musí. Boj ten byl poslední objev dobrého anděla jeho a Parnassiina. Jakmile Luisa přestoupila práh domu Hanušova, bylo veta po domácím štěstí mladých manželův. Choval se k bývalé milence slušně, zdvořile, přívětivě; vše na oko. V duši jeho zmáhala se úsilně vášeň. Tajil ji bedlivě z opatrnosti, aby na čas klamal Luisu, aby v nevčas nezapudil jí z Jelení. Věděl, že bystrozraká. Jednáním svým upevnil hosta v domnění, že hostitel nikdy jí nemiloval, že s pokojným svědomím může kousek života obětovati Parnassii za její lásku k ní.

Byl letní večer, teplý a jasný. Paní nahoře v pokoji se rozhovořily. Parnassie mluvila o štěstí, které ji očekává, a šířila se v řeči své více o muži svém, než o sobě. Nevěděla, jak krušno při tom Luise okolo srdce, jak trním oplétá měk-

kou její duši. Luisa tušila, že nejednala dobře a rozvážlivě, odebravši se na Jelení. Doktor Toman tanul jí na mysli. Šeptal jí dobrý její duch, aby odešla, leč jak se omluviti před Parnassií? Nebyl by krok takový zřejmou slabostí? Luisa byla hrda na svou sílu. Neklamala sama sebe, myslíc, že nemůže odejíti?

Parnassie zatoužila po Hanušovi. Navrhovala, aby šly za ním do zahrady. Šly dolů.

Přibližovaly se již k besídce, když zaslechl Hanuš hovor jejich. Vyskočil. Šel jim všecek rozladěn v ústrety.

Mluvii o tom i onom. Hanuš byl roztržit. Paní toho nedbaly, jsouce zaujaty myšlenkami navzájem se měnícími. Parnassi počalo býti chladno.

»Půjdu pomalu nahoru,« prohodila; »libo-li vám, zůstaňte ještě v zahradě a pobavte se. Jest příjemný večer.«

V Hanušovi se při těch slovech srdce stáhlo. Přemohl se.

»Půjdeme také s tebou,« pravil, »nemá-li slečna nic proti tomu.«

Luisa byla mu z toho vděčna. Domnívala se, že Hanuš již dolů nejpřijde, a podotkla:

»Projdu se ještě trochu po zahradě. Jeť večer věru příjemný.«

»Pak aspoň Parnassii doprovodím nahoru,« pravil Hanuš a odcházel s chotí do domu.

Teprve když odešli, připadlo Luise, že slova Hanušova byla neurčita a že uzavírají v sobě možnost, že ještě vrátí se k ní do zahrady. Zachvěla se a rozhodla se. Přijde-li ještě Hanuš,

pak vyhledává její společnost, a ona jistě odjede z Jelení; pakli nepřijde, zůstane.

I Hanuš byl opatrný a chytrý. Ač jej srdce ponoukalo k Luise do zahrady a sama Parnassie k tomu jej vybízela, nešel dnes již dolů, jako by tušil myšlenky, jež Luisou lomcovaly. Nechtěl asi také hned ze začátku všecko do hry vsaditi. Zůstal nahoře. Luisa si dole oddechla. Procházela se asi hodinu mezi květinami a šla pak na odpočinek. Leč neměla dnes rovněž tak dobrou noc jako Hanuš. Jen Parnassie šťastně spala. Hejno sladkých snův o spanilém děťátku, jímž obdaří Hanuše, poletovalo kolem duše její mile štěbetajíc a laškujíc.

Uplynulo několik krátkých neděl, zdánlivě tak hladce, že nemáme nic zvláštního, co bychom čtenářům zaznamenali. Leč jako vody s tichými hladinami bývají tytýž nebezpečnější než proudové živí, s povrchem nepokojným: tak i minulé dni a neděle pod svou zdánlivou jednotvárností skrývaly více nehod a žalostí, než kdyby se jimi bylo snulo celé pásmo rozmanitých událostí. Z lásky Hanušovy k Parnassii shasínala jiskra po jiskře, a nová náklonnost k Luise rozněcovala se v plamen vášně. I Luisa byla nepokojna. Vřelo v duši její něco, čeho sobě náležitě vysvětliti nemohla a snad i nechtěla. Přeceňovala své síly a nepozorovala na sobě, že Hanuš jako neviditelný magnet táhne duši její za sebou v kruh, jenž nyní jí byl mnohem nebezpečnější nežli před dvěma a více lety. Oba mívali příležitost zaplétati se třeba u přítomnosti Parnassiině v pohovory, jež mocně zajímaly a vábily jednoho i druhého a

v nichž i v odporech a hádkách příbuznost jich ducha navzájem je poutala. Dobromyslná Parnassie ovšem jim v proudu myšlenek nestačila a cítila, jak daleka jest vzdělanosti, jemnosti a bystrosti jich ducha, ač nedávala snad nelibost tím povstalou na jevo, aniž snad jim záviděla: vždyť všecka bytost její rozplývala se v lásce k Hanušovi a v nadějích na potomka, jejž nosila pod srdcem. Snad byla tomu ráda, že duchaplná její přítelkyně nalézá u muže jejího náhrady za to, čeho ona jí ve své prostoduchosti poskytnouti nemohla. Ona jediná byla pokojna a šťastna a domnívala se, že kráčí po půdě pevné, zelené a květnaté, i neměla tušení, že zanesl ji osud na nejistý klamný povrch bezedného močálu lidských vášní a náruživostí. Stav Hanušův byl již velmi povážliv. Duše jeho rozprostírala se v elektrické napětí. Jiskra hrozila vší silou vyskočiti do duše Luisiny. Nic jiného již nebylo třeba, nežli přiměřenějšího sblížení mezi nimi.

Asi deset dní před tím, než čas Parnassii měl vypršeti, aranžoval nejmilejší soused Hanušův, statkář Srch slavnost pro okolí dosti významnou. Matka jeho, paní v okolí nad obyčej u pánův i rolníkův oblíbená, učinila v nebezpečné nemoci slib, že »na ostrově«, místě to velmi pěkném při splavě, mezi buky a olšemi, vystaví kapli Marii Panně. Přes deset let stavěla gotický chrámeček, ale nehoda za nehodou stihala její podniknutí, takže před svou smrtí jej neprovedla. Umírajíc vzala od syna slib, že dokončí stavbu podle jejího přání a v jejím duchu. Požár, jenž poté jmění Srchovu

velmi ublížil, na celou řadu let překazil jeho dobrý úmysl, a mezi lidem již roznášela se pověst, že se kaple nikdy nedostaví, an prý sám zlý duch vkládá se do díla. Konečně téměř po dvaceti letech zvýšeným úsilím Srchovým dovršena stavba. Byl marianský svátek, a kaple měla býti vysvěcena.

Srch přijel sám na Jelení, aby Hanuše a — poněvadž Parnassie nemohla — Luisu za ni pozval. Žiliť rodiče Luisini v přátelském poměru s matkou jeho, a proto nedal se dříve odbyti, dokud Luisa určitě neslíbila, že s Hanušem přijede. Parnassie sama doléhala prosebně na zdráhající se slečnu. Mělať se tam za ni pomodliti u Matky boží, aby šťastně přestála, co Bůh na ni za několik dní sešle.

V neděli byl Srch na Jelení, na čtvrtek připadl den svěcení kaple, Hanuš i Luisa odjeli.

Nebylo pěkné povětří. Chvílemi poprchávalo. Luisa, již v noci před tím těžké sny znepokojovaly, seděla v plášť schoulena v pravém koutě pokrytého kočáru. Hanuš seděl vedle ní ku předu nachýlen a pohlížel do polí. Mluvili spolu málo a jen po přestávkách. Hanušovi chvěl se hlas, a chlad a horko zimničné provívalo mu žíly. Hlava šla mu kolem a myšlenky jeho nechtěly nikterak srovnati se v náležitou řadu. Jen kradmo a úkosem pohlížel k Luise, jež seděla vedle něho s očima napolo zamhouřenýma. Jak zdála se mu ideálně půvabnou! Ó, kdyby byl věděl, jací citové právě rozvlnili a uchvacovali její duši! Nacházela se v polosnění samým blahem. Zapomněla na

celý svět a vhroužila se veškerou bytostí v klamné snění, že Hanuš drahým jejím mužem a že veze ji k sousedovi. Byl to mam a klam, ale krásný a nekonečně světlý a líbý. Oddávala se mu celou duší a nechtělo se jí procitnouti. Duše v Hanušovi rozhoupávala se strašlivou měrou. V mlhy a páry rozešla se všecka jeho logika a v srdce valila se mu krev mocným nárazem a strhla s sebou všecku úvahu a rozvahu. Nebyl již pánem sama sebe. Chopiv prudce Luisu za ruku, vyrazil ze sebe slova: »Luiso, milujete mne posud?« — objal ji s elektrickou rychlostí a políbil ohnivě v ústa. Luisa v prvním okamžení byla bez vlády. Pak vykřikla. Kočí rychle zastavil a skočil s kozíku; myslilť, že kočár vzal pohromu. Drsná, hořká skutečnost předstoupila s pekelným úsměvem před Luisu a Hanuše. Na okamžení zledovatěli. Kočí jel zase zvolna dále.

»Jsem nešťasten, nekonečně nešťasten, Luiso!« zaúpěl Hanuš po drahné, hrozné pomlčce.

»A mne beze svědomí strhujete u vír nectí!« lkala Luisa zapálena hněvem a lítostí.

»Luiso!«

»A Parnassii také,« dodala trpce Luisa.

»Nemohu jinak,« pravil Hanuš hrobovým hlasem, jehož děsný tón pronikl duši Luisinu jako břitká, jedovatá dýka. Toho okamžiku litovala ho více nežli mu zlořečila, nejsouc schopna jiného citu. Srdce se v ní stáhlo, a mrak horkých slz obestřel jí oči.

»Jsem nekonečně nešťasten,« zaúpěl znova Hanuš. Luisa se probírala z úkvapu.

»A kdo tím vinen?« vypukla v otázku.

»Já, já, jenom já,« horlil Hanuš, »Luiso, smilujte se, prosím, zaklínám vás — buďte milosrdna, nezatracujte.«

Luisa s rekovskou statečností domáhala se klidu duše. Ovládala se.

»Jak nemám zatracovati pošetilost vaši?« vyčítala mu hořce.

»Býval jsem pošetilým, Luiso, ale již jím nejsem,« přiznával se Hanuš, »neprosím vás za nic jiného, než abyste popřála mně sluchu. Zaklínám vás, nechte mne se vymluviti, sice nevrátím se živ na Jelení!«

»Měla jsem vás povždy za člověka nevšedního,« kárala jej ostře Luisa, »leč nyní nahlížím, že byl to holý klam. Jsteť jako všichni lidé bez mravné podstaty domýšliv, pošetilý a nestálý přes všecky výborné stránky ducha. Jste všední muž, jenž jednou srdce ubohé ženy pošlapav, nerozpakuje se i podruhé na ně vstoupiti a zároveň zahubiti druhou ženu, jež celé živobytí své zakotvila v nepevné chrastí lásky vaší.«

»Ustaňte, Luiso, nechcete-li, abych sešílel,« zvolal vášnivě Hanuš. »Jsem jaký jsem; já nejméně mohu za to. Po strašlivých bojích hledá uštvaná duše moje u vás útočiště, víť, že jste ji jednou milovala, a vy vrážíte do ní hrot nelítostného úsudku. Luiso, jen jeden upřímný, vřelý pohled útěchy a soustrasti, a já snad neutonu, snad duše má okřeje, snad budete její spasitelkou! Luiso, jeden vřelý lidský pohled, vždyť nemůžete býti barbarkou!«

Takto mluvě svezl se Hanuš se sedadla a položil hlavu svou na kolena Luise. Vzlykal.

»Vstaňte, pane,« pravila Luisa slábnouc v těžkém zápase a chtěla dodati: »Protivno mně vaše nemužné počínání; starejte se, abyste sám s sebou byl hotov,« ale nepřišla k tomu. Hanuš pozvedl k ní hlavu a zahleděl se do ní. Uslzené oči obou setkaly se v delším pohledě. Tak, jako Hanuš, nemohl se jí do očí dívati pouhý lehkovážný muž; tak mohla hleděti jen opravdivá, hluboká vášeň, za niž i smrt podstoupiti nebývá hrozno. Duše v Luise změkla, a hlas její pozbyl vší ráznosti a tvrdosti, ana pravila:

»Vstaňte a ušetřte mne; jsem nešťastná žena!«

»A vyslechnete-li mne, Luiso?« prosil Hanuš posud kleče.

»Nemohu a nesmím. Vstaňte, prosím za to; nebuďte ke mně tvrdým,« odpovídala měkce Luisa.

Hanuš vstal a posadil se po bok její.

»Vím,« pokračoval po chvíli mírnějším hlasem, »vím, Luiso, že žádám na vás věcí těžkých, vím, že vedu, ba vleku sebe a snad i vás ku propasti před jejíž hlubinou se každý rozumný člověk musí zděsiti; vím však také, že kdybych já byl na místě vašem a vy na mém místě, že bych neodepřel vám soucitu a soustrasti a vlídného vyslechnutí.«

»Nejsem tvrdší nežli vy,« odpověděla jemněji Luisa, »jsem však vlastním neštěstím otuženější a zkušenější. Nemáte práva do mne si naříkati. Odpouštím vám, čeho jste se před chvílí, zachvácen vášní na mně dopustil.«

»Díky za vaši almužnu, Luiso,« namítal citlivě Hanuš; »leč duše má prahne a žízní po daru nekonečně větším, a vy ovšem se netážete, v čem dar ten záleží,« doložil bolestně a zoufale.

Luisa zbledla jako stěna. Síla ji opouštěla, neboť tušila, co Hanuš právě chce vysloviti. Nemohla toho dopustiti. Sebrala všecky síly a pravila, aby Hanuše předešla:

»Ceho byste mohl na mně žádati? Jsem chuda na štěstí a nemám již, z čeho bych mohla rozdávati. Nevyčítám tomu, jenž mne ochudil. Jak bohat jste vy proti mně! Máte ženu krásnou a dobrou, nad celý svět vás milující. Co nevidět oblaží vás plodem lásky své a vaší, jenž bude potomkem jména vašeho, a bude-li vám na tom záležeti, i živým obrazem vaší celé bytosti. Krásné a svaté povinnosti otcovské nemůžete přece pokáleti žadostí, a byť vyšla z nejhlubší a nejopravdivější vášně.«

»Vy jste nikdy nemilovala, Luiso,« prohodil trpce Hanuš.

Luisu bodla ta slova do srdce a způsobila v ní obrat ve prospěch Hanušův. Všecka výhoda, již domnívala se míti ještě před chvílí nad Hanušem, vysmekla se jí jako hladký úhoř z ruky. Byla žena, útlocitná žena.

»Křivdíte mně, Hanuši,« pravila smutně, »a jsem ještě dosti silna, abych i tu křivdu od vás snesla.«

»Vy mne posud milujete!« zvolal Hanuš a sahal po její ruce.

Luisa sebou trhla a sepiala křečovitě obě své

ruce na klíně. Před očima se jí dělaly mžitky, cítila, že utrpí porážku. Chtěla vyskočiti z kočáru. Hlučný hovor vesničanů, jež kočár dohonil, vrátil jí sebevědomí. Blížili se k cíli své cesty. Byli ve vsi. V několika minutách zastavil se povoz u domu Srchova. V čase tom jeden ani druhý slova nepromluvili.

Slavnost byla dosti zajímava, leč Hanuš a Luisa nevěděli téměř, co se před jich očima dělo. Velmi záhy také od Srcha odjeli. Hanuš byl tak delikátní, že sedl na kozlík a řídil koně až do Jelení. Pomáhaje Luise z kočáru, pravil k ní přidušeným a prosebným hlasem:

»Prosím, ušetřte Parnassii.«

Luisa mu pokynutím hlavy přisvědčila.

Večer podali Parnassii referáty o slavnosti a hostech jí přítomných, a Luisa odešla dříve než obyčejně do své ložnice. Byla až k smrti unavena. Položila se do okna, sepiala ruce, jako by se modliti chtěla, a sbírala všechen svůj rozum k rozjímání. Na Jelení nemohla zůstati, chtěla za nějakou hodinu prchnouti. Leč kam měla kroky své obrátiti, v noci, bez průvodce, v krajině téměř neznámé a v dešti, jenž právě s nebe hustě se sypal. Co pomyslila by sobě radová, co Parnassie o ní? Mimo to bez vědomí Hanušova nemohla v noci ze dvora. Klíče od vrat a dveří podle zvyku visely přes noc v jeho pisárně. Unavivší se rozjímáním, shledala a složila své věci, svlekla a uložila se. Noc měla strašnou. Teprve k ránu obešel ji těžký spánek.

XIII.

Záhy z rána klepal někdo na dveře příbytku doktora Tomana. Lékař vyskočil z lože, zahalil se v župan a šel otevřít. Na prahu stál v pocestném obleku profesor Suk. Padli si okolo krku a upřímně se zlíbali.

»To jsou nám hosté,« zvolal radostně doktor; »snad netáhneš opět na Šumavu?«

»Na Šumavu, bratře,« odpovídal bodře Suk.

»Což ti ještě nevyšla z hlavy?«

»Nevyšla a sotva kdy vyjde.«

Úsměv napolo vážný, napolo potutelný zaleskl se v očích Tomanových.

»A proč jsi nepsal, milý hochu?« tázal se Suka.

»Víš, že psaní se mi k smrti rovná; o prázdninách dokonce,« odvětil tázaný.

Vešli do salonku doktorova. Suk uvelebil se co nejpohodlněji v houpavé americké židli, již povždy okupoval, kdykoliv zavítal k Tomanovi. Tento odešel, aby u staré hospodyně své objednal snídání příteli, jenž po celou noc jel. Když se vrátil přisedl k Sukovi a dal se s ním do hovoru, neboť asi za hodinu musil po svých nemocných.

Suk nikdy mnoho řečí nenadělal. Žije vědě své a povolání svému nestaral se hrubě o pestré zájmy životní. Ale něco jej přece živě zajímalo, osud Parnassiin. Toman to věděl a dovedl se tak obratně jistých strun duše Sukovy dotknouti, že rozezvučely se brzo v šumný proud hovoru.

»Povídej, co víš o Jelení,« vybízel Tomana; »Hanuš mně sice psal k svátku, ale to víš, sou-

kromé dopisy poetických lidí bývají obyčejně ořechy bez jádra.«

»Že stará paní v květnu zemřela, bude ti rovněž tak známo, jako že Hanuš co nejdříve bude otcem,« vypravoval doktor.

Suk mu potakal.

»Však sotva budeš věděti,« pokračoval Toman zardívaje se, »že Luisa už po několik neděl na Jelení?«

»To jí rarach vnuknul,« odpovídal Suk zamýšleje se. »Že's to připustil, doktore, už k vůli Parnassii a k vůli sobě! U ženských opatrnosti nikdy nezbývá.«

»Což měl jsem činiti?« namítal Toman. »Luisa jest paní vůle své a svého jednání, a akcie mé lásky od těch dob, co jsme se neviděli, klesly nad očekávání hluboko.«

Po té jal se Sukovi obšírně vypravovati, jak Luisa ve Vídni nového měla ženicha, jak za ní jel a v úkrytě nad ní bděl. Dále líčil společnou jich cestu do Čech a netajil se tím, kterak špatně pochodil, chtě opatrně Luisu od toho odvrátiti, aby nejela k Parnassii na Jelení. Poctivému a šlechetnému muži chvěl se ke konci hlas smutkem a hořkou beznadějností, tak že upřímný Suk ho v duchu litoval.

»Jak smutné jsou historie našeho srdce,« podotkl na to Suk vzdechnuv. »Co do mne, nedivím se pranic. Má láska k Parnassii byla už v začátcích svých nesmyslem a pošetilostí. Ona stala se ženou Hanušovou a se mnou bylo smrti naší amen. Já sobě v té věci také nerozumím, ale je to

vůbec jediný nerozum v životě mém, který připouštím v duchu a mysli a jejž si líbuji. Snad nezasloužil jsem nic jiného, neváživ nikdy lásku vysoko. Ale ty, proč ty trpíš? Luisa je nevšední ženština, ale ta nešťastná emancipace pomátla jí kolečka. Odtud ta hromada neshod, jež ji stíhají a tebe. Mou hlavu za to, že jen ze vzdorů k tobě šla na Jelení. A je to nebezpečný krok, neboť Hanuš sotva jí sešel s mysli. A ta dobrá prostolibá Parnassie! Zabloudila chuďas do směsi a hloží, o níž neměla a nemá zdání. Jsi přece lépe v tom, nežli já, Tomane! Ač mezi tebou a Luisou sbíhají se neshody, bude ti přece konečně za pravé učiněno. Pamatuj na mne.«

Zasmušilé čelo Tomanovo se povyjasnilo. Zdálo se mu, že jindy tak nepraktický Suk udeřil v pravdu a že co ho neviděl, skrze lásku svou, třeba ji nazýval pošetilostí, značně jakožto člověk se povznesl.

»Všecko visí ovšem na povaze Luisině,« odvětil Toman. »Je-li pevna a čista, za jakou ji pokládám: vvplní se, co předpovídáš. Ale při tom při všem hlodají duši mou starosti a bolesti; starosti, že nevím, bude-li dosti mužná, aby obstála v zkoušce, do níž se pustila, a bolesti, že nechce uznati mou upřímnou lásku. To vše shání tmavé a děsné chmury nad mou budoucností.«

»Žena, kterou jsi ty ze vší duše si zamiloval, nemůže klesnouti,« pravil na to určitě Suk. »Víš, že nesázívám svou řeč na vítr, a upokoj se. Luisa má ducha; a kde duch, tam síla neúmorná, byť sebe větší pokušení doráželo na duši. Leč o Par-

nassii, o tu jde, milý brachu! Nerad maluji na černo, ale což bych ti to neřekl: od chvíle té, v níž jsi mně pověděl, že Luisa jest na Jelení, trnu o ni úzkostí a strachem. To dobré, nezkušené, neobezřelé dítě strhne kalný proud choutek Hanušových do sebe a ono utone v něm. To cítím, to vidím před sebou. Nesvědčí rovina tomu, co příroda zasela v horách. Tomu učí přirozená botanika rozumu. Konec její bude smutný a snad rychlejší, než oba dva předvídáme.«

Slova tato vyslovena byla tak opravdově a vroucně, že rozvichřila se duše Tomanova. Takto neslyšel posud nikdy Suka mluviti. Samým překvapením a udivením nevěděl, co odpověděti. Trvalo dobrou minutu, nežli se vzmužil k odpovědi.

»Nepoznávám tě, Suku,« pravil, »tak jsi mně nový v leckterém ohledě. Leč k čemu rozdírati si duše takovým pessimismem! Co opravňuje nás, smýšleti tak o Hanušovi, jak ty jej líčíš? Posud není tu ani zprávičky o tom, že by byla láska jeho k ženě ochladla, neřku-li vymizela, a že by v něm se byla vzňala nějaká vášeň k Luise. Jist jsem, že by nebyla radová Tůmová dovolila, by Luisa zajela na Jelení, aniž Luisa tu cestu vážila, kdyby jen ve snách se jí zamihla myšlenka, že Hanuš by mohl láskou svou ji znova obtěžovati.«

»Paničky počítaly s tím hrdým pánem světa, s rozumem, rovněž tak, jako ty počítáš,« namítal nikoliv bez trpkosti Suk. »Dej Bůh, abyste se v Hanušovi všichni nepřepočítali: ty, Luisa a Tůmová.«

»Soudíš tak jen z přílišné úzkosti o Parnassii,« chlácholil ho doktor.

»A z čeho jiného mám souditi, kdy rozum k soudu nestačí?« horlil Suk.

»Obavy tvé jsou přece jen přehnány,« pokračoval Toman. »Třeba někdy rozum se neosvědčil, přece není radno vzdalovati se od něho nepřiměřeně. Zdá se mně, že přece jen křivdíme Hanušovi.«

»Bůh to ví, Tomane, ale mně se to nezdá. Jsem nepřítelem vší křivdy, ale tenkrát věru rád bych mu křivdil,« dodal Suk a svěsil zádumčivě hlavu.

Byl čas, v němž chodíval doktor po nemocných. Omluviv se u přítele, oblekl se a odešel. Byl neobyčejně na mysli rozladěn, když vyšel z domu. Sukovy náhledy, ač odpíral jim, domáhaly se v něm víry. Bývá již tak, že objeví-li se nám známý člověk v novém světle, myšlenky jeho nás rázněji dojímají. Znal Suka již hromadu let a nikdy nepozoroval při něm ani stínu náruživosti; dnes však mluvila z chladnokrevného, ba suchopárného muže láska k Parnassii, ovšem ušlechtilá a mužností vytříbená, ale při tom všem vřelá a hluboká. Čím více přemýšlel o slovech Sukových, tím více šířila se v doktorovi víra, že zavírají v sobě pravdu, tím více chvěl se úzkostí o Luisu a sebe.

Na mysli roztržit obešel si své pacienty a vracel se již domů s úmyslem pohovořiti se Sukem o prostředcích, jichž by ještě v čas bylo záhodno použiti, aby odvrátilo se nebezpečenství od Luisy a Parnassie. Před domem podal mu listonoš psaní.

Podle nadpisu poznal ruku Luisinu. Dech se v něm zarazil a do srdce ho bodlo. Ještě v průjezdě přečetl hltavě krátký obsah listu a běžel horem pádem nahoru k příteli. Suk, unaven dlouhou noční cestou, hned po odchodu doktorově ve své zamilované lenošce usnul. Byl posud v limbu.

Doktor jej probudil a beze všeho výkladu dal mu Luisin list přečísti. V dopise stálo:

»Jestliže posud, ctihodný pane doktore, toužíte po ruce mé, prohlašuji se tímto za vaši nevěstu. Cokoliv stalo se nebo stane za pobytu mého na Jelení, vysvětlím vám sama časem jasně a pravdivě. Jiného vysvětlení nedbejte. Ubezpečuji vás, že kdyby nebylo srdce mé čisto, nikdy bych neodvážila se nabízeti vám ruku svou. Brzký lístek adresujte na přítelkyni, radovou Tůmovou.

Luisa.«

Suk odložil list a pravil:

»Tušení mne nesklamalo. Kratičký list, leč plný zlověstných chmur. Ubohá Parnassie! Co činiti?«

»Jeď na Jelení a nech Šumavu Šumavou,« odpověděl určitě doktor. »Kdybych jel já? dlouho se zdržeti nemohu a nevím, zdali bych nyní právě Luise přišel vhod; ty pak zůstal bys přece v nepokoji o Parnassii. Jeď sám, a nabudeme ukojení mysli. V poledne odjíždí pošta.«

»Pojedu,« pravil Suk, vstávaje se sedadla.

Když zvonili poledne, sedal Suk do poštovního vozu.

»Bůh tě opatruj!« žehnal mu Toman na cestu.

XIV.

Pozdě, k ránu již, Luisa usnula. Spaní její bylo těžké, mrákotné, dusivé. Děsní snové, jako příšery s olovem na nohou, vlekli se v mlhavých obrysech duší její. Neokřívala spaním; malátněla, ztemněla na duchu. Zaslechla klepot na dveřích. Vyskočila, vzpamatovala se. Znala dobře ten klepot: byla to Parnassie. Hodila v rychlosti oblek na sebe a šla otevřít. Nešla, ale potácela se. Klnula v duchu slabosti své, že včera večer neprchla. Čtveračivě se usmívajíc, objevila se Parnassie na prahu. Objala srdečně Luisu a pravila:

»Hleďte lenošku. Desátá už odbila, a ona ještě v peřinách!«

»Neusnula jsem dlouho,« omlouvala se mrzutě Luisa.

»Aj!« divila se choť Hanušova a dodala žertem: »Však měla jsem už chuť poslati na tebe svého muže!«

Luisu obešel mráz: nevinný žert přítelkynin dotkl se jí bolestně. Marně hledala slov k odpovědi. Sklopila v rozpacích oči. Parnassie si jí teprve nyní jak náleží všimla. Polekala se.

»Jak jsi přepadla a unavena, Luiso,« pravila soustrastně a vzala ji za ruku. »Podle všeho neúčinkovala včerejší cesta dobře na tebe.«

»Neúčinkovala,« odpovídala povzdechší Luisa.

»Měla jsem to věděti,« hovořila Parnassie, »nebyla bych tě k tomu měla, abys jela. Ale jak jsi přepadla, Luiso! A ruka tvá studena a vlhka!«

»Nevím,« odvětila Luisa, v níž dobrá, nová a

vhodná myšlenka právě vystupovala, »nevím, ale myslím, že budu nemocna. Všecky životní síly mé vyšly takořka z rovnováhy, a tesklivé tušení kormoutí duši mou. Nejlépe snad bude, odjedu-li včas, než nemoc vypukne, odtud. Vždyť nemohu přimnožiti tobě starostí nyní, kdy každou chvíli Bůh na tebe vzpomenouti může, Parnassie!«

»Škoda každého slova, neodjedeš, Luiso!« namítala Parnassie. »Jak bych mohla připustiti, abys snad zbytečným cestováním život svůj přivedla do nebezpečenství! Na věky věkův bych si toho neodpustila. Ostatně odjezdem tvým by mně jen starostí přibylo. Soužila bych se o tebe, nevědouc, jak se máš. Marné každé slovo, nesmíš odjeti a neodjedeš, Luiso: však vím, že máš dobré srdce a že mne neopustíš, třeba jsi desetkráte to opakovala.«

Divoká bolest stiskla Luisino srdce. Smrtelnou zsinalostí prokvetly jí tváře, a ústa se sevřela jako trpkým sarkasmem. Cítila, že stůj co stůj musí nyní mluviti, aby zachránila sebe a dobrou a nevinnou Parnassii. Leč slib, jejž včera na chodbě večer Hanušovi kývnutím hlavy dala, že ušetří Parnassie, dal se s povinností do souboje. Zvítězil.

»Nuže,« vypravila konečně ze sebe, »posečkám ještě některý den; snad tušení mé jest bez podstaty, snad děsím se nadmíru.«

»Tak tě ráda slyším mluviti,« hovořila radostně a horlivě žena Hanušova: »však nepustím tě ani na krok od sebe a budu tebe ostříhati jako oko v hlavě. Ale nyní pojď, ať spolu posnídáme. Ha-

nuš již odešel před hodinou do deště. Však nemáme ho potřebí, potěšíme se již spolu.«

Téhož dne nezbylo Luise více času, než aby na spěch napsala doktoru Tomanovi několik slov. Kojila se jistou nadějí, že Toman na ten dopis na Jelení přijede. Divným řízením osudu však Toman nevydal se na cestu. Do Vídně jel ochotně o své ujmě, do Jelení nejel. Obával se, by Luisa jeho návštěvu nepřijala nelibě, třeba se prohlásila za jeho nevěstu; domníval se, že chce býti paní svého osudu neobmezenou, a bál se ji znovu pohněvati, aby snad nezviklala se v úmyslech svých, z nichž nyní mu nejkrásněji kynulo vyplnění nejvroucnějšího jeho přání. Slova její záhadná, aby čekal jen na její výklad o všem, co na Jelení se stalo nebo stane, rozžehla v něm ovšem celé peklo trapných obav, leč naproti tomu byl šlechetný muž přesvědčen, že Luisa klesnouti nemůže, třeba Hanuš znova k ní zahořel láskou. Spoléhal docela na Suka a dychtiv čekal na zprávy od něho.

Dopis Luisin k Tomanovi odešel teprve druhého dne, a tu již rozvalily se události děje našeho v plný a hlučný proud. Dobromyslný Suk z části přišel pozdě; avšak i kdyby byl dříve přijel, nebyl by měl síly, aby proudu postavil se do cesty, neřku-li, aby jej byl v toku zarazil.

Osud lidský jde svou cestou: není parostrojem, jenž by ujížděl určitými kolejemi, jež by mu rády kladly bystrý rozum a šlechetné srdce.

Hanuš přišel teprve k jedné hodině s poledne domů. Přicházel strašlivě rozladěn a tak přeplat na mysli, že jen s největším úsilím se ovládal. Ne-

důvěřoval Luise, obávaje se, aby neporušila daný slib a celou včerejší scénu v kočáře již jeho choti nevyzradila. Duše jeho zmítala se již v tom stavu, že nehrozila se již sebe strašnějšího rozhodnutí, ano že jaksi dychtivě již po něm prahla. Jediné pohlédnutí na Parnassii poučilo jej, že Luisa nic neprozradila. Choť jeho přijala a objala jej tak laskavě a srdečně jako jindy. Oddechl si v duchu, nesnesitelné břímě spadlo s něho, libá uvolněnost vzpružila duševní jeho síly. Že Luisa byla zamračena, nepřekvapilo ho; nemohloť ani jinak býti. Zdržel se jen krátkou hodinku doma, pak předstíraje nějakou důležitější práci v hospodářství odešel. Den byl pošmourný a chladný. Toulal se bez účelu v polích přemítaje o tom, co nejbližší budoucnost přinese. K večeru vrátil se domů, aniž paní, jež byly nahoře, o tom zvěděly. Posadil se za stůl v pisárně své, jež byla v přízemí, a poslal si pro víno. Měl potřebí posilnění, neboť i jeho dnešní noc byla trapna a velmi nepokojna. U večeře sešel se opět s paními. Zábava nechtěla se nijak rozprouditi. Luisa záhy odešla, Parnassie ji doprovodila. Když se vracela, chystal se již Hanuš ke spaní. Po krátkém hovoru, v němž Parnassie vedla slovo a v němž se zračilo všecko její štěstí manželské, anoť za nejkratší dobu mělo dojíti koruny miláčkem, jejž pod srdcem nosila, si ulehli. Hanuš usnul dříve; požité k večeru víno asi k tomu přispívalo. Parnassie hned neusnula: neměla již po delší čas dobrého spánku a modlila se za poklad lásky své, za Hanuše a posléze za sebe. Konečně lehce usnula. Hodiny na stole bily

právě půlnoc, když se zbudila. Hanuš ze spaní těžce oddychoval a chvílemi nepokojně sebou házel. Mluvil také ze sna nějaká nesrozumitelná slova. Nebylo to poprvé, stávalo se tak častěji, jako vůbec bývá u lidí živé a roznětlivé obrazotvornosti. Tu najednou promluvil docela srozumitelně ze spaní: Luiso.«

Parnassie slovo to zaslechla. Jindy byla by té věci si hrubě ani nevšimla, dnes však, aniž věděla proč, proniklo to slovo její srdce jak břitká, studená jehla. Usedla na loži svém a upiala nejvýše znepokojena zraky své na muže vedle spícího. Světloška, jež hořela v koutě ložnice při posteli Hanušově, osvětlovala s dostatek jeho hlavu. Žádné i sebe menší hnutí v jeho obličeji nemohlo Parnassii ujíti. Proč volal Luisu ze spaní, proč ne ji, jež všecko štěstí své zakotvila na jeho duši? Děsný palčivý pocit žárlivosti projel duší choti Hanušovy; byl tím děsnější a palčivější, čím méně měla o něm tušení, čím nevinnější a upřímnější byla mysl její. Podezření, jehož hrůzu ani myslí svou objati nemohla, zachvacovalo veškeru její bytost a sypalo ledy do krásné květnice její lásky. Studený pot vyrazil jí na čele, dech její se úžil, jako by skála byla padla jí na prsa. Myslila, že zalkne se lítostí, bolestí a hrůzou.

»Luisi, drahá Luiso,« mluvil znova Hanuš ze spaní.

Parnassie svěsila zoufale hlavu. Slzy jako hrachy koulely se po studené její tváři a kapaly na ruce křečovitě na lůně sepiaté. »Drahá Luiso,« povídal ze sna Hanuš. On Luisu miloval, on

zavrhl věrnou a dobrou ženu svou, jež by ani na okamžik nebyla váhala život zaň dáti, kdyby jednalo se o jeho spásu. »Drahá Luiso!« . . . K žárlivosti přidružila se v Parnasii nenávist proti přítelkyni a v zápětí probouzel se odpor proti oběma jejím utiskovatelům. Vymaňovala se pozvolna z ohromení a přicházela k jasnějšímu sebevědomí. Křivda a bezpráví, jichž dopustili se na ní Hanuš a Luisa, nemohly projíti bez pokuty. Či snad mýlila se, či snad všecky ty hrůzyplné domysly její byly prázdné, liché příznaky? Dvě tři slova, pronesená ve snu, jak mohla býti základem a podnětem k podezření, jež přímo upíjelo životní sílu z duše i srdce? Parnassie myslila, že blouzní, a jala se z blouznění probírati. Nevýslovně líbý pocit provanul ustrašenou duši její; okřívala, občerstvila se. Zdálo se jí, že nemožno, aby Hanuš tak hrozným zrádcem a šlechetná Luisa tak nízce smýšlející ženou byla!

»Luiso, neprozraď!« volal Hanuš ze spaní.

Všecka útěcha, všecka naděje sesypala se rázem v duši Parnassiině v ničemný prach. Posledním slovem nabyla jistoty, že Hanuš nejen Luisu miluje, ale že mezi nimi již něco se přihodilo, co před ní tají a před čehož prozrazením Hanuš i Luisa se bojí. Žárlivost, lítost a nenávist znova se rozvichřily v Parnassii, s větší silou a kvapem nežli prve. Vztahovala již ruku po Hanušovi, aby ho zbudila a přinutila k vyznání. Leč záhy vzpamatovala se. Mohlť on ze spaní ještě více mluviti a musil mluviti pravdu, kdežto by na jevě mohl lháti. Chytrost a lstivost, stálé průvodkyně

žárlivosti, dostavily se v čas. Počítala bedlivě každé sebe menší hnutí v jeho obličeji a nepustila oka s jeho úst, aby ani písmenka jí neušla. Hanuš nemluvil dále, jen těžce oddychoval. Parnassie měla čas k rozjímání. Bezděky srovnávala si dojmy posledního dne. Jak mohla býti tak zaslepena a Luise věřiti! Nebylo pochybnosti: včera na cestě k Srchovům srozuměli se k hanebným svým záměrům. Proč byla hned z rána Luisa tak polekána, když ji přišla zbudit; proč byla tak přepadla a unavena? Patrně neměla dobrého svědomí, spáchavši zradu nad přítelkyní ji tak milující. Proč Hanuš byl tak nesdílný, tak mrzut, proč tak svrchovaně rozladěn? Nyní věděla příčinu. Domysly její dřívější byly pravdivy a jasny nad všecku pochybnost. Parnassie tak se zahloubala do rozboru svého postavení, že nemohla již usnouti. Co počíti nyní? Snášeti tiše, trpěti bez odporu, to nemohlo býti pokutou za zradu na ní spáchanou. Nahlížela, že musí opatrně sobě vésti, jako muž její a Luisa, než vykoná mstu. Ano, mstíti se musila. Oni zmařili život její a blaho její, oni pošlapali štěstí jejího dítěte prve, než přišlo na svět. Ubohé, nešťastné dítě, co očekávalo je v budoucnosti! — Parnassie zapomněla na sebe samu; myslila jen na dítě své. Bolest nevýslovně hořká sklátila ji na mysli. Každou hodinu mohla státi se matkou a jako matka měla povinnost s celým světem dáti se do boje pro drahý plod svůj. Snad byla by zoufala, kdyby nebyla pomyslila na stav svůj, na dítě své; byloť jí dražší nad vlastní život, nad vlastní štěstí. Jak

byla osiřela s plodem svým na tom širém světě! Otčina daleko, otec daleko a kol ní samí úhlavní nepřátelé! Slzy jí již nepolily, odpor k bezpráví vzmáhal se v ní každou minutou, pomýšlela na čin, by pomstila sebe a dítě své. Chtěla hned z rána zkoumati Hanuše i Luisu, a pak — děj se vůle boží... Nejlépe by ovšem bylo, kdyby Bůh ji a dítě její k sobě povolal! Bylo by to však nespravedlivo, neboť pak by Hanuš a Luisa plýtvali v štěstí svém! Parnassie neusnula již, k ránu pak vypadala, jako by byla v noci o deset let sestárla!

Pozdě a obtížně opustila ráno strastiplné lože. Zkoumala Luisu, poněvadž Hanuš byl odešel. Luisa byla pokojnější, ano veselejší než den před tím. Neměla ani zdání o tom, co v noci se v ložnici sběhlo. Na všecky otázky, jež Parnassie, nutíc se k bývalé přívětivosti, s chytrostí neobyčejnou na ni dávala, odpovídala beze vší podjatosti a jevila na pohled tak spravedlivou mysl, že ubohá žena Hanušova nevěděla, není-li všecko podezření její, pokud se aspoň Luisy týkalo, lichým, děsným přeludem. Parnassie zašla si zúmyslna dolů ke kočímu, jenž Hanuše a Luisu k Srchovi vezl. Tázala se ho, zdali nic zvláštního na cestě se nepřihodilo. Prostoduchý, selský člověk vzpomněl si konečně, že slečna jednou vykřikla, a vypravoval, kterak skočil s kozlíku, aby se podíval na kočár, zdali kolo nebo náprava se neporouchala. Domů že řídil koně po celé cestě milostpán.

Výpověď ta postačila Parnassii k tomu, že Luisu zavrhla nadobro. Viděla v ní už jen zarytou

a chytrou ženštinu, jež výborně umí se přetvařovati a klamati.

Po obědě, když právě Luisa poodešla, vyprosila si Hanuše na hovor mezi čtyřma očima. Vedla si tak opatrně, že nikdo, kdo ji znal, tím méně Hanuš, jenž dary ducha jejího podceňoval, toho by při ní nebyl hledal.

Byli sami ve velkém pokoji.

»Pošleme pro pomocnici?« tázal se Hanuš.

»Bude dobře snad, učiníme-li tak,« odvětila Parnassie. »Mám však něco jiného na srdci, o čem bych ráda v soukromí s tebou porozprávěla. Víš novinu, že Luisa chce mermomocí od nás odjeti? Včera jen stěží jsem ji od toho zdržela. Ráno byla skutečně nemocna. Mám ji propustiti?«

Hanuš zesinal a hned poté se zapálil. Sklopil oči, ale cítil při tom, že zraky choti jeho magickou silou na něm spočívají a do útrob jeho pronikají. Minulo několik okamžení, nežli vůbec byl s to, aby vzhlédl k Parnassii. Byl nedověřen a přece dal se oklamati. Parnassie, druhdy prosta a liba jako holubice, naučila se v dnešní noci přetvařovati. Hanuš aspoň nespatřil nic podezřelého v lících a v očích ženy své.

»Myslíš, aby odjela?« tázala se tato znova, proto asi, aby nezbylo nevěrníkovi času déle ji pozorovati a vůbec se sebrati.

»Za okolností nynějších,« odpovídal Hanuš trhavě a přes všecko úsilí, aby se opanoval, zajíkavě, »za okolností nynějších nemohu raditi k tomu, aby Luisa odjela. Vždyť přijela proto, aby byla ti nápomocna v čase, v němž nejvíce po-

moci máš potřebí, a čas ten nemůže býti již dalek.«

»Přeješ si tedy, aby neodjížděla,« ptala se Parnassie určitěji dále.

»Myslím,« ohrazoval se Hanuš z opatrnosti, »že předem na tobě záleží, rozhodnouti se.«

»Víš, že všude a při všem všecko dávám na radu a náhled tvůj,« namítala Parnassie; »vyslov se, co ty chceš, a stane se.«

»Tedy ať neodjíždí,« vyslovil se určitě Hanuš.

»Ano, ať neodjíždí, ale pak tebe prosím, abys třeba dnes večer, u přítomnosti mé, jí to pověděl do očí. Dá snad více na tebe nežli na mne,« dodala Parnassie.

Obrat ten Hanuše polekal, ba zdálo se mu, že dal se vehnati do léček, chytře naň nastražených. Nedůvěra k Parnassii rostla v něm povážlivě, leč překonal ji brzy. Podceňoval duševní vlohy ženy své a nemohl si v hlavě srovnati, aby byla tak chytra a jemu a Luise nástrahy nastrojila. Vymlouval se sice a vytáčel důrazně a dosti hbitě z úkolu, jejž mu choť přidělovala, ale vida, že stojí na svém, pokládal úminek její za vrtoch, který při stavu jejím prominouti se musí, a přivolil, že večer u přítomnosti její s Luisou v tom smyslu porozpráví.

Když z velikého pokoje odešel, sklesla Parnassie při pohovce na zemi. Neplakala již. Cítila, že je zrazena a ztracena. Pokušitel vábil ji k oknu a šeptal jí: »Vrhni se dolů a bude po všem. Budeš míti pokoj, věčný, sladký pokoj.« Nešťastná žena však jej zahnala od sebe; Bůh jí na mysl přivedl dítě.

Večer při stole přivedl Hanuš, dlouho otálev, řeč na odjezd Luisin. Oba hráli svou úlohu dosti špatně. Jeden ani druhý nebyl tak zkažen, aby náležitě se dovedl přetvařovati a aby zachovával si chladnost u věci, jež divoce zmítala duší jejich. Ubohou Parnassii jen to mýlilo, že Luisa odhodlaně se vyjádřila, že zítra z Jelení odjede.

Zdrcena odešla Parnassie brzy do své ložnice: ona jediná ze všech provedla přetvářku svou a oklamala oba. Bolestné a hrozné dojmy minulé noci a minulého dne způsobily, že dnové její o něco dříve se naplnili. Krátce po půl noci Bůh jí pomohl. Porodila synáčka. Luisa nemohla odjeti. Nechtěla slouti necitelnou.

XV.

Růže při trní se rodí; kvete na krátko, trní jen zůstává, jak rok dlouhý. Jak mila a půvabna byla ta růže štěstí i naděje, jež zakvítala Parnassii ještě před třemi dny! Dnes držela synka na Bohu vyprošeného v náručí, ale radost a štěstí byly ty tam. Růže opadla, trní zůstalo.

Nepustila dítě první čas ani z náručí a zdráhala se, než přivolila, aby Hanuš je pokřižoval a poceloval. Obrátila se při tom od muže, aby neviděla divadlo, jež se jí hnusilo. Hanuš slzel, když poprvé synka k srdci přivinul. Čemu platily jeho slzy? Plakal snad nad svou slabostí a nehodnosti, či plynuly slzy jeho z pocitu hanby, že dotýkáním svým znesvěcuje nevinného tvora a tím i svatou

lásku mateřskou své ženy, kterouž po jidášsku zrazoval? Luzní přeludové lehké a bujné jeho mysli opanovali již tak hlavu jeho, že i v tomto vážném, ano posvátném okamžiku nepozoroval, že co z nich si staví, staví na větru a že lapá okřídlené stíny, míjeje zúmysla zdravé a plodonosné štěpy, jaké rostou z pravé lásky a pravého štěstí manželského na půdě života ctihodného muže. Vášněmi spoután a poroben neměl již tolik mravní svobody a síly, aby byl nyní ještě, v hodinu dvanáctou, přistoupil k loži utrápené ženy své, aby vyznal se jí z bludů jej mámících, aby zachytil se dobré její ruky a nikdy již se jí nepustil. Dobří andělé, jeho i Parnassiini, odešli jelením skokem a nevraceli se ani hlemýždím krokem . . .

Luisa zůstala na Jelení a ošetřovala laskavě nemocnou Parnassii. Tato přijímala nikoliv srdečně, nýbrž s vnitřním odporem všecky její služby a vyžádala si, aby i v noci s ní byla v ložnici. Ostříhala vůbec bedlivě každého jejího kroku, a kdykoliv Luisa za nějakým zaměstnáním z ložnice odešla, byla nepokojna a žárliva, obávajíc se, aby Luisa nesešla se někde s Hanušem. Jsouc připoutána na lůžko, dvojnásobně žárlila. Novorozeňátko kojila Parnassie sama; nechtěla nikterak připustiti, aby najatá žena vzala je v ošetřování. Ubohé dítě nemohlo za takových okolností ovšem prospívati.

Druhého dne poté pokřtili dítě po otci beze vší okázalosti. Mladá matka tomu tak chtěla a vystupovala vůbec příkřeji proti míněním Hanušovým. Tím vzbudila se znova nedůvěra jeho k Luise. Do-

mníval se opět, že nezachovala tajemství před chotí jeho, a toužil snažně po rozmluvě s ní, aby nabyl ukojení. O příležitost nebylo nyní zle, co Parnassie ležela; hledal a nalezl ji.

Den, za něhož křest byl slaven, se nachýlil. Večerní šero objalo krajinu kol a kol, a milý klid rozhostil se po pokojích panského domu v Jelení. Parnassie usnula na loži svém, a malý Jeníček dřímal tiše ve své kolébce, stojící při loži matčině. Luisa seděla zamyšlena u okna a probírala se v neutěšených událostech posledních dnův. Očekávala jistotně, že doktor Toman dnes nebo zítra přijede, a žehnala v duchu chvíli, kdy bude se jí navždy rozloučiti s Jelením. Zamýšlela na nějaký čas k tetě do Prahy se podívati a pak Tomanovi ruku při oltáři podati. Byla již všecka odhodlána k tomuto kroku, neboť nahlížela, ano přesvědčila se, že za dob našich, jež tak okázale a hlučně osvícenými nazýváme, útrapa stíhá za útrapou ženštinu sebe vzdělanější a rozumnější, je-li osiřelá a nehledá-li podpory a útulku při muži. Nadějemi, že po boku Tomanově jasnější jí nastanou dnové, ukonejšena, odešla tiše z ložnice do kuchyně, aby dohlédla a zařídila, čeho potřebí. Po některé chvíli se vracela k Parnassii. V pokoji před ložnicí zastoupil jí cestu Hanuš. Bylo patrno, že na ni čeká a že vyhledal si k hovoru chvíli, kdy žena jeho usnula; neb že byl se podívat v ložnici, o tom svědčily přivřené dvéře.

»Čeho žádáte na mně, pane?« tázala se Luisa chladně a suše zastavivši se před ním u větší nežli slušno vzdálenosti.

»Mám prosbu, Luiso, snažnou a nevinnou,« pravil po minutce Hanuš přidušeně hlasem, v němž bezladí duše jeho se obráželo.

»Nebyla jsem nikdy vaší Luisou, aniž jí kdy budu,« odpovídala rozhorlivší se Luisa. »Jinak nevím, odkud nabíráte smělosti, že po tom, co se mezi námi ondyno stalo, a čím jste mne do té duše urazil, ano pohaněl, ještě se odvažujete zúmyslna mně jíti na oči,« dodala tónem pro Hanuše přímo urážlivým.

Mladý muž se všechen zapálil. Myšlenky, jež si byl pěkně sestavil, rozletěly se, a děsné prázdno rozložilo se pro okamžik v jeho duši. Nevěděl, co mluviti. Luisa chtěla té příležitosti použiti a odejíti do ložnice k Parnassii.

Hanuš jí odhodlaně zastoupil cestu.

»Neodcházejte, slečno, prosím vás za to z té duše! Několik jen okamžiků darujte mně; jen několik krátkých slov, dovolte, abych směl s vámi promluviti. Jsem sám v sobě tak nešťasten, tak rozerván, že zasluhuji, aby i ledové srdce nade mnou se ustrnulo.«

»Divně se poslouchají taková slova od vás,« prohodila trpce Luisa. »Vy, jenž tak důsledně kujete zradu na věrné a dobré ženě své a na ubohém děcku, jímž vás právě obdařila, davši z lásky k vám život svůj do sázky, vy, pane, nebudete snad tak směšným, abyste mně vyčítal ledové srdce?«

»Nevím, co mluvím, slečno,« omlouval se Hanuš; ale tolik jest jisto, že od vás nejméně jsem očekával jedovaté šípy ironie.«

»Buďme stručni, pane,« namítala mu Luisa, »čeho na mně žádáte?«

»Ví žena má,« tázal se nesměle Hanuš, »co stalo se mezi námi na cestě k Srchovům?«

Luisa se hněvem zapálila. Otázka ta, jež plynula patrně z nedůvěry k ní, dotkla se velmi důtklivě osobní její hrdosti. Každý slib, a byť jen kývnutím hlavy daný, jako se to tenkrát stalo, byl jí svatý. Podle mužné povahy své stála v něm pevně nehrozíc se záhuby, jež z dodržení jeho mohla jí vzejíti. A muž ten, jehož ze vší síly druhdy milovala, jenž původcem byl a příčinou všeho jejího neštěstí, muž ten byl tak sláb, že ani slovu jejímu úplně nevěřil. Jaký jiný muž byl Toman! Od chvíle této rozstoupila se mezi ní a Hanušem propast bezedná; od této chvíle ve vší opravdivosti se kála z toho hříchu, že kdy srdce své k tak vrtkavému muži přiklonila. Byla s Hanušem nadobro hotova.

»Není mne důstojno,« pravila ledově, »odpovídati vám na takový pošetilý vrtoch.«

»A přece se mně zdálo,« namítal Hanuš.

»Neobcházejte daleko řečí,« vpadla mu Luisa přísně do hovoru; »není mi po chuti, déle se baviti s fantastickými přeludy a matnými stíny mysli vaší až do chorobna rozrušené! Klamete se, myslíte-li, že nalíčené vášni vaší se ze ženské slabosti dám podmaniti; já nedám se strhnouti v zběsilý její rej!«

»Luiso!«

»Pane!«

»Nedám se tak zhola zatratiti,« zvolal Hanuš.

prudkou vášní se znímaje; »nejsem posud bezbranným a při sám Bůh, dovedu sebe ještě hájiti. Či snad někdo třetí mne předešel? Luiso, vy milujete někoho jiného?!

»Jsem zasnoubena.«

»Nemožno! Jmenujte mně toho lotra!«

»Nejste hoden, abych to čestné jméno před vámi vyslovila.«

V tom pootevřely se dvéře z ložnice Parnassiiny. Nešťastná žena Hanušova, probuzena hlasitým hovorem, vedle v pokoji vedeným, stála u nich opírajíc se vší silou o skříň vedle stojící. Ani Hanuš ani Luisa jí nepozorovali.

»Musíte mi jej jmenovati,« rozbourácel se Hanuš; »nepřipustím tomu, dokud jediná krůpěj krve kolovati bude žilami těla mého!« Luisa před ním ustupovala. On hnal se po ní a chopiv ji za ruku klesal před ní na kolena: »Dlouho jsem tápal ve tmách, až jízlivý osud v podobě horské dívky porazil mně nohy. Klopýtnul jsem a vytrpěl muka Záhořova po boku ženy prostoduché, jež nikterak mne nemohla pochopiti a ukojiti. Jsem hladov, žízniv po vás. K vám spínám ruce, vy jen mne můžete zachrániti, neboť vás jen neskonale miluji. Vy musíte býti mou přese všecky překážky, byť k nebi se pnuly jako Alpy a tvrdší byly než ty skály v nich. Luiso, ty musíš býti mou . . .«

Rána na podlahu u dveří do ložnice Parnassiiny vedoucích . . . Hanuš se odmlčel. Luisa vykřikla a zakryla si oči před strašným divadlem. Hanuš vyskočil a potácel se pomaten po pokoji

Kalný jeho zrak utkvěl na dveřích polootevřených. Na podlaze při nich ležela Parnassie bezducha jako mrtvola. Z čela řinula se jí krev potůčkem. Šel k ní, zdvihl ji a položil ji na lůžko. Zatrhl zvoncem, svolával lidi na pomoc.

Luisa sběhla strašně rozčilena se schodův a pádila z panského domu. Kam půjde, nevěděla, také jí nyní na tom nezáleželo.

V dolejší chodbě, na blízku vrat, vrazila na muže v pocestném plášti. Byl to profesor Suk, právě od Tomana přijížděl.

»Bůh vás posílá v pravý čas!« zvolala překvapena a potřásla mu rukou. »Přicházíte místo Tomana?« »Přicházím,« odvětil Suk.

»Nuže, jeďme! Ani okamžik neprodlím déle v tomto domě strastmi a vášní prokletém. Pojďte, příteli!«

I zavěsila se Sukovi, jemuž samým podivením hlava šla kolem, za ruku a táhla jej na dvůr. Sedli do vozu, jenž byl právě Suka přivezl, a odjížděli z Jelení. Ubohý učenec odjel, jakož přijel. Parnassii ani nespatřil a kdvž nedočkavě se Luisy tázal, co stalo se na Jelení, prosila ho tak vroucně, aby ji dnes otázkami toho rázu ušetřil, že musil jí býti po vůli.

XVI.

Parnassii vzkřísili jenom stěží. Když posléze mrákoty a mdloby minuly, nebyla sebe vědoma. Neznala nikoho kolem sebe, ani dítěte

svého, mluvila vůbec málo, a když promluvila, neshodovala se slova její se zdravým rozumem. Dostala horečku, jež neobyčejně silně při ní se objevila. Když byla v největším nebezpečenství, asi čtvrtý den po události právě vypravované, zemřel její synáček. Nevěděla nic o tom a i kdyby byla poněkud při vědomí, sotva by se byla nad ztrátou tou rmoutila; ohromná bolest otupila tak duši její, že na ten čas nebyla schopna vřelejšího citu. Lékaři a služebníci ošetřovali ji jako oko v hlavě, nečiněno však Hanušovi žádných nadějí, že se uzdraví.

Hanuš byl zdrcen. Jako stín bez krve a kostí chodil po zámečku, zahrádkách a polích. Kamkoliv zabloudila některá jeho myšlenka, všudy tonula v prázdnu a temnotách. Se žádné strany zachmuřené jeho oblohy duševní nekmital mu zásvit naděje nebo štěstí. Trpěl dvojnásobně. Jednak úpěla duše jeho pod břemenem viny, jíž dopustil se na Parnassii, jednak dusilo ji ledové opovržení, jímž odměnila se mu Luisa za vřelou jeho vášeň. Nelze nám zamlčeti, opovržení to hlouběji sahalo do duše jeho a horším jeden napájelo ji nežli vina, spáchaná na Parnassii. Život zrazené jeho ženy visel na vetché nitce, dítě bylo pod zemí, každou hodinu mohl býti s té strany svoboden: leč k jaké platnosti mu byla všecka svoboda? Luisa jím opovrhovala, ona ho nemilovala, byla zasnoubena jinému! Hanuš cítil, že zmítá se na samém konci svých žádostí a záměrův, a přece ještě se domníval, že jen na něm záleží, má-li se při srdce svého propadnouti, nebo

má-li ji vyhráti. Tímto klamem kojil chvílemi mysl svou, leč nadarmo; nedůvěra v sama sebe a víra v trvalý los, jenž mu padl, podržely vrch. Strašný byl stav duše jeho, hrozné její bezladí.

Druhého dne po zesnutí synáčka Parnassiina přijela paní radová na Jelení. Krátký, ale obsahem svým jasný a úplný dopis, jejž Luisa utíkajíc se Sukem z Jelení do Prahy jí poslala, aby po tmách netápala, přiměl ji k té cestě. Jak želela své krátkozrakosti, že neuposlechla rady zkušeného muže svého. Nyní, po účinku, dávala mu za pravdu, že lépe jest v záhadných okolnostech života lidského posuzovati člověka podle slabších jeho stránek nežli podle silnějších. Jinak přiváděla ji jen povinnost k Parnassii. Chtěla péčí svou odměniti se jí za to, co dobrého prokázala matce její, když ležela na loži smrtelném. Místo Parnassie přistrojila mrtvého Jeníčka do rakvičky a pokropila nebožátko na místě matčině upřímnými slzami.

Po pohřbu pravila k bratrovi mezi čtyřma očima:

»Budeš asi brzo vinou vlastní vdovcem. Jak si usteleš, tak budeš spáti. Mýlili jsme se všichni v tobě. Hledali jsme v tobě něco zvláštního a pěkného, ale ty's všední člověk. Není při tobě ani mužnosti ani mravnosti. Ubohá dívka ze šumavských lesův! Zabloudila!«

»Jako leckteré dámy ze salonu,« vpadl jí Hanuš do řeči krče rameny.

Helena se na bratra velmi, velmi vážně podívala a dodala po chvíli:

»Luisa má pravdu: společnost hřeší rovněž tak na nás jako na sobě, že nás ženy nedostatečně vychovává!«

Poté přetrhla hovor a odebrala se k nemocné Parnassii.

»Horečka omladnic. Z desíti nemocných jedna stěží životem vyvázne,« pravil domácí lékař.

Parnassie náležela k těm desátým. Ozdravěla. Byla z hor, tělesné ústrojí její mělo jádro, jež šťastně přestálo kruté svízele nemoci. Okřívala zvolna sice, ale přece rychleji, nežli lékařové očekávali a předpovídali. Vědomí její se vrátilo, vzpomínky na smutnou minulost se oživily, soudnost se probouzela. Paní radová nepřipustila Hanuše k ní ovšem z opatrnosti a sedávala celé hodiny u jejího lůžka.

Bylo nedělní odpoledne. Slunce pěkně svítilo, a ptačí švehol zdola ze zahrady vnikal otevřeným napolo oknem do ložnice nemocné paní. Parnassie probudila se poprvé z dlouhého a mrákotného snu k vědomí a rozhlížela se udiveným okem kolem sebe. Oko její utkvělo na Heleně. Hleděla chvíli na ni, zaplakala tiše a pravila:

Myslila jsem, že jsem docela opuštěna, a ne jsem! Díky Bohu, že aspoň ty jsi se nade mnou ustrnula.« Paní radovou polily slzy.

»Buď pokojna, Parnassie,« odpovídala laskavě, »bdím nad tebou. Ráda jsem u tebe za péči, kterou jsi věnovala nebožce matce, když stonala.«

»Ach, s dobrou matkou tvou umřelo všecko moje štěstí,« naříkala Parnassie.

»Buď zmužilá,« těšila ji Helena. »Co se stalo, nemůže se ovšem odestáti, leč lepší budoucnost snad více napraví, nežli si myslíš.«

»Nenapraví, Heleno, nenapraví,« namítala bolestivým hlasem nešťastná paní.

»Jest již úkolem naším, milá Parnassie, býti trpělivými a odpouštěti těm, kdož z přepychu a z vrtkavosti za lásku odplácejí zradou.«

»Ach! těžký to úkol, Heleno, nevýslovně těžký pro mne. Kde dítě mé?«

»Jest mu dobře, Parnassie,« odpovídala radová nemohouc udusiti pláč.

»Umřelo, chuďátko!« vzdychala nešťastná matka. »Bůh se nad ním smiloval a na mne zapomněl.«

»Jsi posud nemocna, Parnassie,« napomínala ji vlídně radová. »Hleď si především zdraví a zanech rozjímání, vždyť dojde na ně beztoho. Mluvíme již déle, než snáší se s nemocí tvou.«

»Máš pravdu, Heleno. Bohužel, přijde čas k rozjímání a jednání.«

Začátek jeseně byl neobyčejně pěkný a příjemný. Parnassie opouštěla již častěji lože své a procházela se, provázena paní radovou, po pokojích. Byla všecka proměněna na duši i na těle. Nemilosrdná nemoc setřela ovšem s lící jejích tak mnohý milostný půvab, tak že bylo jedva ji poznati; postava její pozbyla leposti, lahodné souměrnosti a plnosti, ale za to na duchu změnila se, aspoň podle náhledu paní radové, značně k svému prospěchu. Ona prostolibost, jež na Šajbě a patě Ostrého Hanuše tak mocně okouzlila, zmizela

téměř nadobro a na místě jejím zračily se ve všem myšlení a v řeči její onen klid, ona odhodlanost a pevnost, k níž dospívají rozumné ženy po horkých bojích a trpkých zkušenostech. Úzkostlivě, leč při tom klidně a vlídně přijala Hanuše, když jí jej paní radová předvedla. Nevyčítala mu ani slovíčka, nepokárala ho ani jediným pohledem, ale neřekla mu také ani laskavého slova, aniž usmála se naň jediným milým oka pozřením. Nezapomněla v kritickém postavení svém, že jest jejím mužem, ale nezapomněla také na bezpráví, jímž přivlekl ji až na samý pokraj hrobu. Hanuš nepoznával jí rovněž tak jako jeho sestra, jež v duchu již se těšila, že Parnassie na bratra jejího vyzrála a že má po trapných zkušenostech svých dosti vlastní síly, aby ukrotila rozbíhavou a vzpínavou mysl bratrovu a vykázala jí jedinou pravou cestu, jež vede k domácímu štěstí a blahobytu.

Paní radová měla sama v sobě dobrý takt. Jiná paní byla by se snad míchala mezi Parnassii a Hanuše a byla by použila všech výhod, jež poskytovalo jí její postavení naproti bratrovi a švekruši, aby dosaženo bylo úplného smíření mezi nesvornými manžely. Paní radová tak neučinila. Spokojila se tím, že viděla, kterak Parnassie dostatečnou měrou zmužněla, a ponechala všecko ostatní švekruši své, aby soudem a silou vlastní při svou přivedla ke šťastnému konci. Též Hanuše ani v nejmenším nemistrovala; znalať jej a věděla, že by takto Parnassii přitížila v úloze, beztoho trpké a choulostivé. Ukojena na mysli od-

jížděla paní radová z Jelení, nesouc se nadějí, že chmury táhnou pryč a že vyjde opět slunce domácího štěstí nad domem bratrovým.

Hanuš obíral se nyní s větší než jindy pílí hospodářstvím, avšak mysl jeho odbíhala dnem i nocí za Luisou. Měl za to, že Parnassie již ho nemiluje a milovati nemůže, a nemohl s té strany, jak aspoň se domýšlel, nic již ztratiti. Břímě stavu manželského nehnětlo ho tolik, jak by se zdálo. Kdyby bylo nejhůře, pomýšlel na Ameriku. Šlo mu především o Luisu a její ruku. Obával se, aby ze vzdorů k němu nepodala ruku svou někomu jinému: že by mohla někoho jiného mimo něj milovati, nevěřil. Byl tak zaslepen, že myslil, že Luisa lhala, vyznavši se v osudný večer, že s jiným zasnoubena. Kdo by to byl, o to lámal si hlavu. Luisa jména neprozradila, sestra jeho také ne, ač dosti chytře na ní vyzvídal, poněvadž tento úmysl Luisa posud před ní zatajila. Věděl sice, že se Sukem z Jelení uprchla, leč pokládal to za náhodu. Suka se nebál a na Tomana ve své zaslepenosti nepřipadl. Stůj co stůj, jistoty musil v té věci se dobrati a uzavřel odjeti do Prahy a vyhledati Luisu. Že vhodnou záminkou Parnassii oklame, o tom nepochyboval. Leč i v tom se přepočítal, jako už vůbec ve všech rozpočtech svých zapomínal na čísla velmi důležitá.

Jednou u večeře zmínil se před Parnassií, že za jistou právní záležitostí musí do Prahy. Parnassie, jež věděla, že Luisa v Praze, pronikla hned záminku dosti nedbale nastrojenou a odpověděla na oko velmi poklidně:

»Jeď, kam uznáváš za dobré a potřebné. Tvá cesta mně přichází právě vhod; pojedu s tebou.«

Hanuš se nelibě zarděl: Parnassii to neušlo. Viděla, jak nešlechetník ve vlastních léčkách uvázl.

»Nemoc,« pokračovala Parnassie, »ztrávila více síly mé, než snad se tobě zdá. Mám potřebí delšího zotavení. Toužím po jiném vzduchu, po jiných lidech a jiné krajině. Jsem rodem horalka, a touha mne pobádá do hor. Tam občerstvím duši i tělo, tam okřeji opět. Vím, až položím hlavu svou na věrné srdce svého otce, že úplně ozdravím. Provoď mne na Šumavu.«

Hanuš byl tomu obratu rád. Svolil s radostí. Třetího dne poté odjížděli manželé Hanušovi z Jelení. Když kočár přijel k vratům dvorním, dala Parnassie zastaviti. Postavila se ve voze a obrátila k panskému domu. Třásla se po celém těle, a oči jí zvlhly. Musila se pevně kočáru zadržeti, aby neklesla. Co dělo se asi za tohoto okamžení v srdci nešťastné paní? Nepověděla to, a Hanuš záhady neuhodl. Dlouhým pohledem pojala obraz domu Hanušova ve svou duši, vzdychla a usedla opět do vozu. Koně zatáhli. Parnassie tiše slzela. Hanuš se netázal, proč slzí.

V Praze zastavila se na den. Hanuš chtěl jí tam leccos nakoupiti, ona nepřijala ničeho vyjma malý zlatý křížek, jejž slzíc na hrdlo si zavěsila. Z Prahy jeli k jihozápadu. Teprve když byli v Pošumaví, vyprosila si Parnassie, aby nejeli přímo na Šajbu, nýbrž aby navštívili horskou chyši a vrch Ostrý, a odtud aby brali se touž cestou

k Šajbě, kterouž před třemi lety přišla za Hanušem. Bylo patrno, že Parnassie má na mysli určitý plán, jejž před mužem svým tají. Hanuš sám tušil něco podobného, ale nenahlížel, proč by se jí vzpíral. Jeli až do Hamer, odtud pak známou nám již cestou stoupali nahoru k horské chyši.

V kraji vály větry po strništích a roznášely v dlouhých pruzích dým z pasáckých ohňů; v horách bylo nejpěknější léto. Lučiny se skvěly sytě zelenou barvou, hvozdy kypěly životem, a na políčkách uzrával oves. O mlhách, jež jindy za této doby z hlubin lesních vystupují a líně nad temeny stromův a skalin jako mráčkové se snášejí, nebylo posud stopy. Bylo rozkošné jitro, jasné, vonné a čerstvé.

Mlčky kráčeli naši manželé vedle sebe do vrchu. Hanuš častěji se zastavoval. Horská příroda dotýkala se mateřsky měkkou rukou rozervaného jeho srdce; bezděky vzpomněl si na výrok Jeana Paula, že jako dítě vstoupá na stolici, aby obejmouti mohlo hrdlo matky své, i dopělí lidé vystupují na vysoké hory, aby pookřáli na ňadrech všemateře přírody. I ubledlá Parnassie jaksi znova zkrásněla, co dýchala vzduch otcovských hor. Blahé vzpomínky z minulosti oživily popely umučené její duše, a jako ranní rosa na květ skládaly se na duši její nové, šťastnější city.

Přišli k horské chyši a vstoupili do ní. Horalky, jež před třemi lety je byla pohostila, nebylo již na živu; syn a dcera její poznali ještě příchozí pány. Světnice, v níž tak krásnou noc byli prožili,

nezměnila se v ničem. »Tenkráte byli jsme šťastni,« pomyslila si Parnassie, pomyslil si Hanuš, nepověděli sobě však toho. Pobyli jen krátko v chyši, občerstvili se mlékem a dali se na další cestu k Ostrému. Hovořili sice chvílemi v stínech lesních, než nepřiblížili se k sobě srdcem. Tesklivi a napiati vystoupili na druhou skálu české špice vrchu Ostrého. Stanuli na témž místě, kde před třemi roky Hanuš s Parnassií usedl. Tehdáž uložil hlavu svou na šťastná ňadra její, a zraky jejich potopily se v moře lásky. Dnes bylo jináče. Dnes nevzal jeden druhého ani za ruku a oba hleděli chvíli zamyšleni dolů do Čech. Parnassie první přetrhla teskné myšlení.

»Jsme u cíle společné své pouti,« promluvila hlasem nejistým, avšak tak vážným, jako by vycházel z hlubiny hrobové; »zde spolu se rozloučíme«.

»Co hodláš učiniti?« tázal se Hanuš temně k zemi pohlížeje.

»Nejsem ta, jež jsem bývala,« odpovídala pevněji otázaná. »Poslyš. Když jsme před třemi roky na tomto místě stáli, pravil jsi ke mně: Zde před tváří vlasti mé, u výši, pod níž oblaka se prohánějí a jejíž nebeské čistoty nekalí všední pozemský ruch, pověz mně, jak mne miluješ! Ukázala jsem ti tuto hlubinu a odvětila jsem: Rozkaž, abych se do ní vrhla a vrhnu se do ní. Pamatuješ se posud na to?«

»Pamatuji,« potakal zasmušile Hanuš.

»Pak nevyšlo ti snad také z paměti,« pokračovala Parnassie s přízvukem vážnějším nežli prve, »co připojila jsem k prvnímu svému výroku?«

»K čemu béřeš mne na skřipec?« namital Hanuš, v jehož svědomí palčivé výčitky vystupovaly, že jednáním svým tak mrzce pokálel vlastní čest svou a lehkomyslně do proudu zkázy zavlekl bytost, jež ve svatém zápalu lásky všecka zaň se obětovala.

»Myslím, že mám právo k tomu i povinnost,« odvětila pevně Parnassie. »Tehdáž připojila jsem: Odvrátí-li se kdy srdce tvé ode mne, omrzím-li tebe, zatoužíš-li jednou po tom býti svobodným: pak bez rozmyšlení budu hledati hrobu v této hlubině.«

Zamlčela se a upiala ostře zraky své na zrádného muže svého. Nesnesl jejího pohledu. Sklopil oči a třásl se jako chlapec, ten hrdý a smělý Hanuš.

»Aj, proč se třeseš?« pokračovala Parnassie, a slova její padala jako řeřaví uhlové Hanušovi do probuzeného svědomí; »proč bledneš, když nyní po nevýslovných bolestech, jež jsem za lásku svou od tebe utrpěla, vykonám před tvýma očima, k čemu jsem se tehdáž zavázala! Či vtírá se ti do duše konečně přece ten náhled, že jsem něco jiného, než zač jsi mne posud ve svém malicherném blouznění pokládal? Při vší své velikánské domněnlivosti jsi přece jen nepatrný pídimužík, jenž nikdy nepochopí, co žena jest, co její láska a cnost. Zradiv mne ničemně miluješ vášnivě Luisu a šálíš sebe, že musí býti tvojí. Bláhovče! Jak pestrobarevnou bublinu odfoukne ona všecky hrady tvých žádostí a nadějí. Víť ona, kdo jsi, a spíše jedovatému hadu se poddá nežli tobě. Za to,

že's tak bídně na mně jednal, padne na hlavu tvou pomsta. Hospodin slyší mne, nezapomeň na to. Truchlohra má chýlí se ke konci. Nemáš nikdy naříkati, že jsem byla ukrutna. Dovoluji ti, odstup s jeviště. Dohrál's, odejdi. Dohraji sama.«

Divoká lítost stiskla Hanušovi srdce i hrdlo. Nepromluvil. Slzy mu vyhrkly z očí.

Slzy ty spatřila Parnassie. Jako jiskra elektrická projela ji naděje, že snad není všecko při Hanušovi ztraceno. Kolena pod ní klesala. Odvrátila se a stěží jen pronesla slova:

»Odejdi, prosím tebe. Nejsem na tebe zlá, odpouštím ti, jdi. Bůh tě opatruj.«

Hanuš nešel, ale zalkal hlasem, že by byl ze skály slzu vynutil:

»Odpusť, ženo, anebo dovol, ať já bídník umru s tebou!«

»Odpustila jsem Jdi, buď živ. Byla jsem prostá dívka z hor a ty muž osvícený. Snad není vina tvá tak veliká, za jakou ji pokládám. S jinou, sobě rovnější snad byl bys býval šťastnější.«

»Má vina hrozná,« zaúpěl Hanuš a klesnuv k zemi zastřel si rukama tvář.

»Budiž,« pravila po chvíli hlasem laskavějším. »Když před třemi lety matka tvá přišla do horské chyše, kdež jsem tě churavého opatrovala, bezpochyby aby překazila zamýšlený sňatek náš, tu hnuta láskou mou a nezkušeností rozhodla, abychom odloučeni od sebe rok na sebe počkali. Otec odvedl mne domů do hor, ty jsi šel s matkou. Byl to rok pro mne hořký jako pelyněk, div že jsem touhou po tobě neumřela. Obávala jsem se, než co

dím; strachy jsem hynula, abys nezapomněl na mne a již nepřišel. Ty jsi přece přišel. Nechci býti nevděčna za to, že jsi se dostavil. Poslyš, Hanuši. Za to a pro památku nebožky tvé matky, jež mi v cizině upřímnou byla rádkyní a pěstounkou, odložím pro dnes úmysl svůj vzíti si život, jenž mi těžším jest břemenem, než se ti zdá. Rozhoduji nad tebou a losem naším společným takto: Ty odejdeš této chvíle do své vlasti a já do své otčiny. Po celý rok nedá druh druhu o sobě věděti, nebude jeden po druhém pátrati. Když ode dneška za rok, kdy státi bude slunce v poledni výši, přijdeš na toto místo, abys věrnou svou ženu odvezl opět do domácnosti své na Bílém Jelení: půjde Parnassie radostně s tebou, zapomene na všecko, cokoliv zlého jsi jí kdy učinil, a počne s tebou znovu žíti v štěstí manželském; pakli nepřijdeš určitého dne a určité hodiny, ustele si hrob v této hlubině. To jest rozhodnutí mé, z něhož ani vlasu neslevím. Ty jsi slyšel, nuž odejdi. Bůh tě opatruj.«

Hanuš podával jí ruku na dotvrzení slibu a na rozloučenou. Ona jí nepřijala.

»Rozejděme se pokojně,« dodala a kynula mu k odchodu.

Hanuš sestoupil se skály a ubíral se zvolna dolů do Čech. Parnassie hleděla upiatě za ním a teprve hodnou chvíli po tom, když byl zašel dolů do lesa, slézala s temene Ostrého a dala se opačným směrem k Bavorům. Slunce již chýlilo se k západu, když přišla do Šajby. Otec její ani nevěřil zrakům svým, když zavítala v rodnou svou chýši.

»Přicházím, otče, na rok k tobě domů,« pravila paní Hanušová klidně a srdečně.

»Co se ti stalo, mé dobré dítě?« tázal se horal úzkostlivě.

»Neptej se, otče, po tom,« odpovídala Parnassie, »a slib mně, že po celý rok po tom tázati se nebudeš. Jsem unavena, až k smrti unavena a toužím po tom, abych si odpočinula na věrném srdci tvém.«

»Odpočiň, dítě, odpočiň,« zvolal srdečně horal a přivinul dceru k srdci svému.

Parnassie jej křečovitě objala a dala se na prsou jeho do pláče.

I z očí horalových kapaly na krásné její vlasy slzy nejvřelejšího soucitu.

XVII.

Prchajíc z Bílého Jelení dala se Luisa Sukem do Prahy vyprovoditi. Jeli k tetě, o nížto se byl Hanuš Tomanovi zmínil, když rozhovořili se na Jezerní stěně, a již mu vylíčil jakožto paní živé a veselé povahy, jež zajisté dovede Luise přiměřenou partii vyhledati. Z té právě příčiny nebyla tato teta vážné Luise příliš mila a hledala-li nyní při ní útulku, dělo se to proto, že stísněna okolnostmi nevěděla, kam by jinam se uchýlila. Suk posud nikdy s dámou samoten necestoval a samým rozpakem nevěděl, jak se chovati, aby nevěstě Tomanově se zavděčil. Luisa, jež v jednoduchém domácím obleku z Jelení vyjela,

vyprosila si sama na něm plaid a požádala ho na nejbližší městské stanici, aby jí zaopatřil klobouk. Stěží sehnal jej Suk a oddychl si, když vlak se hnul ku Praze, kamž ráno beze vší nehody dojeli. Luisu dovedl k tetě její, pobyl ten den v Praze a večer odjel k Tomanovi. Spatřivši Luisu a jejího průvodce byla teta všecka překvapena. Suka měla při nejmenším za ženicha Luisina, ne-li za muže, a hořela zvědavostí, dopátrati se pravdy, když jí jej neť představovala jakožto známého pána a přítele svého, jenž jí ochotně výbornou službu prokázal. Příchozí hosti uvedla přívětivě a laskavě do své domácnosti a přímhuřovala potutelně po celý den očka svá a škádlila jednoho i druhého. Luisa nechala ji na omylu, neboť neměla vůbec chuti k výkladu, dokud neodjel Suk. Sotva byly samy, pouštěla švitorná paní jazyk i domněnky z klece.

»Ale, ale, slečno mužatko,« jala se hovořiti, »jsi tak vyměněna, že tebe nepoznávám! Vpadla's mně do domu jako s nebe, bez zavazadel a k tomu s neznámým mužem, s nímž jsi po celou noc cestovala.«

»Je to muž ctihodný,« ujímala se Luisa profesora.

»Nepochybuji o tom,« skočila jí teta do řeči, »ale tak chladný, že když s ním člověk mluví, dostává rýmu. Věru, takového ženicha neměla jsi sobě vybrati.«

»Není mým ženichem!«

»Pak jsi, děvče, na nebezpečných cestách. Ale to neškodí, však já ti ženicha naleznu.«

»Prozatím děkuji, tetinko, jsem již zaopatřena.«

»Nastojte! Nu, děvče, sedni a zpovídej se. Jsem věru na trní!«

Luisa dala se do vypravování a vypověděla tetě z nehod a útrap, které poslední léta ji stihaly, tolik, kolik uznávala za potřebno, aby náležitě jí porozuměla. Teta ji mimo svůj obyčej pozorně poslouchala a z řeči nevytrhovala, neboť cítila, že vypravováním ulevuje bolná tíseň v srdci zarmoucené neteře. Když Luisa dokončila, podotkla teta soucitně a vážně:

»Neměla jsi, děvče, choditi na Jelení. Přeceňovala jsi síly své. Všemu odolá žena, jen srdci svému neodolá; bývať ono tytýž takovým nepřítelem naším, že marna jest všecka zbraň, k níž saháme, abychom neštěstí se uchovaly. Bouře se strhne, zachvátí nás a neztiší se, dokud nejsme poraženy. Děkuj Bohu, že jsi šťasnou náhodou znikla záhuby. Jinak byla to dobrá škola pro tebe. Poznala jsi alespoň Hanuše a co mnohem více váží, přiblížila jsi se duchem i srdcem doktorovi a uzavřela jsi, co jsi již dávno uzavříti měla: podati tomu šlechetnému muži ruku; nezapomínej nikdy, Luiso: znamení dobrého muže jest, že bývá skromný a trpělivý. S mužem takovým nejdále dojde žena; oť nejčistší je studánkou zdravého štěstí rodinného. A bez rodiny není na světě štěstí ani pro ženu ani pro muže. Bláhovec, kdo z rozumu proti této svaté pravdě pracuje anebo z domnělé geniálnosti nad ní nosem ukřívá: musíť on špatně pochoditi, nebo páše hřích na přírodě a neujde smutné pokutě. Známť jediné jen

náboženství, které v pravdě člověka přes všecku náhodu i nehodu oblažuje, náboženství přírody. A prvním jeho zákonem jest: člověče, buď otcem a matkou. Proto jsi trpce zkoušela, že jsi se odtrhovala od něho, že výše jsi kladla pestré a vábivé sny hlavičky své než odvěčné jeho zákony. Nyní vidím, že po dlouhých bojích vystřízlivěla jsi z blouznění a dáváš se na cestu jedině pravou. Až poznáš, co jest rodina, až přivineš k srdci svému dítě, zapomeneš na posavadní život svůj jako na matný sen a žíti budeš život nový a šťastný.«

Takto neslyšela Luisa posud veselou tetu mluviti anebo nechtěla jí nikdy rozuměti. Nyní teprve chápala, proč jest vždy jasné a veselé mysli. I přistoupila k ní a políbivši jí srdečně a vděčně ruku pravila:

»Nerozuměla jsem ti posud, tetinko, nyní ti však rozumím a vážím si tebe jako druhé matky. Bůh mi svědkem, že náboženství tvé od této chvíle jest i mým náboženstvím.«

Třetího dne došel dopis od doktora Tomana. Zněl tak lahodně a srdečně, že Luisa radostí se zapýřila. Oznamoval, že za několik dní přijede, jakmile mu bude lze jen poněkud se uprázdniti. Přijel, Luisa byla sama doma a rovnala právě prádlo, když vstupoval do pokoje. Ani nepozdraviv běžel k ní, chopil se její ruky a srdečně ji zulíbal.

»Luiso,« pravil zajíkaje se radostí, »jsem v pravdě tak šťasten, že nevím, jak bych se vám poděkoval za dar, kterým jste mne obmyslila.«

Luisa se mu podívala mlčky do očí. Byly vlhky. Byla by mu padla okolo krku, leč zarazila se. Zdálo se jí, že není hodna, aby políbila toho muže šlechetného. Nepustila jeho ruky a uzavřela téhož okamžení, že živou mocí jí se již nepustí.

Překonavši první nával citů pravila:

»Dar, jejž vám podávám a nabízím, pane doktore, nepatrný jest, přirovnám-li jej k vaší se mnou trpělivosti a k vaší ke mně přízni a lásce šlechetné.«

»Luiso,« odvětil Toman pevně, »jsem neskonale šťasten a přijímám jej s myslí nevděčnější. Netřeba výkladu, netřeba vysvětlování. Bohu buď dík, jsteť z vlastní vůle nevěstou mojí.«

»Jsem,« pokračovala Luisa, »však jedině s výminkou, když dovolíte, abych až do nejposlednějšího záhybu směla svou duši před vámi odhaliti. Budiž především, dobrý příteli můj, mezi námi jasno. Když pak po vyznání mém ještě řeknete: Luiso, chci býti upřímným mužem tvým, radostně a ochotně vložím ruku svou do šlechetné vaší pravice.«

»Luiso,« namítal doktor, »jsem tím ujištěn, že ani stín nějaké viny nekalí ctihodné vaší bytosti. Věřím, doufám a proto miluji.«

»A kdybyste se přece klamal?«

»Neklamu sebe. Přirozený hlas srdce i rozumu povídá mně, že nemohu sebe klamati a že nemohu býti oklamán.«

Přesto všecko, příteli, nemohu upustiti od výminky, kterou jsem položila. Odložte a usedněte; slyšte a odvažujte.«

Toman usedl naproti nevěstě při okně a nespouštěl s ní očí. Luisa se mu zpovídala. Mluvila pouhou, ryzí pravdu, nezamlčela ani jediného hnutí srdce svého. Bylo viděti, že náboženství přírody, neb což tolikéž jest, pravdy stalo se plnou měrou náboženstvím jejím. Když líčila výstup, jenž stal se mezi ní a Hanušem na cestě k Srchovům, trhnul sebou mimovolně doktor. Luise to neušlo, zamlčela se pro okamžik.

»Pokračujte jen, Luiso,« povzbuzoval ji Toman; »vidím z vašeho vyznání, že povaha vaše rovněž tak vzácná jest jako veliká.«

Luisa pokračovala jistěji a pevněji nežli prve. Laskavá slova doktorova byla pravým balsámem její duši. Naděje, že Toman jí neopovrhne, rostla vůčihledě a šířila a tužila se každou minutou, a srdce její provívala blaženost, o jaké posud neměla zdání. Dokončila. Mezi milenci nastala nyní krátká pomlčka. Luisa ji přerušila hlasem, úzkostí se chvějícím:

»Nuže, jak nyní rozhodnete nade mnou, pane doktore?«

Toman vstal a podal jí obě ruce.

»Rozhoduji takto,« pravil pevně a srdečně, »Luiso, chci býti upřímným mužem tvým, budiž i ty upřímnou mojí ženou.«

»Bůh slyší mou přísahu; budu jí, Tomane,« odpověděla Luisa a vrhla se mu s tělem i duší do náručí. Ústa i duše jejich se setkaly a sloučily ve svazek nerozlučitelný. Zapomněli na celý svět a na všecky útrapy, jež po léta na duši jich hlodaly. Jeden v druhém tisícerou nalézal náhradu.

Sotva se z náručí pustili, klepáno na dvéře. Do pokoje vstoupil Hanuš v cestovním obleku a přimrazen stanul při dveřích. Luisa první se vzpamatovala.

»Co přivádí vás sem, pane?« tázala se úsečně, zarděvši se podivením a nevolí.

»Jak vidíte, neštěstí mé,« odvětil po chvilce přidušeně a zasmušile Hanuš.

»Nejste ničeho lepšího hoden, pane, a jest mi s podivením, jak můžete býti tak drzým a choditi mně ještě nyní na oči.«

»Neštěstí činí člověka drzým, slečno,« odpovídal trpce Hanuš.

»Čeho žádáte?« tázala se tvrdě Luisa.

»Přišel jsem s mnohými žádostmi, jež mi duši užírají,« pokračoval Hanuš; »a nerad bych byl přinucen položiti je ad akta.«

»Miluji Luisu a ona mne,« ujímal se slova doktor, »jsmeť zasnoubeni a v brzce budeme mužem a ženou. Či po tolikerém muže nedůstojném blouznění, jímž podemlel jsi všecku půdu pod sebou, chceš ještě nešťastné vášni své dobývati platnosti nějaké a vtírati se zmámen domýšlivostí svou tam, kam nikdy bys neměl ani stínem myšlenky zablouditi? Stavíš-li na tom, že Luisa žena jest a tudíž slabá, mýlíš se v ní rovněž tak, jako ve všem se mýlíš, čeho pro sebe se domáháš. Luisa silna jest a já stojím jí po boku.«

»Krásně mluvíš, jako vždy mluvíváš, Tomane,« odpovídal klidněji Hanuš, »mluvíš-li také šlechetně k nešťastnému člověku, v bídě a hořkosti postavenému, to ovšem na pochybách.«

»Pěkně stavíte slova, pane,« odbývala jej Luisa, »škoda jen, že prázdna jsou vší pravdy a podstaty. Jste již zvyklý, pane, sama sebe obelhávati. Vy obelhal jste nezkušenou a dobrou Parnassii, vy obelhal jste ještě dříve mne a poté opět rozestíral jste na mne sítě půvabné lži. Nikde pravdy u vás, nikde přirozenosti. Když není dosti síly ve vás, abyste sama sebe odsoudil, nuže, buďtež souzen jinými. My vás již nadobro odsoudili, já i doktor. Víť on všecko a odsoudil, nežli jste sem vkročil, vás rovněž tak jako já. Nejsem slabá, pane. Ženich můj ví všecko, všecinko, čeho jste se nade mnou dopustil. Byla bych věru bídnicí, kdybych mu byla něco zamlčela. Nikdy bych nebyla se odvážila tak šlechetnému muži podati ruku i srdce, dokud nepoznal do nejmenších podrobností, co mne u vás potkalo.«

Hanuš mlčel, zraky k podlaze upíraje. Hnusný pocit hanby a potupy převážil všecku jeho hrdost a domýšlivost. Cítil, že stojí na pranýři před člověkem mužné ctnosti a mravní síly, a utvrzoval se v přesvědčení, že sám v sobě ničemným jest a že zasluhuje, aby byl zavržen, jak doktor učinil. Pocit ten jej omrazil, leč nezničil. Hvězdička naděje v blaho ještě možné zakmitala se silněji v zachmuřené jeho duši.

»Nikdy jsem nebyl nepřítelem tvým, Hanuši,« jal se mluviti doktor hlasem přísným, »a i nyní více lítosti a útrpnosti s tebou mám nežli nenávisti. Chybil jsi, pobloudil jsi, dopustil jsi se pošetilostí. Nahlédni to, jdi do sebe a naprav. Posud k tomu čas máš i příležitost. Já i Luisa svou pů-

jdeme cestou, jdi i ty svojí, vrať se k Parnassii, jež zajisté z lásky ti odpustí, a naprav, čím jsi jí ublížil. Cesty naše z tohoto místa se rozcházejí. Buď s Bohem a konej svou povinnost. Časem rozjasní a ukojí se mysl tvá a snad bez uzardění budeš moci se mně a Luise do očí podívati.«

»Proto právě přicházím k vám,« odpovídal mírně a smutně Hanuš. »Vidím, že se mnou spravedlivě jednáte zcela podle zásluhy, a zbavoval bych se poslední úcty k sobě samému, kdybych omlouval dřívější jednání své, jež hodno jest zátraty. Stojím před vámi z jiné příčiny, než jaké se domýšlíte: prosím a prosím opětně, podejte mi ruku, Luisa, a podej mně i ty ruku, Tomane, na odpuštěnou. Promiňte mně šlechetně všech dalších výkladů, jež zadrhují mně hrdlo: zde vztahuji svou ruku k vám, promiňte mi. Mámť odpuštění vašeho velice potřebí, ač chci-li úlohu svou provésti!«

Luisa i Toman padali z úžasu na úžas. Ze slov Hanušových neproznívala nijaká satira, nijaké pokrytectví, spíše zamlouvala se upřímností a zkroušeností.

»A úloha tvá?« otazoval se přívětivě doktor.

»Jest státi se hodným Parnassie.«

Toman mu podal ruku, Luisa se zdráhala.

»Aspoň slovíčko, Luiso,« prosil znova Hanuš.

»Odpouštím,« zašeptala Luisa, odvrátivši tvář.

Hanuš odešel.

»Co soudíš o něm?« tázal se Toman po chvíli.

»Jak jej znám,« odvětila jeho nevěsta, »nevím, vrátí-li se k Parnassii, nevím, napraví-li život, leč

nezoufám. Dobrý jeho genius ozývá se znova v něm: kéž vytrhne jej ze záhuby!«

Teta vracela se z návštěvy. Tomana přijala s otevřenou náručí a ještě téhož dne večer osnovala hbitě a zručně, jak již to uměla, se snoubenci nové plány do budoucnosti.

»Zůstanete po svatbě v Praze,« pravila s touž jistotou, s jakou mluvívala o vaření kávy neb o novém klobouku. »Mám tu hromadu známostí a Tománek náš nebude bez praxe. Mimo to máme tu Dra Svobodu. Jest již stár a mrzut, a rád by přepustil své pacienty někomu jinému, kdyby jen uměl se k němu náležitě přitočiti. Znám jeho slabé stránky, Tománku, a dám vám návod, abyste se našemu starému ordináři zalíbil. Dávejte se jen od něho poučovati, chvalte a vynášejte jeho náhledy a zkušenosti; sneseť on již notné koše chvály, jako každý doktor. Vsadím se o nevím co, že bude vás míti rovněž tak rád, jako hledí s kruchty na sousední své kolegy. Však mne poznáte. Co sobě umíním, umím provésti. Měl jste jen ke mně o pomoc se zabrati a dávno by byla bývala Luisa vaší. Jinak musím říci, že mě to přece hněte, že jste bez mého přičinění za sebe se dostali. Ale co tam, to tam, o to h[illegible] nelam[illegible]

XVIII.

Hanuš neodebral se rovnou cestou z Prahy na Jelení. Aby rozrušenou mysl ulahodil a pro svou úlohu z vnad přírodních síly se napil, zajel

si do českého Švýcarska a potuloval se tam některý den. Sychravé podzimní počasí jej odtamtud vypudilo. Vracel se po některých oklikách domů, na mysli pokojnější a ustálenější než kdykoliv jindy. První čas nalezl blahodárnou útěchu v pracích hospodářských, do kterých se dal s pilností téměř zimničnou. Leč pilnost ta brzy ochabla, poněvadž prací ubývalo přibývající zimou. Mrazy se dostavily, sněhu napadlo, větrové řičeli. Omrzelo jej potulovati se vchumelenici, byl přinucen uzavírati se v panském domě. Nevedlo se mu tam lépe nežli venku při větru a sněhu. V prázdném domě bylo pusto a smutno, a zevní potřebné pobídky se odnikud dobré jeho snaze nedostávalo. Ze sousedů nikdo k němu nezavítal. Byloť všeobecně známo, že paní od něho odešla, a ti, kdož oblibovali sobě v klepích, dobře soudili, příčinou všeho nikdo jiný nebyl, než dcera po krajském fysiku Oseckém. Čím více událostí na Jelení sběhlé zahaleny byly v temno, tím více kombinací nejrozmanitějších vymýšlely utrhačné jazyky. Přese všecku různost však ten náhled držel vrch, že Hanuš vším jest vinen, že obelstil paní svou, jež ovšem mu duchem rovna nebyla, a že svedl Luisu, jinak bezúhonnou a rozumnou. Takovým způsobem stalo se, že Hanuš u svých sousedů padl v zasloužen nemilost a že každý z nich Jelení se vyhýbal.

Hanuš nenáležel k lidem, již umějí vyhledávati, nalézati a udržovati sobě přátel. Hrdopyšný, v sobě uzavřený a horující jeho duch nerad obíral se s lidmi a se záležitostmi jejich, podle mí-

nění Hanušova více méně malichernými, a jestliže kdy upial pozornost svou k někomu, dělo se to více ze zájmů poetických, než z potřeby a žádosti srdce. Zkrátka Hanuš nestál mnoho o lidi a lidé nestáli o něj. Míjeje z úmyslu Tomana a Suka, jehož jinak vysoko necenil, neměl Hanuš nikoho, komu by byl mohl duši svou dokořán otevříti, kdo by soucitně jej vyslechl, laskavě mu poradil a jemnou rukou vyváděl jej z pustého labyrintu, do něhož uvrhla jej nešťastná jeho vášnivost. Hanuš s nikým si nedopisoval a nikdo nepsal jemu, a tak odkázán byl na sebe, bera v samotářském životě více hořké a těžké odplaty za dřívější jednání své nemužné a nešlechetné, než z vlastní duše čerpal síly k svému obrození.

Nadešli mu dnové dlouzí jako věčnost, nudní jako ta zima kol Jelení a pošmourní jako to nebe, jež mračilo se naň, kdykoliv důvěrně pozdvihl k němu oko ze svého pokoje. Trvalo dlouho, nežli poněkud poulevil a ochladil se v duši jeho palčivý pocit hanby z vlastní ničemnosti. Nahlížeje, že pravda zůstane pravdou přes všecky sofistické šalby a malby, unavoval se trudným přemítáním a děsil se nad mukami, které sám sobě v zaslepenosti své připravil. Cítě, že trpí spravedlivě za zradu na dobromyslné a neobmezeně mu oddané Parnassii páchanou, otřásal se před pokutou z ní a zatonul zhusta v pustém bezladí, z něhož se jen stěží probíral k jasnu a světlu pomyslu, že tím dráže musí vykoupiti blaho a pokoj života svého, čím méně si jeho vážil, když dobré nebe mu je ve způsobě Parnassie do klína vysypalo.

Žhusta domnívaje se, že osud vyvolil si jej mí-čem vratké hry, zanevřel na sebe, na celý svět i na lidi, jež pokládal jen za malomocné loutky, jež nikterak nejsou s to, aby prorazily si cesty k cíli, jež samoděk si vytýkají. Taková nedůvěra otravovala všecko jeho myšlení a cítění a vlekla duši jeho napnutím beze vší míry a konce.

Ač vší silou se proti tomu vzpíral, přece se z počátku Luisou více v duchu obíral nežli nebo-hou, daleko v horách vzdálenou Parnassií. Že Luisa jeho milovala a nikoho jiného, zdálo se mu býti prosto vší pochybnosti; že Tomanovi ruku k sňatku podala, myslil, že učinila jen ze spanilo-myslnosti, aby zachránila Parnassii, nebo snad proto, že obávala se, aby jemu neodolala, aby v Tomanovi nalezla přirozeného ochránce. Hrdo-pyšnému blouznivci nechtělo se připustiti, že Lui-sa proto volila Tomana, že vynikal povahou nad něj a že on nemohl hodným býti lásky ženy šle-chetné! Omlouvaje takto Luisu, zapomínal na za-vrženou ženu svou a na všecka ta krásná hnutí srdce svého, na všecku lítost a sliby a úmysly své.

Posléze neprospěšným bojem se ztýrav utkvěl při Parnassii. Nemohl jí ovšem upříti, že milovala jej původně opravdově, vášnivě a s nejčistším srdce svého zápalem, avšak starým způsobem sama sebe nade všecko vynášeje těžké jí činil v duchu výčitky, že zpozorovavši, kterak prudce k Luise láskou zahořel, neodřekla se lásky své k němu. Hrozná skepsis rozhlodávala kořínky nejšlechetnějších jeho úmyslů: Hanuš nevěřil, že vše, co mezi ním a Parnassií na podzim na teme-

ní Ostrého se sběhlo, byla pouhá a ryzí pravda; nevěřil, že každé slovo přímo se odtrhovalo od duše ženy jeho; že všecky její city, jimiž jej tak mocně překonala, byly city skutečné, z hlubiny poraněného jejího srdce plynoucí. Nevěřil tomu, že Parnassie opravdu to s ním myslila, nýbrž připouštěl, že si choť jeho všecko chytře napřed vypočítala, že všecko bylo překvapný divadelní efekt, kterým chtěla jej sobě opět získati, od Luisy odvrátiti a k sobě trvale připoutati; že na pohled prostá horalka, aby slavila vítězství nad ním, neobyčejným mužem, volila k tomu tu kromobyčejnou cestu a že tak jako tak vrátí se na Jelení. Tušil sice, že Parnassii křivdí, a za jasnějších chvil tisíckráte ji v duchu odprošoval; cítil, že opíjeje se velikánskou svou domýšlivostí octá se na zcestí kluzkém a spádném, že jest, jak dobře Parnassie na Ostrém pověděla, jen nepatrným pídimužíkem, jehož není škoda, jestliže hloub a hlouběji klesá, a jehož nikdo nepolituje, až bude zanikati: ale přese všecku dobrou vuli a úsilné sil vzepjetí nebylo v něm tolik mravnosti, by vybředl z rozporů, ducha i tělo jeho neodolatelně ničících, aby zakotvil se na pravdě, za jejímž štítem jedině dobojovati se mohl blaha životního a rodinného po boku Parnassie, po němž žízniла a prahla roztesknělá duše jeho.

Velikánská domněnlivost zradila i v té rozhodné chvíli osudnou měrou Hanuše. Přeceniltě síly své, myslil-li, že sám ze sebe se obrodí beze všeliké pomoci odjinud, a když se mu vtíralo přesvědčení, že marný zápas vede o blaho své, ocha-

boval a podával se tupé resignaci tou měrou, jakou duševní i tělesné jeho síly vadly a chřadly, takže zatonul v otrlost, v níž rozum jeho utkvěl na závěru: Co se stalo, již nezměním; co nezměním, nechť jde si svou cestou. Pravdu měl moudrý Silén, průvodce Dionysův: Věc nejlepší jest pro člověka nedosažitelna: nebýti narozenu, nebýti a ničím nebýti.

Všecku činnost lidského ducha pokládal konečně za bezsmyslné pachtění se; ideály, člověčenstvu posvětu dávající, za koule bublinové; vznešenou obětovnost za vrch šílenosti . . .

Sáhl k vínu, v němž nalézal aspoň občasné zapomnění, zapomnění to stávalo se mu znenáhla rozkoší, z rozkoše stala se potřeba.

Paní radová dověděvši se, že Parnassie od bratra odešla, psala důtklivě Hanušovi, aby nabyla o věci bližšího vysvětlení, neboť to, co psala jí Luisa, nikterak jí nedostačovalo. První doptávka byla marna; Hanuš neodpisoval. Ač ji jednání bratrovo uráželo, ptala se ještě důtklivěji po druhé. Hanuš po nedělích teprve odepsal, ale tak nebratrsky, že Helena hněvem dopis jeho smačkala. Všecka nevrla a dopálena poradila se se svým panem manželem a vymohla na něm, že k jaru na Jelení odjel. Jinak měla k tomu i jinou příčinu. Nedbalostí Hanušovou zamotávaly se právní její záležitosti s ním, takže přirozeně omluvena byla cesta pana rady na Jelení. Hanuš nepřivítal příliš laskavě svaka svého, a když zpozoroval, že běží mu o něco více nežli o pouhé právní záležitosti, ohradil se nedůtklivostí, ano

stal se pichlavým a urážlivým. Pan rada vrátil se domů s nepořízenou a přinesl zároveň paní své zprávu tak truchlivou, že žalostí div mysl jí neutekla. Pověděl jí totiž podle způsobu svého bez obalu a slovesných přízdob, že nežije Hanuš již tak střídmě jako jindy, že objímá se s lahví, a že nezatrhne-li se mu cesta, stane se pijanem.

Na tuto zprávu jela paní radová bez odkladu k bratrovi a přesvědčila se, že muž její měl pravdu. Stará a věrná Markyta potvrdila taktéž neblahou tu zprávu. Laskavě, jak sluší se na sestru, domlouvala paní radová Hanušovi a použila vůbec všech prostředkův opatrně a rázně, aby bratra přivedla na jinou lepší cestu. Leč namáhání její minulo se účinkem. Nedověděla se, co stalo se s Parnassií, aniž se jí podařilo Hanuše odvrátiti od vína.

Škoda, přeškoda, že paní radová byla podjata proti Hanušovi, že zrak její nebyl dosti jist a kliden, a že nebyl zbystřen zkušenostmi vezdejšího života. Kdyby byla měla s sebou oči Tomanovy, sotva by byla ponechala Hanuše samého sobě, neboť byla by při něm viděla, že nejen duševně, nýbrž i tělesně jest narušen, že objevuje se při něm ona tyfésní zmalátnělost, jež podobna podzemním vodám tajně ústrojí tělesné zvolna, po dlouhé měsíce rozhlodává, zhusta v beznadějný stav vyspívá a i katastrofou končívá.

XIX.

Do téže komůrky, v nížto kochávala se druhdy v zlatých snech panenského věku svého a z nížto před třemi lety, právě když slunce vycházelo, vyběhla na pavláčku, odkudž dotknuta čarodějnou lásky ratolestí plaše a toužebně do kolny hleděla, kde Hanuš a jeho soudruzi po lopotné horské chůzi odpočívali: do této komůrky přistěhovala se opět zapuzená Hanušova paní. Všecka zemdlena na těle i na duši po rozhodném a trapném výstupu na temeni Ostrého požila jen něco málo mléka a dala otci dobrou noc a ubírala se, jak si toho výslovně vyžádala, do své staré, milé komůrky. Teta její, sestra otcova a bývalá její pěstounka, doprovázela ji tam ze zvědavosti; doufala, že doví se něčeho podrobnějšího, proč schovanka její tak z nenadání vrací se do otcovského domu. Jaké city rozvlnily se v duši nešťastné paní, když otevřela dvéře a spatřila opět tu nízkou a chudičkou komůrku, jejíž celý nábytek bylo lože, truhla na šatstvo, stolek a krátká lavice! Dvouletý pobyt v Praze a na Jelení přeměnil sice v ledačems její bytost, původní však horské její přirozenosti neumořil. Posud měla smysl i vnímavost pro horskou prostotu, a když se tak dívala po delším čase do své komůrky, cítila tak líbezné hnutí v srdci svém, jakoby anděl míru a lahody ohříval dechem svým její srdce strastmi ztrnulé. Teta usedla si na malovanou truhlu, zabalila ruce své do zástěry a pravila k Parnassii, jež usednuvši na kraj lože ruce na klíně sepiala:

»Tak, mé zlaté dítě, odpočiň si hezky. Zítra budeš jako pstruh čerstva a povíme si více. Měla jsem tě, Zuzanko, odjakživa ráda, jako bys byla moje, pověz mi, proč tak z čista jasna přicházíš opět do hor?«

»Jsem nemocna, milá teto,« odbývala ji choť Hanušova měkce a vlídně, »a dítě mně zemřelo. To mi dodalo.«

»Bůh dává zármutek a posílá náhradu,« mudrovala horalka; »děťátko tvé jest andělíčkem v nebi, popřej mu toho. Však tys tak příliš vážna a smutna, Zuzanko, proto jsi nepřišla domů.«

»Kam jsem měla jíti?« namítala Parnassie. »Mám toho tolik potřebí občerstviti se a zotaviti; a kde zotavím se lépe, ne-li v milých našich domácích horách?«

»Pravda, v našich horách není zle, pokud neleží sníh,« pokračovala teta nedadouc se omluvou Parnassiinou mýliti, »ale paní jako ty, jež uvykla pohodlí, obsluze a bůh ví čemu ještě, čehož my horalé ani jménem neznáme, nepůjde přece do hor pro zotavení. Vždy vy páni máte na výběr lázeňských míst, kde snadno naleznete zotavení i zdraví a nad to všecko nejlepšího pohodlí i rozmanité kratochvíle. Mne neošidíš, Zuzanko, jsem žena a bolestně tuším, co jest toho příčinou, že vracíš se domů. Vždyť jsi všecka usoužena právě tak jako každá žena, jíž se muž stal nevěrným. Či chceš ještě zapírati mně, jež jsem tebe vychovala jako vlastní matka?«

»Neumím se přetvařovati, teto, a nezapírám,« přiznávala se Parnassie, »ale za jednu věc vás

prosím a naději se, že jako citelná žena mne neoslyšíte.«

»Mluv, Zuzanko!«

»Neprozraďte to otci, jenž beztoho všecken polekán,« prosila Parnassie, »a kdyby přišel na takové myšlenky, vymluvte mu je z hlavy. Více vám, zkušené ženě, uvěří nežli mně. A pak ponechte mne mému osudu. Vždyť dá Bůh, že všecko se spraví, že bude opět dobře. Muž můj přijede, jak přislíbil, pro mne a bude konec soužení.«

Teta svěsila smutně hlavu a pravila po chvíli:

»Dej Bůh a matička ze Svaté Krvi, aby to byla pravda; ale nevím, nevím, milé dítě. Přesaď ty maliny z našich horských lesů v rovině do zahrady a uvidíš, zdali porostou, a porostou-li, uvidíš, jaké budou, ubožátka. Tys neměla jíti za cizím mužem do cizí země; co roste v horách, vadne v rovině. A pak ty jsi ze zvláštní krve . . .«

»Co tím myslíte, teto?« tázala se zvědavě Parnassie, vidouc, ana horalka najednou se zamlčela, jakoby se vzpamatovala, že řekla více, než bylo potřebí.

»Co bych tím myslila,« opravovala se teta v rozpacích a doložila sklopivši oči:

»Tys jiná nežli jiná děvčata, v tom je to, Zuzanko. Leč večer již tu, mám ještě leccos na práci a tys tolik unavena. Lehni si, dítě, a odpočiň. O otce svého neměj starostí. Nepovím mu nic; máť beztoho plnou hlavu pro tebe.«

Při tom se zvedla s truhly a podavši Parnassii ruku odcházela. Hanušova paní ji propustila beze

všech dalších otázek, svlékla svrchní šat a přistoupila k jedinému zamřížovanému okénku světničky. Stál na něm posud vrhlík s vyschlou zemí a se zbytekm nějaké již ztrouchnivělé květiny. Parnassie všimla si toho nepatrného předmětu a slzy ji polily. Dokud nepoznala Hanuše, mívala v tom vrhlíku zasazenou bazalku, jež zelení, vůní a skromnými bílými kvítečky ji druhdy těšívala. Zdaž nebyl ztrouchnivělý ten zbyteček zrovna takový, jako její ubohé srdce . . .? Naděje, že Hanuš pro ni přijde, krátce jen kmitala v temných chmurách její duše. Již na cestě s Ostrého po hřbetě Královského hvozdu rozplývala se v bezpodstatný stín a nezbylo z ní téměř nic, když překročila práh otcovského domu. Nevěřila, že pohnutí a lítost muže jejího bude míti trvání, a kde víry není, tam hasne naděje.

Stmívalo se. Měsíc vycházel nad les nejvyšší hory, a bělavé světlo jeho svítilo okénkem do komůrky a rozlévalo se tajemně po širé krajině před očima jejíma rozložené. Jak divné zdály se jí ty lučiny, jemným svahem v údolí se táhnoucí, a ty lesy v šeré dáli na horách, v terasách nad sebou se kupících. Smutek, úzkost, beznadějnost projely srdce její měrou vrchovatou. Zachytila se mříže v okénku, přitiskla k ní rozpálené čelo a dumala tak drahnou chvíli. Unavena až k smrti odešla posléze k loži svému. Nelehla si a padla u lože na kolena a složila do dlaní těžkou hlavu svou. Chtěla se modliti a nemohla. Polobdíc, polosníc setrvala v tom položení až přes půlnoc. Pak se uložila, a dobrotivý spánek dotknul se ubídněné

její duše. Byl již dávno den, když se probudila. K ránu strhl se vítr, věrný předchůdce a hlasatel podzimku, a hučel kol chyše trhaje se stromu listy a větvičky a zanášeje je. Však bolesti a strasti netrhal od její duše a neodvál jich. Dnové její na Šajbě začínali smutně a smutně se vlekli. Vyhledávala zúmysla malých domácích prací, leč zapomenutí a ukojení nenalézala v nich žádného. Častěji sice loudily se útěšné naděje v její srdce, odcházely však opět tak, jak byly přišly, a bol a smutek převládal a hubil duši. Parnassie vůčihledě scházela k zármutku otcovu a tetinu. Byli by rádi vlastní krví jí pomohli, leč což platen i nejvřlejší soucit srdci tak nešťastnému!

Podzim přijel na strakatém koni. Listí na stromích i křovinách se pobarvilo a opadávalo, nebe se zachmuřilo, větrové hučeli a mezi krůpějemi dešťovými poletoval sníh. Stará poslice přinesla jednoho dne z Eisensteinu dopis. Luisa psala na zdař bůh Parnassii. Tato se dlouho rozmýšlela, má-li list otevříti čili nic. Posléze se na tom usnovila čísti jej.

Pravdivě, obšírně a důkladně líčila Luisa Parnassii, co sběhlo se mezi ní a Hanušem od prvních počátkův její lásky až ku strašlivé scéně v pokoji před ložnicí na Bílém Jelení. Ruku písatelčinu vedla patrně usilovná snaha, aby věrným a jasným věci výkladem dokázala, že nelpí na ní nižádná poskvrna nemravných žádostí a jakékolivěk viny. Podařilo se jí Parnassii přesvědčiti. Řídíc se zásadou, že jen pouhá pravda zjedná jí právo a dostiučinění, nemohla ovšem Luisa Hanuše še-

třiti a vzala se vší silou o to, světlem pravdy rozptýliti podezření všeliké a ukázati, jak věc se ve skutečnosti měla a má. Ke konci ohlašovala, že stala se právě manželkou Tomanovou a že muž její na přičinění tetino usadil se v Praze.

Dopis Luisin potvrdil ubohou ženu Hanušovu v tom, o čemž jinak neměla pochybností, že povaha muže jejího vrtkava, domněnliva a prázdna zásad mravných, jež jedině vydatným mohou býti pramenem životního blaha. Pravda, nižádnými ohledy nezastřena, jak k tomu ovšem Luisa byla přinucena, shasila poslední jiskry naděje v popelu blaha Parnassiina posud doutnající. Nešťastné trpitelce zdálo se, že najisto jest ztracena.

Jedna poznámka Luisina rozvichřila však na novo zkormoucenou duši Parnassiinu.

»Doslýchám,« psala Luisa na jednom místě, »že Hanuš chytá se vína. Jsi-li v horách, kamž na zdař bůh posílám tento list, vrať se k němu hned a zachraň ho.«

V Parnassii rozzuřil se nový těžký zápas. Obětovala již tolik Hanušovi, měla se ještě více obětovati? Srdce jí radilo: Neotálej, jdi na Jelení. Když jej miluješ, jest povinností tvou, abys dovršila míru svých obětí. Rozum zkušenostmi na scestí svedený velel: Nechoď! Marno bude všecko tvé namáhání. Nepořídíš, jako jsi vůbec nic s ním nepořídila. Za několik dní, když jsi se na Ostrém ustrnula nad jeho lítostí, šel opět za Luisou do Prahy. Ovšem odprošoval; ale za Luisou přece šel, a kdyby nebyla zasnoubena s doktorem, kdo ví, kam by se byla nesla prosba jeho!

Koho měla Parnassie poslechnouti: srdce či rozum? Cítila, že všecko, co usouzeno jí bude v budoucnosti, závisí na nynějším rozhodnutí jejím. Brzy k srdci, brzy k rozumu se klonila. Rozum posléze obdržel vrch. Pásmo událostí vysmeklo se z ruky Parnassiiny ...

Nastala zima, dlouhá a trapná; nebylo jí konce. Teprve ke konci května tály a scházely sněhy a teplí váli větrové. Když v rovině všecko již bylo v květu, zelenaly se teprve v horách lučiny a stromy. V měsíci srpnu přišel na Šajbu starý, známý host. Byl to profesor Suk. Poněvadž Parnassie Luise neodpověděla, nevěděl nikdo z jejích přátel, kde jest, živa-li či mrtva. Počátkem prázdnin přijel Suk k Tomanovým. Na neštěstí nebylo Tomana doma. Byl v Jelení u Hanuše, jenž prý dlouhou dobu nebezpečně churaví. Suk odebral se bez rozmyšlení na Šumavu za Parnassií. Nalezl ji a hrozil se jí. Byl jí už jen stín, neboť všecka mysl její bloudila již v končinách jiných. Nenáležela již zemi a zimničně dychtiva očekávala umluvenou s Hanušm schůzi na Ostrém. Že Suka tak zajímá, že tajně jeho dobré a poctivé srdce k ní přirostlo, ani ve snu si nepřipustila. Bylo jí sice milo, že po drahném čase spatřila opět známou a upřímnou tvář a že vůbec setkala se opět se vzdělaným člověkem ve své odloučenosti; avšak zároveň domýšlela se, že Suk nepřichází z vlastního popudu, že buď sestra Hanušova nebo Luisa jej posílá k ní, a to způsobovalo jí nepokoj. Přímý Suk přivedl také hned prvního dne řeč na Hanuše a nabízel se upřímně, že milerád doprovodí ji

na Jelení k Hanušovi, jenž, jak u Tomanů slyšel, velice jest potřeben jejího ošetřování.

»Pojďte jen se mnou, milostivá paní,« dokládal zanícen šlechetným zápalem; »dovezu vás na Jelení. Svěřte se mně, vždyť mne znáte. Jestliže mezi vámi a Hanušem přihodily se rozmíšky, urovnají se pak samy sebou, a mně bude velmi milo, jestliže přičiním jen něco k tomu, aby opět vám štěstí rozkvetlo.«

Parnassii bodlo do srdce. Leč zplna Sukovi nevěřila, domnívajíc se nedůvěrou omámena, že Suk jen potají vyslán jest, aby ji tou záminkou na Jelení přivábil. I vymýšlela rozličné výmluvy a omluvy a byla by se ráda posla zbavila. Dobromyslný přírodozpytec však dobře jí nerozuměl a neodcházel. Vida, že jest nemocna, neměl chuti opustiti ji a předstíral, že si umínil letošní prázdniny na Šumavě ztrávit. Konal skutečně delší vycházky do hor, zdržel se dva i tři dny mimo Šajbu, vrátil se však povždy k Parnassii a doléhal na ni, aby s ním odjela, dokud nenastane horší podzimní počasí a dokud nebude pozdě. Ráznosti bohužel nikdy neměl.

Přišly i dopisy, psány rukou Luisinou i Tomanovou. Parnassie ze zásady jich neotevřela.

Nadešel měsíc září, den ustanovené schůze s Hanušem na Ostrém se blížil. Parnassii nebylo volno v přítomnosti Sukově. Domnívala se, že Suk nápadně bedlivě každého jejího kroku ostříhá. Usnesla se na tom, stůj co stůj, dostati jej ze Šajby a ze Šumavy. Slušný k tomu způsob brzy jí napadl.

»Jste tak ochoten ke mně, milý příteli,« pravila jednou k němu, »že hodlám použíti vaší laskavosti k malé službě.«

Sukovi se zajiskřily radostí oči.

»Mluvte jen, mluvte,« odpovídal rychle; »skočím pro vás se skály, přejete-li sobě toho.«

»Jde o to, doručiti Hanušovi dopis,« pravila Parnassie poděsivši se. »Mohla bych jej ovšem poslati poštou, ale tím by mně nebylo zpomoženo. Jeť v něm leccos, což potřebí má bližšího vysvětlení, jehož byste jen vy podati mohl muži mému, poněvadž po delší čas se tu v horách kolem mne zdržujete. Prosím vás za to, prokážete mně tím službu skutečnou a důležitou.«

Suk se podvolil vyplniti její žádost, ač nerad od ní odcházel. Tajný jakýsi hlas, jemuž nikterak nerozumněl, zrazoval jej od poselství uloženého.

Třetího dne odcházel. Parnassie doprovodila jej dolů s vrchu. Když mu podávala ruku na rozloučenou, stiskla mu srdce taková úzkost, že jakživ jí nepocítil. I ruka Parnassiina s třásla. Hledíc mu do očí pozorovala najednou, čeho nikdy si nevšimla, pozorovala, že Suk přijel jen k vůli ní na Šajbu a že tajně ji miluje. A nyní snad jediného člověka na světě, jenž zůstal jí přese všecko nelaskavé její jednání s ním věren, zrazovala. Píchlo ji u srdce, avšak nezadržela Suka. Vzala lehce hlavu jeho do obou rukou a dotkla se rty jeho čela. Potom odešla. Přimrazen stál Suk hodnou chvíli na místě, kde Parnassie s ním se rozloučila. Hleděl za ní, ona se neobrátila. Když zmizela mu s očí, ubíral se smuten k Eisensteinu.

To stalo se tři dni přede dnem, za kterého se měl Hanuš na Ostrý dostaviti.

Téhož dne z rána Parnassie odešla. Lidé věděli jen tolik, že ubírala se nahoru na Jezerní stěnu. Večer se nevrátila a nebylo vůbec bližší o ní stopy. Otec, teta a dobrosrdeční sousedé jejich hledali ji po lesích a slujích a nenalezli jí. Kol Ostrého nenapadlo jim; byloť místo to poněkud vzdáleno a odlehlé. Asi pátý den poté vrátil se Suk na Sajbu. Hanuš byl v tom tak zle, že list Parnassiin mu podati nemohli. Ležel pádem. Hlavnička děsného rázu zmítala jím mezi životem a smrtí.

Přítomný doktor Toman dopis Parnassiin přečetl. Byl krátký a zněl takto:

»Dostaneš-li list tento ještě na Jelení, jsi vdovcem. Buď jist, že již vykonáno, k čemuž jsem se zavázala. Bůh buď s tebou. Odpustila jsem.

Parnassie.«

Suk rozletěl se do Šumavy. Všecek malomyslný a zoufalý přivítal jej otec Parnassiin. Plačky vypravoval mu, co se stalo s jeho dcerou, a čekal od něho, že o ní zprávu dostane; neboť nevzdal se totiž naděje, že dcera nerozloučivši se odešla k muži svému, ač velmi o tom pochyboval.

Suk tušil, bohužel, kde hledati Parnassii, avšak neměl dosti síly otci děsnou zprávu pověděti. Hned s poledne vydal se provázen otcem Parnassiiným a několika mladými horaly na cestu k Ostrému. Přišedše na místo nehledali dlouho: na straně bavorské pod druhou kupou české špice Ostrého nalezli Parnassii roztříštěnou, zkrva-

venou a dávno již mrtvou. Zoufale vykřiknuv vrhl se otec na mrtvolu dceřinu a štkal hlasitě. Bezduch stál tu Suk opíraje se o rámě jednoho z horalův. Vzpamatovav se po drahné chvíli přistoupil k mrtvole a políbil ji v čelo ssedlou krví ukálené. S mnohými nesnázemi snesli mrtvolu s Ostrého a mlčky brali se s ní k Šajbě. Bylo již tma, když přinesli ji domů. Mrtvolu uložili do komůrky, v níž poslední rok nebožka přebývala, a Suk i otec nemohouce spáti usedli si v čeledníku za stůl. Hořící při kamnech louč, již teta Parnassiina ošetřovala, osvětlovala magicky zadumané jejich hlavy.

»Dej jí Bůh radost věčnou,« hovořil horal; »je jí tam dobře; dotrpěla. Nehodila se do světa.«

»Měla jen dostati jiného muže,« prohodil truchlivě Suk.

»Nevím, nevím,« namítal otec Parnassiin krouhlavou, »Dítě mé jest nyní na pravdě boží, proč ..ych vám příčiny nepověděl! Byla zrozena ze zvláštní krve. Krev ta nehodila se do našich hor, aniž snad někam jinam do světa. Babička Zuzančina pocházela někde od Rýna. Okolo let dvacátých cestoval těmi krajinami vzácný anglický pán. Byl prý to znamenitý muž, psal knihy a básně, a zemřel prý několik let poté někde v Řecku, když byla tam vojna s Turkem.«

»Snad Lord Byron?« vykřikl Suk zachvívaje se nad divnou hrou osudu.

»Ano lordem byl,« pokračoval horal; »pamatuji se, že tchýně má jednou si na tom velice zakládala, že dcera byla tenkrát v nejlepším věku a neobyčejně spanilá. Onť si ji oblíbil, ona mu ve

své nezkušenosti uvěřila a láska její skončila se jako tisíce podobných lásek. Utekla z domu otcovského k nám do bavorského lesa, kdež měla příbuznou. Tu porodila dceru, jíž říkali Ada, jež když dospěla, po dlouhých bojích stala se ženou mou. Mohl bych, milý pane, kroniky o tom povídati, co mne to stálo práce, než jsem Adu zavedl do své domácnosti. Leč všecko to zarostlo již travou rovněž tak, jako hrob Adin. Vše odpočívá s ní. Bylo to divné děvče! Chladné i přítulné, hrdé i skromné, krve zvláštní, nepokojné; člověk se z něho nevyznal. Že byla nemanželské dítě, stranili se jí hoši, a že já si jí všímal, za to měl jsem pravý kříž s rodiči a příbuznými. Bydlila s matkou na samotě, v Jiříkově dvoře, a když vyrostla, mermomocí chtěla do světa. Vše jí bylo malé a úzké v našich horách, a největším potěšením jí bylo lézti na nejvyšší vrchy. Tam pak radostí skákala a křičela, co jí hrdlo stačilo, a nebyla již žádné dítě. Hluboké, tmavé sluje byly jí nade všecko. ‚Mám sto chutí, Pepíku, — říkávala — skočiti dolů. Tam dole ve věčné tmě bude se mně pěkně spáti.' Možná, že by to byla někdy učinila, kdybych jí byl dal. Toulával jsem se s ní jako chlapec a později jako výrostek. Když se mi otvíral rozum, byl bych za ni život dal; tak jsem ji měl rád. Štěstí bylo pro mne, že její matka stále postonávala; jinak by byla jistě Ada do světa uprchla a matka její byla by mně sotva dala ji za ženu. Stará předvídala, že život její brzy vezme konec, a poněvadž chtěla míti dceru zaopatřenu, nežli zamhouří navždy oči, přemluvila ji asi,

aby šla za mne. Svatba naše nebyla veselá; rodiče a příbuzní moji hněvali se na mne, a nevěsta byla více smutná nežli šťastna, když jsem ji vedl od oltáře. Bylo to o masopustě, a k velikonocím tchýně se světem se rozžehnala. Musil jsem jí na smrtelné posteli slíbiti, že budu míti s Adou trpělivost a že budu s ní jako s pěnou zacházeti. Bůh mi svědkem, že jsem jí nikdy neublížil, ač mně někdy zatápěla, že by jiného muže přešla trpělivost. Měli jsme spolu jen jedno dítě, Zuzanku. Když jí bylo rok, polámala se Ada při práci, polehávala, až ulehla a již nevstala. Vzal jsem pak k sobě starší sestru Annu, která krátce před tím ovdověla. Ta vedla mně hospodářství a vychovávala Zuzanku. Dítě zdědilo po matce krásu, jmenovitě její oči a i jiné vlastnosti, ač mělo celkem pokojnější povahu. V jedné věci však jako by jí z oka vypadla: co jednou si umínila, od toho živou mocí nepopustila. Nemohli jsme ji předělati. Jinak dobrá byla jako sýkorka na haluzi. Při všem měla něco zvláštního do sebe; nebyla jako jiná naše horská děvčata, měla něco panského do sebe, z čeho jsem míval horkou hlavu. Vy jste přišli před třemi lety s panem Hanušem k nám. Zajedla se do něho, a věděl jsem hned, že od něho nepustí. Pan doktor poslal tenkráte z horské chýše z Čech posla pro mne. Stará paní Hanušová se mně hned zalíbila. Viděl jsem, že to moudrá, rozšafná i laskavá paní. Bez rozpaků podvolil jsem se ochotně tomu, co ona rozhodne. Jen v jedné věci jsem pochybil: měl jsem jí povědĕti, co měl jsem již na jazyku, z jaké krve totiž pochází dítě

mé se strany matčiny. Ona byla by se jistě tím řídila, a nebylo by se stalo, co nyní oplakávám. Byl jsem bláhový otec. Když jsem viděl, jaké štěstí očekává dceru, bál jsem se, abych jí svou řečí všecko nezkazil. Anebo byl to již tak osud Zuzančin. Jako bába její a matka, nemohla ani ona dojíti štěstí. Nehodila se do toho světa. Nereptám: jsem křesťan. Věci lidské ubírají se svou cestou přes vůli mocnářův a rozum mudrcův. Padli mocní králové, padli mocní národové, padají jednotliví lidé jako mouchy na zimu, padla má Zuzanka. Kdo pronikne boží soudy?«

Suk neodpíral horalovi. Zdravý prostý rozum pouhého syna přírody vzbudil v něm myšlenky, že dlouho plašily sen od jeho lůžka.

Třetího dne byl pohřeb. Suk uvil na lučině věnec z květinek, od nichž Parnassie dostala jméno své, a za věnec vzal si s jejího hrdla na památku zlatý křížek, jejž jí koupil v Praze Hanuš. Věncem tím ověnčil hlavu nebožčinu. Vlastní rukou spustil ji s otcem do hrobu a ještě téhož dne odešel přes Jezerní stěnu a Ostrý do Čech. Otec Parnassiin doprovázel ho až na Ostrý, kde dívali se chvíli na skaliny, krví Parnassie zbarvené.

XX.

Co se stalo s Hanušem? Z hlavničky již se neprobral.

Za nedlouho odebral se za Parnassií na věčnost. I jej pomáhal Suk Tomanovi ukládati do země

Věnec, jímž Luisa první jeho hrob ozdobila, byl porosen slzami srdečné soustrasti.

Suk dojížděl ještě několik let na Šumavu, aby navštívil hrob nešťastné Parnassie, jejíž křížek nosil na svých prsou. Na zpáteční cestě zastavoval se obyčejně u doktora Tomana, jenž jakožto rozumný lékař dosti byl hledán a v lůně rodiny své těšil se nezkalenému štěstí; neboť Luisa byla nejen výbornou chotí, nýbrž i rozumnou, statečnou a tudíž šťastnou matkou. Děti Tomanovy na nikoho se tak netěšily jako na »strejčka profesora«, a Suk byl také nejveselejší a nejšťastnější, když s nimi se bavil. Nejednou upřímně se vyznal, že není radosti nad tu, jaká tak hojně rozkvétá na poli rodinného života.

»A proč se neženíte, příteli?« škádlívala jej Luisa.

»Nemám štěstí u ženských; stárnu jim trochu,« žertoval Suk. »Postarejte se o mne.«

»Bláhově bych jednala,« odpovídala paní Tomanová. »Starejte se sám, jako Toman se staral, a buďte vytrvalým, jakým byl Toman a půjde to. Jen to, co muž sám si vystavěl, má proň nehynoucí cenu.«

Večer, když děti usnuly, mluvívali často o Parnassii.

»Pokud znám život lidský,« tvrdíval Suk, »vidím, že ač jeho úkazové nekonečně jsou rozmaniti, zákonnost vnitřní, duševní, to ohnisko všech těch nejrůznějších paprskův, jest v podstatě jednoducha a prosta. Zákonnost tato, jakož vše, co z ní vychází, založena jest v nutnosti přírody

nebo všehomíra, jenž má své od věkův pravdivé zákony. Tak rozvíjí se život lidský nikoliv bezděčně, nýbrž podle zákonův duše lidské, řízených zákony všehomíra, a člověk jen tenkrát hoden neštěstí, když přivedl činnost duše své v neshodu se vším mírem, když odvěčné zákony porušil. Kde však jich porušila ubohá Parnassie? Nevidím při ní viny a přece trpěla tak strašlivě. Vždyť šla za hlasem srdce svého a byla tak ctnostná žena!«

»Nemám zvykem,« namítal doktor Toman, »tak příliš doktrinářsky pohlížeti na život a vměstnávati jej v těsná akademická pravidla. Vždyť i umění, to zrcadlo života a přírody v půvabný rámec filosofie zasazené, šíří se a volní za našich dnův na vše strany a opouštějíc mnohé akademické ideály objímá levicí pravdu a pravicí krásu a nerozpakujíc se dává tytýž první sestře přednost před druhou nedbajíc ježících se paruk dogmatických copařův. Je-li již přísně odvažující umělec tak svobodomyslným, proč bychom my tak doktrinářským loktem měřili život a po výtce osudy Parnassiiny? Jinak máme tu ženu, jež zajisté ženě nejlépe rozumí a vydatněji odpoví na otázku tvou nežli já. Vyjádři se již, Luiso, co ty soudíš.«

»Soudím,« odpovídala Luisa, »že způsob, jakým nahlíží přítel náš do života, pravý jest a že neštěstí, jež zastihlo Parnassii, dá se dobře z něho vysvětliti. Odvěčný zákon všehomíra předpisuje ženě, aby opravdově milujíc docela se obětovala za svého muže. Parnassie neměla od

Hanuše odcházeti, nýbrž silou a cností lásky své jej léčiti a, což ještě větší váhu má, měla hned, jak jsem jí psala, že chytá se vína, bez rozmyšlení k němu se vrátiti a láskou svou odtrhnouti jej od kluzké cesty, po níž ze slabosti spěchal do jisté záhuby. Neučinivši to pro jakoukoliv příčinu porušila věčně svatý zákon lásky ženiny. Výklad můj, pánové, zavání snad silně emancipací, ale nemohu vám pomoci. Po mnohém přemítání a kolísání, bojích a útrapách dobrala jsem se toho přesvědčení, že jádro pravé emancipace v tom se zavírá, aby žena láskou svou muže i děti nejen blažila, nýbrž kdy potřebí poučovala a obětavě chránila, aby jako muž paedagogem jest z rozumu, byla paedagogem z lásky, a tak hřivnou svou člověčenstvu pomáhala, aby neutonulo v kalu sobectví a hmotných zájmův a neslo se chutě k posvátným účelům, jež položil mu vesmír.«

Suk i Toman potiskli jí vděčně ruku a zamýšleli se v nekonečno. Suk sestárnul jako panic. Křížek však, tu drahou památku po Parnassii, nosí posud na prsou. Půjde s ním bezpochyby do hrobu.

STARÝ VARHANÍK.

OBRAZ ZE ŽIVOTA.

1871.

Vidíte tamto na rohu jednopatrový domek pod vysokou starodávnou šindelovou střechou, na jejímžto hřebeni v průčelí stojí plechový »malý Korsičan«, na vše světa končiny dalekohledem se rozhlíže, jak právě jím vítr točí? Jako chlapci říkali jsme mu »Napoleon s perspektem« a bývalo nám pochoutkou, hoditi si po něm kamenem. Nejlépe házelo se nám s vrabčího trhu, kamž náhodou z domu, jejž ovládalo plechové jeho veličenstvo, žádné okno nevedlo! Když jsme jej trefili, otočil se chuďas nevrle kus od nás a prohlížel si pokojně dalekohledem celý svět, jak činíval za svého živobytí, kdykoliv malé duše jej urazily . . . Hle, jak pěkně vypadá domek náš v průčelí! Zdi jeho bílé jsou jako křída, a žebra na nich zelená jako pažit. Před přízemím úzká jest zahrádka, ohrazená dřevěným plotem, jímž dole kadeřavé listy křenu se protlačují. Plot ten vlastně jen za ochranu jest asi čtyřem starým kmenům vinné révy, jež šťavnatou zelení svou bílou zeď povláčejíce vinou se kol malých čtvercových oken se zelenými rámy v prvním poschodí. V pravo od zahrady táhne se zeď s domem hraničící, v níž jsou vrátka vedoucí do úzkého obdélného dvorku, z něhož vchází se do domu. V pravo za zdí, u vrátek, stojí vysoký smrk, starý to brach z minulého století. Od smrku v pravo, zdí od dvorku oddělena, rozkládá se zahrada se štěpy i se zeleninou. Náleží k domku a chodí se do ní ze dvorku. Leč již se podívejte se mnou nahoru do prostředního otevřeného okna v prvním patře v průčelí. Vidíte tam starouška

s přívětivým, sivým okem, špičatým nosem, tenkortými ústy a dobrotivou tváří, již záhyby složila drahných řada let? Právě podává kousek cukru kanárkovi, jenž vedle rozátu v kleci poskakuje a rozpráví s ním. Staroušek ten v řebíčkovém kabátě, s černou aksamítovou čapkou, jakou kněží po domácku nosívají, s upiatou až ke krku manžestrovou vestou a sněhobílým šátkem na krku, jest starý náš dobrý varhaník. Každý, kdo mimo jde, snímá před ním klobouk. I chlapec, jenž po place honí se za obručí, přihnav ji k domu našemu usmívá se naň a křičí nahoru: »Dej Pánbůh dobrýtro, pantatínku!« A jak by nevolal! Vždyť staroušek náš o vánocích tak krásně a vesele hraje na varhany, že srdce těmi milými koledami v těle skáče! — Ach, léta uletěla, jako ti čápi v sirém podzimním podnebesí co rok k jihu táhnoucí, a já ještě rád vzpomínám na starého našeho varhaníka a na hovory, jež míval jsem s ním! Obraz minulého pokolení, jež před očima našima zachází jako ta večerní záplava na nebi, a dojemné drama, jež vášeň lidská v domě jeho v scénu uvedla, staví se před trnoucí duši mou tak, že nelze jest nesáhnouti po péře.

I.

Starodávný jest zvyk v městech našich, ze zádušních a obecních příjmů vydržovati si varhaníka. Úřad ten býval někdy i dědičným, a tak již děd i otec přítele našeho Kašpara Křiván-

ka byl u nás varhaníkem. Byl tedy pan Kašpar hudebníkem od kolébky a kaše, a upřímné staročeské srdce jeho zůstalo přese všecky životní strasti umění hudebnímu věrno až do chvíle, kdy uznal Bůh za dobré vetkati jeho tlukot v proudy nebeské harmonie. Pan Kašpar vycvičil se v hudbě doma u otce a pak v Praze. Potom vypomáhal svědomitě doma svému otci a v třicátém a druhém roce věku svého stal se jeho nástupcem v úřadě. Při tom ochotně plnil podmínku od obce uloženou, dochovati starého, churavého otce až k smrti. Příjmy jeho byly na ten čas dobré. Dvě stě šajnů měl stálého ročního platu, mimo to kus pole a kus louky na užívanou a s regenschorim polovinu štóly. V čase prázdném vyučoval klavíru děti bohatších měšťanův a úředníkův, a to bylo také slušným příspěvečkem. Otec jeho byl dobrým hospodářem a zanechal synovi dům s pěknou zahradou, ovšem některými značnějšími dluhy obtížený. Aby syna z dluhů vytrhl, oženil jej rok před svou smrtí s Terezií Kolářovou, dcerou měšťana a hostinského na starém náměstí.

Zdali paní Terezie byla Kašparovi po srdci a mysli, nevíme povědětí. Ve městě ovšem leccos se proslýchalo o její minulosti, a poněkud nádherný a nepokojný její duch neshodoval se asi příliš s poklidnou a hudbou zlahoděnou myslí Kašparovou: otec tomu však chtěl, a Kašpar byl by pokládal za bohaprázdnost, aby starému, churavému otci vzdoroval. Možná, že nevyrostlo panu Kašparovi mnoho růžiček z toho manželství; možná, že zakusiti mu bylo mnohý hořký lupínek

se svou ženou: proto však sobě před nikým nestěžoval, bera manželství své za osud, Bohem vyměřený.

Po třiceti letech umřela mu Terezie a z více dětí jediný Josef zůstal na živu. Poněvadž dům po smrti její nebyl prost dluhů, říkali v městě, že paní Terezie nebyla dobrou hospodyní. Ale na otázky podobného rázu měl pan Kašpar, jenž lži nenáviděl, jen tu odpověď: »Přinesla peníze do domu a proto více potřebovala. Však my si s pomocí boží sami zpomůžeme.« I hospodařil po smrti ženy své pilně dále a za nedlouho počítán byl právem k zámožnějším měšťanům, což ovšem vážené jeho osobnosti ještě více váhy dodávalo. S jediným synem, Josefem, neměl pan Kašpar štěstí. Zvrátil se chlapec více po matce nežli po otci a záhy již způsoboval starostlivému otci mnohou hořkou chvíli. Patrno, že chtěl pan Kašpar míti z něho nástupce v úřadě varhanickém a že záhy pomýšlel na to, aby hocha v hudbě vycvičil. Ale jak zarmoutil se v srdci svém, an čím dále, tím více jistoty nabýval, že s chlapcem nic nepořídí. Josefovi scházelo, čeho nutně potřebí řádnému hudebníku: pravá chuť, jemná mysl, bystrý sluch. Pan Kašpar nebyl člověkem povrchním. Dovedl trpělivě prováděti, na čem pevně jednou se usnesl, a věděl, že i v hudbě, moudře-li je vedeme, menší talentové zdárně prospívají. Stál tedy při chlapci pevně na svém a byl by provedl, co zamýšlel, kdyby vzdorná mysl chlapcova nebyla nalézala podpory a útulku u shovívavé a slabé matky. »K čemu chlapce

k hudbě nutíš?« říkávala, když chlapec od otce k ní se utíkal; »nemá-li k varhanictví chuti, ať je něčím jiným. Však máme prostředky k tomu. Ať studuje, ať je pánem. Nevidím v tom žádné cti, choditi i chuďasům na pohřby!«

Za takových výstupů kormoutilo se v panu Kašparovi srdce. Odeslav chlapce ven, jal se vážnými slovy ženě hlavu napravovati, ale obyčejně špatně pochodil. Na konec, aby zachoval domácí mír, popouštěl a mlčel. Takto ovšem prodlením času mnoho si zadal. Nebylť právě mužem rázného činu, měl měkké srdce, které milovalo jediné dítě nad míru a slušnost.

Několikráte, povždy s novou chutí a rázností pokoušel se o to, aby přivedl chlapce na novou cestu. Byl trpěliv, laskav i přísný: marno, všecko jeho úsilí ztroskotalo se o nechuť chlapcovu, o nepodajnou mysl matčinu. Posléze povzdychl pan Kašpar: »Je v tom vůle boží! Varhaníkem nebude. Kdyby aspoň stal se z něho pořádný člověk! O to musíme se postarati.«

Však i o to bylo těžko se postarati. Děti mají bystrý čich. Chlapec vida, že otec matce povoluje, vzdaloval se otce a vinul se k matce, jež hověla mu jako svěcené kosti a vůbec mírněji a laskavěji k němu se chovala. Pan Kašpar ovšem nahlédl, ale jak už tomu bývá, pozdě, jaká chyba tím se stala, že dal si právo na vychování vyrvati z rukou, neměl však již tolik síly, aby chlapce zjinačil, jenž tvrdošíjně ubíral se cestou k srázu vedoucí. Stal se tvrdším k matce i dítěti; nezískal tím však, anobrž ztrácel. To když pan Kašpar

zpozoroval, zarazil se ve svém jednání a stal se mírným a povolným více než slušno bylo a potřebí. Josef dán byl na studie na gymnasium. Byl jen prostředním studentem a protloukal se ledabylo v jednotlivých třídách, asi z té příčiny, že otcové profesoři dobře s jeho otcem se znali a si ho, jak vším právem zasluhoval, vážili. Ale proto šly na lehkomyslného studenta stesky za stesky, a po všechen čas svých studií nepřinesl si Josef z mravův »eminentem«. Později sedával již raději v hospodě za stolem než v koleji ve škamně, a jen autorita, jíž požíval jeho otec, chránila jej před »consilium abeundi«, jež každou chvíli naň se hrozilo sesypati.

Když posléze po mnohých nesnázích Josefovi bylo vstoupiti do filosofie, nastala panu Kašparovi krušná a trudná chvíle. Jinoch, o němž věděl, že lehké jest mysli, vratkých povah a málo vroucího srdce, měl opustiti dům otcovský, kdež byl na stálé dohlídce. Sobě samému zanechán, jak měl se zdarem a ctí obstáti? Pilně a svědomitě všecky věci rozváživ, odhodlal se pan Kašpar poslati Josefa na další studie do Litomyšle. Měl tam starého známého a domníval se, že ve venkovském městě tak snadno Josef nevezme zkázu jako v Praze. Mimo to slynulo tenkráte tamní učiliště přísnou kázní. V tom shodovala se s ním i paní Terezie, jež také pozdě bycha honíc poznávala, jakých chyb dopustila se na synáčku svém. Nemnoho neděl a z Litomyšle přicházely smutné noviny, jedna takořka stíhajíc druhou. Josef nechal studie studiemi a žil vesele a bez-

starostně do vůle boží. Asi po půl létě přinášela pošta panu Kašparovi žaloby nesvědomitých věřitelův, již Josefovi prostředky k hýřivému životu ochotně poskytovali, a když i pohrožováno občanské cti váženého v městě varhaníka, pustil se rázem za synkem. Čekalo naň truchlivé podívání. U profesorů platil Josef za kvítko z čertovy zahrádky, u lidí lehkovážných za přítele a ostrého hocha. Peřiny, šatstvo, knihy byly prodány, kufr, jak by jej vysmejčil, Josef byl anebo se stavěl nemocným, aby si otce obměkčil. Zapraviv četné dluhy, vzal pan Kašpar syna, ač se vzpouzel, domů, kdež spoluobčané srdečně litovali uraženého otce. Co nyní s Josefem? Radili mnozí: Dejte jej odvésti, aby vojna mu křivou hlavu narovnala. Tvrdý ten prostředek padl již také panu Kašparovi na mysl, ale srdce jeho, ač uraženo, přece proti němu se vzpouzelo. Tak posléze na tom se usnesl, aby Josef chytil se nějaké občanské živnosti, jež poctivě živí. Písařem nebo podobným poloučatým člověkem nechtěl jej dokonce míti a pak myslil, že zkažený student, byv pokořen před celým městem, stane se jiným člověkem.

Pan Kašpar chodíval každý večer, v létě v sedm, v zimě v šest hodin do sousedské hospody k starému Nesvadbovi, kdež říkali v »Netalii«. Scházelo se tam den co den několik měšťanu rázu starosvětského. Mimo ně nezabloudil tam nikdo, poněvadž starý Nesvadba byl mužem nevrlým a nepříliš zdvořilým. Mimo hospodu vedl obchod se zvěřinou a nedbal mnoho na pohostin-

ství. Sedávali u něho obyčejně jen do devíti hodin, déle on nerad »svíčky pálil«. Hosté a on tvořili hlouček přátelský, a nacházel tam pan Kašpar v žalu svém nejupřímnější soustrast. Do Netalie přicházel také mydlář Svára, jemuž vůbec říkali »pane Franc«. Poněvadž byli v městě jen dva mydláři a oba již starší, myslil pan Kašpar, že by to řemeslo bylo pro Josefa nejlepší, a pan Franc ochotně slíbil, že Josefa vezme do učení. Josef všechen čas, co byl doma, dělal dobrotu a přijal s resignací návrh otcův; paní Terezie neodporovala, nechtíc si znova pana Kašpara proti sobě pobodnouti.

Josef stal se mydlářem a dostal za půldruhého léta za vyučenou. Rok pak šel na vandr a navrátiv se, stal se v otčině své samostatným mistrem. Pan Kašpar zařídil mu krám a řemeslo, staral se o to, aby jej oženil, i těšil se již nadějí, že syn se vyburácel a že bude z něho časem pořádný a vážený měšťan. O ženění nechtěl však Josef ani slyšeti a stav se svým pánem počínal se chytře vymykati z poručenství otcova. S počátku šel mu obchod dobře, dokud totiž dbal, ale později chytal se karet a hospod, štítil se řemeslníkův a obcoval se »vzdělanějšími stavy«. V živnosti šlo to s ním s kopce, a asi po dvou letech jednoho krásného jitra byl Josef ten tam, nechav živnost živností a uvaliv znova na otce dluhy.

Tehdy promluvil pan Kašpar k paní Terezii tato ostrá slova: »Syn je darebákem a zůstane jím. Ty jej máš na svědomí. Já nehlásím se již k němu za otce!«

Několik měsícův o Josefovi nevěděli. Pak přišlo od něho psaní z Plzně, že chce se dáti k finanční stráži, aby mu rodiče peníze na šaty anebo šaty zaslali. Pan Kašpar nechtěl o něm slyšeti. Paní Terezie učinila po straně dluh a zaslala, čeho žádal. Něco málo let vydržel Josef u stráže, pak dopustiv se nějakého přestupku musil ji opustiti. Paní Terezie zatím zemřela, a přišlo psaní z Uher. V Pešti se Josef o nějaký úřad ucházel. Tam vytrval, zřídka jen píše otci, a to jen obyčejně o peníze. Tam se i oženil. Časem ovšem pan Kašpar s ním se poněkud smířil, hlavně když slyšel od jednoho krajana, který delší čas v Pešti byl, že Josef je celkem dosti pořádným člověkem a že se mu dobře vede.

Pan Kašpar byl již dobrý šedesátník, když zesnula paní Terezie. Zůstal vdovcem a hospodařil s Petronillou, jež mnoho let už za živobytí paní Terezie u něho sloužila a všecky jeho potřeby a zvyky důkladně znala. Petronilla byla již dobrá padesátnice a náležela takořka k rodině pro svou věrnou dlouholetou službu. Měla sice takto dobře podťato, ale visela celým srdcem na »pantatínkovi«, jak pana Kašpara titulovala.

»My už tak spolu dohospodaříme,« říkával někdy pan Kašpar Petronille za dobré chvíle. »Co synovi patří, to bude jeho; ale proto já na vás nezapomenu, kdybych měl dříve umříti, abyste na stará kolena netrpěla bídu.«

»Kdo ví, pantatínku, co se ještě nezmění,« odvětila obyčejně Petronilla. »Teď nám ovšem život v pokoji a bázni boží uplývá, ale život divný po-

tentát. Nepřává člověku na dlouho štěstí a pokoje.«

»Bláhová osobo,« usmíval se pan Kašpar, »co by se změnilo? Synovi se dobře vede, tedy nepůjde domů. Já se neožením a vy asi také se nevdáte. Co by tedy se změnilo?«

»Pravda; ale já tomu nějak nevěřím,« dokládala Petronilla, jež ráda mívala poslední slovo.

A Petronilla měla pravdu. Tichý život, jaký starý varhaník se svou hospodyní vedli, měl býti přerušen, a to k radosti obou starochů. Asi půltřetího roku po smrti paní Terezie, když se byl pan Kašpar na duši a jmění již úplně zotavil, přišlo nedělního odpoledne po nešporách k varhaníkovi do domu chudé děvče vyřizujíc, že starý Doskočil vzkazuje a prosí pana varhaníka, aby jej navštívil, že je mu velmi zle.

Starý Doskočil troubil na kůru. Byl o něco starší než pan Kašpar, avšak po více let jeho spolužákem. Byl řemeslem krejčí, bojoval pod princem Karlem, přišel až do Paříže a usadil se pak jako invalida ve své otčině pomáhaje si hudbou. Starému varhaníku šil šaty a chodíval někdy i k němu na návštěvu, a oba rádi hovořívali spolu o mladých letech.

Kdykoliv pan Kašpar potřeboval k něčemu třetí osoby, vždy mu Doskočil rád posloužil a provedl vše tak, jak si pan Kašpar přál. Doskočil se na stará kolena oženil hodlaje takto si polehčiti živobytí. Ale žena brzy umřela, zanechavši mu dcerušku, které paní Terezie byla kmotrou a jež nazvána Verunkou. Doskočil dítě šťastně

odchoval a měl je rád jako oko v hlavě, poněvadž bylo čiperné a mělo dobré srdce. Když ulehl s dlouhou nemocí, nic ho tak nebolelo, jako pomyšlení, co s Verunkou, které bylo teprve deset let, se stane. Celý boží rok ležel a trápil se, posléze cítil, že poslední hodinka brzy mu zacinká, a poslal k panu Kašparovi.

Když pan Kašpar na předměstí do domku vstupoval, v němž obýval Doskočil, přišlo mu v ústrety uplakané, chudobně oděné děvčátko, jež ruku mu scelovalo a slzami pokropilo. Panu Kašparovi vstoupily při tom též slzy do očí.

»Nu jakž, příteli,« řekl pan Kašpar, podávaje nemocnému ruku, »snad nechceš už k sv. Havlu?«

»Nic platno, pane Kašpare. Pánbůh volá, kdož by neposlechl?«

»A co to ubohé dítě?« ptal se pan Kašpar, hlavu děvčátka hladě.

»To je ta klička, pane Kašpare, pro kterou jsem pro vás vzkázal. Jdi, Verunko, jdi trochu na dvorek.« Když Verunka poodešla, radili se starci, co s Verunkou. Doskočil prosil pana Kašpara, aby Verunce se stal poručníkem.

»To ti od srdce rád udělám,« řekl pan Kašpar. »ale kam půjde to dítě? Nemáš-li žádných příbuzných, nebo aspoň nebožka tvá žena?«

»Nemáme, a co jsou, daleko jsou. Ach, snad přijme někdo Verunku zatím za husopasku. Pak může sloužiti.«

»Hm, hm, to se mi nic nelíbí, milý Václave. Víš co, když už jsem slíbil, že budu jí poručníkem, mohl bych si ji už vzíti k sobě. Beztoho je

mně a Petronille trochu smutno v tom našem domě. Já tak kolikrát cítil, že mně něco schází, a teď to vím. Mně chybí nějaké dítě, abych s ním se potěšil. Ach, s Josefem jsem se mnoho nepotěšil.« Doskočilovi vyhrkly slzy dvěma proudy z uhasínajících očí. Chytil oběma kostnatýma rukama pravici pana Kašpara a tlačil ji, co síly měl, k ústům. Slova nebyl mocen.

»Nu, nu, starý, nebuď bláhovcem!« konejšil jej pan Kašpar. »Já ti ještě jistotu nemohu dáti, až co řekne Petronilla. Ta musí také promluviti slovo, poněvadž ona dítě musí vychovávati.«

Po té odešel a slíbil, že jak porozpráví s Petronillou, hned mu přijde povědět. Porada s Petronillou nebyla dlouhá. Ona sice namítala leccos podle zvyku svého proti tomu, aby přijali cizí děvče do domu, ale posléze dodala: »Byl by to krásný skutek, který vám Pánbůh odmění. A pak, abych se přiznala, pantatínku, mně se tu také často dole stýská a dávno už bych si byla přála takhle děvče, které bych si mohla odchovati!«

Potom oblekla se a šla s panem Kašparem k Doskočilovi. Verunka se jí zalíbila. Starý Doskočil sebral ještě jednou vadnoucí síly svého těla a vloživ uplakanou Verunku do náručí pana Kašpara, pravil slábnoucím hlasem: »Verunko, až umru, tuhle máš jiného tatíčka a jinou mamičku. Pánbůh ti je dal. Poslouchej je a dělej jim radost. Kdybys nebyla hodná, já bych neměl v hrobě pokoje! S Pánem . . .« Slovo »bohem« nemohl už dopověděti. Duch jeho ubíral se s ním na věčnost.

II.

Příbytek páně Kašparův, celý dům, dvorek, zahrada, pan Kašpar i broukající někdy Petronilla, všecko dohromady omladlo a osvěžilo se. Mimo paprsky milého slunéčka usmívaly se v starodávných pokojích dvě tmavomodré upřímné dětské oči, mimo vážný hovor starých lidí rozléhal se tam dětský smích a žertovné písničky. Petronilla zapomněla skoro docela své broukání, a pan Kašpar, který v prázdné chvíli si bral Verunku na klín, špulíval stará ústav k písním, jež uvázly mu v paměti z mladých dob z oper Mozartových. Verunce neřekl jinak než »moje kočičko«, ale jen když s ní byl sám. Před Petronillou se ostýchal, poněvadž ho jednou pokárala, že Verunku »rozmaže«. Ale sama nebyla lepší a neusnula ani jednou, aby »dole«, t. j. v čeledníku, kde vařila, kuchtila a spala, pomodlivši se s Verunkou oblíbené své modlitbičky, děvče nebyla srdečně zulíbala.

Verunka chodila do školy a učila se jako student. Učitel uvedl o zkoušce »varhaníkovic Verunku« pánům hostům za vzor pilného děvčátka. Pan Kašpar slzel radostí. Doma nejraději brnkávala Verunka na klavír: sama si vymakala na klávesách několik písniček.

Ovšem jí byl na počátku po ruce Šťastných Jakub, jejž pan Kašpar na klavír učil, a jenž třikrát do téhodne k varhaníkovům docházel, poněvadž pan Kašpar jen doma učil. Jakub byl syn bohatého kupce na náměstí, Filipa Šťastného, a

chodil už na gymnasium. Otec chtěl, aby prošel několik škol, než učiti se bude kupectví. Věděl, že lepší vzdělání i živnostníku dobře prospívá. Jakub rád chodíval trochu dříve k varhaníkovům a honíval se s Verunkou po dvorku i zahradě. Někdy se s ní škádlíval, ale pak míval pro smířenou v kapse nějaké jablko nebo hrušku.

Čas u varhaníkův ubíhal vesele. Verunka rostla a prospívala, pan Kašpar a Petronilla stárli, a Jakub přicházel už zřídka do domu, poněvadž musil už doma státi a prodávati za pultem.

Šťastných měli zahradu, do níž se vcházelo z vrabčího trhu a jež hraničila z části s domem pana Kašpara. Od jeho zahrady byla jen dřevěným plotem odloučena. Byl v ní kamenný domek, jenž byl Šťastnému skladištěm méně potřebných věcí. A tak přišel Jakub častěji do otcovy zahrady a vídal častěji Verunku. Starý varhaník si toho nevšímal. Petronille však to neušlo. Ale proto nic neříkala, myslíc si: »Co má přijíti, přijde, já těm dětem štěstí nebudu kaziti.«

Verunka a Jakub byli v jejích očích děti, ač Jakub byl již švarným jinochem, a Verunka pozvolna dospívala v pannu.

Nebyla právě žádným zvláštním obrázkem. Ale měla zdravou barvu, bohaté, pěkné, jako uhel černé vlasy a temnomodré, žertovné a dobrotivé oči. Těla byla plného, kyprého, ale při všem štíhlého a vzrůstu tak nejlepšího. Byla šťastna v domácnosti a málo kam přišla. Odbyvši školy chodila k panně Fannynce učit se šít, plést a vyšívat. Pak vzala ji Petronilla do prádla a byla hrda na

to, jak jí všecka práce, uklízení, vaření i praní od ruky šlo. Strojiti se mnoho nemohla, poněvadž pan Kašpar dal jen peníze na nejpotřebnější věci; ale za to Petronilla častěji přišla o nějaký zlatý k pantatínkovi a co vybrala si ze služby, z většiny dala »tomu dítěti na ten nějaký hadr«. V práci však ji Petronilla pranic nešetřila, vštěpujíc jí stále moudrou zásadu do duše: »Kdo chce jísti, musí pracovati. Lepší jsou mozoly u děvčete, nežli prstýnky.«

Tak uplynulo deset let. Verunce bylo asi dvacet. Štěstí a spokojenosti bylo ve varhaníkově domě více než dostatek.

Josef psával zřídka.

Petronilla, nevědouc proč, úzkostí se zachvívala, kdykoli listonoš přinesl psaní. Takové psaní leželo jednoho dne v čeledníku dole na stole a čekalo na pana Kašpara, jenž byl na pohřbu. Chýlilo se k poledníku, když přišel domů. Petronilla třesoucí se rukou mu psaní nahoru donesla a dodala: »Přišlo psaní od Josefa.«

»Co zase chce?« odpověděl nevrle pan Kašpar. »Vždyť tomu teprve čtvrt léta, co psal.«

»Nevím,« řekla Petronilla: »ale nebude to asi nic dobrého. Měla jsem po dvě noci těžké sny.«

»Tak zle nebude,« chlácholil pan Kašpar a rozevřel psaní.

Petronilla odešla dolů, kde stála Verunka s rozpálenými tvářemi u plotny.

»Vždyť jsem povídala, že v tom psaní nic dobrého nebude!« jala se Petronilla hovor rozpřádati.

»Probůh, co v něm napsáno?« tázala se uleknuta Verunka.

»Co v něm stojí, to nevím. Ale není v něm jistě nic dobrého, poněvadž pochází od Josefa. A pak je tomu teprve čtvrt léta, co psal. To znamená něco důležitého.«

»Nevím, že vám Josef takovým trnem v očích.«

»A jak by nebyl! Je to, milé dítě, zlý člověk, který stál pantatínka mnoho peněz, mnoho slz a mrzutostí, a který na jeho poctivou bílou hlavu ještě dost bolestí nahrne. Kdyby měl přijíti domů: jako že jsem Petronilla, déle tu nebudu.«

»Což byste to myslila opravdu?«

»Milá Verunko, což vy znáte Josefa. Kam vkročí jeho noha, travička se nezelená. To jablko padlo daleko od štěpu.«

Verunka neodpovídala. Přikročivši k oknu hleděla skrze letní fialy na ulici, jíž blížil se slušně ošacený jinoch se zeleným kloboukem. Hleděl taktéž upiatě k oknu, z něhož jej pozorovala Verunka. Byl to Jakub. Petronilla přikročila také k oknu a řekla: »Hle, pan Jakub; jde asi do zahrady!« Verunka se zapálila až po uši.

»To je jinší člověk než Josef! Takového syna kdyby pantatínek měl!«

Verunka zapýřila se ještě více, a srdce v ní bouřlivě zabušilo. Jakub pozdraviv přešel.

»Jak se Verunka začervenala,« žertovala Petronilla; »jako by ji byl vřelou vodou polil!«

»To je od plotny,« vytáčela se Verunka.

»Hm, a stojíme u okna. A nad to: dobrá kuchařka nechodí od plotny z okna vykukovat.«

»Však už jdu,« řekla Verunka a přistoupila k plotně.

»Já to tu obstarám. Jděte nahoru dávat na stůl. Snad dovíte se od pantatínka, co v psaní vězí.«

Verunka vzala ubrus a talíře, a šla nahoru k panu Kašparovi do pokoje. Poslední poznámka Petronillina vyrušila ji ze sladkého pocitu, který vdechl na okamžik do její duše pohled Jakubův. S bázní, již nevěděla si vysvětliti, vstoupila k panu Kašparovi. Na prahu stanula zaražena. Pan Kašpar seděl v starodávné lenošce u okna, v levé ruce psaní a hlavu žalostí skloněnou. Byl tak zabrán do přemýšlení, že ani nepozoroval, kdy Verunka vstoupila. Verunce to nedalo pokoje, položila věci na stůl a přistoupila k starci, vzala ho za pravici a políbila ji.

»Co vám je, dědečku?« tázaly se zaslzené její oči. Pan Kašpar pozvedl hlavu a upřel zrak bolestně vzhlížje v temnomodré její oči. Trvalo to chvilku, pak stiskl jí ruku a řekl, zarážeje v řeči: »Dávej na stůl, kočičko!«

Verunka poslechla. S věží ozývaly se poledni zvony. Šla dolů pro jídlo. Oběd byl pro všechny účastníky smutný. Nechutnalo ani panu Kašparovi, ani ženským. Pan Kašpar nemluvil, ženské z úcty mlčely. Vstali od oběda. Když Petronilla odcházela, řekl pan Kašpar, aby na chvíli nahoru přišla.

»Pro Boha, co se stalo, pantatínku, snad nepřijede pan Josef domů?« tázala se Petronilla, vstupujíc.

»Prozatím přijede jeho žena, ale nedám ani groš za to, že i on později sám nebo hned s ní přijede. Já již znám způsob jeho psaní. Vyhnali jej asi zase z úřadu a přijede starému otci na krk!« doložil drsně.

»To nepřipusťte, pantatínku!«

»A jak nepřipustím, Petronillo!?«

»To já nevím.«

»Já také nevím,« odpověděl pan Kašpar úsečně.

»Ale vždyť jste pánem ve svém domě. Pište, aby tam zůstala jeho paní i on.«

»Ona je již na cestě podle psaní.«

»To je jiná! To on také jistě přijde.«

»A převrátí všecko na ruby! Však klame se, myslí-li, že se mnou, starým člověkem, bude moci točiti, jak se mu zlíbí. Budu sebe chrániti i Verunku, a na vás, Petronillo, také počítám.«

»Což já stará, cizí osoba!«

»Buďte trpělivá. Ještě střecha nehoří, jak si myslíme. Připravte prozatím zadní pokoj pro jeho ženu. Nemohu ji opuštěnu vyhnati, když přijde.«

Petronilla vzdychla a odešla dolů.

»Přijde Josef?« uvítala ji Verunka.

»Prozatím jeho paní a pak on,« odpověděla nevrle Petronilla.

Verunka se zamyslila. Po prvé, co byla sirotkem, vkradla se jí do ducha myšlenka: »Co z tebe se stane?«

Srdce se jí úzkostí sevřelo. Jako mrak do oblohy vstoupila v její oči slza a v srdce těžká starost.

III.

Zahrada pana Kašpara nevynikala půvabem přírodním. Tvořic skorem čtverec rozpadala se širokou písčitou cestou ve dvě poloviny. V pravo stálo v trávníku asi sto stromů, většinou švestek; jen u cesty byly výborné štěpy jablek a hruší. V levo stála v záhonech zelenina a jeden záhon byl věnován květinám, jež pěstovali pan Kašpar a Verunka do spolku. Při zdi na konci cesty stála prkenná stará besídka, uvnitř vylepená obrázky. Tam šívala nebo čítala v neděli odpoledne Verunka, pan Kašpar tam zřídka sedával. V levo byl dřevěný plot a za ním zahrada Šťastného. Při něm poblíž zadního kouta byla studně, nebo vlastně široká nádržka na vodu dešťovou, jež se tam sváděla. V každé zahradě byla jí polovice, uprostřed visel nad ní plot. Bylo to místečko v celé zahradě nejpříjemnější. V nádržce dokola rostlo něco rákosí, na vodě plavalo několik vejčitých listů lekníků a na podzim skvělo se tam příjemně voníc několik bělostných korun jeho. Něco mloků, které tam kdysi Josef s lekníny nasadil, oživovalo zelenavou hladinu. Kol bujely maliny, a při plotu stál starý statný strom černého bezu, klikaté větve své rozkládaje a v stínu svém milý útulek poskytuje. Mezi latmi plotu proplétal se divoký chmel, ověšen bílými zvonci hrubého svlačce. Pod bezem byly zříceniny drnového sedátka. Z oken prvního patra domu varhaníkova nebylo sem viděti. Místečko to bylo odjakživa z celé zahrady Verunce nejmilejší.

Bylo příjemné nedělní odpoledne, druhý den po tom, co přišlo psaní od Josefa. Verunka přišedši z kostela vyšla si do zahrady, nesouc v ruce pletivo a knížku ke čtení. Chodila nejprve mezi zeleninou, vyškubala sem tam plevel a utrhši sobě kus bazalky ze záhonu zastrčila si ji za pás. Měla jednobarevné, světlohnědé, hladké šaty, jež jí jak náleží slušely. Hojné vlasy vkusně spletené byla by ji každá slečna záviděla. Sedla na sedátko pod bezem u plotu a dala se do čtení. Zdálo se podle všeho, že kniha ji nezajímá. Položivši ji v klín, zamyslila se.

Neseděla dlouho. Ze zahrady Šťastných přišel opatrně mladý muž k plotu a oběma lokty o příčku se opřev chvíli upiatě hleděl na zamyšlenou pannu. Poté ulomiv bílý zvonec svlačce spustil jej Verunce na otevřenou knížku. Ta se vytrhla ze zadumání, zapálila se a děla, aniž by se obrátila:

»Jste-li to vy, Jakube?«

»Nejsem,« odvětil žertovně šťastný Jakub, »neboť co tak již chvíli na vás, Verunko, hledím, nevím věru, jsem-li Jakub!«

»Jak to?« tázala se dívka a upřela naň temnomodrý, svítící zrak.

»Bůh ví,« odpovídal vážněji Jakub, »dnes, nebo vlastně již po dlouhý čas, stává se ze mne jiný člověk. Nejsem, jakým jsem býval.«

Verunka se zamyslila a — mlčela.

»A vy, Verunko, vy se neptáte, co toho příčinou?«

»Mohla bych si ji mysliti,« prozradila upřímně

chvějícím se hlasem a zahleděla se do země. Zarazila se, že snad maně vyzradila tajemství.

»Verunko, proč mi nehledíte do očí?« doléhal Jakub, »či i s vámi stala se změna?«

»I se mnou, Jakube. Však poručme všecko Pánubohu.«

»To učiníme, ale prve musíme se srozuměti. Musíme, Verunko, neboť já musím míti jistotu a snad i vám bude jistota milá. Mám vás tak rád, že žádná jiná nebude ženou mou!«

»Jakube!«

»Bohudíky, už je to venku. A teď řekni, Verunko, na své srdce, zdali i ty mne máš tak ráda, že si nepřeješ, než mne míti za věrného a upřímného muže?«

»Přání a skutek jsou na míle od sebe, Jakube!«

»Však moře mezi nimi není! Což nemáš mne ráda?«

»Mám, Jakube, mám jako Bůh nade mnou. Ale považ, že musíš na mysli míti svoji rodinu, otce —«

»Co platno zření bráti k jiným, když nám běží o štěstí našeho srdce!«

»To se řekne . . .«

»Mně není nic za těžko provésti, když vím, že mne máš tak ráda, jako já tebe. Podejme si ruce a bojujme spolu, neboť bez boje to ovšem nepůjde. To já už také rozvážil. Ale padni oko nebo zub, já od tebe neupustím, to buď jista!« Potom podával Jakub pravici svou přes plot Verunce. Verunka se zachvěla. Ač vychování pro-

stého, byla si dobře vědoma, co to jest v tomto okamžiku podati Jakubovi ruku. Chvěla se, rozpakovala, váhala a zdráhala se. Překonána však citem a okouzlena štěstím, jež k ní dnes první krok samo učinilo a o němž již tak dlouho její duše snila; pohnuta zároveň výrazem očí Jakubových, jež na její tváři nevýslovně vroucně spočívaly: podala milenci ruku a stiskla upřímně pravicí podávanou.

»Tak, Verunko,« zaplesal Jakub. »Jen toho jsem žádal a teď můžeme říci: budiž láska naše Pánubohu poručena. Já učiním rozhodný krok u otce!«

»To nečiň, Jakube!«

»A proč bych neučinil?«

»Všecko chce svému času, chce pokojně uzrávati, jako to jablko na stromě.«

»Jako by naše láska nebyla již uzrála! Což neznám tě již z dětských let? Nevíš-li, jak jsem tě jako chlapec už učíval hráti? Nevíš-li, že co jsem míval nejlepšího, jsem malé, dobré Verunce přinášíval a že i ona, co měla nejmilejšího, se mnou sdílela, až dnes se, šelmička, rozdělila se mnou o svůj nejdražší statek, o své upřímné srdce?«

»Ba, pravdu máš, to jest nejdražší, co mám. Však to také jediný můj poklad. Rozumíš, Jakube, jediný! Nic jiného ti do domu nemohu přinésti!«

»Však nechci víc, než co máš: budu míti na tom dosti pro všechen život svůj.«

»Ty ovšem, ale což otec, jenž zajisté jiné plány s tebou má, než zasnoubiti tebe chudobnému děv-

četi? Neznám ho důkladně, ale tolik vím, že boháč a kupec na tvůj sňatek bude okem svým hleděti. A ty's přece jediný jeho syn, v nějž zajisté klade největší naděje na stará kolena. Tvůj rod jest z nejváženějších z města, a já jsem dítě chuďasovo.«

»Ty's dítě varhaníkovo, jemuž lidé větší čest i lásku prokazují, než otci mému.«

»Mýlíš se, Jakube. Dědeček má syna, jenž, jak včera psaní přišlo, co nevidět s paní svou domů k otci se vrátí. Z opatrnosti asi, aby ho neušlo celé dědictví po otci. Zdám se mu patrně nebezpečnou.«

»Josef se vrátí domů?« zvolal všecek udiven Jakub, a srdce, aniž věděl proč, stáhlo se mu bolestí. »Což je to jisto?«

»Ani dědeček, ani Petronilla, ani já o tom nepochybujeme. Co mně pak zbude, než jíti do světa a hledati si chleba a přístřeší mezi cizími lidmi.«

»Marně si děláš strašáky. Starý varhaník tě neopustí.«

»A kdyby mne nepustil, o čemž jinak jsem přesvědčena, což nebude mou vlastní svatou povinností, odejíti od něho, abych odklidila příčinu neshody a sváru, jež by pro mne učinily si z tichého domu rejdiště? Josef prý jest zlý člověk, a toho nejlépe odzbrojíš, vezmeš-li mu příležitost ke zlým skutkům.«

»Připouštím. Ale snad není již takovým nezdarou, jakým býval druhdy. Snad došel k náhledu napraviti a nahraditi starému otci, co pro něj byl už zkusil!«

»To ví Bůh. Já však se obávám, aby nedobíjela hodina šťastnému mému přebývání v tomto drahém domě, kde nalezla jsem v pravdě otcovské srdce a v pravdě otcovský útulek ve své sirobě. Budoucnost má leží ovšem v rukou božích. Ale ozývá se ve mně hlas, že dobře bych učinila, kdybych odešla, přijde-li Josef. Já ti podala, Jakube, ruku, když jsi žádal. Bůh ví, nemohla jsem jinak. Ale považím-li, že strhuji tímto podáním ruky tak dobrého člověka, jakým jsi ty, za sebou a snad do nešťastné propasti: pak věru bych si přála, aby se to nebylo stalo. Byl bys aspoň ty zachován, otec tvůj a všecek váš dům.«

Jakub se na chvíli zamyslil. Cítil, že důvody, které uvedla právě Verunka, mají svou podstatu a tíhu. Ale pro ně opustiti Verunku nesneslo jeho mužné a poctivé srdce, naopak, více nežli prve cítil se silným, aby milence své stal se pevnou podporou a jistou záštitou.

»Buď jak buď,« vyjádřil se, »já setrvám pevně v tom, k čemu jsem se odhodlal a co jsem slíbil. Uznáváš-li však ty za dobré, vzíti nazpět, co jsi mně rukoudáním slíbila, dávám ti toho svobodu.«

Verunka se třásla osykou. Rozum a láska pustily se v ní do strašlivého souboje. Byla přesvědčena, že nejen její, ale i osud Jakubův visí na těch několika slovech, které této chvíle dá za odpověď. Svědomí, rozum braly již vrch, ale láska byla obou silnější. Zapomněla na rodinu Jakubovu, na varhaníka i Josefa a odvětila hlasem jistým: »Co živa, stojím v slově, neboť dala jsem je dobrovolně.«

»Víc od tebe nechci, Verunko. Ať se stane, co se stane, já pokládám sebe před Bohem za tvého muže a tebe za svou ženu.«

Stiskli si znova ruku. Svatý lásky slib až do těch hrdel byl uzavřen. To cítili oba, o tom byli oba přesvědčeni.

V tom vrzla vrátka u varhaníkovy zahrady. Starý varhaník zamyšlen přicházel. Verunka vytrhla ruku svou z pravice Jakubovy, usedla na drnové sedátko a dala se do čtení. Jakub odešel od plotu a běžel do polí. Starý varhaník, spatřiv Verunku pod bezem, šel rychleji k ní a stíraje jí kostnatou starou rukou svou černé vlasy s ohnivého čela, doložil vlídně: »Nebude tak zle, dokud tebe, Verunko, mám! Viď?«

Verunka chytila svadlou ruku starcovu, přitiskla ji k ústům a štkala hlasitě. Svědomí ji nutkalo, aby se starci svěřila, ale neměla k tomu síly...

»Neplač, dítě, Bůh nás neopustí,« těšil ji stařec.

Nerozuměl bolu panenského srdce láskou rozníceného a o štěstí své a milencovo se třesoucího!

IV.

Přiblížil se podzim, stopy šlépějí svých svadlým, opadalým listím postýlaje. Větrové honili se již kolem domu varhaníkova, mlhy zakrývaly starci výhled do města a deštíky poklepávaly často na jeho okna.

V domě, jenž snad i čtenářům stal se již milým,

ledacos se zatím proměnilo. Poklid, jenž druhdy tam panoval, porušen byl traplivým očekáváním toho, co zima s sebou přinese. Platilo to o všech obyvatelích jeho větší nebo menší měrou, neboť všichni už po dlouhá léta tvořili rodinu jedinou. Návěští ohlášené v psaní Josefově se vyplnilo. Asi třetí neděli přijela manželka Josefova, Tekla, do domu starého tchána svého. Přivezla s sebou dva kufry naplněné prádlem a šatstvem, což ovšem svědčilo, že návštěvy její nebude na krátko. Varhaník přijal ji vlídně, jak se na ženu synovu slušelo. Ženské, Petronilla i Verunka, odměřeně. Nevědělyť právě, jakých povah Tekla jest a jak se prokáže, a to přimělo obě k opatrnosti. Že ostatně v srdcích všech našich tří přátel k Tekle více nedůvěry a odporu bylo nežli přívětivého smýšlení, leží nabíledni. Kdyby byla mívala Tekla jemný cit, byla by to záhy zpozorovala a byla by návštěvu co možná zkrátila. Ale podle všeho se jí ho nedostávalo. Naopak zdála se býti ke všemu lhostejnou a kromě toho nebyla asi paní vůle své. Chovala se tak, jak ji byl prohnaný a vypočítavý její muž navedl, jemuž, jak uvidíme, na tom záleželo, aby Tekla mírností a povolností připravila mu u otce půdu pro jeho vlastní osobu. Proto také ani první dny ani později nestal se u varhaníků žádný nepříjemný výstup mezi Teklou a Petronillou, jak Verunka i varhaník sám se toho obávali. Tekla měla dobrou třicítku za sebou, nebyla škaredá, ale nebyla také sličná. Ducha byla všedního. Jaké srdce měla, těžko bylo uhodnouti. Možná, že druhdy bývala schopna citů vroucnějších.

ších; ale jak nyní se jevila, nebyl by nikdo soudil, že chová v prsou upřímný cit. Nebyla tím snad sama vinna, nýbrž, jak až posud známe Josefa, nesl asi vinu její muž, s nímž už přes deset let žila v manželství, které kdyby bylo bývalo šťastno jen v obecném slova smyslu, bylo by asi lepší stopu na ní zůstavilo. Tekla neměla dětí, jež ovšem jsou pramenem, z něhož čerpá duše i srdce ženy povznešení, ušlechtění a zvroucnění.

Historie Teklina byla jednoduchá. Byla dcerou špatně placeného úředníka, Slováka, smýšlením Maďara. Měl více dětí a byl rád, když odbyl nehezkou a ne velmi pracovitou dceru. Po matce měla něco jmění, a proto vzal si ji Josef.

Jinak byla Tekla žena mírná a tichá, avšak nepříliš schopná a v práci a hospodářství neobratná, což Petronilla brzy zpozorovala a což také poněkud ji s Teklou smířilo. Byla si vědoma převahy a dle povah svých počala Teklu mistrovati. Tekla na tom se nepozastavovala, poslouchala ji a vykonávala práce podle předpisu, ovšem nikdy nedávajíc na jevo, jako na př. Verunka, že v práci nachází sebe menší zálibu.

Teprve třetího dne, co již byla u něho, pustil se starý varhaník soukromě s Teklou do vážnější rozprávky.

»Jak to vlastně dopadá s Josefem?« tázal se jí, když večer do jeho pokoje prádlo přinesla.

»Ach, časy jsou zlé, a v Pešti je draho,« odpověděla Tekla, skládajíc do skříně prádlo.

»Hm, to třeba pravda. Ale myslím, je-li Josef posud v úřadě, či není-li?«

»S pěti sty služného nevede se ženatému člověku valně a pod rukou se skoro nic nevydělá. Dokud bylo nějaké jmění po matce, bylo lépe. Ale to jest již stráveno.«

»Kolik věna jste mu přinesla?«

»Dva tisíce zlatých.«

»To jste brzy s tím hotovi!«

»Jsme už spolu přes deset let.«

»Ale neměli jste žádných dětí a já musil při tom také do měšce sahati. Ostatně to již větry roznesly. Já myslím, zdali Josef opět něco nevyvedl, zdali ho z úřadu nevyhnali.«

Tekla se zapálila. Patrně zajel stařec do živého, než nepozoroval pro soumrak, jak účinkovala jeho otázka. »Což to myslíte, otče!« odpověděla po minutce slabým hlasem Tekla.

»O Josefovi si člověk něco takového vždycky může mysliti,« doložil starý pán. »Tedy ho nevyhnali?« ptal se znova.

»Dokud já doma byla, nevím o ničem,« odvětila Tekla jako úkropek.

»Tedy snad, když jste odjela. Ostatně, snad jste to už oba předvídali?«

»Ach, pan otec má i mne v podezření.«

»Vím, že nemůže žena za jednání mužovo; ale tolik také vím, že by vás nadarmo Josef ke mně neposlal. Než podle všeho podobá se, že nejste ke mně upřímna. Já jsem podle starého vydání a upřímnost mi nade všecko!«

»Bůh mi nedá nikde štěstí!«

»Vždyť vás nevyháním, Teklo, ale chci, abyste byla upřímnou.«

»Ach, já bych byla upřímnou. Ale . . .«

»A co vás zdržuje? Bezpochyby vám Josef zapověděl mně to vyzraditi. To mu je podobno, tomu nezdárníku, jenž si ani z toho svědomí neudělá, zakalí-li otci dny, kterých beztoho už u mne na mále. Ale on se zklame, myslí-li, že nalezne slabého starce, s kterým může podle svého hvizdu hráti! Či nezapověděl vám Josef?«

»Ach, otče . . .« štkala Tekla.

»Dobře, dobře,« odvětil nevrle varhaník a popocházel prudce po pokoji. »Vím, kolik odbilo. Roztomilý synáček poslal mi nejprve svou ženu na krk a pak přijde sám!«

Nastala pomlčka.

»Můžete jíti, Teklo,« přerušil stařec mlčení. »Vím, co ve vás vězí, a budu se také podle toho spravovati!«

Tekla neodešla hned. Svědomí se v ní hnulo. Chtěla již pravdu pověděti, ale bála se. Byl ť právě starý varhaník pro ženské v domě malým Perunem, před nímž i druhdy srdnatá Petronilla samou úctou se chvěla. Tím více ostýchala se Tekla, jejíž osud, jak věděla, na starci závisel. Odešla tedy mlčky z komnaty. Večer odešel pan Kašpar mrzut do »Netalie«. Aby zapudil tíseň, dal se s přáteli do bulky. Ale i v té neštěstí ho pronásledovalo. Z pěti bulek nebral ani jedné, což u něho bylo věcí neslýchanou. Ještě mrzutější vracel se o desáté domů. Ano zapomněl i ponocnému, jenž ho na rohu ulice pozdravil, na srdce vložiti, aby město bedlivě opatroval. Což nikdy jindy neopomenul.

V noci nemohl pro samou starost spáti. Teprve k ránu, unaven přemítáním, usnul. Ráno po snídani sedl k starobylému stolku a psal Josefovi do Pešti list, v němž ke konci stála následující slova neurčitými tahy psána, ale za to určitým proudem myšlenek do péra říkána: »Teklu jsem přijal. Chci ji trpěti v domě svém, dokud Ty nebudeš moci o ni se starati, poněvadž je to žena Tebou oblouzená. Ale Tebe žádnou měrou nepřijmu do domu svého, poněvadž jsi syn nezdárný, bez citu a svědomí. Proto však Tobě zůstane, co je Tvého, neměj o to strachu. Jsem já muž spravedlivý i k bezbožným lidem. Po mé smrti dělej si co dělej.«

Psaní sám zapečetil a donesl na poštu, aby jistě došlo. Recepis si pan Kašpar nevzal. Jsa sám od kostí poctiv nevzpomněl na to, což posléze skutečně se stalo, že Josef se může vymluviti, že psaní nedošlo. Uplynulo asi dvacet dní. Josef nepřicházel, aniž přišla odpověď. Pan Kašpar jako každý stařec poněkud lehkověrný už jistě myslil, že psaní Josefa zastrašilo a že syn nepřijde. Něco ovšem jej polekalo. Dostala totiž Tekla dopis od Josefa, který před ním rozevříti musila a který mu ke čtení podala. Dopis byl zcela v obyčejném slohu držán. Nestálo v něm pranic, že by byl Josef psaní od otce dostal, ano stálo tam, že otci ruku líbá a děkuje za pohostinství, jaké Tekle prokazuje. Tato na odiv stavěná nevědomost o dopisu hnětla nějaký čas pana Kašpara. Ale pak vyložil si věc tak, že Josef asi ženu o tom zpraviti nechce, aby zachován byl mír v domě otcovském. Proto pochopíme uleknutí ubohého starce i Petronilly a

Verunky, když se šeredného večera, v němž vítr burácel ulicemi a hojný dešť o překot se z mračen sypal, tak že pan Kašpar ani do »Netalie« nešel, bylo silně a neobyčejně na vrátka zatlučeno.

»To jiný není než Josef,« zvolala zděšená Petronilla a vyskočila od kolovrátku a šla dolů se přesvědčit.

Jak odešla, nastalo v komnatě, v níž při stole Verunka i Tekla seděly, hrobové ticho. Staré hodiny kývaly svou kopuletou obvyklou píseň.

Lomoz pádných mužských krokův ozval se na schodech, dveře se rozevřely a s tlumokem v ruce, všechen deštěm umáčen, vstoupil Josef usmívaje se a pronášeje tato slova:

»Jak jsem rád, že tě, drahý tatínku, zase jednou vidím!«

I běžel ke křeslu starcovu a chtěl mu ruku líbati. Pan Kašpar vstrčil prudce ruce své do hlubokých kapes svého županu. Nepromluvil.

V.

Bylo potřebí k tomu člověka mysli bystré počítavé a v přemáhání a v přetvářce zkušeného, jenž by byl tak zdánlivě pokojně strávil hodinu s lidmi nepřátelsky s ním smýšlejícími, jako Josef strávil první hodinu s otcem, Petronillou a Verunkou. Každý jiný by byl stál jako na řeřavém uhlí, ale on vpravil se jako dobrý herec u veletěžkou úlohu a provedl ji mistrně. Staří poctivci, pan Kašpar a Petronilla, nepromluvili téměř po

všechen ten čas, neznaliť oba přetvářky. Tekla mlčela trnouc každou minutu strachy, že starý otec synu dveře ukáže. Jen Verunka prohodila několik vět, poněvadž přímá a nezkušená její mysl nemohla pochopiti, aby snad člověk dovedl se přetvařovati tak, jako Josef. Ano, byla i jaksi přívětiva, poněvadž to v jejích povahách leželo a poněvadž bála se hned první večer hromobití, majíc jen starého a milovaného dědečka na mysli. Josef měl slovo. Vypravoval o cestě. O pohnutce, proč přichází, ovšem se nezmínil a odpověděl zcela přirozeně na jedinou otázku, kterou mu otec ten večer dal, zdali psaní jeho nedostal:

»Poslední psaní dostal jsem asi před čtyřmi měsíci.«

»Já psal ti před třemi nedělemi!«

»To se asi psaní vaše ztratilo.«

»To-li možná!«

»Vzali jste je na recepis? Pak se najde. Do Uher často se ztrácejí psaní.«

Stařec domníval se, že mu rozumí.

O deváté se rozešli. Navrhl tak Josef, jak pravil: »aby tatínek si odpočinul.«

Verunka s Petronillou šly dolů. Josef s Teklou do zadního pokoje v prvním patře.

Sotva Josef za sebou dveře zavřel, vrhl se na lenošku, že pod ním zapraskala, odplivnul si a v zubech zaskřípal: »Bestie!« Po té protáhl se a lál: »Stará, cizí děvka« — myslil Petronillu — »je mu milejší nežli vlastní syn!«

»Pro živý Bůh, Josefe, buď opatrným,« namítala prosebně Tekla.

»Pokoj, pravím,« velel Josef, a hnědé oko jeho hněvně a opovržlivě zabodávalo se do Tekly. »Ty mne budeš napomínati k opatrnosti? Však kdyby nebylo tebe, bylo by se mnou jinak. Ale tak tomu bývá, když člověk se sváže se ženou, jež neumí ani oběda uvařiti, ani ustlati, jež ke všemu musí míti služku a nedovede koupiti za groš, co jiný za krejcar. Parbleu! A takové stvoření chce on živiti, ale vlastního syna, jenž už tolik zkusil, nechce přijati do domu!«

Poté zavznělo zaklení. Tekla ani nemukala, poklekla a modlila se. Josef vyndal dýmku z kapsy, zapálil o svíčku a kouře popocházel. Tekla se domodlila.

»Prosím tebe, nekuř, Josefe. Otec nenávidí tabák a nesnese ho.«

»Tím lépe. Tedy jej z chalupy vykouřím jako sysla z díry,« odsekl Josef směje se svému nápadu.

Tekla ustlala zatím na pohovku a ulehla si.

»Dobrou noc,« pravila hlasem pláčem dušeným.

»Spi dobře, je to věc nejmoudřejší na světě. Kdybych neměl zlosti, spal bych také.«

Po tom spatřiv nějaké staré noviny na almaře, sňal je a ulehl si s dýmkou v ústech ke čtení. Četl asi hodinu a pak usnul. Spal skutečně nejlépe ze všech osob v domě varhaníkově. Myšlenka poslední, kterou se obíral, byla Verunka. Ta učinila vlídností svou naň milý dojem. Nemohl se ubrániti myšlence přirovnati ji k Tekle, která ovšem velmi špatně při tom pochodila. V noci dokonce měl Josef sen o Verunce. Zdálo se mu, že Verun-

ka se topí a on že za ní skočil a že tone nemoha jí dosáhnouti. Křičel ze spaní. Tekla ho probudila. Utřel si pot s čela a za chvíli spal dále.

Dole zatím v čeledníku míjel spánek oči Petronilliny i Verunčiny. Světlo sice nehořelo, ale obě ženštiny vedly hovor. Petronilla syna naprosto odsuzovala tak, jako otce velebila. Verunka byla mírnější v úsudku, což bylo Petronille proti srsti, a z čehož vznikla malá hádka. Petronille nešlo nikterak do hlavy vyřčení Verunčino, že příchod Josefův dá se odůvodniti, že obává se býti zkrácenu v dědictví, kdyby starý otec za jeho nepřítomnosti zemřel.

»Jsem stará,« tvrdila Petronilla, »nic nechci od pantatínka, než co jsem si vysloužila. Mne se nepotřebuje báti. A kdyby vám něco, Verunko, dal, věru více jste si to od něho zasloužila nežli ten bohaprázdný člověk. A to je mé poslední slovo!«

Poté zabočil hovor na utěšenější pole. Zavadil o Jakuba. Šel dnes dvakrát mimo a hleděl upiatě do oken čeledníka. Petronilla nadarmo to neopakovala, a Verunka, jejíž ruměnec kryla tma, rozehřála se tak v srdci upřímností Petronilly, že se jala jí ze všeho zpovídati. Petronilla poslouchala jako nejsvědomitější zpovědník, a když Verunka dokončila, vstala, šla k ní, vzala její hlavu do svých rukou, naklonila se k ní a tázala se:

»Ví o tom pantatínek?«

»Neví ani slova.«

»Hm . . . Já to předvídala, já věděla, že to tak

musí přijíti! Ale mám strach z toho větší nežli z Josefa. Otec jeho, pan Filip, tomu nepřipustí. Dítě, já jej znám, já jej dobře znám jako falešný peníz.«

»A odkud, Petronillo?«

»Hm, odkud! To bych se já musila zase vám zpovídati, mé zlaté dítě. K čemu to? Jsem stará osoba, ale byla jsem také mladá a hezká. A pan Filip? Inu měl už tenkrát tvrdé srdce jako kámen. Já byla chudá jako květina v poli, a on si musil pomoci!«

Verunka se pozastavila na té podivné osnově osudu. Po chvilce doložila:

»A vy, Petronillo, přece jste vždy měla ráda jeho dítě Jakuba, když k nám se chodil učit.«

»Měla, dítě, měla. Bylo to jeho dítě, a hoch není nic podle tatíka.«

»Petronillo, vy jste dobrá a šlechetná, já vás vždy tolik ctila. Ale teď vás ctím jako matku.«

»Tak, tak, dítě, a ne jinak, však jste také mé nejmilejší potěšení a já bych dala za vás svou krev. Ale rada je těžká. K pantatínkovi nemůžeme se v nynějším jeho zármutku utéci, má toho až dost pro svou starou hlavu. Ale až přijde čas, však já sama s ním promluvím, a když k tomu dojde, i s panem Filipem promluvím . . .«

»Petronillo!«

»Nu vždyť je dobře, dítě, my se neopustíme.«

Poté šla Petronilla na své lože, nemohla však usnouti. Josef, Verunka a Jakub pletly se jí v hlavě jeden přes druhého. Verunka, jež sdělivši s pěstounkou tajemství duši přeplněné ule-

vila, počala dřímati a sníti šťastný sen lásky. V tom vztyčila se Petronilla na loži a naslouchala. Zdálo se jí, jako by nahoře u pantatínka, jenž zrovna nad čeledníkem spal, bylo udeřilo, jako by něco spadlo. Naslouchala chvíli, ale marně, v domě nic se nehýbalo, a venku posud hučela vichřice a prudký déšť bil do dlážděni. V starém smrku u vrátek to vrzalo, jak vítr dřevo ohýbal. Myšlenka, že snad pantatínkovi něco se stalo, nedala jí pokoje. Rozsvítila a vzbudila Verunku. Bylo již po půlnoci.

»Pro bůh, co jest?« tázala se rozespalá Verunka.

»Dítě, musíme se podívati nahoru k pantatínkovi. Zdálo se mi, jako by nahoře něco upadlo. Snad nestalo se mu neštěstí, já tomu Josefovi nevěřím. On jest s to i otec svého . . .!«

»Petronillo!«

»Pojďme, pojďme!«

Obě ubíraly se tiše a opatrně po schodech. Nahoře v síni stanuly. Zarazil je zvláštní zápach.

»Milosrdný Bože, něco hoří!« zašeptala Verunka.

Petronilla vztyčila hlavu a čichala.

»To je zápach z tabáku. Dítě, ten člověk naposled nás vykouří. Pojďme!«

Pan Kašpar spával při otevřených dveřích, vstoupily tedy do jeho komnaty. Trapné a bolestné myšlenky, jež od večera až do půlnoci zmítaly duší jeho, posléze ji přemohly. Pan Kašpar právě usnul a nevzbudil se. Ženské velmi tiše našlapovaly, a on byl v prvním spaní. Ležel

na loži jako mrtvola. Verunku píchl ten pohled do srdce. Petronilla podala jí beze slova lampu a nastavila ucho k jeho ústům.

»Dýchá,« zašeptala po chvíli.

»Zaplať Pánbůh,« oddechla si Verunka.

»Ale dýchá těžce a pysky mu modrají. Naposled mu ten bezbožník namíchal.«

»Petronillo!«

»Všecko možná. Tiše. Ode dneška bude každá noc trapna. Oh, raději bych sama toho bídníka otrávila, aby byl pokoj. Dítě, dnešní noc není ke spaní, musíme pantatínka opatrovati. Zhasme světlo a sedněme tuto k oknu.«

Učinily tak. Petronilla sedla do lenošky a Verunka jí k nohám na stoličku. Verunka asi za hodinu usnula. Stařena bděla, bedlivě naslouchajíc, zdali pan Kašpar oddechuje. Když paprsky jitra vedraly se do komnaty, zbudila Verunku a šly dolů. Pan Kašpar jich nepozoroval.

Když přišly dolů, řekla Petronilla:

»Takhle to, dítě, nemůže zůstati. To by mne brzy přivedlo do hrobu. Nejlépe by bylo, kdybych šla.«

»Petronillo, vy byste nás chtěla opustiti?«

Slova ta a více výraz žalostný a tklivý, kterým je Verunka promluvila, přiměla stařenu k odpovědi:

»Rozmyslím si to, dítě.«

VI.

Josefovi bylo třicetpět let, když se vrátil z Uher. Byl tedy v plné síle, ač nádech mladosti, který v těchto letech ještě líce mužů krášlívá, nedodával půvabu jeho vzezření a rázu jeho osobnosti. Tahy obličeje jeho byly pravidelné, vlasy černé. Ústa stínily bujné kníry kaštanové. Nejnápadnější bylo jeho hnědé oko, dopola víčkem zakryté, jež živostí pohybův a měnivostí lesku projevovalo duši čilou, pohyblivou, chytrou i náruživou. Paprsek zlosti z něho sálající ranil jako uštknutí. Však byly chvíle, kde oko to i pěkně a líbezně zářilo. Měla tedy duše jeho i jemnější stránky. A skutečně měl Josef mnoho smyslu pro krásy básnické, znal se v literatuře evropské, ba umíval druhdy i přátele své baviti básněmi, kterým naučil se výborně zpaměti a jejichž výbor svědčil o zdravé i vytříbené krasochuti.

Touto vlastností slynul již za dob studií, a zvučný, ohebný, basový hlas jeho zněl příjemně. Náležel Josef k povahám, ježto chtí, aby život se řídil podle nich. Němci v novější době nazvali je problematické, poněvadž takové povahy nevycházejí z problémův. Proto také Josef, ač byl ducha nadaného, nedošel nikdy v životě poklidu a blaha, a jednával jako všední člověk. Tvrdím, kdyby skutečně byl došel nějakého želaného blaha, že by ho byl dlouho nesnesl.

Byl ve všem nestálým. Studie, občanský blahobyt, úřad, vše jej časem nudilo. Nejvíce ještě

bývalo mu heslem užívati života, ale k tomu nedostávalo se mu prostředků, což bývalo mu pramenem trapné nespokojenosti. Ostatně dovedl také býti skromným, když chtěl, a pak zdál se býti člověkem praktickým. Při všem tom byl lehké mysli, o budoucnost se nestaral. Sňatek uzavřel lehkomyslně. Poněvadž nikdy na cestách svých nesetkal se s ženou pravé ctnosti a důstojnosti, měl všecky za takové, jak sám poznal, a tak stal se mu stav manželský břemenem. Věděl, že Tekla nemá ducha, ale to mu bylo vhod. Nebyl by vedle sebe rovného vytrpěl.

Postavení jeho, jakožto úředníka v Pešti, nebylo zlým. Jiný na jeho místě byl by si ho vážil. Zkusiv před tím, než místa se dopídil, dosti bídy, usnesl se na tom státi se pořádným, praktickým člověkem. Několik let se přemáhal, pak povoloval v práci i povolání, konečně tak daleko to přivedl, že byl zhola úřadu zbaven. Co počíti? Nebyl již mlád, pracovati neměl chuti a chtěl se dobře míti! Domníval se, že otec aspoň poslední léta s ním se smířil. Otec byl zámožný, otec byl starý a slabý, nebude míti síly vyhnati ho: to vše bylo dosti příznivo. Na tom vystavěl závěr: půjdeš otci na krk. Kromě toho měl ještě něco dobrého za rukou: mateřský podíl nebyl mu posud vyplacen. On ovšem už kolikrát tolik peněz od otce dostal, než mateřský podíl obsahoval, ale to bylo darováno, a dary nemají před právem platnosti. Pak věděl, že stěží učiní otec na majetek svůj takový dluh, aby mu podíl mateřský vyplatil. Co zbylo tedy starému otci, než syna živiti

i se ženou? O útlejším citu k vetchému již otci, o svědomí nebylo u Josefa řeči. Cit a svědomí měly u něho jen tenkrát význam, týkaly-li se vlastního jeho blaha. Josef byl sobec.

První čas v domě otcovském choval se velmi opatrně. Patrno, že nechtěl dáti otci hned pohoršení a že chtěl v něm vzbuditi co možná nejpříznivější smýšlení. Poměry, jaké vládly v otcovském domě, slušně na oko respektoval, ač, když pronikl je dosti brzo, z té duše mu byly protivny. Nejvíce ovšm rozpálil se tajně hněvem proti Petronille, jež i po jeho příchodě pevnou rukou hospodářství v domě držela, a jež u pana Kašpara pro šetrnost svou a věrnost velmi dobře byla zapsána. Josef soudil, že ona je vlastně prvním pánem v domě, a přemítal především, jak jí žezlo z rukou vyrvati, jak ji odkliditi. Na to, jak by ji sobě naklonil, nepomyslil. Byl hrdým, pokládaje sebe za syna a budoucího dědice, ji pak za najatou služebnici. Boj s Petronillou zjevně podstoupiti nebylo snadno a nebylo radno. Hotovil se k němu potají jako chytrý vojín, a čekal jen na příležitost, aby půtku zahájil. Petronilla, nebyvši už po dlouhá léta zvyklá tajiti se s něčím, co právě v duši a srdci se dělo, neváhala, kdykoli příležitost se naskytla, náhledy své, osobní nechutí opepřené, o Josefovi projevovati. Ano neřídila se ani šetrností, kdy přítomen byl, což ovšem tím důtklivěji Josefa hnětlo. Majíc práci za první povinnost každého člověka, nanarážela dosti makavě na to, proč Josef nevyhledává si výživy, aby nebyl zhola břemenem

starému otci. Přes všecku svou chytrost a vypočítavost byl Josef popudlivý a časem prudký, a použil tudíž vhodné příležitosti o té věci s otcem se rozhovořiti, chtě nabýti světla o povaze starcově a chtě se přesvědčiti, pokud otec jest ještě samostatným a rázným mužem.

»Představoval jsem si,« jal se mluviti, »dům váš jinak,«

»Tak,« odpověděl ledabylo pan Kašpar. »Těší mne, že není takovým, jaký bys jej míti chtěl.«

Josefovi vyšlehl úkradkem paprsek zlosti a nenávisti z oka. Otec probíral se v knize a nepozoroval jej.

»Nevyslovil jsem se ještě nikdy, jak bych chtěl míti dům otcovský,« pokračoval Josef, násilně tlumě vnitřní bouři. »Nejsemť v něm pánem . . .«

»A nebudeš, dokud já žiju,« prohodil pan Kašpar.

Josef se zarazil.

»Je smutno,« pokračoval popocházeje, »že v něm vládu vede služebná osoba na úkor vám i mně.«

»Na úkor mně?« tázal se pan Kašpar, a upřel na okamžik zrak svůj na syna. »Tys na omylu, myslíš-li, že na úkor mně. Že na úkor tobě, připouštím; neboť ty bys aspoň chtěl, aby ženské tě poslouchaly.«

»Pravil jsem, že nepokládám se tu za pána, a že nechci, aby mne mimo ženu mou někdo poslouchal. Ale tolik bych si přál, aby tu vládl jedině můj otec, a aby podřízenec si nedovoloval mne, syna, tak zjevně a jízlivě urážeti.«

»Vím, že narážíš na Petronillu. A přece má ona pravdu, že bys měl hleděti vyhledat sobě i ženě své výživu.«

Josef zarazil se opět, neboť cítil, že otec má posud více duševní síly, než on očekával a než si přál.

»A kdyby měla na krásně pravdu, kdo jí dal právo, aby mně ji tak bez obalu do očí sypala? Tak, jako ona ke mně mluví, myslím, že jen vaší věcí jest a nikoho třetího. Výživa jen poněkud obstojná nevisí právě na každém stromě, mimo nějž nás vede cesta. Štípati dříví neb kopati příkopy není výživa pro mne, muže vzdělaného, třeba i neštěstí se mně na paty věšelo, kamkoliv se octnu. Však starám se dost o vlastní bydlo, neboť chléb, jejž u vás jím, věru hojně jest posypán pelyňkem.«

Panu Kašparovi vhrnula se nevolí krev do tváří.

»A kdo tě tu zdržuje?« tázal se kysele a pichlavě:

»Bída a neštěstí.«

»A kdo je zavinil?«

»Ty přicházejí samy bez zavinění; nemusí jich ani člověk zaviniti.«

»Tvá slova jsou oříšky bez jader. Leč vytas se již s barvou. Čeho na mne žádáš?«

Josef zdál se otáleti. Po chvilce dodal pevně:

»Přál bych si, prosil bych, abys propustil Petronillu ze služby. Proti Verunce nic nemám. Jeť tichým, přičinlivým děvčetem. Ale Petronilla staví se drze mezi mne a tebe, a pro její ke mně

jízlivost nebude pokoje mezi námi. Propust ji, otče, vždyť má žena bude a musí za ni pracovati a nebudeš staré služky pohřešovati.

»A myslíš, synáčku, že nepronikám úmyslů, které v srdci svém tajně spřádáš?«

Josef se mimovolně zachvěl a zarděl. Pohleděl ostře na otce, jako by prozkoumati chtěl nejhlubší dno jeho myšlenek. Neodpovídal.

»Myslíš-li,« pokračoval pan Kašpar, »že když Petronillu z domu vypíchneš, budeš brzy se mnou hotov? Myslíš-li, že starý tatík tancovati bude podle písničky, kterou mu synáček zahude? Petronilla nepůjde z domu.«

Josef si potají oddychl. Dobrodušný starý otec nevnikl v pásmo pletich, které si on do budoucnosti zapřádal. Tím posílněn, skoro pohrdlivě se usmál.

»Nechci vaši nevrlost rozdmychovati,« hovořil, nutě se k jakési srdečnosti. »Jaká pomoc! Druh druhu nerozumíme, ač co do mne, činím, seč jsem. Cedíte, otče, komáry. Já jen myslil, pro pokoj v domě dobře by bylo, kdyby Petronilla šla.«

»Nepůjde.«

»Jak za dobré uznáváte. Jen bych myslil, abyste se o tom, o čem jsme tu mluvili, před ženskými nezmiňoval. Nechci býti žádným kazimírem v domě. Buďte zdráv.«

Odešel rovnou cestou do zadního pokoje, v němž bydlil. Tekla právě pomáhala při nějaké práci dole. Josef byl sám. Měl toho také potřebí, aby sám s sebou se vymluvil a sklíčeným prstům poulevil.

»Proklatý stařec,« vybuchlo z něho.

Založiv ruce na zádech a prudce po pokoji se rozchodiv pokračoval v samomluvě:

»Ten starý dub je pevnější, nežli jsem očekával, a ta kousavá čarodějnice sedí desetkrát pevněji v domě nežli já. A musím ji přece vystrnaditi. Musím. Pro Verunku.«

Při slově tomto se zastavil a do stropu zahleděl.

Škaredý výraz zloby a nenávisti, jenž mu byl křečovitě tváře svíral, a bouřlivý plápol, jenž mu z očí šlehal, rozešly se a zmizely najednou, jako by se jich dotknul čarodějný proutek. Za to pozardělo a rozjasnilo se líce jeho blahodyšnou nadějí, a oko jeho zasvítilo a rozzářilo se teplým, jemným leskem. Stál tu chvilku sám v sebe a v líbý patrně přelud zatonulý.

Josef poznal a zažil ve světě dost a dost. Jedné věci však nepoznal posud a nezažil, té věci, která v kaliště lží a klamů, sobectví a nečistoty, mudráctví a hlupství, lopoty a strázně, jež ze života lidé sobě a spolubratřím dělají, snáší se jako anděl z říše míru a lahody, aspoň na chvíli, mírivou chvíli, nektarem nebeských pocitů srdce lidské ukájejíc. Josef nepoznal posud lásky, ano ani nikdy ve snách o ni nezavadil; nepoznal jí, nezasnil o ní, dokud se nevrátil se značně poškozenou lodí života svého v dosti nejistý přístav domu otcovského.

Vzpomeňte si, že hned první trapný večer, který doma strávil, Verunka vlídností svou a přirozenou lahodností učinila naň dojem tím milejší,

čím nepříjemnější byl dojem, jejž učinily naň ostatní osoby ani vlastního otce nevyjímaje. Vzpomeňme si, že tajemným kouzlem projatá duše jeho hned první noc o ní snila, a o čem se někomu hned první noc po příchodě zdá, to prý se vyplní, říká lid. Je-li nějaká podstata v této báji? Kdož ví? U Josefa aspoň vplňovala se ponenáhlu, o čem měl sen hned za první noci. Šetrné, ano skoro laskavé s ním nakládání Verunčino vrhlo do mrtvého popela duše jeho jiskru živou, novou; každičký pohled dobrotivého, temně modrého jejího oka přidával jiskře té života a síly, rozživil ji v naději a přání, jež zpovolna ovládaly protknuté srdce.

Josef byl sobec. Neznal ohledův. S hvězdy blaha, jež mu v mrákotách pokynula a kynouti se zdála, nespouštěl oka. Osobnost Verunčina byla mu tou hvězdou. To pocítil po prvé dnes, když otec se zmínil, že proniká, co srdce jeho tajně spřádá. Proto zachvěl se a zarděl mysle, že otec uhodl, co se v něm děje. Proto oddechl si přesvědčiv se, že tak daleko nesahá bystrozrak starcův.

Josef byl ženat. Neoženil se z lásky a z ní plynoucího mravního přesvědčení, že pravé blaho životní jen na vzájemném obětování se zakládá, nýbrž uzavřel sňatek z čiré lehkomyslnosti a z hmotných prospěchův. A Tekla věru nebyla žena, jež by vlídným chováním, laskavou oddaností a ochotnou obětovností byla srdce jeho k sobě přivinula a připoutala takou měrou, jaké potřebí bylo, aby stav manželský se mu stal

milým a žádoucím. Jsa manželem, nebyl Josef lepším člověkem nežli za svobodna. Nad to nade vše zůstalo manželství jejich bezdětným. Měkká dětská ručka, roztomilé žvatlání, rajský dětský úsměv neuhlazovaly drsností v srdci Josefově, nepřetvořovaly ho v muže se životem spokojeného, mravně statečného, duchem jasného. Nebylo na jiném, než že sňatek s Teklou stal se mu prodlením času obtíží a břemenem, jež nesl myslí netrpělivou a nevrlou.

Na Teklu tedy Josef nejméně myslil, když v duchu jal se obírati nově vzešlou láskou svou. Vždyť pouhé již vzpomnění na Verunku odvracelo jej od všedních klopot a lopot a rozlévalo nepocítěné posud city, tužby a naděje v prázdném jeho srdci. A vzpomněl-li na Teklu, tuť nenávist k ní se v něm budila jako k závadě, jež mu zaléhá celou vahou svou cesty k otvírajícímu se ráji. Pomyšlení, že by Verunka, jakožto mravně vychované děvče s ošklivostí od něho se odvrátila, kdyby jen o jeho vášni nějaké zdání měla, posud ho netrápilo. Ležela posud láska jeho v peřince a plenách a tu neradi připouštíme k ní důvody chladně rozbíravého rozumu. Že by byla Verunka již uzavřela svatý slib lásky s jiným mužem, jej ani nenapadlo. V očích jeho více byla dívčinkou nežli pannou, z níž rozumným způsobem snadno se mohla učiniti a vychovati upřímná a rozkošná milenka. Rozpor, jenž mu z vášně jeho povstati mohl s otcem, nevydal též hrubě u něho na váze. Byl-ť právě otec jeho již starým a vetchým a k hrobu blízkým a nějaký rok průtahu byl by již

snesl hledě k štěstí, jež s Verunkou naň čekalo. Hůře, ano ze všech osob domácích nejvíce zaléhala mu stará Petronilla cestu k blahu. Věděl, že ho z té duše nenávidí a že jí Verunka právě s dětskou láskou jest oddána. Byl přesvědčen, že Petronilla jest jeho zlým duchem, a proto, nevěda ani sám, jak se to dělo, dal se uchvátiti k návrhu, jejž otci vyjevil, aby Petronillu dal z domu. V chytrého a počítavého Josefa působila, jak vidno, již vášeň dříve, nežli si jí náležitě vědom byl. Pevný odpor otcův zasadil mu ránu důtklivou. Ale Josef nebyl povahami svými tak sláb, aby byl po prvním nezdařeném pokuse hlavu malomyslně svěsil. Neměl chuti od úmyslů svých ustoupiti a nosil se s nadějí, že čas mu brzy přinese lepší příležitost k novému jednání.

Josef posud stál v pokoji svém a hleděl přemýšleje do stropu. Oko jeho posud zářilo teplým a jemným leskem. Najednou vytržen byl z dumání. K uším jeho zaletěl z dvorku zvonkový hlas zpívající Verunky. Bylo sice již hluboko v prosinci, ale povětrnost byla za dne poměrně teplá a příjemná, a slunce zvláště k poledni pěkně hřálo. Myslíc na Jakuba notovala si Verunka písničku. Bylať vyšla z čeledníka s drobným prádlem, aby je na dvorku na výsluní zavěsila. Josef přiskočil k oknu a v pravdě pohlcoval očima vnadnou postavu dívčinu, jež zády k němu byla obrácena. Verunka měla na sobě jen volný plátěný kabátec s kadeřavým límečkem, z něhož půvabné obrysy ztepilého těla bujně vystupovaly. Volně spletený vrkoč bujných vlasů houpal se na

nepokryté hlavě její a mezi ním a bílým límečkem zardívala se zdravě růžová pleť jemně a svůdně vysoustruhovaného jejího týlu. V oku Josefově upiatě ji pozorujícím vyšlehly mezi jemným leskem lásky paprskové žhavé vilnosti. Žár rozkoše posud nepocítěné stavil jeho dech a hnal mu do tváří krev, že div nehořely. Chvěl se po všem těle. V tom Verunka se obrátila, aby odešla do domu. Oko její maně zavadilo o okno, v němž stál Josef ukryt za břečťanem. Jest rozvášněný muž každý více méně samolibým. Josef přiložil ihned pohledu Verunčině zvláštní váhu, zvláštní význam. Význam takový, jaký rozvlněným jeho útrobám nejvíce lichotil. Myslil, že Verunka po něm se ohlížela, že snad sama od sebe pocítila k němu náklonnost, příchylnost, snad i lásku!

Když asi za hodinu zasedl k obědu opodál Verunky, nemohl se přemoci, aby občas úkradkem na ni se nepodíval. Nepozoroval ovšem, že by Verunka aspoň jednou nějakým jen poněkud zvláštním způsobem si jeho pohledu všimla. Ale to ho neodradilo od myšlenky, již si liboval, ano rozdmýchalo v srci jeho ještě prudčeji násilně tlumený žár. Po obědě nemohl usnouti, jak míval zvykem. Verunka nešla mu z mysli. Vzchopil se a šel dolů. Na schodech zaslechl, jak Petronilla loučíc se s Verunkou odchází do města. Slyšel vrátka vrznouti. Pousmál se, zakroutil kníry. Sešel dolů a vstoupil do čeledníka, kdež Tekla a Verunka nějakou prací byly zaměstnány. Verunka v něčem na stole se probírala a ani ho nepozorovala, dokud nepromluvil.

»Nahoře je chladno,« pravil, »jdu se k vám ohřát. Jdi mi, Teklo, trochu zatopit.«

Tekla vzala náruč dříví a odešla.

Josef se podíval po dveřích a vida, že jsou dobře zavřeny, přistoupil k oknu, jež šlo do dvorka. Odtud pohlížel k Verunce. Tato stála, zády k němu obrácena, u stolu, stojícího u druhých dvou oken k placu vedoucích. Josef chtěl sednouti, ale nedalo mu to. Vášeň zavířila duší jeho a poháněla jej o překot k milované dívce. Sebral se a nejistým, téměř zlodějským krokem šel k Verunce. Přistoupil k ní tak blízko, že div se jí nedotýkal a naklonil hlavu přes pravé její rameno.

»Ty jsi nějaká hospodyňka,« pravil hlasem vnitřním žárem přidušeným a rozechvělým. »Co to zase kutíš?«

»Přebírám koření na svátky,« odvětila ledabylo dívka, ani hlavy od své práce nepozvednuvši.

»Jako ta včelička, v zimě v létě stejně pilná,« prohodil Josef. Verunka neodpovídala.

Josef se nepohnul z místa. Chvilku sám sebou zápasil. Vášeň dostala nad opatrností vrch. Rozepial ruce, vzal Verunku okolo krku a pravicí posunul k sobě její hlavu, aby ji políbil. Verunka ucítivši ještě v čas horký jeho dech, s ošklivostí jej od sebe odstrčila a ustoupivši na několik kroků postavila se před ním v celé své panenské důstojnosti a změřila jej přísně hněvivým a opovrhavým zrakem.

»Hle, hle, jak jsi hned zhorka nakvašena! Ani žertu nerozumíš!«

»Takový žert si schovejte pro někoho jiného. Já si jej zapovídám, pane Josefe.«

»A kdybych tě na krásně políbil, nevyšlo by to z přátelství,« nutil se Josef k žertu všecek zaražen. »Myslím,« dodal, »že jsme jako bratr a sestra.«

»A já si přes to podobné věci zapovídám,« opakovala stejně přísně Verunka a usedla na druhé straně stolu ku práci své.

Josef zaťal zuby. Nechtělo se mu jíti s prázdnou, nepořízenou. V tom zaslechl, že žena jeho se vrací. Hledal si na oko nějaké zaměstnání v čeledníku a pak zahanben odešel.

Tekla šla na dvorek. Verunka zůstala o samotě. Položila hlavu v dlaň, zamyslila se. Divná a jako mráz studená myšlenka ovanula rázem vroucí její duši. Pomyslila na Jakuba, jenž při vší lásce své posud se neodvážil, ač k tomu právo měl, ji políbiti, a Josef... Předtucha, jíž dobře nerozuměla, stísnila jí duši kleštěmi.

Petronilla se vrátila z města. Proč se jí Verunka nesvěřila s tím, co před chvílí se jí stalo? Srdce ji k tomu ponoukalo, a přece mlčela před mateřskou svou přítelkyní.

Co jí v tom bránilo? Míníme, že jen panenský stud, ale s dobrou částí i osud sám, jenž tak přepodivným způsobem splétá svá tenata kol duší lidských, by padly v naléčená muka a žaly, a časem v nich i smutně zapadly.

VII.

Přišly vánoční svátky. Sníh, jehož bylo asi týden před nimi hojně napadlo, opět roztál a nastala povětrnost podobná té, jež bývá na rozhraní mezi zimou a jarem. Odpoledne na Boží hod vycházeli měšťané s rodinami z města do polí, aby občerstvili se na vlažném téměř vzduchu.

Verunka byla doma a vyšla si do zahrady, kde u plotu na zamilovaném místečku svém doufala dnes jistě najíti Jakuba. Nemluvila s ním už několik dní a leccos jí tížilo ňadra, čím chtěla se miláčkovi svému svěřiti.

I Josef byl doma ve svém pokoji. Co jsme ho neviděli, prodělal boj, jenž byl asi velmi krutý, poněvadž vážné stopy na jeho tvářích zanechal. Odměřené a důstojné vystoupení Verunčino proti němu ondy v čeledníku tak mocně ho dojalo, jako snad posud nic jiného za jeho živobytí. Bylo to po prvé, co potkal se otřelý ten muž se ženou, jež plnou měrou vědoma si byla své ženské důstojnosti. Byl překvapen, ohromen, zdrcen. Nebyl posud tak špatným, aby byl duši svou uzavřel tak mohutnému projevu panenské cnosti. Nebyl také přese všecky temné stránky své s to, aby byl ten výstup s větrem a oblaky pustil. Div nad div! Verunka pronesla jen několik, ovšem ocelivých slov, ale ta slova zaryla se mu do duše a utkvěla v ní. Odkud ten účinek? Odkud že hřímal z nich duch panenské cnosti, o němž posud Josef neměl ani tušení? Tento duch jej zarazil a porazil. Toho dne ani sám sobě dosti nerozuměl. Tápal v mlhách

jako opilec pobloudilý. Teprve druhého dne se vzpamatoval a dal se do přemýšlení. Pátral, pachtil se, aby vysvětlil si tu záhadu a rozkol, pod nímž tesknil. Protřev se již s dostatek životem nešel dále, než kam sahala zkušenost jeho s ženskými. Napadlo jej, že snad Verunka někoho jiného do hlavy si vzala, jejž tajně miluje. Myšlenka ta zdála se mu přirozenou a palčivý pocit žárlivosti přimísil se k jeho rozumování. Jsa příliš samolibým sobcem a smýšlení více méně nízkého nechtěl nikterak připustiti, že duch cnosti sám o sobě již Verunku k tomu hnáti musil, aby s ošklivostí jako od hada od něho se odvrátila. Duše jeho nebyla půdou, v níž klíčiti by mohla cnost.

A kdyby Verunka skutečně jiného muže milovala?

Pak musil jej poznati, pak musil, padni co padni, jí tu lásku ze srdce vytrhnouti. Musil! Neboť on sám chtěl to srdce její celé míti, nikdo třetí nesměl se o lásku Verunčinu s ním sdíleti. On sám jediný musil býti jejím pánem. Čemu chtěl, po čem prahl, to musil míti. Vášeň jeho rostla, nabývala rozměrů, hloubky, síly.

Probrav se z omráčení stopoval opatrně a bedlivě Verunku. Pořídil však málo nebo nic; neboť láska její spočívala posud tajně a bezpečně v duši její, Jakubově a Petronillině. Nikdo čtvrtý posud o ní nevěděl. Před Teklou měly se ženské na pozoru, a sám pan Kašpar nebyl posud v tajemství zasvěcen.

Jiná, mimotní věc hnětla ještě ke všemu Jose-

fa. Obával se, aby Verunka vášni jeho neporozuměla a aby asi všecko neprozradila Petronille. Kdyby se to bylo stalo, byly by se všecky ty čáky jeho rozešly v dým a páru. Petronilly nejvíce se bál, ji nenáviděl z té duše, ji měl za nejúhlavnější nepřítelkyni v otcovském domě. Proto pozoroval opatrně Petronillu a všímal si každého jejího slova. Čekal každého okamžení, že učiní nějakou narážku na to, že chtěl Verunku líbati. Ale nestalo se tak. Josef si oddechl. Verunka mu dobře neporozuměla, dala se předstíraným jeho žertem oklamati. Aspoň staré hospodyni ničím se o tom nesvěřila. Josef znova obživl. Nebylo neopatrností jeho ještě mnoho pro budoucnost ztraceno.

Ale proto nedal očí do kapsy. Pátral, slídil.

Na Boží hod odpoledne spatřil Verunku, ana šla do zahrady a zahýbala k černému bezu u plotu. Tam z obou oken svých neviděl. Zmítán nepokojem sestoupil dolů na dvorek a šel do kůlny. Tato byla z prken a latí a nejzáze ve dvorku k zahradní zdi přistavěna. Poněvadž tato zeď byla nízká, srubena nad ní na straně k zahradě ještě stěna z prken, jež Josefovi příhodnou skulinu poskytnouti mohla, aby neviděn do zahrady se mohl dívati. V kůlně bylo jen staré harampádí a něco dříví ze zahrady, jež tam přes zimu schlo. Josef vstoupil nepozorován do polotmavé prostory, přistavil si k zahradní stěně starý stůl, dal naň těžký špalek a vylezl naň. V jednom z prken byl suk vyražen, kudy docela dobře viděl do zahrady. Přiložil k otvoru oko.

Tvář jeho zesinala, oko se rozjiskřilo a srdce v něm hlasitě zabušilo. Kdyby byl nebyl vyčnívající na zdi kámen silně prsty obemkl, byl by asi leknutím spadl.

Za černým bezem, jenž tenkráte klikaté a holé větve bez záštity nad milenci rozkládal, stála Verunka s Jakubem. Drželi se za ruce a mluvili živě, ale tak tiše, že Josef ani slovíčka nezaslechl. Verunka posunky ukazovala na dům varhaníkův. Snad mluvila o něm. Jakub vypadal jakoi podešen. Posléze otočil bez okolků rámě své Verunce okolo krku a oba se objali a srdečně líbali. Josef zaťal zuby do rtův, že div krev z nich nevyskočila. Stál tu všecek zkamenělý na zvědách, a před očima dělala se mu pestrobarevná kola.

Pokud milenci byli do hovoru zabráni, neodvrátil oka od skuliny. Když se jali loučiti, trhl sebou tak, že rozeschlý stůl pod ním silně zapraskal. Josef se lekl, ztratil rovnováhu a nežli se nadál, ležel jak široký tak dlouhý dole na dříví. Vstávalo se mu těžko, ale kromě toho, že měl ruce a hlavu poškrábánu a natlučenu, horšího úrazu nevzal.

»Proklatě,« zaskřípal mezi zuby údy protahuje. »Dopadlo to dost milosrdně se mnou! Něco za něco. To, čeho jsem se dověděl, mohlo mne více státi.«

Sebral se a plížil se nahoru do svého pokoje. Další svůj plán měl hned v hlavě srovnaný. Verunka nesměla věděti, že ví o jejím tajemství. Rozcházelo se mu především o to, aby chytře a skrytě ji od Jakuba odtrhl. Přílišných obtíží se

nebál. Jakub, syn bohatého a hrdopyšného měšťana, a Verunka, sirotek po chudém muzikantovi! Mezi nimi, samy od sebe, kupily se překážky jako hory. Usmál se a nepochyboval ani za mák, že tuto závadu se svých cest odklidí.

Ustrojil se a vyběhl z domu. Šel, kam jej nohy nesly, z města ven, do polí. Proběhl se tam. Horká hlava mu vychladla, bouře v srdci se zvolna vykládala. Vzpomněl na bývalého spolužáka svého Knížka. Muž ten mu zůstal přese všecky nehody věrným přítelem a byl mu z tak lecktere stránky co do povah podoben. Knížek docházel k Šťastným, mělť od otce Jakubova peníze na svůj domek vypůjčené. Nebyl mnohem lepším nežli Josef. I on sešel se studií, byl vrtkavým a nestálým, ale zůstal v otčině své, živě se, jak se dalo, písařstvím a pokoutnictvím. Josef uzavřel Knížka ihned vyhledati. Chtěl jíti do hostince, kde se častěji scházívali. Leč tenkráte nemusil jíti ani tak daleko. Před městem, v topolovém stromořadí poznal už z daleka Knížka. Šel k němu. Rozhovořili se o ledačems. Josef přivedl obratně řeč na rodinu Šťastných. Mluvili o Jakubovi.

»Měl by již skoro čas, aby se oženil,« prohodil Knížek: »ale podobá se, že mu ženidlo příliš nevoní.«

Josef se potutelně usmál.

»Proč se směješ?« tázal se Knížek.

»Jsi na omylu,« odvětil Josef. »Vím najisto. že Jakub někam pálí. Ale to posud pěkně pod kloboučkem.«

Knížek byl zvědav.

Josef ukojil jeho zvědavost a pověděl mu všecko, co dnes odpoledne viděl.

»Bláznovství!« namítal Knížek. »Tomu starý Filip nepovolí.«

»Povolí, nepovolí. Ostatek i můj otec sotva by to vytrpěl, kdyby o tom věděl.«

Knížek změřil chytrým okem Josefa.

»Kdybys nebyl ženat,« prohodil, »něco bych za tvou řečí čenichal.«

Josef nutil se k smíchu a přetvářce.

»Máš pravdu,« pravil ledabylo, »a přece mně na tom záleží, aby se ti dva lidičky rozešli. Jen že to nesmí vycházeti ode mne.«

»Rozumím,« hovořil Knížek advokátsky se usmívaje. »Chceš děvče dostati z domu a nechceš s otcem míti nové mrzutosti. Je ti nebezpečna při dědictví po otci.« »Uhodil jsi na jádro.«

»A já, myslíš, abych to dal chytře starému Filipovi do péra.«

»Máš zlatý rozum na hádačky.«

»Nastane srážka mezi Filipem a tvým starým, a děvče to odnese?«

Josef se v duchu Knížkovi vysmíval, že ho nepronikal.

»Něco podobného,« odvětil, »a mně by to přišlo velmi vhod. Jsme staří přátelé, udělej mi to k vůli. Že to chytře navlečeš, o tom ani za mák nepochybuji. Jen aby nevyšlo, že já za tím vězím.«

»Nestarej se.«

»Také si myslím, že se tou novinou Filipovi zavděčíš, což ti bude u něho s prospěchem.«

»Možná, ač jde mi především o tebe. Spoléhej na mne.«

»Ruku na to.«

»Tu ji máš.«

Podali si ruce a vraceli se do města, neboť se již setmívalo.

VIII.

Byl Nový rok. Po nešporách šel pan Kašpar na náměstí procházkou, neboť všude jinde bylo mokro. Cesta jej vedla mimo dům kupce Šťastného, jenž v bytě svém v přízemí u okna stál u pultu. Počítal. Spatřiv pana Kašpara odložil péro, odemkl vyhlídku u okna, pozdravil a pravil:

»Pane Kašpare, nešel-li byste ke mně na slovíčko?«

»A proč bych nešel, pane Filipe,« odvětil stařec. »Však jsem už beztoho u vás nebyl asi kopu let.«

»Tak pojďte, pojďte.«

Starý Šťastný vyšel varhaníkovi v ústrety, podal mu ruku a uvedl jej do svého pokoje. Tam si oba pánové usedli na starodávné, tvrdé pohovce.

»Co pak pěkného máte pro mne uchystaného?« tázal se pan Kašpar.

Pan Filip mu podával jednou rukou tabatěrku a druhou se škrábal za uchem.

»Abych vám pravdu pověděl, pěkné to právě není, o čem bych rád s vámi porozprávěl. Ale

mezi takovými starými a počestnými přáteli, jací jsme byli odjakživa, myslím, že pravda neurazí.«

Úvod tento, kupecky suchopárný, nelibě se dotkl pana Kašpara. Znepokojil jej, ač varhaník sám nevěděl proč. Upiav tázavě sivý zrak svůj na plnou tvář starého Šťastného, pravil:

»Pravdu sobě mluvme, dobří spolu buďme. Co že máte, pane Filipe?«

»Vy máte, pane Kašpare, u sebe schovanku?«

»Mám. Verunku po nebožtíkovi trubači Doskočilovi. Však jste jej znali.«

»Znal jsem jej. Ale děvče vyšlo mi z paměti.«

»A co chcete mé Verunce?«

»Já nechci nic. Ale jak pak bych vám to řekl. Tak je tomu: ona vlezla mému Jakubovi do hlavy.« Pan Filip se zamlčel. Pan Kašpar sebou trhl. Neodpovídal, nýbrž upřel na kupce udivený zrak.

»Vy se divíte?«

»Divím.«

»A Jakub jí vlezl do srdce.«

»To je zmýlená.«

»Není. Scházívají se u plotu našich zahrad, pod tím černým bezem u nádržky.«

»To není s pravdou,« odpověděl pan Kašpar určitě.

»Je to pravda,« řekl neméně určitě Šťastný. »Mám to z docela jistých úst.«

»Toho donášeče bych rád viděl!«

»Je to hodnověrná osoba.«

»A kdo je ta hodnověrná osoba?«

»Slíbil jsem jí, že to nepovím, ale můžete na

to spolehnouti. Však mne znáte, že není ve mně žádné falše, že jsem spravedlivý křesťan.«

»Znám vás, ovšem,« odvětil pan Kašpar lehce se zapáliv.

»A což vy? Vy o tom nic nevíte?«

»Nevím ani, co by moucha unesla, pane Filipe,« odpovídal pan Kašpar, a čelo jeho ještě více se zasmušilo.

»Totě divná věc!«

»A proč by to byla divná věc?!« tázal se zhurta pan Kašpar a hlas jeho rozechvíval se vnitřním hněvem. »Či snad nemyslíte, že bych já vědomky něco takového ve svém domě trpěl? Váš syn Jakub není věru ženichem pro takové děvče, jako jest Verunka.«

Nyní zapálil se pan Filip. Ze slov páně Kašparových zaznívala pýcha.

»Mám rád to dítě, pravda,« pokračoval varhaník, »jako by bylo moje vlastní, ba snad i více. Neboť vlastní děti nebývají tak dobry a vděčny, jako ona jest.«

»Ale, pane Kašpare, vy . . .«

»Však vám rozumím, pane Filipe,« přejal mu varhaník horlivě slovo. »Chcete mně na to ukazovati, že chudobný sirotek nehodí se pro jediného syna boháčova, pro nástupce vašeho obchodu a jmění. Mně bělmo na očích neuděláte. Vy chcete na to ukázati, že ctnost a hodnost jsou jen věci vedlejší a titěrné, když běží o peníze. Já to jen věděti, že syn váš brousí za Verunkou, já bych jej byl jinak spořádal, že by se mu navždy odnechtělo. Má Verunka není pro žádného, kdo

vyhledává tajné milůstky, a kdyby to byl i syn největšího boháče u nás, ba syn samého krajského!«

Panu Kašparovi se patrně ulehčilo. Vymluvil se. Starý Filip seděl vedle něho jako úkropek s hlavou sklopenou.

»Ale k čemu ty hněvy, pane Kašpare! Myslil jsem . . .«

»Však víme, co jste si myslili, pane Filipe. Na vrbě neporostou hrušky. A proto jsem vám musil svůj náhled o té věci vyložiti.«

»Trochu štiplavým jste, pane Kašpare. Ostatkem nepůjdeme k rychtáři. Neboť vidím, že je vám zrovna to milo, co je mílo mně,« prohodil Filip, oči k varhaníkovi pozvednuv.

»Tak jest. Nepřipustím ani hodinu déle, aby si Verunka známost dělala s vaším Jakubem.«

»A já nepřipustím, aby si Jakub s ní dělal známost. Nikam by to beztoho nevedlo, a chlapec má již čas, aby se poohlédl po nějaké příhodné nevěstě.«

»Spravte si to se svým synem, já si to spravím s Verunkou. Můžete pokojně na obě oči spáti, s Verunkou mluvil váš Jakub naposledy. Verunka je děvče dobře a mravně odchované, ona poslechne, protože je poslušna. Však on jí dá třeba Pánbůh ještě onačejší štěstí.«

Poslední poznámka dohřála pana Filipa. Jeho jediný syn nebýti nejlepším štěstím chudičkému sirotku! Pan Kašpar byl by jej už skoro na vrub obrátil a málem byla by v něm uzrála myšlenka, aby ho požádal o ruku Verunčinu pro Jakuba.

Ale poslední připomínka včas ještě přivedla jej k pamětí.

»Jaké štěstí vaše schovanka udělá, na tom mi nezáleží,« odvětil kysele po chvilce, »ale štěstí takové nehodí se žádným způsobem pro mého Jakuba.«

»Nehodí se, nehodí,« odpověděl varhaník. »A kdyby Jakub přišel a prosil mne třeba na kolenou, a vy se třeba nevím jak za něj přimlouval: Verunku mu nedám.«

Nad ubohými milenci byl vyřčen ortel.

Oba starci se na chvilku odmlčeli.

Pan Kašpar vstal s pohovky.

Pan Filip, jenž jako dobrý kupec s každým uměl dobře vycházeti a s každým dobrou vůli míti se snažil, nechtěl připustiti, aby pan Kašpar s hněvem od něho odešel.

»Odpusťte, pane Kašpare,« pravil hlasem úlisným, jenž však, jak varhaník cítil, od srdce mu nešel, »jestli jsme se dnes poněkud rozehřáli. Byli jsme odjakživa dobří sousedé a přátelé, a myslím, že jimi i nadále setrváme. Mladost je pošetilost. Doufám, že ta naše mládež nás starců nerozdvojí.«

»Co do mne,« odpověděl pan Kašpar, »jsem nepřítelem vší kyselosti. Jinak udělej z nás každý, co mu velí svědomí.«

Na slovo svědomí položil důraz.

Pan Filip si toho nepovšiml anebo nechtěl povšimnouti.

»Podejme si tedy ruku,« navrhoval panu Kašparovi.

Pan Kašpar se zdráhal, ale učinil mu po vůli. Starci se rozešli. Pan Kašpar odcházel s hořkostí v srdci.

Když varhaník od Šťastných odcházel, přicházel Jakub z vedlejší ulice domů. Spatřiv z daleka pěstounu Verunčinu zarazil se. Píchlo jej v srdci. Netušil nic dobrého. Nevěda ani proč, šel rovnou cestou k otci do pisárny.

Starý Šťastný psal u pultu a nepozvednuv ani očí pravil suše k synovi:

»Naposledy jsi mně šel do zahrady na vrabčí trh. Známosti tvé s Verunkou varhaníkovic je konec. Rozumíš, nadobro konec. Je to má vůle i varhaníkova.«

»Nový rok začíná krásně,« odpověděl kysele Jakub a zhurta odešel od otce.

I v domě varhaníkově začínal Nový rok smutně, velmi smutně.

Pan Kašpar šel od Šťastných rovnou nohou domů. Když vstoupil do domu svého, přivítala jej jako obyčejně Petronilla. On jí ani nepoděkoval. To byla věc v domě neslýchaná. Stařena rozevřela podivením ústa a vyvalila oči za starcem, jenž zvolna a namáhavě vstoupal po schodech nahoru. »Asi uprostřed schodů se obrátil, a pravil suše a úsečně: »Přijďte ke mně nahoru, vy a Verunka.«

Josef, jenž byl ve svém pokoji, slyšel ten rozkaz. Věděl, kolik uhodilo.

Petronilla a Verunka šly nahoru. Verunku zlá předtucha tak omámila, že ji nohy ledva nesly. Sotva vstoupily do komnaty pantatínkovy, vyšel Josef na zvědy za dveře.

Pan Kašpar pověsil si právě plášť a kašket, když ženské vstoupily. Sedl si vážně do lenošky a pro pohnutí a bouri nemohl ani slova ze sebe vypraviti.

Zenské stanuly při dveřích. Trapná pomlčka věštila bouřku.

»Pojď sem, Verunko,« jal se stařec mluviti, »a dívej se mi do očí.«

Verunka přistoupila k němu, ale postavu starcovu pro samé slzy neviděla.

»Ty máš za mými zády známost s Jakubem Šťastných.«

Verunka přisvědčila.

»A jak dlouho to již trvá?«

»Sama nevím,« zašeptala vzlykajíc dívka a měla pravdu. Neboť známost jejich trvala již od let dětinských.

»A takovou máš důvěru ke mně za všecku lásku mou a dobrodiní mé, tak se mně ubohému starci odměňuješ.«

Verunka hlasitě zaštkala. Bylo jí při té výčitce, jakoby ji byl někdo do srdce bodl. Sklesla k nohám starcovým a dala se do silného lkání. I Petronilla tiskla zástěru k očím a přistoupila ke stolu uprostřed světnice, aby se na něm zadržela.

Panu Kašparovi koulely se slzy jako hrachy po vráscitých tvářích. I jemu pohnutí hrdlo zadrhlo.

Po minutce utkvěl jeho zrak na Petronille.

»Petronillo, víte vy něco o té známosti?«

»Vím, pantatínku.«

»Tak, každý o tom ví, celé město o tom ví, jen já o tom nevím! Věru jsem stařec politováníhod-

ný! Nedosti na tom, že přijde mi domů nezdárný syn, aby upil mi ten trošek života, co mi ještě Pánbůh dává: i ty, na které jsem spoléhal a stavěl jako na milost milého Pánaboha na nebesích, i ty mne za mými zády jako Jidášové zrazují a přilévají pelyňku a hořce do kalicha mého, aby mne zahubily. Ó! vždycky jsem věřil, že jest ještě cit v srdcích lidských, ale ta tam všecka moje důvěra. Což zbývá mně ubožákovi, než modliti se: Pane Bože, ukrať mně ten hořký život.«

A stařec svěsil hluboko k prsům hlavu svou.

Petronilla se po těch bolesti plných slovech první vzpamatovala. Hrdě vztýčila hlavu. »Vy nám křivdíte, pantatínku,« odpovídala pevně a určitě. »Já a Verunka máme vás tak rády jako žádného druhého na světě.«

»Vyjímaje Jakuba,« vskočil jí kysele pan Kašpar do řeči.

»Ani Jakuba nevyjímaje,« pokračovala statečná hospodyně. »My jsme se vám nesvěřily, pravda, a to byla chyba. Ale proč jsme se vám nesvěřily? Protože jsme se vás bály. Verunka je slabé děvče. Jak můžete od ní žádati, aby k vám přišla a řekla: ‚Otče, já si zamilovala pana Jakuba.' Vždyť by se musila studem propadnouti. Já jsem měla míti ovšem lepší rozum. Jsem už dost stará k tomu. Ale pantatínku, to je těžká věc. Vy jste, pantatínku, jako ta věčná moudrost, člověk se ostýchá s vámi upřímně od srdce promluviti. A nad to: vy jste mužský. Což vy můžete porozuměti ženské, kdyby vám řekla: ‚Já mám někoho do smrti ráda!' Tomu, pantatínku, žádný mužský ne-

porozumí. Je-li tedy kdo vinen, jsem já vinna, pantatínku, a na Verunku viny nesvádějte. Vždyť je tak dobrá jako ta beruška a tichá jako pěnička « Důvody upřímné stařeny uchlá holily poněkud starce. Zdvihl vlídně Verunce uplakanou hlavu, podíval se jí do zakalených očí a tázal se měkčeji:

»A ty máš opravdu Jakuba až do smrti ráda?«

»Mám,« zašeptala dívka.

»Zpropadená věc! To jsem měl prve věděti, nežli jsem mluvil s panem Filipem. Ale mohl jsem si to také mysliti. Nu, co se stalo, stalo se; byla v tom vůle Boží. Vstaň, dítě, vstaň, vždyť nemůže naposledy člověk za srdce!«

Verunka poslechla a usedla na blízkou stolici. Nohy ji posud nechtěly nésti.

Petronilla převzala znova slovo.

»Vy jste, pantatínku, mluvili o tom s panem Filipem?«

»Mluvil. Přicházím právě od něho.«

»A pan Jakub se mu se svou láskou svěřil?«

»Jakub? Nikoliv, nýbrž nějaká hodnověrná osoba, kterou mně však nechtěl mermomocí jmenovati.«

»Hodnověrná osoba! Aby jí jazyk upadl! Či nepozorujete, že se dere někdo nepovolaný mezi nás, aby zahubil pokoj a štěstí vašeho domu? Však já vím, kdo ta hodnověrná osoba, co zasívá koukol do naší pšenice. Nikdo jiný to není nežli pan Josef.« Josef za dveřmi zaťal pěsti.

»Že Josef?« vyjel pan Kašpar. »Což pak on ví, že Verunka ráda má Jakuba?«

»Ani živá duše o tom nevěděla, leda já, Ve-

runka a Jakub. My chovali to tajemství v srdci jako drahou mast. Ani paní Tekla o ničem neví. Nikdo jiný to tajemství nevyslídil nežli pan Josef. Na to bych si dala krk uříznouti. Jemu jsou špehy podobny. A kde může vám zármutek a mrzutost způsobiti, nikdy nelení a nezastrčí ruce za pás.«

»On je mým synem, Petronillo!«

»Pravda, ale jakým synem. Síra by měla na něj padati! Možná, že náhodou přišel nám na tajemství a pak potají poštval pana Filipa proti nám. Jinak ani nevím, jak bychom si tu věc vysvětlili? Či brala by snad nějaká městská dcerka na Jakuba a byla by jej ze žehravosti stopovala? Kdy jste byli, Verunko, naposledy s Jakubem pohromadě?«

»Na Boží hod odpoledne.«

»V zahradě?«

»V zahradě.«

»Pan Josef byl odpoledne doma.«

»K bezu není shůry viděti.«

»Ale z vikýře, nebo z kůlny.«

»Nechte hádanek,« přejímal ženským pan Kašpar slovo. »Jimi se nedostaneme na zelený proutek. Všecko vyjde svým časem na světlo Boží. A pak což na tom záleží, byl-li to Josef nebo někdo jiný.«

»Ó, záleží, pantatínku, záleží,« odpovídala Petronilla všecka pobouřena. »Co jednou se přihodilo, přihodí se i po druhé a po třetí, a my se ani z mrzutosti nevypleteme. A smím-li se dále ptáti za naši Verunku, co řekl vám pan Filip?«

»Řekl to, co jsem já dříve řekl nežli on, když jsem z jeho úst o té věci slyšel.«

»A co jste, že to mám říci, spolu vyjednali?«

»Že ta známost musí konec vzíti, poněvadž na nic dobrého vyjíti nemůže. Chudobná Verunka není žádnou nevěstou pro bohatého Jakuba.«

Verunka zaštkala bolestí. Výkřik její projel oběma břitvou srdce.

Pan Kašpar pozdě teprve nyní nahlížel, že jednal nešetrně a tvrdě, vysloviv záhubný ortel nad láskou schovančinou tak zhola beze všeho obalu. Verunka omdlévala a poroučela se se stolice. Petronilla ji šťastně zachytila. Pan Kašpar všecek zdřevěněl. Neměl' posud o pravé, vášnivé lásce ani zdání.

»Mé zlaté dítě, pamatuj se,« kvílela Petronilla. »Ona mně umře v náručí! Vodu, vodu, pantatínku.«

Pan Kašpar podal sklenici s vodou a stříkal ji Verunce sám do obličeje.

Verunka se probírala s mrákot. Oddychovala těžce, neboť bolest hrozila ji zardousiti. Oči její měly mdlý a skelný výraz a těkaly nepokojně po pokoji, že děsno bylo se na ni podívati.

»Pamatuj se, má jediná zlatá Verunko,« těšila Petronilla ubohou dívku. »A kdyby tě všickni opustili, i pantatínek, já tebe do nejdelší smrti neopustím.«

Slova tato panu Kašparovi dodala. Sklesl bez vlády do své lenošky. Všecka láska k Verunce vzňala se v něm jedním plamenem a on tu jedinou bytost, kterou na světě upřímně miloval, tak ledabylo, věc nerozváživ a neodváživ, do neštěstí uvrhl.

»Promluv, dítě, slovíčko, jen jediné slovíčko,« prosila Petronilla Verunku. »Nikdy nebylo tak zle, aby nebylo zase lépe. Věř mi, všecko se to vyrovná, a ty, a Jakub budete přesto všecko přece svoji. Co dbá Pánbůh těch hrdých rozumů lidských. Jak smetí rozvěje je svatá jeho vůle.«

Zlatá tato slova občerstvila duši Verunčinu jako májová rosa. Nepromluvila, ale vztyčivši se padla Petronille okolo krku a rozplakala se.

Jediný ten pohyb Verunčin, z něhož vysvítalo, že drahá jeho schovanka přednost dává staré hospodyni před ním, dal panu Kašparovi takovou ránu k srdci, jaké posud za svého živobytí nepocítil. Domníval se, že jej Verunka pro jeho tvrdost odsoudila. A to jej bolelo nad všecko pomyšlení. Verunka se obrátila k němu. Panu Kašparovi zvedly se k očím slzy. Neviděl před sebe, ale rozpřáhl náruč, aby Verunku k srdci přitiskl.

»Odpusťte, dědečku, tisíckráte vás prosím, odpusťte mi. Ah! já nevděčnice, co jsem vám učinila! Měj Bože, ach můj Bože, kam jsem dala oči! Vždyť jsem vás měla při každém dechnutí na mysli a nikdy jsem nezapomněla na všecko dobrodiní, co jste pro mne ubohého sirotka . . .«

Nedomluvila. Nebyla s to, aby domluvila pro bolest srdce.

Pan Kašpar byl jako na řeřavém uhlí. Nemohl ze sebe slova vypraviti, aby nešťastnou dívku potěšil. Trpěl s ní, trpěl a proklínal chvíli, která jej přivedla na náměstí k domu Šťastného.

»Děj se vůle Boží,« doložila po chvíli Verunka hlasem dutým, skoro hrobovým. »Hřešila, provi-

nila jsem se, že jsem šla jen po hlase svého srdce. Nereptám již, nereptám. Usoudil-li mně Pánbůh skrze vás, abych nebyla šťastna s Jakubem, odevzdávám se do svého osudu, odříkám se té ubohé lásky své.«

»A kde stojí, že by Pánbůh usoudil, abyste nebyli spolu s Jakubem šťastni?« ozvala se najednou jistým hlasem Petronilla. »Neodříkejte se, Verunko, toho, co není vaše. Láska vaše je s dobrou polovicí láskou Jakubovou. Jakub musí také do toho mluviti, a dá Bůh, že bude také, jak se sluší na poctivého muže, své slovo mluviti. Či myslíte, že musíte už proto lásce své vale dáti, že pan Filip nechce o lásce vaší a o lásce syna svého slyšeti, že ji tiskne a utlačuje? Což jest Jakub otrokem jeho, což není také pánem své vlastní vůle? Či mají a budou boháčové na věky šlapati po srdci chudého člověka? Ó, znám jej, znám toho bezohledného kupčíka, který počítá, i když se k Pánubohu modlí. Znám toho ptáka krkavce, který chce s vámi zrovna to učiniti, co učinil bez pokuty mně, když jsem byla mladá. Já mu toho nikdy nezapomněla a nikdy nezapomenu, že mně jako dravý pták mé mladé srdce potrhal a roztrhal, a třeba stála já teď už jednou nohou v hrobě, nedám se a nedám vás. Mně musí se státi právo, kterého potají už hromadu let marně se dovolávám, mně musí se státi právo tím, že na vás, Verunko, musí starý Filip napraviti, čím prohřešil se na mně, čím mně ukřivdil. A já se o to dovedu postarati, a dá Bůh, postarám se. Když pantatínek dovolí a dovoliti mně musí . . .«

Starý varhaník kynul rukou Petronille, aby zadržela. Kroutil velmi povážlivě a nevrle hlavou.

»Slova sázíte na vítr, Petronillo,« mluvil vážně, »přicházíte po funuse s křížem. Kdybych byl včas věděl, že se Verunka a Jakub mají rádi, byl bych u starého Filipa z jiného soudku načal. Už k vůli Verunce nebyl bych litoval dobrého slova. Proč jste mlčely, vy nešťastné ženské?! Moje slovo platívalo odjakživa za svaté. Já je jednou Filipovi dal a neustoupím od něho ani o stéblo, dokud na mně který vlas. A ještě ke všemu pan Filip mne urazil. Byl bych slabochem, ano nepoctivcem, kdyby jen ještě jediné slovo mělo mezi námi o tu věc padnouti.« »A což Verunka?«

Pan Kašpar neodpovídal. Oko jeho spočinulo s bolestným a lítostným výrazem na umučené dívce. Po minutce dodal nejistým hlasem:

»Verunka se vpraví pomocí Boží do hořkého svého osudu. Není rány, aby ji čas nevyhojil. On všecko srovná, všecko uhladí, všecko spraví. Já jí trojnásobnou láskou nahradím Jakuba. Viď, dítě mé?«

Kuráž švarné Petronilly byla na kahánku. Znala dobře, co platí slovo pantatínkovo, a přece nechtěla a nemohla s jeho rozumy se shodovati. Myslila si, že na svůj vlastní vrub Verunky se u Filipa zastane. Leč i v tom pan Kašpar zmotal osnovu.

»Petronillo,« dodal, »co mezi vámi a starým Filipem se stalo, nenáleží do mého domu. Vy mně dáte slovo, že nebudete sama o sobě nic podnikati.«

Petronilla byla jako na trní. Měla už hořkou výčitku pro pantatínkovi na jazyku, ale spolkla ji ještě včas, pohleděvši na Verunku. Nahlédla, že by svým jednáním způsobila roztržku mezi panem Kašparem a Verunkou, a toho musila se vystřehnouti už k vůli Verunce.

»Dobře,« pravila po chvíli, »udělám tak. Ale jen tenkráte, chce-li tomu také Verunka.«

»Jsem spokojena,« odvětila tato tiše a smutně. »Co má za dobré dědeček, nepovede snad k mému neštěstí.«

Josef za dveřmi zaplesal. V tom uslyšel pádné mužské kroky dole v předsíni. Včas ještě uchýlil se do svého pokoje, z něhož již nevyšel.

Bez klepání vstoupil do komnaty varhaníkovy Šťastných Jakub. Byl bled jako stěna a třásl se po celém těle. Jak vstoupil, nebyl žádný z přítomných s to, aby promluvil. I Jakub sám mlčel ani nepozdraviv. Jen z očí mu sálal hněv a nepokoj, bouře a vzdor. Stařec se první vzpamatoval.

»Co vás ke mně přivédí, Jakube? Víte snad od otce, že v mém domě nemáte co pohledávati.«

Jakub zaťal rty. Nutil se k mírnosti. Šlo mu o Verunku, o sebe. Odpověděl: »Co tu mám pohledávati, vím nejlépe sám, ctěný pane varhaníku. A i když mne tak vítáte, musím přece s vámi promluviti, abyste snad o mně špatně nesmýšlel.«

»Já o vás nikdy špatně nesmýšlel.«

Jakubovi spadl centnýř se srdce.

»Věřím, ale pak jste měl mluviti s mým otcem

jinak. Vězte jednou pro vždy: já nehrál za vašimi zády nijakou komedii. Jsem mlád, ale poctivost mi nade všecko, i když jde o srdce. Jsem odhodlán, jako že Bůh sídlí nade mnou a vidí do mého srdce, Verunku jen a žádnou jinou pannu pojati za ženu. Já vás tuto ve vší uctivosti za její ruku žádám. Srdce její beztoho už dávno moje.«

»Nepochybuji ani za mák, Jakube, že jste poctivec. Vy jste mladík, jemuž bych jinak dokořán otevřel náruč a na něhož bych byl hrdým. Ale dokud budu na světě, toho na mně nežádejte. Vždyť nejste úplně pánem svým. Vůle vaše říditi se musí vůlí vašeho otce. Zdárnému dítěti je vůle otcovská svatou.«

»A já pravím vám, pane otče, že od Verunky neupustím, nebo kdybych upustil, byl bych špatným člověkem. Tím bohdá nebudu, i kdybych se měl zříci otce svého . . .«

»Jakube!« vskočila mu Verunka do řeči, vidouc, an pan Kašpar nevolí se rozpaluje.

Jakub se nedal másti. Pokračoval se zápalem:

»Mám, Bohu díky, dosti v hlavě, že mohu státi o sobě a zaříditi si samostatně živnost i bez otcova bohatství. A tak učiním a pak přijdu k vám opět jako chudý sice, ale neodvislý Jakub, jenž svou ženu dovede vyživiti.«

»Jakube, nešetříte otce a nešetříte mne, ubohého starce,« namítal pan Kašpar. »Tvrdé, neoblomné šíji Pánbůh nepožehná.«

»Otce šetřiti nebudu, neboť on nešetřil mne. Vás chci šetřiti, dokud žijete, ale pak žádná moc

na světě mne neodtrhne od Verunky. To mé poslední slovo.« A pohleděv tklivě a vroucně na Verunku, jež se statečného milence ani oka nespustila, poroučel se a odešel.

I přátelé naši se po chvíli rozešli. Každý sice se zkormouceným srdcem, ale každý i zároveň s nadějí, že nastanou lepší časové. Sám pan Kašpar měl o jednu starost méně než prve: z jednání Jakubova nabyl přesvědčení, že po jeho smrti bude míti Verunka věrného a statného ochránce v synu Filipově.

Jakub druhého dne odjel do Prahy, aby svýma rukama si vydělal, čeho mu potřebí bylo, aby zařídil si vlastní živnost. Ze začátku lidé si toho nevšimli. Měli za to, že jel za obchodem. Ale brzy se roznesla novina, že vlastně opustil necitelného otce, jenž z mamonářství bránil jeho lásce. Starého Filipa žádný nelitoval. I jinak považliví lidé jej odsuzovali, neboť obecné mínění bylo pro varhaníka a jeho schovanku. Nejvíce ovšem zaradovala se z toho ze všeho Petronilla. Podotkla se zalíbením k Verunce:

»Hle, jak Pánbůh odplácí starému hříšníkovi! Nemá syna. Mně se stalo tím právo, aniž bych byla hnula rukou! Bůh nejlepší sudič!«

I Josef si mnul potají ruce. Domníval se, že kus práce má hotový. Ale tenkráte se přepočítal, neboť nevěděl, co se přihodilo u otce jeho, když odešel ode dveří, a Jakuba vůbec nedoceňoval. Myslil si: »Jakuba jsi se zbyl dosti laciným způsobem a u Verunky máš volné pole k další činnosti.« Ženské a starý varhaník zachovali v tajem-

ství slova statečného Jakuba. To bylo pletichám Josefovým velmi na závadu. Nevěda o tom tápal v mlhách, zaplétaje se mimoděk každým novým krokem v nové neshody.

IX.

Od Nového roku uplynuly tři měsíce. Venku strojilo se již všecko k jaru. Na povrchu země zdálo se, že ještě hostí se poklid, avšak uvnitř vše pracovalo k nové činnosti, k novému životu.

I v domě varhaníkově bylo tak. I v něm udržoval se zdánlivě mír, ale v srdcích jeho obyvatelů pracovaly tajné síly. Zárodky k novým věcem v nich klíčily a vyvíjely se, vše tlačilo se jako v přírodě na povrch, aby vystoupilo na světlo.

Jakub psal asi dvakráte z Prahy panu Kašparovi. Co psal, ženské se nedověděly, neboť stařec, když přečetl psaní, uzamkl je a jen tolik pověděl, že je Jakub zdráv a že dobře se mu vede. Zůstal důsledným, ač hledě k Verunce, sám se sebou nebyl spokojen. Od chvíle, co na své oči viděl, jak mocna je láska Verunčina, co byl přesvědčen, jak drahé dítě trpí, jsouc, byť i jen na čas, rozloučeno s drahým milencem, dělal si výčitky, že se ukvapil. Byl však ze starého vydání a nehodlal tudíž sám učiniti nějaký krok, aby zlepšil trapný poměr. I to těžce nesl, že jeho dům přišel v městě do pověsti, a kdykoliv šel po ulici, nehledíval již tak dobrosrdečně před sebe a klopíval zraky. Kro-

mě toho naplňoval jej Josef stále starostmi a strastmi. Pan Kašpar chřadl očihledě pod břemenem svým.

Co ženských se týče, táhlo myšlení jich jedním proudem. Verunka obírala se stále láskou svou, jež pro čas ovšem zdála se jí smutnou pustinou, plnou děsné mlhy, do níž však přes všecky pochyby časem zářila neoblomná víra v pevnou a ryzí povahu Jakubovu. V té víře dotvrzovala ji i Petronilla, jíž Jakub zdál se býti vzorem mužské dokonalosti. Doufala v nejlepší budoucnost a skoro vždy dovedla povztyčiti klesající mysl Verunčinu v oněch hrozných chvílích, jež zná jen nešťastně milující srdce. Obírajíce se téměř výhradně Jakubem, pouštěly naše přítelkyně Josefa z paměti. Jemu to pro jeho plány bylo vhod.

Po novoroční scéně v komnatě otcově uložily se poněkud čeřící se vlny jeho vášně. Ale jen na čas, na krátký čas, aby opět s obnovenou čerstvou silou vymrštily se jejich divoké hlavy.

Verunku a Jakuba rozvedl, tak aspoň domníval se. Měl tudíž volnou cestu a novou naději. Brzy však vtíralo se mu na mysl, jak Verunka si počínala, když se to domněnlivé rozvedení stalo. Toho by byl od ní neočekával! Měl ji za mírnou, povolnou dívku, a hle! dívka ta milovala takovou silou, jež rovnala se téměř vášni v jeho prsech. Verunka byla neobyčejná žena, jež povahami svými jej ovládla. Ona ovšem posléze odříkala se své lásky, ale jen z vděčnosti k jeho otci, jen aby nezarmoutila muže, který tolik dobrodiní jí prokázal. V tom ležela síla povahy, té nebyl on

schopen! Každý jiný muž, v němž by byl býval jen trošek šlechetnosti a cnosti, byl by už z úcty k takové ženě vytrhl z kořene nekalou vášeň, a byť i na životním blahu újmu trpěl. Leč v Josefovi šlechetnosti nebylo. Byl holým sobcem. Co jiného odráží, jeho vábilo. O nic jiného mu nešlo, než aby spokojil hlad a žízeň žádostí svých. Ještě těsněji přilnul k záměrům svým a vlny vášně jeho ještě mocněji se vzbouřily. Pomyšlení, nazývati takovou ženu, jaká byla Verunka, svou, naplňovalo jeho duši pocitem nevýslovným, štěstím až šíleně krásným. »Dokud dýši, dotud žiju,« myslil si. »Musím tedy nejlepší blaho si založiti, bych neumřel, nezaživ slastí života. Čeho jsem posud užil? Co mi Tekla? Věru, nežil jsem posud! Chci a budu žíti! Jen Verunka může býti mých slastí cílem!«

»Jak jen získati její srdce!« Toť byla otázka, k níž povždy se vracel za přemítání svého a na niž nikdy si uspokojivě odpověděti nedovedl. S otázkou tou kladl se na lože, s ní je opouštěl, a co den dlouhý jí nejvíce se obíral. Pomyslil-li, jak vřele a mocně Jakuba milovala — že miluje jej posud nad život a že od milence svého neupustí, o tom ovšem nevěděl, a nikterak si toho k mysli nepřipouštěl — nahlížel, jakou nesnadnou úlohou jest přichýliti si její srdce. Palčivý a hlodavý pocit žárlivosti proti Jakubovi časem tak jej poděsil, že bořila se pod ním takořka pevná půda, a té mu bylo především při plánech jeho potřebí. Nitro jeho podobalo se sopce, jež každou chvíli hrozí výbuchem a jejíž kůru uvnitř pracu-

jící žhavá hmota prolomiti nemůže. Jedna myšlenka domáhala se čím dále tím větší u něho platnosti. Z vděčnosti k otci jeho odřekla se Verunka lásky své, což kdyby on z této vděčnosti těžil? Ó, kdyby byl jen svobodným! Kdyby nebylo Tekly! Kdyby aspoň zdánlivě otce svého přesvědčil, že jediná Verunka může jej zachovati, že může z něho učiniti řádného muže: nenaklonila by se mu Verunka, obětujíc se zaň z vděčnosti k otci jeho? Byla to myšlenka smělá a ne právě nelogická. Mělať svou podstatu a proto nešla mu z hlavy. Dokud Tekla žila, rozpadala se ovšem v niveč, neboť otec byl muž podle starého zákona, a již pomyšlení, že ženatý muž uchází se o lásku jiné ženy, byl by jako ohavný hřích zatratil. Musila by tedy nejprve Tekla odklizena býti a pak snad, aby mu nepřekážela, zlý duch jeho lásky — Petronilla. Ale jak se Tekly zbaviti? Byla ještě mladá, nebyla sice zdraví příliš pevného, ale slabého také nebyla. Mohla ještě dvacet, třicet let žíti. Smrt, jež by byla zhasila plamen jejího života, byl by pokládal za dobrodiitelku. Ale smrt nebývá lidem dobrotiva! Josefovi vyvstával studený pot na čele, když rozmýšlel se v tom směru. Což kdyby chytře, úkladně Tekly se zbavil, kdyby — vraždou... Josef otřásl se při myšlence té, mráz jej obcházel, horko rozráželo, a přece neměl síly ji od sebe zapuditi! Byl již začarován v prokleté kolo, jež táhla kol duše jeho mocná vášeň. Sen jen v noci míjel a oddechování ženino bylo proň hudbou pekelnou, jíž mučil duši jeho sám ďábel.

Josef nemyslil posud jako zločinec. Tak nízká a podlá nebyla posud jeho duše, ale chýlila se již k podlosti. Kdo zadrží ji na té závratné cestě, kam vášeň ji vyvrhla? Ó, někdo byl by ji zadržel. Verunka by to byla dovedla několika dobrotivými slovy. Ale co věděla ona o stavu duše Josefovy? A kdyby věděla, byla by její andělská duše s to, aby podala čistou ruku rozvírajícímu se peklu?!

Úkladné vraždy ještě se Josef hrozil. Ale jest ještě jiný druh vraždy, jest i mravní vraždění, tím horší, čím déle muky jeho trvají a čím méně má k němu přístup občanský zákon. Josef zkoušel, zdali takovou vraždou Teklu neutká. Ubohá žena, prosta vlastní vůle a síly k jakémukoliv činu, stala se předmětem duševního mučení jeho, jež nikdy neochablo, ale stále rostlo. Kdo popíše ty dlouhé, bezesné noci, v nichž prosba k Bohu, aby jí život zkrátil, byla jedinou její útěchou, jedinou oasou v pusté poušti? Smrt, za niž k nebi úpěla, smrt byla by jí bývala jedinou úlevou. Neměla, komu by se svěřila. Petronilla a Verunka nejevily ani dost málo příchylnosti k ní, bylať jim protivna jsouc ženou Josefovou. Pana Kašpara se bála, vždyť jedla jen z milosti jeho chléb a byvši jednou jen z návodu Josefova neupřímna k němu, ztratila už napřed všechnu přízeň jeho. S nikým jiným nezacházela. Utéci nemohla, neznalať pracovati. Byla mezi cizím lidem, v cizí zemi beze všech prostředkův. Násilně si život vzíti, k tomu neměla síly. Trpěla, ubožák, snášela a vypadala i tělesně bídně. Časem postonávala, a lékař, s nímž ji Josef nikdy nenechal samotnu,

kroutil hlavou a sílil nervy. Vybrala se opět, tělo se silnilo, aby znova podstupovalo nová muka. V celém domě kromě Josefa nikdo o nešťastné trpitelce nevěděl, a Josef přece nebyl s dílem svým spokojen. Žena jeho neumírala.

Byla tichá jarní noc. Měsíc visel v úplňku nad domem varhaníkovým. Ve stříbře jeho paprsku stály tak pěkně v řadách domy města, v nichž tak mnohý obyvatel snil sladký sen. I ubohá oběť Josefova usnula na loži svém slzami skropeném. Neusnula v oné líbé zmalátnělosti, za které ve spánek klesá člověk, jenž den svůj, byť i v potu, užitečnou prací strávil; i usnula, chuďas, v oné těžké závratné zemdlenosti duševní, jež bývá následkem bolestí sžíravých a nekonečné beznadějnosti. Sen její těžký podobal se strnutí smrtelnému. Ó, kéž by raději i jím býval!

Dnešní večer, jejž Tekla s mužem svým v známém zadním pokoji strávila, byl nad jiné strašlivější. Již hrozná kletba, kterou proklínal hodinu, v níž pro celý život připoután byl k Tekle, tomu pramení všeho jeho neštěstí, již kletba ta byla tak ukrutna, že sklátila by duši i mnohem statečnější ženy. Když přišel do proudu, míval Josef vždy mocný a pádný výraz po ruce. Slovo za slovem, myšlenka za myšlenkou tak jízlivě a jedovatě roztínaly posluchači srdce, že musilo bolestí strnouti. Jak by uhájila se tak jednoduchá žena sypoucích se na ni šípů Josefovy zloby!? Marně objímala jeho kolena, aby smiloval se nad ní a ušetřil ji pro hroznou její bolest; marně prosila, ruce spínala, úpěla: muž bídák řádil ještě

děsněji, vždyť věděl, proč tak činí, a chtěl mermomocí dopracovati se zamýšleného účinku. Konečně i on se unavil, a Tekla mdlobou schvácena usnula. I Josef se svlékl a položil na lože.

Leč sen nešel k loži jeho, jako dobrodinec nechodívá rád k doupěti lotrovu. Měsíc svítil do komnaty a poléval bledou září svou hlavu ubohé trpitelky. Josef vztyčil se dopola na loži. Vlasy mu splývaly v divokém nepořádku kol rozpálených skrání, prsa mocně pracovala, oči planuly žhavým leskem. O levici se opíral, pravici zaťatou položil v klín.

»Prokletý život! Kdy bude tomu všemu konec?« bručel pro sebe.

Noc němá, tichá jako hrob, nedávala odpovědi.

Žhavé oko jeho šlehlo po hlavě spící ženy, již měsíc osvěcoval. Spočinulo na ní. Rozjiskřilo se. Myšlenka radostná bleskem projela mu útrobu.

»Tvá žena mrtva!« šeptalo v něm cosi neznámého. Vstal namáhavě s lože a jako přišlápnutý had plížil se k loži ženinu.

»Dýchá, nedýchá?« Naklonil k ústům opatrně ucho. Naslouchal.

Dýchala! »Prokletý život!« zaskřípal. »Jak je tuhý, on mně odolá!« Poodešel několik krokův a stanuv uprostřed jizby na rozhraní světla měsíčného a tmy znova se obrátil k ženě.

»Což kdybys jí dal ránu?« ušklíbl se mu ďábel v prsou.

»Jen jednu!« lísal se ďábel k duši jeho.

»Jen jednu,« opakoval Josef a postoupil o krok k loži. Tekla sebou pohnula a obrátila umučené

své líce k světlu měsíčnému. Josef couvl a přece nemohl zraku svého od ní odvrátiti. Tekla posud spala.

Josef zvedl pěst a chtěl znova postoupiti. Ale nohy — holé olovo. Nemohl učiniti kroku. Přetřel si čelo horké a přece studeným potem zalité. Vzpamatoval se poněkud. Ustupoval zpátky. Narazil na stolek a opřel se oň pravicí. Škubl rukou, jako by mákl na řeřavé uhlí. Nahmatal nůž, svůj veliký zavírací nůž.

Ďábel se v něm znova šklebil: »Saháš po noži?«

Josef vzal nůž a postoupil s ním až do světla měsíčného. Rozevřel jej. Nůž se zablýštěl v bílé záři. Byl při hrotu na obou stranách broušen.

»Jen jednu ránu!« sípal ďábel, měkce, lichotivě, důrazně.

Josef se již nezachvěl. Nohy nebyly olovem. Horká zimnice jím lomcovala, před očima dělala se kola. Kola splývala v mrákoty. Jen na okamžik. Pak viděl dobře to místo na prsou Teklinych, kam bylo potřebí bodnouti. Bodnouti a přitlačiti nůž. Pokročil, napřáhl pravici s nožem v měsíci se lesknoucím, chtěl bodnouti — v tom ozvaly se v komnatě jeho otce vážné, zbožné, tklivoměkké akkordy na klavíru. Byly to akkordy staročeské vánoční písně, již Josef z mládí znal.

»Chtíc, aby spal, tak zpívala synáčkovi«

začínala ta koleda.

Josefovi spadla pravice k boku. Mimoděk založil obě ruce do zadu a semkl je křečovitě do

sebe. Píseň se opakovala. Poslouchal. Starý otec nemohl spáti a sedl, snad veden divným řízením Božím, ke klavíru. Nikdy v noci nehrával, byť i nemohl spáti. Dnes měl s Josefem novou mrzutost. Zaopatřil mu totiž místo při obecním úřadě. Josef asi čtrnácte dní dobře to místo zastával, ale dnes byl hrubým k přednostovi, a ten Josefa na chvíli propustil. Josef to nepověděl otci, ale povídali o tom v »Netalii« u Nesvadby. Pan Kašpar nemohl spáti. Bůh ví, jak se dělo, sedl ke klavíru a hrál.

X.

Josef poslouchal. Píseň se skončila. Šel a pohodil nožem na stolek. »Ten starý blázen mne odvrátil od hloupého kousku! Kam jsem poděl rozum. Byl bych visel. Tak hloupě se nejedná, chceš-li doběhnouti k cíli. Což není na světě jiné cestičky? K čemu jest jed? Což neúčinkuje on tak, že i slavný soud dá se voditi za moudrý nos? Ano, jed! Pravé slovo! Kratičké, maličké, ale vydá! Jím dá se s výhodou pracovati. Jen chytře, Josefe, jen ne blbě! Což odloženo, za příhodného času může býti vykonáno!«

V komnatě u spící ženy nebylo mu lze zůstati. Hodil na sebe oblek a sestoupil opatrně po špičkách dolů. Klíč vězel uvnitř v domovních dveřích. Vstoupil na dvorek. Oko jeho utkvělo na okně v čeledníku, u něhož spala Verunka. Zsinalý obličej padouchův se rozjasnil. Přistoupil k oknu,

květinami naplněnému, a přitiskl ucho ke sklu. Krev se mu shrnula do hlavy. Zdálo se mu, že slyší Verunku ze spaní oddychovati. Proud rozkoše rozlil se po jeho údech. Zapomněl, že před několika minutami chtěl býti vražedníkem a že snad v několika nedělích jím se stane. Stál hodnou chvíli maje k oknu ucho přitisknuté. Studené sklo odvedlo mu horkost z hlavy. Hodiny bily, ponocný zazpíval svou písničku v ulici. Josef se vzpamatoval. Šel do zahrady. Chodil v myšlenkách, až se unavil. Pak sedl si na sedátko, na němž sedávala Verunka. Usnul.

Ranní ostrý mrazík probudil Josefa na Veruńčině sedátku. Vstal a otřásaje se zimou vrátil se tak opatrně do svého pokoje, jak byl s něho sestoupil. Svlekl se a hodil sebou na lůžko. Probudil se až po osmé hodině, a první myšlenka, již porodila duše jeho, v tenata temnosti zamotaná, byl jed.

»Jed!« Josef se při tom mnoho nechvěl. Spřátelil se s ním již jako s výborným prostředkem, jenž povede k cíli. Zvolna se oblekl. Nevzpomněv ani na snídaní a nechtě se se žádným z domácích setkati, chystal se z domu. Pan Kašpar vracel se právě z osmé. Dole ve dveřích domovních se otec se synem potkali.

»Rád bych s tebou promluvil,« řekl pan Kašpar suše a určitě. »Pojď se mnou nahoru!«

Josef šel za otcem. Vstoupil do varhaníkovy komnaty. Tento neodloživ ani pláště stanul uprostřed a pravil:

»Z městského úřadu tebe včera vyhnali!«

»Člověk mého vzdělání a mé zkušenosti nedá sebou nakládati jako s klukem,« odvětil Josef.

»Ale jednání tvé není celkem lepší než jednání klukovské.«

Josef se zapálil. Oko jeho sálalo hněv ve tvář otcovu. Mlčel.

»Tady s tebou nebude nic,« pokračoval otec. »Musíš pryč. Tu žádné výživy nenajdeš!«

»A kam?« tázal se syn ještě více dopálen nad tím přímým vypověděním z domu, v němž bydlila Verunka. Žíly na skráních mu naběhly, div že nepukly. Ztratil rozvahu.

»Kam chceš. Já ti nebráním, jdeš-li sem nebo tam.«

»Víte co, otče,« řekl Josef pocházeje prudce po komnatě, »dejte mi můj mateřský podíl. Vyplaťte mne a já půjdu. Beztoho tu zkusí člověk, že nelze vypovědětí.«

Pan Kašpar se zapálil zlostí.

»Jak,« vyčítal mu s hlasem třesoucím se, »ty chceš něco, co už jsi kolikrát promrhal! Narážíš se svou drzostí na tvrdý suk. Přišel jsi na nepravého.«

»Já myslím, že přišel jsem na pravého. Vždyť spravujete vy mateřský můj podíl, od vás tedy mám právo jej žádati.«

»Pravím ti, že už dávno jsi s ním hotov!«

»A kde to stojí? Já držím se jen práva a po případě rozhodnutí soudu.«

Pan Kašpar se zamlčel. Rozuměl mu dobře. Rozvažoval. Což nebylo by lépe peníze soudem Josefovi vyměřené si vypůjčiti, vyplatiti a zbaviti

se tak rázem nezdárníka? Dvě věci proti tomu náhledu bojovaly. Předně dbal pan Kašpar přísně na občanskou čest a vážnost. Dluhy dělati, vypůjčovati si peníze znělo mu příliš nelibě. Za druhé zakládal si i na své otcovské moci, na svém otcovském právě, a měl se jich tak naprosto vzdáti proti nezdárnému synu a vůli jeho tak naprosto vyplniti? Byl na vahách, neodpovídal.

»Nu, což?« prohodil Josef po chvíli.

Pohrdlivý tón v těchto slovech uzavřený dodal panu Kašparovi, že rozhodl se k vlastnímu neprospěchu.

»Podíl svůj mateřský nedostaneš, dokud budu živ,« řekl.

»Pak nemáte práva mne vyhánětí z tohoto domu.«

Pan Kašpar ukázal na dveře a řekl lomícím se hlasem: »Jdi, jsme hotovi!«

»Nejsme, otče,« řekl Josef s místa se nehýbaje. Rozum, chytrost opět se u něho k svému právu přihlásily. »Mluvil jsem trochu příkře; ale věru, já tím nejsem vinen. Nejsem dítě, jež se dá mistrovati.«

»Ó, ovšem,« řekl pan Kašpar, »tys nikdy, ani za svého mládí nebyl d í t ě t e m!«

Josef snesl tu výčitku mlčky.

»Nejsem, čím se zdám, otče,« pokračoval hlasem mírnějším, »a nebyl bych ani tím, čím se zdám, kdyby při všem, co konám v životě, nebyly nešťastné nehody mně cestu zaléhaly. Vy poznal jste Teklu, i víte, co v ní vězí, a pomyslíte-li, že takovou ženu osud mně dal za manželku, pocho-

píte, jak nešťastným a nespokojeným býti musím. A přece snáším ten osud trpělivě,« dodal pokrytecky. »Trpělivě, otče, přes deset let! Ó, co by bylo ze mne bývalo, jak spokojeným, šťastným člověkem bych asi byl, kdybych byl dostal za ženu dívku s čistou, vroucí ženskou povahou, vřelého citu a jasného rozumu, jako jest . . .«

Josef se zarazil. Chtěl už doložiti: »jako Verunka,« ale včas ještě se vzpamatoval, aby se otci nevyzradil. Panu Kašparovi však pohnutí jeho neušlo. Jeho sivý zrak utkvěl ostře na synu, svaly kol jeho úst se stáhly, mrzutá předtucha v srdci se vzbudila. I Josef pohlédnuv úkosem na otce sklopil zrak. Vypadal přes všecku svou opatrnost zmaten, neby s to, aby se v této chvíli přetvářil. Stařec už skoro věděl, kolik bilo.

»Jako jest kdo?« přejal mu na rychlo řeč.

»Jako jest — na tisíce jiných,« dodával Josef.

»Já myslil, že míníš říci, jako jest Verunka!« Při těch slovech změřil tak ostře Josefa, že pozbyl vší přítomnosti ducha. Nemohl ani slova prohoditi.

»Však jsem si myslil,« pokračoval otec důrazně a pevně, »že nikdo jiný než ty potají nedonesl starému Filipovi, že Verunka s Jakubem rádi se mají!«

»Otče,« blábolil Josef ještě více rozpačit.

»Nezapírej, nešťastníku!« vykřikl stařec. »Takový kousek se k tobě hodí jako osten k bodláku! Naposledy točí se myšlenky tvé smutné, hříšné duše kolem toho čistého dítěte! Ó, já nešťastný muž! A já tebe zplodil, jenž ani hoden nejsi pro-

cházeti se pod nebeským sluncem! Můj Bože dobrotivý, co na mne sesíláš!« tak naříkal pan Kašpar a chytil se oběma rukama za šedivou hlavu.

Josefem probíhal mráz i oheň. Nevěda, jak se dělo, octl se tam, kde všecky jeho čáky před časem hroziły se rozpadnouti. Sebral všechny síly své k odporu.

»Já vám ani slovo nerozumím, otče. Že mne ve všem podezříváte, to dávno vím; že byste mne však měl za schopna takové hanebnosti, ač jestli povzdáleči chápu, co chcete vysloviti . . .«

Pan Kašpar se ostře naň podíval. Josef již snesl poklidně jeho zrak.

»Přísahej, chlapče,« zvolal pan Kašpar, »že nemáš namířeno na Verunku!«

»Přísahám,« řekl klidně Josef.

»Dobře, ale proto přece musíš co nevidět dum opustiti!«

»Zaopatřte mně můj mateřský podíl.«

»Zaopatřím, jak jen budu s to. ..«

Rozmluva se skončila. Josef odešel. Šel do polí. Zde asi za hodinu setkal se svým starým učitelem, páterem Gaudenciem. Pán ten byl dán do výslužby a vykázán mu byt v Mikulově, kamž se měl asi za deset dní stěhovati. Byl odjakživa veliký milovník přírodnin, které sbíral po všechny časy jako pilná včela. Byl to už jeho koníček. Maje se stěhovati nemohl se svým zamilovaným museem se rozloučiti. Ale skládání těch přečetných věcí bylo mu obtíží. Rád by byl měl někoho na pomoc, kdo však nebyl milovníkem přírodnin,

aby mu nic milého neodcizil. Když spatřil Josefa, napadlo ho, bývalého svého žáka, o němž věděl, že na práci nic nemá, k tomu získati. Promluvil s ním, shodli se. Hned po obědě šel Josef k němu do kláštera. Páter Gaudencius dal mu návod a sneseny byly potřebné bedny. Josef dal se do skládání drobných věcí. Druhého dne k poledni přišel mezi vzácnějšími plodinami ke škatulce, na níž byl černý kříž. Pod křížem stálo: »Strychnos nux vomica«. Josef věděl, že kříž značí jed, a že strychnin jest jedem nejprudším. Obracel všecek se chvěje v ruce žlutošedé koláčky, jakýž tvar plody ty mají. Na dně škatulky byl složený papír. Na vrchu jeho napsány byly tři křížky. Josef rozbalil papír. Byl v něm z plodů rostlinných vyrobený hraněný jed. Josef se nerozpakoval. Odsypal si polovinu bílé hraněné hmoty a uschoval do kapsy. Páter Gaudencius odvážel s sebou všechny své milé přírodniny, jen polovina strychninu zůstala v rukou Josefových.

XI.

Zaopatření mateřského podílu Josefova nedělo se tak rychle, jak by bylo bývalo žádoucno, aby odvrátilo se neštěstí od domu varhaníkova. Pan Kašpar měl sice dobrý úmysl, provedení však nebylo u muže jeho povah tak snadno. Vypůjčiti si peníze, byť i u dobrých přátel, bylo pro něho vždy trapno, a když první jeho krok nepříznivě vypadl, poněvadž osvědčený přítel,

u něhož zaklepal, tolik peněz po ruce právě neměl, ztrácel už chuť učiniti v té věci krok druhý a třetí. Ostatně měl slíbeny ty peníze za několik měsíců, a ač by byl snadno jinde hned jich obdržel, přece odhodlal se raději čekati. Kromě toho upokojila i v jistém ohledu dobrosrdečného starce přísaha Josefova, že nemyslí a nebude sobě mysliti na Verunku. Ač potají v mysli pana Kašpara hlodal červ nedůvěry k nezdárnému synu, přece neměl jej za tak podlého, že by byl starému otci přísahu křivou do rukou složil. Mýlil se. Josefu snad v tom okamžiku, kdy přísahu skládal, šlo především o to, aby starcovo podezření uchlácholil a uspal. Dobře soudil, že přísaha pro poctivého otce jeho bude nejvydatnějším prostředkem. Byl také podle domnění svého bláhovému starci za nápad, aby přísahal, povděčen. Jinak ovšem štván a poháněn vášní svou octl se již tam, kde nemravnému člověku na nějaké přísaze nesejde.

První čas po hovoru s otcem byl Josef jako na trní. Předně domýšlel se, že otec podezření své vyjeví Verunce i Petronille. Jinak nevěděl, co počne, vyplatí-li mu otec skutečně vyměřený mateřský podíl. Josef byl při své ráznosti jako každý sobec důsledným, a musil pak, jak se vyslovil, z otcovského domu jíti. Naděje jediná ho zdržela, že otec hrozby své nevyplní; věděl, že otci protiví se každý dluh. V té naději se nezklamal. Otec nevyplácel podílu, ani nějakou zmínku o něm činil, ač neděle již uplynuly. Na Verunce a Petronille také nepozoroval, že by větší odpor

k němu na jevo dávaly, co by bylo jistě se stalo, kdyby byl jim pan Kašpar podezření své svěřil. Při vší nevoli k synu byl přece starý otec tak útlocitným, že hrozné podezření své ženským zamlčel. Přispíval tak, sám o tom nevěda, zlému osudu svému. Tak stalo se, že Josef opět přišel do své míry, a snažil se cíli svému ještě úsilovněji nežli prve přiblížiti. Pracoval k činu a čekal jen na příznivou příhodu. Ta přišla. Tekla, již posud důsledně mučil podle svého způsobu, postonávala povážlivěji. Josef promluvil mezi čtyřma očima opravdově s lékařem. Ten prohlásil nemoc její za povážlivou chorobu nervovou, ale nikoliv za životu nebezpečnou.

»Nechce-li Bůh zakročiti,« pomyslil si Josef, »zakročím já.«

Choval se k Tekle mírněji, před domácími i laskavě. Vypočítával každičký výkon svého jednání. Část jedu nosil s sebou, druhou část schoval chytře do skříně mezi šaty Tekliny. Některé věci a okolnosti byly mu zvláště příhodny. Prášek, jehož užívala Tekla podle předpisu lékařova, měl stejnou barvu s jedem. Jiná okolnost byla ještě příhodnější. Petronilla i Verunka, jsouce jaty milosrdenstvím k trpící Tekle, počaly jí sloužiti, ano posléze i v noci střídavě ji opatrovaly. Josef si každého hnutí velmi bedlivě všímal.

»Což kdybys chytře Tekle namíchal, když ji v noci opatruje Petronilla? Každým způsobem padne pak podezření na stařenu. Ty budeš pomstěn a zbavíš se jí.«

Nápad tento, skutečně ďábelský, dozrával a

dozrál v jeho temné duši v jistý úmysl. U příležitosti vyňal zbytek strychninu ze skříně Tekliny a vložil v plochém papíře zaobalený jed, když jednou v neděli odpoledne Petronilla a Verunka byly na nešporách, do staré modlicí knihy do truhly staré hospodyně, jež při ní zapomněla klíč. Tím vstupoval ďábelský čin ve skutek. Tekla pořád ležela, a prášky docházely. Josef je obyčejně sám nosíval z lékárny, ale tenkráte neuznal to za dobré. Zúmyslně odešel jednoho dne přes pole, a Petronilla sama šla pro prášky. Na večer se vrátil a dověděl se, že Petronilla prášky přinesla. Nemohl déle otáleti. Tekla brala každou třetí hodinu prášek, v sedm hodin večer brala poslední. Petronilla ji ten den hlídala a o desáté jí měla dáti druhý. Tento prášek měl býti osudným. Před osmou hodinou vešel Josef do pokoje nemocné; tato slabostí zchvácena dřímala. Prášek byl už přichystán při sklenici s vodou. Josef usypal z něho polovinu a nahradil ji jedem. Prášek zase bedlivě zaobalil a na první místo položil. Poté povečeřel nahoře u otce a odebral se do hostince. Petronilla s Verunkou šly k Tekle, aby jim večer lépe ušel. Petronilla naříkala si na bolení hlavy.

»Jděte si odpočinout,« navrhla Verunka, »budu dnes místo vás ponocovati.«

Petronilla přijala návrh a šla o deváté dolů, Verunka zůstala samotna s nemocnou. Obě trochu dřímaly. Bila desátá. Verunka procitla, vysypala prášek do oplatky a vzbudila Teklu. Tekla vzala prášek a zapila vodou. Potom obrátila se

opět v posteli a dala Verunce dobrou noc. Verunka zdřímla, však brzy se probudila, neboť Tekla svíjela se bolestí na loži a volala o vodu. Verunka podala jí vody.

»Ach,« zmítala sebou Tekla, »ty palčivé bolesti! Pro živého Boha, já shořím, shořím! Uvnitř mne sžírá plamen. Pomoc! pomoc . . .«

Verunka pohlédla na Teklu, obličej její nebylo poznati. Oči vystoupily jí z důlků, zornice se rozšířily, svaly trhala křeč, rty modraly. Nevýslovná úzkost zachvátila dívku. Běžela horempádem pro Petronillu.

»Umírá!« vykřikla stařena. »To je poslední smrtelný boj. Musíme pro kněze, pro lékaře! Vzbuďme pantatínka.«

Verunka šla k dědečkovi. Přistrojil se ledabylo a šel k umírající. Děsné divadlo jej přivítalo.

»Běžte pro lékaře,« nařídil.

V tom vrzla dole vrátka. Josef šel domů a hřmotně vstoupil do pokoje ke shromážděným.

»Milosrdný Bože, co se to tu děje?« zvolal, spatřiv umírající Teklu. I vrhl se ten ohavný pokrytec na Teklu a naříkal, až Bůh brání: »Má ženo! Má zlatá Teklo! Ty mně umíráš! Bože, zachraň mi ji!«

Vzchopil se.

»Musím pro lékaře!« zvolal a běžel ven. Za drahnou chvíli vrátil se s lékařem.

Lékař přistoupil k nemocné, vzal ji za ruku a kroutil povážlivě hlavou. Vzal svíčku a posvítil si zblízka na obličej Teklin, jež už o sobě nevěděla. Po trapné minutce dodal:

»To není přirozená smrt! Stalo se neštěstí! To jest jed!«

»Jed,« vykřikli jedním hlasem všichni přítomní a stanuli jako zkamenělí. Josef lomil rukama.

»Nemožná,« horlil, »má žena, má dobrá žena . . .«

Lékař zpytoval znova nemocnou.

»Nic jiného to není. Je to otrávení!« a položil ruku na žaludek Teklin. Napsal něco, a Josef běžel o překot do lékárny. Brzy se vrátil. Všecky pokusy byly marny. Neuplynula ani hodina a Tekla byla studenou mrtvolou. Josef ji držel v náručí, když ubožačka dodělala.

Pan Kašpar sklesl na blízkou stolici. Zbledl jako stěna. Ruce složil v klín a hlavu svěsil k prsům. Hlava se mu motala jako mlýnské kolo. Nebyl schopen myšlenky.

»Odveďte starce,« nařizoval lékař. Vřelý soucit s ubohým varhaníkem obrazil se mu ve tváři. Odvedli jej na lože a uložili. Jediná slova, kteráž toho večera promluvil, byla: »Vražda v mém domě! Ó, já nešťastník!«

Verunka s Petronillou odešly dolů. Tam objaly se a třásly úzkostí. Josef doprovázel lékaře z domu.

»A vy tvrdíte, pane doktore, že to jed?« ptal se znova u vrátek.

»Jed, jed, příteli,« tvrdil lékař.

»Ach, snad by ubohá sama ze zoufalství si byla sáhla na život!«

»To se časem dokáže. Prozatím dobrou noc!« Lékař ubíral se domů.

Josef hleděl chvíli za ním do tmy, a když jeho kroky dozněly, zašeptal k sobě: »Kostka jest vržena! Nejdůležitější věc odbyta. Jsem svoboden!«

XII.

Bylo by zbytečno vypravovati, jaký hluk otrávení se manželky Josefovy v celém městě způsobilo. Steré pověsti rozptýlily se po městě i okolí, jež jen v tom se shodovaly, že ze všech vanul duch upřímné soustrasti se ctihodným, starým varhaníkem, v jehož domě ta tajemná příhoda se stala. Lékař udal hned z rána příhodu u soudu a soud učinil hned druhého dne zákonité kroky, aby zjištěna byla záhadná událost. Mrtvola Teklina odnesena do nemocnice a soudní obdukce a lučebné zkoumání objevilo nade vši pochybnost, že umřela otrávena strychninem.

Záležitost ta přidělena byla radovi, jenž požíval pověsti prohnaného kriminalisty. Zpráva tato byla Josefovi velmi nemila, doufal však, ano byl skoro o tom přesvědčen, že opatrného radu tenkrát obloudí. Ze začátku ovšem se tomu podobalo. Nastaly výslechy se všemi obyvateli domu varhaníkova, všecky i nejnepatrnější okolnosti byly sepsány. Pak teprve začaly kombinace rady Dvořáka. Nevedly daleko, ale vedly jej přece k přesvědčení, že Tekla nebyla samovražednicí, že v tajemné té okolnosti vězí zapletena třetí osoba. Z výslechu nabyl jakýs takýs obraz povah všech zúčastněných osob. Schopen toho činu mohl býti

jen Josef, nikdo jiný! Ale důkazu tu nebylo ani nejmenšího. Poměr Josefa k Verunce zůstal Dvořákovi tajemstvím, ba nenapadla jej ani žádná myšlenka toho druhu; věděl ť jako celé město, že Verunka miluje Jakuba Šťastných, a že láska ta je tak pevná, že pro ni opustil Jakub svého otce. Odkud vzala Tekla jed? Ta otázka soudce nadmíru zajímala. Což kdyby nebylo všeho jedu užito? Odhodlal se k soudnímu prohledání domu, sám je řídil, sám vlastní rukou nalezl zbytek strychninu v modlicí knize v truhle Petronillině. V průběhu pře nastal obrat. Ač odporno mu bylo v srdci, dal Dvořák zatknouti Petronillu i — Verunku. Vždyť byly obě podle výslechů takořka jedna ruka. Verunka dala Tekle poslední prášek; obě byly krátce před tím u nemocné; truhla v pokoji, v němž společně obývaly a spaly.

Rozkaz byl ovšem šetrně a nočního času vykonán, ale vykonán byl a nemohl býti utajen. Hanba, učiněná Verunce, byla hanba panu Kašparu učiněná. Pan Kašpar probral se z ohromení, jež jej téměř sklátilo, když mu rozkaz oznámen a bez průtahu proveden byl. Stařec vztyčil ducha i tělo, slabost stáří setřásl se sebe a odhodlal se dáti i život svůj i čest za Verunku a Petronillu. Dvořák nebyl bezcitný. I jemu projel mráz srdce, když stařec před něj předstoupil a v řeči, jež v každém písmeni měla pečeť svrchované pravdy, jej přesvědčoval, že rozkazem tím zřejmě šlape se nevinnost. Pan Kašpar stál před soudem i Bohem životem svým i věčnou spásou svou za nevinu ubohých nešťastnic. Dvořák byl

uvnitř přesvědčen, ale rozkazu svého nevzal nazpět, řka: »Nevina, pane Kašpare, se dokáže: ale dokud není dokázána, nežádejte mne za propuštění. Možná, že tento rozkaz můj přivede na světlo vinu a dá vám i hospodyni vaší i schovance zadostiučinění!«

To neupokojilo pana Kašpara. Miloval Verunku více než sebe, nenáviděl od srdce křivdu a bezpráví a miloval nad život pravdu. Chtěl již odejíti, avšak stanul opět před soudcem, neboť nová myšlenka v něm probleskla.

Dvořák pozoroval, že má stařec něco na srdci.

»Snad byste ještě něco podotknul?« ptal se vlídně.

»Ano, pane soudce,« zajíkal se pan Kašpar a bylo viděti na něm strašlivý duševní boj. »Ano, ale divno, že mi ta myšlenka nepřipadla. Je-li kdo travičem v domě mém, jest to, pane, syn můj Josef!«

Soudce se začervenal. Myšlenka ta ho nepřekvapila, ba hodila se dobře k jeho sestavám. Přemohl se, aby stařec jeho hnutí nepozoroval, a dodal chladně a pokojně:

»Co vás opravňuje, pane varhaníku, tak podezřivě mysliti? Svěřte se mně, muž muži, přítel příteli.«

Stařec vypravoval upřímně, pokud mu pamět stačila, o posledním svém hovoru s Josefem. I o přísaze se zmínil.

Dvořák uvažoval bedlivě každičké slovo.

»To všecko, pane Kašpare, jest jen podezření, jež nemá na pohled pravého základu. Jest to jen

podezření vaše osobní. Však jsem hotov je vziti na zlaté vážky. Předem mně dejte ruku, že o něm nikomu se nezmíníte, a pak líto mně vám to povědĕti, ale povinnost má mně tak velí: vy nesmíte úvězněných navštíviti, dokud sám nedám k tomu svolení. Váš syn nesmí o ničem zvědĕti.«

Stařec podal mu ruku.

»Jsem spokojen,« pravil s lehčím srdcem. »Prosím jen: chraňte nevinnost!«

»To mi svatou povinností,« řekl soudce.

Nastaly nové výslechy s Verunkou, točící se chytře kolem toho, zdali Josef jí některak svou zvláštní přízeň nedával na jevo. Sklíčená dívka musila záporně na tu otázku odpověděti. Vyznala však se zdráhajíc, jak jednou Josef přišel do čeledníku a chtěl ji obejmouti. I jeho slova vlastní opakovala soudci.

Dvořák nebyl s tím spokojen. Žert ten zdál se mu býti malicherným a v domácnosti obyčejným. Pátral dále, zdali kdy Josef vyslovil se proti Jakubu Šťastnému. I na to odpověděla Verunka záporně, hluboce se zapýřivši. Soudce rozumoval, že kdyby bylo podezření pana Kašpara jen poněkud podstatno, že by Josef žárlivost svou k Jakubovi byl přece za takový čas dal některak na jevo.

Soudce vyzvídal dále o Petronille, jež Bohem živým se dokládala, že neví, jak jed do její truhly přišel. I Verunka najednou jako prve pan Kašpar zbledla. Soudci ta věc neušla.

»Chcete mi snad něco zvláštního povědĕti?« tázal se vlídně.

Verunka, již vychoval pan Kašpar, byla rovněž tak pravdymilovnou jako on, ano celá její bytost byla jen odleskem povahy starého varhaníka. Ač Petronillu jako matku milovala, nemohla přece pravdu zamlčeti i pověděla soudci, jak s Petronillou první noc, když přijel Josef, šla nahoru k starému varhaníkovi, a jak Petronilla řekla: »Ó, raději bych sama toho bezbožníka otrávila, aby byl pokoj.«

Výpověď ta zdála se býti soudci důležitou, a byla příčinou, že pře Petronillina v popředí a podezření proti Josefu v pozadí se posunulo. Vidět, že i zkušený muž, jakým rada Dvořák byl, může se klamati, a že ďáblova záštita nad nešlechetníky bývá mocna.

A Josef? Chvěl se ovšem potají úzkostí, nedal toho však na sobě znáti. Byl se svým dílem nespokojen, neb patrně v chytrou osnovu jeho sáhla mu prozřetelnost. Měl naličeno na Petronillu, a prozřetelnost přivedla mu do léček Verunku, Verunku, kterou tak vášnivě miloval, a pro niž nezhrozil se ani činu nejhroznějšího. Nemesis patrně mu tím pokynula, že nespí, on však, tona již proudem, nemohl si již takového pokynu všimnouti. Lape se právě nešlechetník do týchž tenat, jež jiným strojí. Ale když byla i Verunka zatčena, stal se v něm obrat. Myšlenka, že Verunka zaň trpí, tížila jej přece jako můra, ano dospěl již v přemítání svém skoro tak daleko, že chtěl přiznáním svým drahou dívku osvoboditi. Naposledy ozval se v něm mocně šlechetný cit, dávno v rumišti vášní zapadlý. Ozval se, ale jen na oka-

mžik. Brzy zavrhl každou podobnou myšlenku. Nemohl a nechtěl jinak. Dráha, kterou kráčel, vedla docela jinou stranou.

»Nechme věci, jak jdou,« rozumoval. »Verunka nemůže býti odsouzena. A pak že uvězněna, šíří se propast mezi ní a Jakubem, a mně se otvírá bližší a snadnější k ní přístup. Podám-li jí pak ruku, budou to pokládati za šlechetnost! Ó, kdyby jen hrob Teklin brzy zarostl travou!«

K otci byl Josef neobyčejně vlídným a úslužným. Trpělivě snášel jeho bodavé výčitky, předstíraje před světem, že to svatá jeho povinnost. Trpíť prý otec jeho za nepředloženou samovraždu jeho ženy. On že ovšem za to nemůže, ale že by byl otec přece svízelů býval ušetřen, kdyby on se ženou nebyl přišel domů. Že otec své podezření proti němu u soudce vyslovil, bylo ho tajno. Zachoval tu věc pan Kašpar tajemstvím. Nejinak ovšem i soudce.

Veřejné mínění klonilo se čím dále tím více k náhledu, že Tekla byla samovražednicí. I kolegové Dvořákovi netajili se s tím náhledem. Rada Dvořák však se proti tomu vzpíral. Nejasný vnitřní pud jej v tom ovládal. Nebyl však rada na pravé cestě.

XIII.

Když se dověděl pan Kašpar, že podezření proti Josefovi u soudce padlo, zarmoutil se znova. Nepopustil však a pracoval aspoň o osvo-

bození Verunky své. To se mu posléze povedlo. Petronilla zůstala však ve vazbě.

Jednoho tmavého večera vedl si Verunku domů. Dívku nebyl bys poznal. Zdravé, příjemné její líce povadlo strastí, oko pohaslo beznadějností. Bála se téměř pomysliti na Jakuba. Byla až do duše nešťastna, odnikud nevidouc ani sebe menší jiskřičky lepší budoucnosti. Chtěla odejíti do světa. Ale pan Kašpar tak ji držel ve své náruči a tak svatě a přesvědčivě jí mluvil do duše, že pravda musí zvítěziti a vina býti mstěna, že u dědečka zůstala. A jak by jej také mohla za takových okolností opustiti! Když se bedlivě naň podívala, viděla, že už dlouho ošetřovati ho nebude.

Byl smutný večer v měsíci listopadu. Vítr burácel už asi čtvrtý den. Dopolou voda, dopolou sníh sypal se déšť se zatažené oblohy a unášen větrem šlehal do oken starého varhaníka. Byla tma tmoucí. Pan Kašpar trávil večer doma s Verunkou. Nechodil již vůbec do oblíbené své Netalie, straně se od smrti Tekliny každé větší společnosti i sebe osvědčenějších přátel. Sám až k smrti unaven událostmi posledních dnů, hleděl přece všemožně láskou svou a moudrostí, životem tak vytříbenou, osvěžiti povadlou mysl dívčinu, již byl ovšem vetchou, ale přece jedinou podporou v děsné tísni a smrti podobném zármutku. Každého dne navštívil u vězení Petronillu, což bylo také jedinou útěchou stařeně, jež poručila se již s myslí, starcům vlastní, do truchlivého svého osudu a pro svou jadrnou pobožnost přese

všecky útrapy ani za mák nepochybovala, že Bůh nevinnost na světlo vyvede. O Josefu ovšem nesměli se zmíniti. Nebo pak byla stařena tak popudliva, jako by sršně na ni hodil. Přísahala, že tomu neodpustí, jenž všeho neštěstí jediným jest původcem. Chmury, jež děsně se rozložily po duších našich tří přátel, prorazil přece jediný libý radosti paprsek. Bylo to psaní Jakubovo, jež Verunka i Petronilla několikráte zlíbaly a slzami promočily. Stará pravda: v neštěstí ukáže se přítel. A přítel Jakub se ukázal. Psal přímo Verunce i panu Kašparovi:

»Bůh Tebe i Petronillu posilniž. Protože vím, že Vám to bude útěchou, tedy Vás před Bohem ujišťuji, že ani ve snu mi nenapadlo pochybovati, že jste nevinny. Dlouho to bez Vás nevydržím. Mám už skoro tolik, co třeba, abych si založil vlastní živnost. Přijdu co nevidět domů a pak Tebe, má zlatá Verunko, kterou svět blátem potupy pohazoval a která jsi tolik zkusila, očistím před světem láskou a úctou svou. Snášej trpělivě. Až tě přitisknu k prsům, ženu svoji nade všecko milou, uvidíš, že za den na všecky útrapy zapomeneš. Petronilla bude zatím opatrovati pana otce Kašpara, a až ho Pánbůh k sobě povolá, musí ona jíti k nám a bude nám za druhou matku.«

»Co jsem říkávala, pantatínku,« řekla hrdě Petronilla, když jí Verunka psaní přečetla; »není-li to muž, jakého by mezi naším mladým pokolením po devíti panstvích se svíčkou nenašel? Tohle jeho psaní je vzácnější před Bohem i lidmi než plné truhly peněz!«

Byl smutný večer v měsíci listopadu. O deváté hodině uložil se pan Kašpar, i Verunka šla spat. Blížila se desátá, vítr burácel, že nebylo pamětníka. V tom slyšeti bylo silné praskání a vrzání ve smrku, v levo od vrátek stojícím. Praskotu přibývalo, vítr uchvátil silný, ale stará strom a vejpůl jej s rachotem přelomil. Silná rána! Pan Kašpar i Verunka vyskočili. Udělali světlo a pan Kašpar sestoupil dolů k Verunce. Šli se ven podívat. Krásný starodávný smrk byl vejpůli.

»Zlé znamení, dítě,« pravil pan Kašpar hrobovým hlasem, »zlé znamení. Bůh mi odpusť. Přál bych si, abych ležel studený pod tím naším rodinným stromem. Dodělal jsi, chudáku, dodělám také. Ale co nás ještě čeká?«

Verunka oslzela.

»Pojď, dítě, do domu. Pojď. Našemu smrku už nepomůžeme. Nebudu moci spáti, přečteš mi kousek ze svatého písma.«

Verunka četla přes jedenáctou hodinu, pak ji pan Kašpar propustil. Sám však nemohl spáti. Nesvlekl se, popocházel po pokoji. Světlo zhasil. Překáželo mu v jeho myšlenkách.

Myšlenky ty byly velmi vážny a trudny, zavedly jej daleko a braly na se tělesný tvár skutečnosti. Zdálo se mu, ba viděl před sebou, že mrtvá Tekla před ním klečí, že spíná k němu promodralé, hubené ruce, že zdvíhá k němu skleněný zrak a úpěnlivě prosí:

— Pomsti mne, otče, pomsti.

— Na kom tě mám pomstíti? — ptal se pan Kašpar fantomu hlavy své.

— Na svém synu, — úpěla Tekla.
— On tě zavraždil?
— On mne zavraždil.
— Bídák!
— Věčné mu prokletí!

Pan Kašpar se zvolna vzpamatoval. Myšlenka vypátrati a pomstíti spáchanou vinu uchvátila celou jeho bytost jako před chvílí vichr rodinný smrk.

Jiný nový fantóm postavil se mu v cestu, když popošel v komnatě. Byl to stín nebožky jeho ženy Terezie. Kvílela. Úpěla.

— Co kvílíš? — tázal se stařec fantómu.
— Nad tebou a dítětem svým.
— Nade mnou? Proč?!
— Žes dával mně zvůli! Ach! Dítě se kývá na šibenici! Hu!

Pan Kašpar se ztěžka vzpamatoval. Vrávoraje sedl do lenošky a utíral si pot.

»Ano, ano,« mluvil temně, »já jsem vším vinen; byl jsem slaboch! Trpím podle zásluhy. Spravedlivý je trest, jejž sype na mou hlavu Hospodin! Co jest člověk? To, co z něho rodiče vychovají! Co já vychoval z dítěte svého? — Vražedníka!«

Pan Kašpar vyskočil a rval si sporé šediny.

»Musím míti jistotu, musím. Ještě tuto noc, sice zšílím! Je-li Josef vrahem, ať padne hlava jeho, ať padnu já, jenž jsem ho zplodil, a pro nějž trpí a hynou nevinné duše, které miluji! Jistotu, jistotu chci!«

Pan Kašpar rozsvítil. Vítr byl se zatím trochu

utišil a bylo slyšeti dvanáctou. Dole u vrátek zavzněla veselá oplzlá píseň. Josef napařen šel z hostince domů. Klopýtaje přes schody a zpívaje šel nahoru. Stařec vystoupil ze své komnaty v pravici svícen drže. Kalné oči Josefovy na něm utkvěly. Stařec nepromluviv slova chytil ruku jeho kostnatou a studenou levicí svou a vtáhl jej do své komnaty. Josef nevěděl, co se s ním děje. Otec připadal mu velebný, děsný, přísemý.

»Ty jsi zavraždil Teklu!« zahromoval mu pan Kašpar do duše.

»Kdo vám to pověděl?« blábolil Josef zdrcen leknutím.

»Ona mi to pověděla! Mrtvá Tekla byla tu, právě u mne tuhle stála a tebe žalovala, žes jí namíchal!«

Josef se ohlédl, jako by Teklu hledal, a mimoděk sklesl na kolena. Namáhal se, chtěl vstáti. Nebyl s to.

»Smilování, otče, smilování.«

»Tys ji otrávil?«

»Já jsem ji otrávil. Smilování! Já nemohl jinak!«

»Že jsi nemohl jinak? A co tě k tomu připudilo?«

»Verunka, má láska . . .«

»Ó, já starý bloud! Já to věděl, já to žaloval soudu, ale neslyšeli mne, neslyšeli, a já měl pravdu. Bůh mne trestal, ani pravda z úst mých neplatila!«

Josef se vzpamatoval ze svého strnutí. Vyskočil. Otec jeho věděl všecko.

»On tě zkazí,« pomyslil, »ty zhyneš na šibenici. Jest ještě noc, můžeš život zachovati. Ať padne, jest už beztoho starý!« To pomysliv, napřáhl pěst, aby ubil otce. Ale jeden pohled starcův postačil, že klesla mu otcovražedná pravice ochromena k boku. Duch pana Kašpara zajisté nenáležel již světu, on náležel již do říše věčné spravedlnosti a dodával celému tělu starcovu rázu nadpřirozenosti, vznešenosti a velebnosti. Tak jeho otec nehledíval, ve zraku tom ležela hloubka věčnosti! Josefa polil mráz od temene hlavy až k patě. Němou hrůzou sesypal se takořka k nohám otcovým, objal je a zvolal hlasem pronikavým, v němž obrážel se cit lidskosti a lásky:

»Smilování, otče, smilování s ubohým dítětem svým! Smilování!«

Pan Kašpar ani sebou nehnul. Cítil sice, že hlas Josefův měkne, ba cítil horké slzy, jež z očí jeho mu na nohy padaly a divným ohněm pálily, cítil je, ale nezměnil ani jednoho rysu v přísném vzezření svém. Nebylť již otcem, duch jeho náležel už do říše věčné spravedlnosti: byl soudcem.

»Tedys křivě přísahal,« mluvil stařec po chvilce dále. Mluvil pomalu, klada tvrdý přízvuk na každou slabiku. »Když jsi mně přísahal, že nezavadíš již myšlenkou svého ducha o to čisté dítě, přísahal jsi křivě.«

»Nemohl jsem jinak, Bůh mi svědek, otče. Ó, ty nemůžeš ani obsáhnouti míru mého neštěstí.«

»Tvého neštěstí? A v čem záleží?«

»Jakž ti to jen povědět! Můj všechen život

jest ošklivá pohádka bez ladu a míry, poněvadž jsem neměl víry a citu pro nic, co jiným lidem svato a draho. Všude narazil jsem na trní, že byl jsem slep, a já to přičítal hloupé nehodě, již určil mi osud. Já nepoznal nikdy lidí poctivých a šlechetných, leda v knihách . . . oh!«

»Protože jsi byl schválně slepým!«

»Ano, schválně slepým. Sobectví, vášeň, chtíč, rozum mne oslepoval. A tak byla má nejkrásnější léta ztracena a domníval jsem se, že i celý život. A já přece chtěl žíti! Vždyť nevěřil jsem v nic, než v ten den, který žiju. Chtěl jsem míti ten den radostný a ostatně nic, a . . .«

»Což se zamlčuješ!«

»Marno. Otče, ty nepochopíš, ty nevíš, co je láska člověka bídného, sobeckého k čistému, pro svůj vroucí něžný cit šťastnému tvoru. Ty nevíš, jak hryže v ledví, jak pudí přiblížiti se k takovému tvoru a jak to těžko . . . A kdybys státi se měl zločincem, ty nemůžeš upustiti, ty nemáš ničeho, co by bylo pevno, co by tě udrželo, čeho bys se zachytiti mohl!«

»A ty jsi se stal zločincem!«

»A já jsem se stal zločincem. Nejprvé jsem úskokem odtrhl Jakuba od Verunky, pak jsem otrávil ženu svou a zbytek jedu ukryl jsem v truhle Petronillině, aby podezření padlo na ni. Ta mně překážela.«

»Jakuba jsi od Verunky neodtrhl. On jest posud jejím ženichem, a v brzce bude jejím mužem před Bohem i lidmi.«

Josef vytřeštil na otce oči. Nerozuměl dobře,

prahnul po vysvětlení. Zdálo se, že mu pan Kašpar rozumí. Mlčky šel k psacímu stolu a vyňal z něho poslední list Jakubův. Podal jej Josefovi. Josef četl. Byl to týž list, v němž stálo: »Až tě přitisknu k prsům, ženu svoji nade všecko milou, uvidíš, že za den na všecky útrapy zapomeneš!«

Josef dočetl. Smrtelná bledost odbarvila jeho líce. Svěsil hlavu, spustil ruku, list padl na zemi. Slova nepromluvil a stál před otcem jako socha zklamané naděje. I pan Kašpar mlčel, ostře na syna hleděl.

»A co hodláte se mnou učiniti?« přerval Josef mlčení hlasem všeho života prázdným.

»Učiním, co káže mi spravedlnost a svědomí,« odpověděl pan Kašpar určitě.

»Vy mne udáte soudu?«

»Udám.«

»Vlastní otec jediného svého syna?«

»Já nejsem otec a nemám syna.«

»Ale měl jste syna.«

»Nikdy. Vina tvá musí býti pokutována.«

Josef se zamyslil. Láska k životu mocně v něm se hlásila. Jako každý sobec byl i on s leckteré stránky zbabělcem.

»Udejte si mne,« navrhoval beze zvuku otci, »ale sečkejte s udáním dva neb čtyři dni, až budu v jistotě. Popřejte mně příležitosti, abych mohl útěkem se zachrániti!«

»Ty nezachráníš se útěkem. Já odevzdám tě soudu včas.«

»A budete se tomu poklidně dívati, když je-

diný váš syn, poslední z rodu, dodýchá hanebně na popravišti?«

»Budu.«

»Pak jste nebyl nikdy otcem mým!«

»Nebyl.«

»Otče, počkejte jen do rána. Dejte mně něco peněz. Noc ještě neminula. Ráno mohu býti zachráněn!«

»Já již tě odsoudil, však souditi musí také soud! Míra tvých nepravostí je taková, že ani za sto let pokáním jich nenapravíš! Utečeš-li, soud tě nalezne.«

»Má-li se to tak se mnou, dělejte, co uznáváte za dobré.«

To pověděv stál tu Josef v tupé resignaci, jako by na své místo přimrazen. Bylo to poslední slovo mezi otcem a synem této noci. Pan Kašpar rozsvítil svítilničku, přitiskl beránkovou čapku do čela a zahalil se v plášť. Odešel zamknuv za sebou dvéře. Venku bez ustání vítr hučel a sníh tepal starce do zsinalé tváře.

Jen zvolna ubíral se pan Kašpar k náměstí, neboť vítr byl tak silný a tak opíral se o slabého starce, že stěží jen postupoval ku předu. Často musil se zdí přidržovati, aby si pooddechl. Byla to krutá, trnová cesta. Ostrý vítr ochladil jej trochu a přiváděl na jiné myšlenky.

»Je to přece jenom syn tvůj! Chceš jej odevzdati přísné spravedlnosti. Neměl-li bys jej přece zachrániti? Neměl-li bys se vrátiti?«

Otázky takové rozrývaly mu sklíčenou duši. Neodpovídal si k nim. Šel ku předu. Přišel ke

kostelu, naproti němuž stálo děkanství. Starý děkan velmi si vážil svého varhaníka, ba byl mu opravdu přátelsky nakloněn.

»Půjdeš k děkanovi,« promluvil k sobě stařec. »On ti dá dobrou radu.«

Šel k fortně a zazvonil. Vlídný děkan vstal a očekával ohlášeného pana Kašpara v lenošce. Starý varhaník mu vše stručně a dukladně vypověděl a tázal se o radu.

Děkan ochvíval se hrůzou a lítostí. Starý zbožný muž, jenž před ním stál naprosto odhodlán do vůle Boží, dojal ho tak, že nevzmohl se hned k odpovědi. Posléze pravil, věc přemysliv:

»Já jednal bych tak, pane Kašpare, jak sluší se na křesťana s dobrým svědomím.«

»Tak učiním také, pane děkane. Jdu přímo k panu radovi.«

»Provázej a posilniž vás Bůh na té cestě na Golgatu!«

Pan Kašpar vyhledal byt rady Dvořáka a vše mu vypověděl. Rada sám ustrnul nad pevnou odhodlaností starcovou a nabídl mu, aby do rána u něho zůstal, on že učiní ihned potřebné opatření. Pan Kašpar poslechl.

Neuplynulo ani čtvrt hodiny, a již ubíral se rada Dvořák se šesti vojáky z hlavní stráže k domu varhaníkovu. Verunka jim otevřela, vstoupili do komnaty starcovy, k níž rada vzal klíč s sebou. Vítr klátil okenicemi otevřeného okna. Josef byl ten tam. Prohledali celý dům, po zločinci ani stopy. Rada nařídil, co potřebno, a vrátil se asi za hodinu domů. Pan Kašpar hleděl tázavě naň.

»Uprchl,« řekl rada nikoliv bez přízvuku radosti. Stařec a jeho smutný osud jej velmi dojímal.

»Uprchl!« opakoval pan Kašpar. »Však nemůže býti daleko. Soud jej nalezne.«

»Soud jej nalezne,« odpověděl Dvořák.

»A Petronilla?« ptal se pan Kašpar.

»Pojďte, vydám vám ji.«

Na východě již svítalo, když vedl pan Kašpar ubohou Petronillu domů. Nemluvili ani slova, bylo jim velmi těžko u srdce.

XIV.

Uplynulo pět dní. Ač opatrně a vydatně vraha stíhali, přece nebyl posud soudu odevzdán. V noci na šestý den pohyboval se povoz blátivou silnicí do kopce k našemu městu. Ve voze seděli tři vojáci s bodáky nasazenými; dva stoupali za vozem. Zajeli k trestnici, kdež složili zločince, patrně nemocného, neboť musil býti do žaláře odnesen. Byl to Josef. Raport, jejž desátník o zatknutí podal, zněl v ten smysl, že nalezen byl bídně zmořen ve zbořeništi nějaké cihelny v dokeských lesích. Nebránil se, neměl k tomu síly.

Ráno vstoupil rada Dvořák k Josefu do vězení. Nešťastného syna varhaníkova nebylo lze poznati. Oděv visel v cárech na něm a jako šat bylo zedráno jeho zdraví, byla zedrána jeho duše. Přivolaný lékař jej za den na tolik k životu přivedl, že mohl mluviti. Mluvil jen sípavým hla-

sem, ale souvisle a dosti logicky. Zaveden s ním před svědky protokol. Přiznal se úplně ke všemu, čeho se byl dopustil.

Rada Dvořák uvědomil o všem pana Kašpara a po straně ptal se lékaře, vybéře-li se vězeň z nemoci.

Odpověď zněla záporně. Josef měl zlý zánět plic, jenž silně zhoršen byl běháním a nocováním ve vlhku a chladu lesním. Naděje, že ozdraví, nebylo žádné.

Josef asi cítil, že nadchází poslední hodina jeho, a prosil jen druhého dne, aby směl viděti otce, Verunku a Petronillu. Vyhověno z lidskosti jeho prosbě, a jmenované osoby ubíraly se — byl právě pátek a zvonili v třetí hodinu odpolední — k němu do vězení. Jako lazar ležel tu hrdý Josef na chudobném loži v režných trestnických šatech a stěží obracel k přistupujícím zapálené oči své.

Panu Kašparu i Verunce vstoupily slzy do očí. Jen Petronilla zachovala svůj vzdor a nenávist, a jen úkosem pohleděla na zločince.

Pan Kašpar podal mu ruku. On ji vzal a políbil, a oči mu plavaly v slzách.

»Odpusť nám Pánbůh,« promluvil stařec, klada důraz na slovo »nám«.

»Odpusť mně Pánbůh,« sípal Josef. »Je-li věčnost, otče, jak to zde v prsou svých cítím, bude hrozným můj osud. Zasloužil jsem ho.«

»Bůh ti ulehčí v osudu tvém, nahlížíš-li, jak hrozno jest, co jsi spáchal, a lituješ-li upřímně a beze lsti.«

»Co platno litovati? Napraviti je nemožno.«

»Pravá lítost napravuje a napraví.«

»Že napraví? Dejž to, Bože! Kde je Verunka? Nechte mne na chvíli s ní samotna. Prosím za to z té duše.«

Verunka přistoupila k jeho loži. Ostatní ustoupili ve výklenek při okně. Verunka mu podávala na odpuštěnou ruku. Josef ji nepřijal.

»Ne tak, Verunko,« šeptal. »Nemá se čistá ruka tvá poskvrniti dotknutím mé ohavné, lidskou krví potřísněné ruky. Víš-li, že všecko, co jsem učinil, jsem z lásky k tobě učinil?«

Verunka kývla hlavou.

»Víš to tedy a nezatracuješ mne?«

»Ne«.

»A proč mne nezatracuješ?«

»Zatracuji, co jsi učinil, ale ne tebe, jenž jsi to učinil. Učinils to prý z lásky . . .«

»A ty, víš-li, co láska? Ne, ne, dítě, ty neviš, co je láska, ta žhavá, úchvatná, činosilná láska v prsech nešlechetníkových. To vím jen já, a to se mnou půjde do hrobu. Věř, dítě, všecek můj život byl nic, ba horším byl nežli nic. Ale láska má, ta byla něco, co nehyne, neprchá, co má věčný život . . . Nebyla hned tím, čím se později stala, ale čím se stala, jest něco tak krásného, že když jsi to hodinu jen procítil v duši, dosti jsi žil. Nežil jsem nadarmo, když jsem jen tu hodinu miloval. Lidé mluví o vášni, ale nevědí, co vášeň jest. Pravá vášeň všecko ztroskotá, co lidem svatého, jen aby sama sebou se ukojila . . . Z tisíců jediný člověk ji

pocítí a losem jeho bývá neštěstí! I já byl takovým! — Odpustila-lis mně? — Nuže, odejdi s Bohem! Umírám modle se jen tolik v srdci: Bůh opatruj tebe a štěstí tvé.«

Josef schoulil hlavu, oka s Verunky nespustiv. Nepromluvil již slova. Svíce života jeho dohořívala, doplývala, shasla. Umřel. —

Třetí den poté byl pohřeb, smutný z nejsmutnějších.

Vedeni ozbrojeným žalářníkem vynesli čtyři trestanci na ramenech černě natřenou rakev z trestnice. Šli nejodlehlejšími ulicemi spěšným krokem ke hřbitovu, kdež v koutě, bodláčím i trním porostlém, byli včera do mokré země hrob neuměle vykopali.

Pouta jejich, jimiž každý ruku k noze přikován měl, zvoniła hrana Josefovi, jenž v rakvi ležel.

Kněze při pohřbu nebylo. Byť on už napřed u příležitosti hrob vykropil. Hrobník stál při zdi s provazy v ruce a dýmal ze staré dýmky. Podál napolo zahalena křovinou stála dívčí postava. Byla to Verunka.

»Spusťte jej,« nařizoval suchým hlasem žalářník.

»Jen zvolna, mládenci,« žertoval hrobník, »abyste ho do vody nevyklopili. Je jí hojně v hrobě.«

»K dílu, k dílu! Je chladno,« pobízel žalářník.

Spustili Josefa do země, voda zašplouchala, když rakev na ni padla.

Trestanci chopili se rýčův.

»Posečkejte,« promluvila Verunka, vystoupivši z pozadí, »nechť první hodím na rakev tři hrsti země.«

Zločinci ustoupili, žalářník kroutil mlčky knír, Verunka hodila tři hrsti země na rakev.

»Bůh dej mu lehké odpočinutí,« řekla hlasitě vzlykajíc.

»Dejž to Bůh,« doložil vážně jeden z trestančův. Byl to muž již šedivý.

Hrobník hodil provazy přes rameno a přistoupiv k Verunce prosil za zpropitné za svou práci.

XV.

Byla zima, dlouhá, smutná zima. V domě varhaníkově, kamž naposledy čtenáře své uvádíme, vládl klid, přidušený dechem hrobův. Jen jako sněženka pod sněhem kvetla tam naděj lásky sladké v srdci Verunčině. Jakub měl se na jaro vrátiti a s ním i krásní dnové štěstí duši Verunčině, tolik zkusivší.

Petronilla nedočkala se štěstí Verunčina. Žalář a ještě více křivda jí učiněná sklátily život stařeny jinak statečné. Po Novém roce zemřela v náručí Verunčině, však delší čas už před tím náležela její duše více životu věčnému než světskému.

»Čas můj dopršel, lidičky,« byla její poslední slova. »S Pánembohem, Verunko. Buďte vždy tak hodná, jaká jste bývala, a povede se vám dobře. Pana Jakuba pozdravujte za mne. S Pánem-

bohem, pantatínku! Na věčnosti shledáme se brzy zase. Amen.«

Pan Kašpar, opatrován jsa Verunkou jako drahá mast, vydržel až do března. Do své smrti stranil se lidí. Ale bylo přece velmi líbezno srdci jeho, že přátelé ho v jeho příbytku vyhledávali. K těmto náležel hlavně stařičký, ještě dosti švarný děkan. I leckterý soused »z Netalie« rád se zastavil a poseděl u varhaníkův, a tak někdy si zahrál také pan Kašpar ještě oblíbenou »ševcovskou« o groš. Byl však už při hře roztržit. Mysl jeho těkala právě již v jiných krajích, kde není nezdárných synův a nešťastných otcův. Hrobu Josefova nikdy nenavštívil. Ale kdykoliv byl na pohřbu, zahleděl se v onen odlehlý, bodláčím porostlý kout, v němž rov hrobu Josefova již se rozpadl. Nejmilejší mu byly hovory s Verunkou. Kdykoli přišel list od Jakuba z Prahy, vždycky okřál a říkával, že se jako dítě těší, až Jakub přijde. Svatby ovšem nechtěl se dočkati. Slovo, které jednou panu Filipovi dal, bylo mu svatým. »Po mé smrti,« dodával, »můžete se hned vzíti!«

Někdy ve své komnatě psával do svého kalendáře. Co psal, o tom Verunce se nezminil. Když Petronillu pochovali, zhotovil řádně v přítomnosti svědků závěť. Všecko jmění odkázal »věrné své schovance«.

»Nyní jsem hotov se světem!« oddechl si, »a budu žíti jen milému Pánu Bohu. Ach! tak mnoho budu míti s ním vyrovnávati. Hřešil jsem, hřešil mnoho, ale trpěl jsem také mnoho. Bůh mi bude milostiv!«

Na klavír hrával velmi často staročeské mohutné chorály. Pro jinou hudbu neměl nyní již smyslu.

Od začátku ledna již z domu nevyšel. Sešlosti mu přibývalo a brzy ulehl na dobro. Přátelé jej často navštěvovali, loučíce se pozvolna s ním. Byl trpěliv a laskav v nemoci jako beránek, a jako beránek zesnul na srdci Verunčině. Bylo to ráno o čtvrté hodině ke konci března.

»Slyšíš-li, Verunko?« pravil, »už mně zvoní. Mám již jíti.«

»I ne, dědečku, je to ranní klekání.«

»Ne, dítě, není. Pojď blíž a polož mně hlavu na své srdce. Tak. Jak se mně to krásně leží a jak tvé srdce tak pěkně bije. Zrovna do taktu. Jeden, dva, tři . . .«

Při tom dával si ukazovatelem levice své takt. Při třetím rázu neohnul se již prst. Pan Kašpar vešel u věčnou harmonii nebeskou. V té není taktův.

Pohřeb pana Kašpara byl tak skvělý, že dlouho o něm se povídalo. Nejpěknější však jeho ozdobou byly nepřehledné zástupy lidí městských i selských. Bylo to právě v neděli a každý navštěvovatel kostela chtěl prokázati poslední úctu tomu muži, jenž tak často milou a zbožnou hudbou na královských varhanách duši jeho povznesl, byla-li kleslá, potěšil, byla-li zarmoucena, upevnil, byla-li vrtkava, a svítil, byla-li ztemněla.

Bylo po obřadech pohřebních. Lidé již se rozešli. Jen Verunka šla ještě k čerstvému rovu,

aby se v duchu ještě jednou poděkovala za tolik lásky a dobrodiní, které jí prokázal, aby ještě jednou ho odprosila za to, že nevědomky tolik žalu na hlavu jeho uvalila. Modlíc se srdečně plakala, a ani nepozorvala, že někdo vedle ní na rov přikleká. V tom dotknula se jí teplá ruka. Ohlédla se. Vedle ní klečel Jakub. Nepromluvil, ale tiskl jí ruku a hleděl do očí jejích, celou svou duši v ně pohroužeje.

»Bůh žehná ústy mými svazek vašich srdcí,« zazněl za nimi hlas stařičkého děkana. »Vstaňte, dítky, s hrobu pana Kašpara, jakoby s prahu štěstí svého života. Tvůj domov zatím, než v kostele vás spojím, bude Verunko, fara. Sestra Dorota bude ti matkou. Mně jsi panem Kašparem odkázána.«

Vedouce se stále za ruce šli Jakub a Verunka provázeni děkanem po náměstí městem. Na tisíce očí hledělo pohnutě a zvědavě za nimi. I starý pan Filip, jenž též byl na pohřbu, ten párek spatřil. Zastavil se totiž u sochy na náměstí k hovoru s několika měšťany. Trhl sebou a na okamžik se zarazil. Ale pak šel rázem k synovi, podal mu ruku a řekl po otecku upřímně:

»Vítej mi, Jakube. Čekám už na tě dlouho. Půjdeme zatím spolu vyprovodit Verunku, která už beztoho do rodiny naší náleží.«

Verunka políbila mu ruku a on ji objal. Pan Filip nebyl ten starý Filip, jak ho znala Petronilla. Jakub, statný Jakub jej vyhojil.

Druhého dne provozovali učitelé a hudebníci města a okolí Mozartovo rekviem na památku

panu Kašparovi. On věděl již o tom několik neděl před svou smrtí, poněvadž dílo požadovalo velikých příprav. Když se rozvlnily čarovné, bohem nadšené tóny velmistra Mozarta na kůru, při němž pan Kašpar od dětství až do hrobu působil, v nejmocnější unášející proud, zdálo se, jakoby postava starého varhaníka z nich se vynořila a žehnajíc shromážděnému v kostele lidu zvolala:

Králi strašné velebnosti,
spásu dáváš jen z milosti,
spas nás, zdroji laskavosti!

EPILOG.

Když po rekviích šel Jakub s Verunkou a s otcem na děkanství, podala tato milenci zapečetěnou závěť, již pan Kašpar jí byl pro Jakuba odevzdal. Byl to stoletý kalendář páně Kašparův, v němž pod rubrikou »Poznámky pro život« byl napsal starý varhaník za poslední zimy svého života hlouček aforismů, z kterých tuto několik myslícímu čtenáři podáváme.

»Milý synu Jakube! Až tyto řádky budeš čísti, bude již má ruka hníti. Ale pravda, kterou napsala, nebude hníti nikdy.«

»Nejprvnější a nejsvětější povinností každého člověka jest vychovati děti, aby z nich byli pořádní lidé. Nebo vychovávaje děti staví jedině člověk pro budoucnost, a zkazí-li jen jedno dítě, zkazí tím třeba jiných deset a více lidí v budoucnosti.«

»Kdybych byl vychoval Josefa, jak jsem měl vnuknutí, nebyl bych tolik na stará kolena trpěl, ani Verunka, ani Petronilla, ani ty, a Josef by byl neumřel jako zločinec. Vinu nesla má nebožka žena, ale ještě větší já, že jsem jí povoloval. K ženě buď muž v kterémkoli ohledu laskav jako holub, ale když vychovává děti, buď neúprosným soudcem.«

»Nábožensky dítě vychovati umí žena lépe nežli otec. Pro život je vychovati neumí, a to proto, že sotva jedna z tisíce žen pochopí, co je život a čeho žádá na člověku. Ona pokládá dítě za kus své vlastní bytosti, od kteréhož mínění nikdy se neodloučí,, když vychovává. Ale dítě je tvor pro sebe, na nikom neodvislý, a tak pochopí je jen tvrdší muž, a proto jen muž může vychovávati pro život.«

»Člověk je málem jen to, co z něho rodiče vychovali. Duše každého člověka má měkkou stránku a má tvrdou stránku. Měkkou může formovati matka, tvrdou vybrousí a vyhladí jen tvrdší otec. Zapiš si to, Jakube, do knihy svého svědomí.«

»Nevzdělá-li se záhy tvrdá i měkká stránka duše dítěte, bude z něho člověk nešťastný. Buď příliš tvrdý neb příliš měkký. Já to zkusil.«

»Nikdy nemysli, Jakube, že Bůh dává člověku dítě pro radost. On mu je dává, aby člověk osvědčil se prací na dítěti pernou, že nežije pro dnešek nebo zítřek, nýbrž pro budoucnost lidského pokolení.«

»Pořádně vychovati dítě jest korunou vší práce mužovy za celého jeho živobytí.

STARÝ MĚCHURA.

OBRAZ UMĚLECKÉHO ŽIVOTA.

1871.

Četl jsem kdysi a kdesi, že bychom jednu sladkou a zbožnou povinnost častěji v životě svém měli sobě ukládati, nežli obyčejně činíváme: v rozjímavých hodinách samoty, totiž ve vlídném světle vážného vzpomínání svého měli bychom řadu známých nám osob bedlivě a zkumně procházeti. Před každým, kdo nám blíže stál, měli bychom déle pozorně a laskavě prodlíti, a v tiché soustrasti rozpomínati si veškery jeho bytosti a všechny jeho k nám poměry. Vždyť nemůžeme někdy ani náležitě vystihnouti, jak důležit ten neb onen pro nás byl a jakých vzácných pokladů druhdy duše naše z blízkých a vzdálenějších jeho vztahů k nám. Svatá pravda: co na nás zralého a ryzího, uzrálo v nás a vyhranilo se jen cizí nebo vlastní zkušeností, učením a předem zacházením s lidmi lepšími a vzácnějšími. Ale při všem tom duchu našemu uchází jedna věc, jež bývá nám časem na nenáhradnou škodu: tichost, hloubka a zbožnost, bytosti jinak velmi známé, ucházejí nám často, poněvadž zraky své rádi jen obracíme na to, co jest neobyčejno, co překvapuje, co oslňuje, a tak často pospícháme od srdcí, z nichž by se prýštila nám poučení nejjadrnější, nepomníce, že vřava a bouře životní daleko nám nenahradí zisku, jejž jsme povrchností svou a neobezřelostí byli ztratili! Srdce takové tiché, hluboké a zbožné bilo v prsou muže, jehož právě předvésti se strojím svému čtenářstvu. Činím to jednak pro zisk svůj, jednak i ve prospěch čtenářů vážně smýšlejících, zvláště oněch, již dobrovolně odhodlali se proudy myšlení svého

říditi k metě, jež z nejvznešenějších jest v životě a snahách lidských, k božskému totiž umění. Pak si myslím, že i čtenářstvo české vůbec kus živé pravdy ne-li více aspoň tolik pobaví jako pověst, z pravdy i básně krasoumně smyšlená.

I.

Ze začátku století našeho žil v Praze v domě svém v Pasířské ulici vážený a bohatý zemský advokát Dr. Jan Měchura. Rodina jeho pocházela ze Strakonic, kdež děd jeho byl mlynářem. Muž tento, otec našeho Leopolda Eugena, zasnoubil se se šlechtičnou Marií Lankyšovou z Hornic, jež r. 1812 zemřela, porodivši mu za delšího manželství čtyři dítky, dva syny a dvě dcery, již všichni jsou již na slávě boží. Mladší syn, Karel, byl nestálé a dobrodružné povahy, a míval s ním otec mnohý kříž. Zemřel v Uhrách. Nejstarší syn byl náš Leopold Eugen, jenž se narodil dne 2. února 1803 ve zmíněném domě v Pasířské ulici č. 719—II. v Praze, náležejícím nyní Dru Fr. L. Riegrovi. Z dcer jedna, Terezie, provdala se za historiografa království českého, Františka Palackého, r. 1827, a druhá, Antonie, za lesmistra Hejrovského na Hluboké, jehož otec býval spolužákem Měchury otce. Vynikajíc sličností svou zemřela asi po 2 letech šťastného manželství. Měchura otec býval ředitelem kanceláře advokáta Šternberka, později stal se samostatným advokátem a právním zástupcem nej-

větších kavalírů království českého. Rozsáhlou a výnosnou praksí, rozumným hospodařením, důmyslnými plány svými i kombinacemi jakož i šťastnými náhodami dobyl sobě velikého jmění. Tak koupil r. 1809 za 120.000 bankocetlí panství Votín*) s dvory a lesy habartickými u Klatov, k němuž přikoupil později Votínu blízkou samotu »Vollnerku«, jíž přezděno později Annahof, a lesy chuchelské s Habarticemi hraničící. Roku pak 1829, když kníže Lobkovic chtěl zaokrouhliti panství svá, koupil Měchura otec, jenž knížeti záležitost tu právnicky prováděl, panství Lobkovice za velmi mírnou cenu 50.000 zl. Roku 1817 oženil se Měchura otec po druhé s Aloisií Hloužkovou, taktéž již zemřelou, s níž zplodil třetí dceru, potomní baronku Saamenovou, a zemřel r. 1852 jsa starcem 76letým, zanechav Lobkovice choti Palackého, votínské pak panství s Annahofem, Chuchlí a Habarticemi synu Leopoldovi Eugenu. Při vší své praktické mysli byl již Měchura otec vřelý přítel hudby, ano sám dovedný pianista, a tak záhy vštípena byla láska k umění tomu všem jeho dětem. Obě dcery byly zajisté tehdáž v Praze nejdovednější herečky na harfu, synu pak Leopoldu Eugenovi — Karel dlel mimo domov — jenž zahořel za nejútlejšího mládí k hudbě, dostalo se v ní vychování nejpečlivějšího. Dům Měchury otce byl tehdy v Praze s hudební stránky na slovo brán. Každý rok, hlavně v zimě, dávaly se v saloně otcově domácí hudební

*) Ve starých historických listinách »Otín«.

produkce, do nichž docházívali nejproslulejší pražští hudebníci a skladatelé. Kromě slečen Měchurových byla jich ozdobou i slečna Petrsova, výborná pěvkyně, choť později školního rady Jiřího Zeithammera. Pud a láska k hudbě, vzbuzeny tak záhy v srdci mladého Měchury poslouchánim výtečných hudebních výtvorů v domě otcovském, nabývaly ovšem podnětu k dalšímu vývoji svému v přání otce Měchury, aby Leopold stal se řádně vzdělaným hudebníkem. Velmi záhy dal syna cvičiti na piano, a prvním jeho učitelem byl tehdejší známý učitel Vencl, jenž i jeho sestry učil. Ano i na jednotlivých nástrojích dal Měchura otec syna od jednotlivých profesorů konservatoře pražské cvičiti, aby stal se z něho zdatný i prakticky zkušený skladatel. Vyšších vědomostí v hudbě, zejména theoretických, nabyl z vyučování tehdejšího ředitele konservatoře pražské, Diviše Webra, a slyšel běh o nauce v harmonii, jak sám vypravoval, zároveň s Richardem Wagnerem u nesmrtelného mistra Václava Tomáška. Leopold pustil se záhy do skladání i orkestrálních skladeb, jež pak v původním znění dával otec doma provozovati, by syn se přesvědčil, že, co na papíru správně i pěkně vypadá, nebývá vždy dobrým, když se provozuje. Takto vžil se Leopold v půvabný svět tónů čím dále tím hlouběji, až duch jeho docela v něm utkvěl, takže hudba stala se mu nejen nejkrásnějším věnem, nýbrž i středem a těžištěm všeho jeho života. Vyjma jednu, jen několikaletou periodu života svého, žil Leopold Eugen

zcela a výhradně jen drahé své hudbě. Při hudebních oněch produkcích v domě jeho otce prováděly se již před r. 1825 Leopoldovy skladby pro orkestr, v nichž jevila se již tehdy zběhlost v instrumentaci. Již tehdy dovedl Měchura dirigovati; kusy v ensemblu, jichž účastňovali se profesoři z konservatoře a členové divadelního orkestru, chodívaly dobře, ba výborně. Posledně zúčastňoval se též jako dirigent, skladatel a pianista často při hudebních zábavách knížete Lobkovice. Nebožtík Med. Dr. Held, známý znalec hudby a domácí přítel v domě Měchurova otce, vyslovil se již tehdy velmi příznivě o hudebním talentě Měchurově a litoval jen, že mladý Měchura nemá toho nadání nutně potřebí k výživě své, čímž by umění vůbec talentem tím bylo posloužено. Jindy se vyslovil i o prvotinách Měchurových, že nejsou žádnou mosaikovou prací, nýbrž že jsou prací rázu v pravdě uměleckého.

Avšak i o obecné vzdělání staral se bedlivě otec pro syna svého. První třídy tehdejšího gymnasia studoval Leopold v Praze na Novém městě u piaristů, grammatiku a syntax v Klatovech, filosofii a práva v Praze. Jako absolvovaný právník přišel pak asi r. 1824 do Klatov do prakse k tamnímu magistrátu. Přibyl tam se srdcem těžkým, skormouceným; hlodalať zajisté na mladé a útlé duši jeho nešťastná láska, jež svírala veškeru bytost jeho nade všecko pomyšlení. V Praze již za útlých dob jinošství vzňala se v něm pravdivá a vroucí láska k chudobné dívce, jež slula Klára Haecknerova, a s matkou svou,

vdovou po setníku, bydlila nedaleko otcovského jeho domu ve Vodičkově ulici. Klára opětovala sytou měrou lásku jeho, růže však oběma milencům nezakvítaly, neboť bohatý otec Leopoldův měl zajisté se synem svým jiné, nádhernější plány a nechtěl nikterak připustiti, aby syn, dědic jeho rozsáhlých statků, pojal chudou dívku za ženu; ba zdá se, že právě proto i syna z Prahy vzdálil. Leopold ovšem v hudbě nalézal útěchy a ulevoval sobě tehdy skládaje písně z Arnošta Schulze »Poetického denníku«, jichž složil osm sešitův a z nichž i jeden sešit v Praze tiskem vyšel, věnován kněžně z Lobkovic. Byly to první jeho hudební plody, ke kterým se i za stáří svého hlásil a jež několik let před svou smrtí zanesl na první stránku knížky, do níž svá díla veškerá si zaznamenával a kterouž nazval: »Seznam mých hudebních dítek.« Avšak hudba mu tehdy v bolesti srdce nebyla dostatečnou úlevou, a poněvadž byl povahy velmi útlocitné, bolesti své tak podlehl, že upadl ve smrtelnou nemoc. Vojenský plukovní lékař, Dr. Franc v Klatovech, jenž jej ošetřoval a léčil, poznav pravou příčinu choroby nešťastného mladíka, poslal po tom otci list, v němž vylíčil, že Leopold strádá duševní nemocí a že, nepůjde-li po přání jeho a nedá-li mu Kláru, za život jeho nikterak nestojí. Otec se obměkčil i přislíbil Leopoldovi, že svolí ke sňatku jeho s Klárou, učiní-li předepsané appellatorské zkoušky. Leopold okřál, podrobil se zkouškám a vedl r. 1828 na den sv. Václava milovanou Kláru svou od oltáře ve vsi Předslavi u Votína,

kdež i rok před tím slavil František Palacký sňatek svůj s Leopoldovou sestrou Terezií. Oba sezdával tehdejší farář předslavský P. Josef Kobler, stařičký druhdy děkan klatovský, z jehož úst a paměti mnoho, ano nejvíce jsem čerpal pro tento životopis. Oženiv se stal se Leopold justiciárem čili právním pro panství votínské, planické a zelenohorské a usídlil se s Klárou svou na zámku votínském. Ale správu všech statků vedl i na dále jeho otec, určiv synu svému jen stálý roční plat.

Dnem sv. Václava r. 1828 končí se perioda první, doba to mládí našeho Měchury, jenž od toho dne žil stále v malebném Votíně v milém pošumavském zátiší, vyjma dvanácte let od roku 1840 až 1852, která strávil s rodinou svou v blízkých Klatovech za příčinou vzdělání dítek svých. Od r. 1852 až do smrti své, jež národu jej urvala dne 11. února 1870, žil opět ve Votíně, kterážto třetí doba jest nejpůvabnější jeho života, poněvadž vynesla plody ducha jeho nejzralejší a nejkrásnější.

II.

Doba, do níž spadá mládí Měchurovo, byla jak náleží způsobilá, aby odchovávala hudební umělce. Záře geniů Haydna a Mozarta rozlévala se posud hojným proudem po střední Evropě; blesky titanského veleducha Beethovenova prorážely sem a tam oblohu hudební, zraky ovšem tehdejších hudebníků osloňujíce, ale z části,

aspoň u vyvolenců, velikou novou éru v hudbě ohlašujíce. V Praze, té odvěké pěstitelce pravé hudby, panoval čilý život hudební, jenž ovšem jen blahodárně působil ve mladého Měchuru. Ostatně přispěla i Praha k vývoji celkovému způsobem svým; vážná, klasická hudba, hlavně v odboru církevním, měla i svou vlastní zúrodňující sílu, a český klasik Tomášek působil nejen zdárně ve vlasti, ale i za hranice daleko široko. Klasický tento směr zúrodňoval i ducha Měchurova, jenž však při své čilosti a jemnosti nikdy se neuzavíral před něčím, cokoliv životodárného sebou i novější čas přinášel. Při každém novém uměleckém hnutí zatetelila se pokaždé struna v jeho duchu, což dělo se i za mladších jeho let i později. Již za mládí svého vězel ovšem hluboko ve směru klasickém a jím jaksi i sestárnul, všímal si však všeho nového a posuzoval vše mírně, laskavě a pokud možná objektivně; neslyšel jsem ho nikdy odsuzovati, co odsuzovali často i velicí mistři, mýlíce se. Tak již po letech dvacátých, kde Beethoven pomalu domáhal se uznání, vyjádřil se v Klatovech k Fil. Schindloeckrovi, kapelníku vojenskému: »Dejte pozor, Filipe, Beethoven nepsal pro svůj čas, on psal pro budoucnost. Toho teprve budou studovati, na tom si budou teprve zuby brousiti.« Tak i za stáří svého ležíval dni i noci v partiturách Wagnerových a volával: »Veliký jest a vznešen! Co ze sebe vydává, ještě tu nebylo!« Přes to přese všechno vpustilo však jeho umění přehluboko kořeny své v půdu klasickou. Tomášek byl

jeho učitelem, tudíž prvním vzorem, a mysl jeho vlídná, jemná a prázdná vší náruživosti vinula se již podle přirozenosti své k objektivnosti klasických názorů. Dílo umělecké, jak on je více méně pojímal, mělo státi samo o sobě, nedotknuto lidskou slastí a strastí; umění pak bylo mu čistým pramenem, mimo zemi se nacházejícím, před jehož harmonickými výprysky umlkati musí všechna lidská strast. Lišil se tudíž v základech od novověkých mínění, podle nichž dílo umělecké obrazem býti má tvůrce svého a zrcadlem veškerého jeho duchovního života, a proto snad nedošla i muza Měchurova uznání, jakého zasluhovala. O dvou jiných ještě příčinách promluvíme později na místě příhodném.

S drahou chotí svou usídlil se Měchura r. 1828 na zámku votínském. Vesnice Votín leží půldruhé hodiny od Klatov k severovýchodu, se tří stran jsouc malebně obklopena lesy. K východu otvírá se z ní volný rozhled v krajinu pěknou, více méně kopcovitou, místy příjemně tmavými lesy a hojnými vesnicemi přiozdobenou. Tiché lučiny střídají se v ní s úrodnými rolemi, lid v ní žije upřímný a pracovitý. K zámku v západní straně přilehá dvůr a hospodářská stavení, k severu neveliký, ale půvabný park do vršku se táhnoucí, jenž na temeni vršku ověnčen glorietem. Od glorietu táhne se starodávné lipové stromořadí ku Předslavi. V tomto odlehlém, milém zátiší trávil umělec náš svůj věk zasvěcený výhradně umění hudebnímu, jež povždy u všem jeho myšlení i cítění vrch drželo. O všechno ostatní, co tížívá

obyčejně let ducha umělců, netřeba mu bylo se starati, ba ani o hospodářství a úřad svůj mnoho se nestaral a vychování dítek svých svěřil docela své milé choti. Život jeho byl na první pohled jednotvárný, blíže však ohledán, byl půvabný, poněvadž okrašlovaly jej den co den vznešené tónové pomysly hudebních básnířů všeho rázu a oslazovaly jej vlastní idee, z tvůrčího ducha Měchurova hojnými prameny se řinoucí, a poněvadž ovíjely se kolem nich růže i fialky upřímné manželské lásky a bezstarostného blahobytu. Choť porodila mu tři dítky. Nejstarši syn zemřel, mladší, Viktor, byl nástupcem jeho ve Votíně, Chuchli a Habarticích, dcera Leopoldina provdána za radu při vrchním zemském soudu v Praze, Dra Hallera. Vizme denní pořádek Měchurův.

Ráno vstával poměrně časně, pokrmil ptáčky své a komponoval nebo aranžoval anebo studoval partitury. To trvalo až do oběda, k němuž nebylo tak snadno ho dostati, což zejména ve starším věku jeho vypadalo komicky. Zpravidla jej služebník celou hodinu k obědu svolával, snášeje po turecku poklidně výbuchy jeho nevrlosti, že jej ze zamilované práce jeho ruší. Po obědě přečetl noviny a vyšel si do hospodářství; zastavil se jen na dvoře, v konírně a ovčíně. Ovce miloval velmi a u stáda pasoucího se vydržel třeba hodiny. Obyčejně chodíval do lesů dělících Votín od vsi Točníka, sešel pak dolů do rolí a lučin a vrátil se na večer druhou stranou domů. Jindy šel parkem do glorietu, odtud dolů stromořadím k Předslavi a odtud polnostmi opět do lesa a do

zámku. Když vyšel ze vrat, sběhli se všichni psi z vesnice k němu, dával se s nimi do hovoru a přinesl jim v kapse vždy nějaký dárek. Koho potkal, s tím se dal do řeči, a lid by jej byl nosil na rukou. Dokud neměl dítek, chodíval každý den na večer do Předslavi k faráři Koblerovi zahrát si partii piketu, později docházel farář každý večer do zámku a pohrál s ním v karty. To dělo se i v zimě. Do tohoto života přiváděly rozmanitost hudební zábavy, které doma, a častěji i hudební produkce, které v Klatovech uspořádal. V Předslavi byl tehdáž učitel jménem Aleksius Janský, výborný hudebník, jenž měl bratra a dva syny, všechny hudebníky. Banda jeho požívala v okolí zvučného jména. Ty a jiné hudebníky z panství svého svolával si Měchura na Votín, častoval je a prováděl s nimi hudbu často i přes půlnoc; měl tak asi čtrnáct ochotných a dobrých hudebníků při ruce. Od nich dával si svoje i cizí skladby prováděti: ani o zpěváky neměl nouzi. V kostele předslavském řídil hudbu prováděje vedle svých skladeb kusy klasické od obou Haydnův a Mozarta. Sám hrával na basu nebo varhany. V Klatovech býval obyčejně posádkou pluk kavalerie se sborem hudebním. Měchura požívaje úcty u sboru dustojnického pro své postavení míval obyčejně celý hudební sbor k disposici. V časích, o nichž mluvíme, byl kapelníkem Filip Schindloecker, výborný cellista; spojiv se s ním a vybranými silami z jeho sboru, jakož i s nejlepšími hudebníky v městě, dával pak Měchura v Klatovech kon-

certy, buď sám skládaje, neb pieçy pro produkce podle potřeby aranžuje. Výtečným svým hudebním vzděláním a taktem svým u pořádání zábav hudebních zjednal si v městě a okolí lásky i úcty neobmezené. Na podzim pak, když bylo po honbách, jezdíval do Prahy na několik neděl, obyčejně když bývaly nějaké zvláštní hudební produkce nebo neznámé výtečné síly tam přicházely. Tam dával si od nejlepších sil soukromě provozovati těžší skladby své, začež ovšem hluboko do váčku bylo mu sahati. Ale co hudby se dotýče, neznal on míry a uskrovnění, hudba byla mu jediným světem.

Hlučno a veselo bývalo ve Votíně za času honeb; Měchura byl náruživý myslivec. Jakmile koroptve stály za ránu, sjížděli se honby milovní přátelé Měchurovi na Votín. Pak rozléhaly se po polích a lesích rány z pušek a štěkot ohařů za dne, a večer na zámku votínském a někdy i v Chuchli a na opuštěném zámečku habartickém žerty a zpěvy, ano i hudba myslivecká. »Jsem šumař a myslivec,« řekl mně jednou stařec Měchura, »napište mně o tom písničku.« Lituji posud, že jsem mu té radosti neučinil.

Z toho dá se vysvětliti, že Měchura miloval hudbu mysliveckou. »Roh jsem nejčastěji troubíval, když jsem se učil,« říkával a s rohem také s velikým zalíbením v partituře zacházel a mnoho pieç myslivecký složil. V inventáři, jejž jsme týden po jeho smrti s přítelem M. Kličkou zhotovili, nachází se několik děl toho druhu; tak již z r. 1826 »Dix fanfares« pro 6 rohů mysli-

veckých a 5 loveckých písní op. 9, z roku 1858 6 loveckých písní pro piano a roh a 1 hlas op. 74 a 75, a čtyři kvarteta pro 4 rohy op. 71. I v největším díle svém, v opeře »Marie Potocká«, uvádí Marii svou v 2. jednání překrásným kvartetem pro rohy.

Tak plynuli šťastně dnové Měchurovi na Votíně až do roku 1840. Téhož roku přesídlil se s rodinou do Klatov pro lepší vychování dítek svých. V Klatovech byly tehdáž podmínky k pěknému hudebnímu životu nejpříznivější. Žil tam tehdáž výborný učitel zpěvu na gymnasii, městský kontribuční Filip Kreuss, děkan František Jelínek byl horlivý nadšenec pro hudbu a hrál dovedně na housle, hudba chrámová měla dobré síly, jako tenoristu Josefa Eila, celistu Schindloeckra a varhaníka Jos. Procházku, hudební sbor tam ležících Palatinových husarů byl dobrý a v čele jeho stojící kapelník Josef Kamenec byl dovedný barytonista. Jako sopranistka vynikala sl. Julie Firbassova a ke všemu usadilo se tam od předešlých sborů vojenských několik vybraných hudebníků. Když čilý a v úpravě všeho druhu zábav velmi zběhlý Měchura stále se tam usadil, nechyběla ani hlava ani výborné středisté a vznikl půvabný život společenský, jehož nejkrásnějším ovšem výrazem vedle divadla bylo pěstování hudby. Jiná zevnější okolnost mocně celý ten ruch podnítila. Krajský tamější, hrabě Mercandin, hodlal přeměniti pusté místnosti táhnoucí se k jihu vedle silnice do Budějovic městem v pěkný městský park. Pro park nyní

usilovně se pracovalo, každý statkář z okolí přispěl podle možnosti, v městě pak pracovalo se divadelními představeními a veřejnými hudebními produkcemi. V čele posledních stál ovšem Měchura, ale i divadla účastnil se aranžováním, spisováním a řízením potřebné hudby. Mimo veřejné produkce bývaly časté hudební zábavy večerní v sále na děkanství, a postačí, povíme-li, že na př. na děkanství provozovaly se nejen klasické opery Mozartovy, jako Don Juan, Figaro a Kouzelná flétna, ale i čelnější oratoria, jako Stvoření světa, Roční počasí, Paulus, Saul a David, Kristus na Hoře Olivetské, Sedmero slov, Walpurgisnacht a jiné. Mimo plechové a dřevěné nástroje, které hrával Měchura na harmonii, bylo všecko řádně obsazeno, ba sbory bývaly vždy velmi dobře obsazeny jmenovitě studenty. Produkce ty vynikaly přesností neboť Měchura neodpustil ani nejmenší chybičky a každý se před ním v té věci třásl. Ačkoli byl co do obcování od hlavy až k patě muž salonní, svobodomyslný a roztomilý, byl přece, jakmile vzal taktovku do ruky, tyranem, jenž ničeho neodpustil, co by dílu jen dost málo bývalo na ujmu. Práce jeho nebyla právě těžká; Kreuss vycvičil mu sbory, kapelník Kamenec své hudebníky, ostatní hráli s patra, souhra nikdy nevázla. Kromě toho pořádával veliké koncerty, ročně aspoň dva, při nichž účastnívali se i hudebníci z okolí. Provozoval v nich skladby vlastní i cizí, mnohdy se značným nákladem vlastním, a výtěžek odváděl parku. Všecko to mělo proň účinek blahodárný; jisto jest, že

Měchura takovým způsobem nabyl značných praktických vědomostí, ze kterých těžil velmi pro svou skladbu a tříbil se jako skladatel.

Vedle hudebních výkonů kvetlo v Klatovech v ten čas i divadlo; hrála veskrze jen tak zvaná honorace, jež zařídila si nejprve domácí divadlo u krajského inženýra Brejchy, v domě naproti kaplici sv. Rocha, později pak vlastní divadlo městské v jezovitské koleji, jež vynikalo vkusnou úpravou. Při něm řídil Měchura hudbu, maje více nežli dvacet dovedných hudebníků v orchestru. Provedl tu nejvybranější ouvertury a skládával sám k představením, čeho bývalo potřebí.

Vrcholu svého dospěl však tento hudební i divadelní ruch v provozování romantické opery o 3 jednáních s názvem »Der Schild«, kterou složil Měchura ke slovům přítele svého, německého básníka K. E. Eberta. Provozování dělo se nejprve v Klatovech r. 1845, jednou v divadle z parů, po druhé v sále na děkanství. U tohoto díla bude nám déle stanouti, poněvadž činí rozhodný obrat v hudební činnosti našeho Měchury a jest takořka závěrečným kamenem první periody jeho hudebního života. Podle inventáře skladeb jeho skládal Měchura toto dílo od roku 1844—1850, čemuž takto rozuměti jest, že opera r. 1845 byla k provozování dokončena a že ji později přepracoval. Předmět opery jest čistě romantický, točí se kolem démantu, zasazeného ve štítu, jenž jest talismanem královské rodiny, a libretto vyniká rozmanitostí situací a živlův i dobře zapletenou intrikou. Hudba jest tolikéž čistě romantická a

viděti z ní, jak bedlivě studoval Měchura i romantiky, zejména krále jich K. M. Webra, z jehož »Střelce kouzelníka« v ní proznívají dosti četné upomínky. Melodie a sladkost v ní převládá a na ujmu jest jí široké propracování jednotlivých čísel. Některá čísla jsou v pravdě poetická a krásná, jako arie do h-moll v 1. jednání modlitba a terzetto v jednání 2. a finale 3. jednání. I sbory gnómů jsou z většiny výtečny. Libretto zakládá se na povídce téhož jména z básní Ebertových a bylo původně určeno pro skladatele Kalivodu do »Dunajských Ešinek«. Tento však dlouho do skládání se nedával a Ebert, požádav libretto nazpět, dal je Měchurovi, jemuž se velmi líbilo. Když byl s komposicí hotov, povzbuzoval jej Ebert, aby celou operu, číslo za číslem si dal ještě jednou provésti, aby poznal z takového provozování, čeho by snad bylo potřebí zkrátiti nebo vůbec změniti. Ale poněvadž v pražské konservatoři, kde se to státi mělo, leckterè obtížnosti se nahodily, postaral se Ebert, ani se nesrozuměv s Měchurou, o jiný příhodný způsob. Navštívív totiž Karlovy Vary sešel se tam se starým známým svým Hauserem, ředitelem mnichovské konservatoře, s nímž se o celý plán smluvil, takže Měchura potřeboval jen partitury své opery do Mnichova zaslati a po některém čase, až by opera byla nastudována v ústavě, do Mnichova přijeti, aby vlastním řízením z této produkce se přesvědčil, jak dílo jeho ve skutečnosti vypadá.

Provésti takovýto plán by bylo zajisté každému skladateli milo a bylo by zajisté s cílem se

shledalo. Měchura snad partituru zaslal, ale s cestou rok od roku otálel. Příčina byla asi ta, že ostýchal se příliš před veřejností a měl panický strach před každou kritikou, pak že asi nemohl se odloučiti od svých milých Klatov a od Votína, což vůbec na velikou újmu bylo celé jeho umělecké činnosti. Zdá se podle všeho, že zprávy, jaké ho došly z Mnichova, nebyly právě příznivy, což aspoň souditi můžeme podle výroku jeho k Filipu Schindloeckerovi: »Jsem pořádně rozhořčen; nesmočím již ani péra!« Také nepsal od r. 1850 až do r. 1855 ani noty vlastní! Jinak pohroužil dějiny první opery své jemnocitný tvůrce její do věčné tmy tajemství.

Než ohlédneme se po posavadní jeho skladatelské činnosti; opera »Der Schild« jest již op. 59.

Domnívám se, že až do této opery pokládal se Měchura jen za ochotníka v skládání a nikoliv za umělce z povolání a z posvěty. Skladby sem náležející jsou druhu trojího. Především skladby pro domácnost určené, jako op. 3 a op. 5, skladby pro harfu s orkestrem, jež psal pro své sestry; písně, melodramata a kantáty k rozličným příležitostem, a posléze kusy pro vojenskou hudbu klatovskou. Vyššího rázu jsou ovšem četné jeho skladby v slohu komorním, tak sedm kvartet, z nichž první padá do r. 1826 a pět posledních do r. 1837; dále kvintetto pro strunové nástroje op. 16 z r. 1829 a veliké septuor pro piano s flétnou, klarinet, roh, basson, violon a kontrabas op. 20 z r. 1830. K nim pro snadnější přehled připojuji

skladby pro orkestr, jako ouverturu pro veliký orkestr op. 15 z r. 1829, a dvě symfonie do c-moll a e-moll op. 37 a 38 z r. 1834. Třetího druhu jsou jeho kostelní skladby; četnější všech ostatních, jež vrcholí se v jeho rekviem do C, op. 36 z r. 1837—1838, jež i v Praze se skvělým výsledkem bylo provozováno, a které on sám, dokud nevybásnil »Štědrého dne« a »Pohřbu na Kaňku«, pokládal ne-li za nejlepší, aspoň za své nejmilejší dílo. Konečně se pokusil v operní skladbě již r. 1831, neboť op. 21 nese název: »Hiorba«, operní fragment ke sborům J. Rittersberga, a posléze sepsal »Der Schild«.

Z přehledu vidětí, že zvláštní zalíbení měl v komorní a kostelní hudbě, a zdá se, že velikou veřejnost neměl ani na zření, nýbrž jen své vlastní zalíbení; neboť kvartetta mohl si dáti v soukromí v Praze provésti nejlepšími silami, hudbu kostelní obstojně i venku; fragment »Hiorba« byl psán snad také jen pro potřebu domácí. Teprve když octl se od r. 1840 u větším a živějším proudě v Klatovech, snad povzbuzen i Ebertem, pustil se do veliké opery, cítě se silným dosti, vystoupiti u veřejnost a vyvolati úsudek nad svým talentem. Nedošlo k tomu: opera nebyla provozována, což však není ještě rozhodným úsudkem, ano jest známo, že přijetí díla takového v repertoir nezávisí zhusta na pouhé ceně jeho, nýbrž více na jiných, někdy dosti malicherných okolnostech. Žije vzdálen proudu uměleckého ovšem neměl snad Měchura za těch dob pravého pojmu o hudbě dramatické, neboť talent jeho byl roz-

hodně lyrickým; ale kdyby byl slyšel svou operu, byl by asi získal tolik, kolik studie v soukromí sebe pilnější nahraditi nemohou, a byl by se třebas skvěl za dnů našich mezi lepšími skladateli zpěvoher. Osud jinak rozhodl, a myslím, že ve prospěch našeho národa, nebo jisto jest, že podle vychování svého nebyl by se stal Měchura tím, čím pro nás vpravdě jest, národním totiž skladatelem. Ostatně, kdo slyšel jeho »Pohřeb na Kaňku«, nemůže zajisté zapříti, že Měchura i dramaticky uměl skládati, a že povaze jeho hudební nenedostávalo se podmínek, potřebných k opeře. Jen skutečné provozování opery »Der Schild« bylo by bývalo rozhodvalo; ale na ně nedošlo.

Čilý hudební ruch, jejž jsme byli nahoře vylíčili, trval v Klatovech až do r. 1848. Udělení konstituce téhož roku a ruch národně politický z této události plynoucí, ano i krvavé výstupy, které maďarští husaři vzpouru podniknuvše v městě tom vyvolali, učinily mu ovšem konec. K tomu přispěla ještě smrt Filipa Kreussa a ta věc, že při organisaci úřadů státních vstoupil Měchura do státní služby jako assesor. I Josef Kamenec opustil Klatovy. V tomto postavení setrval Měchura až do r. 1852, když otec jeho, kmet 76letý, ze světa vykročil. Poděkovav se ze služby státní, přesídlil se opět na Votín a stal se vlastním pánem celého panství. Jako assesor byl ve svém povolání pilným a zacházeje lidmi, jevil se vždy pravým lidumilem. Politický ruch r. 1848, zdá se, že mnoho na něho nepůsobil; vězelať právě mysl

jeho tak hluboko v hudbě, že ostatní vezdejšek byl mu zjevem mimotným. Podle svědectví Koblerova choval se nestranně při hádkách, jež vznikávaly časem vědomě jeho pro národnost, a kterých původcem býval rozhodně německy smýšlející přítel Měchurův K. E. Ebert. I otec Měchurův, jak známo, smýšlel německy, synova však poetická povaha nebyla rázu toho, aby otvírala se vášním politickým. Poněvadž však se žádnou stranou zřejmě nedržel, byl podle rodiny své pokládán za Němce, a to snad byla také jedna z příčin, že Měchura hudbou svou nemohl v Praze proniknouti, kdež strojené německví v umění jakémkolivěk nikdy trvalejšího úspěchu se nedopracovalo.

III.

Od roku 1852 až do své smrti žil Měchura opět v milovaném svém zátiší na Votíně. Život jeho podobal se opět předešlému životu jeho v témž místě před lety, jenom že první léta pro trpké zkušenosti, zažité s operou »Der Schild«, pranic vlastního neskládal. Bouřil asi v prsech jeho boj, jehož dosah a tíhu jen tvořivý umělec dovede odvážiti a jenž jen pozvolna se v něm ukládal. Měl odříci se hudebního tvoření svého, ano veřejnosti nenabylo uznání? Každý soudný čtenář nahlédne podle toho, co posud jsme o jeho povaze propověděli, že boj ten dříve nebo později musil se záporně rozhodnouti. Vskutku rok

1855 přinesl opět první novou skladbu, píseň s průvodem piana k slovům Redwitzovým; duch Měchurův vzpřímiv se, setřásl se sebe důvody chladného rozumu olovem jej tížící, okřál a hlásil se opětně ke svému právu. Měchura opět komponoval, a to po následující tři léta téměř samé skladby kostelní; raněná mysl jeho nalézala asi v rázu posvátné hudby nejvydatnějšího léku. Sem náležejí dvě mše, čís. 3 a 4; tato je poslední jeho mše a byla v Klatovech často s nejlepším výsledkem provozvána; biskup Jirsík, uslyšev ji tam, vyprosil si ji na skladateli pro Budějovice. Jest to op. 68. I mše číslo 3 op. 62, psaná pro 5 solových i sborových hlasů, 2 cella a basu, z roku 1855, vyniká — pokud souditi můžeme z jednoho provozování v Klatovech — klassickým slohem svým, ryzí zbožností myšlenek a hojnými vokálnými effekty. Ke kostelním skladbám vrátil se Měchura jen ještě jedenkráte. Roku 1860 sepsal totiž ještě druhé své rekviem do f-moll, op. 78, jež, pokud mi známo, posud provedeno nebylo. Psal je, jak se vyjádřil, pro sebe, a nadějeme se, že dědicové jeho na toto přání jeho nezapomenou. Známe jen úryvky z toho díla, které nám někdy Měchura sám v dobrých chvílích svých na piano zahrál. Podle všeho jest to dílo rovněž tak velkolepé jako jeho první rekviem. Co se týče rázu jeho kostelních komposic vůbec, viděti ve všech klassická česká škola Tomáškovská; po Zikmundovi Kolešovském jest Měchura u nás poslední důstojný epigon svého učitele a mistra. Liší se od Tomáška jen větší lahodnosti myšlenek

svých, ve faktuře je však rovněž tak mohutný, jakož i v citu hluboký. Ve všech jeho kostelních skladbách vane vroucí, upřímná, Bohu oddaná mysl, jejíž poesie nedá zajisté těm skladbám zahynouti. Jest jen žádoucno, aby skladby ty staly se všeobecným majetkem, aby pak zúrodňovaly mysl těch, kdo oddávají se službě posvátné hudby u nás.

Roku 1858, tedy po osmileté přestávce, vrátil se opět Měchura ke světským skladbám. Téhož roku složil jmenovaná již kvartetta pro 4 rohy a četné lovecké písně s pianem a rohem. Rok poté následovala třetí jeho symfonie do g-moll, op. 76, a dvě smyčcová kvartetta čís. 8 a 9, op. 79 a 80 hned následujícího roku. Roku 1861 složil opět desáté a jedenácté kvartetto, k nímž připojoval vždy heslo z nějakého básníka, v němž ráz celého díla se zrcadlil. Skladby následující až do roku 1865 jsou psány větším dílem pro veliký orkestr: jsou to především 3 poslední jeho symfonie do f-dur, d-dur a c-moll, dále veliký slavnostní pochod pro veliký orkestr op. 66 z roku 1863, jenž na koncertě v Klatovech s dobrým výsledkem byl proveden, ouvertura a tři entreakty ke tragedii Ebertově »Das Gelübde« a posléze rozkošné a půvabné capriccio pro veliký orkestr s názvem »Les mouches« (mušky) z roku 1865, op. 91. Nebuď zde také zapomenut překrásný jeho pohřební pochod, při jehož tónech nesena byla Měchurova mrtvola k věčnému odpočinku.

Jest zajisté škoda, že do podrobnějšího rozboru při jmenovaných dílech pustiti se nemůže-

me; známe je jenom z větší části z klavírního výtahu, který sobě Měchura z každé skladby pro orkestr činíval, ano co smutnějšího, zesnulý mistr sám z největší části ani svých skladeb provedených neslyšel. Tolik však víme, že Měchura skladby své zasílával do Vídeňského archivu hudebního, aby snad po jeho smrti nestaly se z nich plagiáty. Radíval jsem mu druhdy, aby všecky skladby své uložil do Pražského musea; on však tak neučinil. Originální partitury a jednotlivé rozepsané hlasy jsou nyní majetkem dvou potomků jeho, syna Viktora a dcery Leopoldýny, provdané Hallerové. Snad nalezne se u nás nějaká povolaná duše, jež dá se do jejich prostudování a veřejně svůj soud o nich pronese. Myslím, že mnohá perla zaleskne se v nich, na niž hrda bude domácí naše uměna. I osobnost Měchurova sama zajisté zaslouží, aby se tak stalo.

Čilejší hudební ruch, jenž v Čechách po r. 1860 vznikl a zpěváckými spolky téměř po všech vrstvách národa našeho se rozvlnil, neušel ovšem ani starého Měchuru. Ukázali jsme již napřed, že co se dotýče hudby, jemný jeho sluch všeho nového si všímal, a tudíž nemohlo jej minouti i živější hudební hnutí v národě našem, v jehož středu stále žil a jehož prvním vůdcem byl jeho svak. Ještě více sblížen byl s ruchem tím péčí našeho Ludevíta Procházky, jenž v tom ruchu velmi účinně sám se účastnil, rodilý Klatovan byl, a již jako studující pro svůj hudební talent od starce našeho vřele milován, ano s hudební stránky i mocně podněcován byl. S ním přečasto hrával

na piano na čtyři ruce seznamuje jej dílem s klassickými výtvory geniů hudebních, dílem s vlastními svými skladbami. Procházka staral se o to, získati zapomenutého téměř starce pro národní hudbu naši. Až do roku 1865 dostaly se přičiněním jeho dvě skladby Měchurovy do veřejnosti, píseň »Ukolébavka« ve »Vesně« a účinný sbor »Podloudníci« ve 3. sv. »Záboje«. Obě skladby byly psány původně k německým slovům. Roku 1865 stal se však se starcem obrat v hudebním jeho životě a snažení, obrat větší a důležitější, nežli se stal operou jeho »Der Schild«; rokem tím počíná těsně již při sklonku života doba jeho neplodnějšího a co do obsahu nejkrásnějšího jeho skládání, doba práce pro naše české umění a náš český národ. Stařec stříbrovlasý sebral všecky své síly duševní v jediný mocný proud a omládl myšlenkou, jak krásno jest pracovati podle všech sil svých pro národ, jenž přese všecky překážky a utrpení pružnou a svěží silou domáhá se své vzdělanosti, své vlastní osvěty, aby důstojně postaviti se mohl po bok národům jiným, vzdělaným a osvíceným. Jsem hrd na to, že já tou myšlenkou omladil duši jeho, a že skrovné nadání mé postačilo dáti mu látku ke praktickému té idey provedení. Věc měla se takto. Ke konci roku 1860 založili jsme v Klatovech zpěvácký spolek, jehož ředitelem stal se po několika letech Mansvet Klička, jenž co do rázu uměleckého spolek velmi povznesl, takže výkony spolkové i přísného Měchuru uspokojily. Klička byl již po letech čtyřicátých ve stycích s Měchurou, a když jsme pro-

vedli bezúhonně jeho »Podloudníky«, nenamítal nic proti mému návrhu napsati pro nás původní český sbor. Záleželo nyní všecko na tom, dáti báseň, která by jej nadchla. Znaje jeho povahu, nemohl jsem se mýliti a podal jsem mu báseň s názvem: »Večer v lese«, do které se hned s největší chutí pustil a kterou brzy složil a spolku našemu k provedení svěřil. Toto vypadlo podle jeho přání a Měchura byl náš. »Večer v lese« jest větší mužský sbor o třech částech, z nichž prostřední je pro solové hlasy zřízena s průvodem sboru a 3 zvonů. Na žádost K. Bendla zaslali jsme skladbu tu do Prahy, kdež ji i »Hlahol« provedl. Můžeme se tedy zdržeti o ní všeho úsudku. Skladba ta jest op. 92. Krátce potom projevil Měchura chuť skládati něco komického; podal jsem mu dvě básně »Baladu o nešťastné žábě« a »Svrženou fugu«. První složil ještě roku 1865, druhou hned začátkem r. 1866. Obě vyšly tiskem jako op. 92 a 93; byly nejprvé v Klatovech, pak v Praze, ve Vídni a jinde dávány. »Svržená fuga« jest u nás svého druhu jediná; jest to komická scéna pro solový hlas principálný, soly a sbor mužský s průvodem strunového kvintetta. Každý z ní pozná, že měl pro živel komický Měchura náležitý a vtipný výraz, a že to mistr, jenž i přísnou vědu hudební komice umí zcela důstojně přizpůsobiti; ano lze jest, co se možných obrazů ve fuze týče, tu skladbu i ke studování schváliti. Co zvláště pěkného, jest ráz venkovské kantorské hudby, který dýše od prvního taktu až ke konci celou skladbou. Vida, jaký talent má Měchura

pro komickou hudbu, chtěl jsem z toho kořistiti a sepsal jsem mu jednoaktové komické libretto v národním tónu s názvem: »Prokůpek s bassou«; měl jsem při tom za lubem, že kdyby se to dílo líbilo, bych jej i získal pro velikou operu českou. Pokud vím, probral důkladně Měchura libretto, ano ledacos jsem i po jeho přání na něm pozměnil, ale k samé skladbě vyjíma některé kousky nedošlo. Buď se mu libretto nelíbilo, nebo nechtěl podle starých svých trpkých zkušeností pro divadlo psáti. Po »Svržené fuze« následovalo kvartetto č. 12, op. 95, a ještě téhož roku jedna z nejkrásnějších jeho skladeb, duma totiž z husitských dob s názvem »Pohřeb na Kaňku«, taktéž na báseň mou. »Pohřeb na Kaňku« jest kantáta u velikém slohu a byla původně pro klatovský spolek určena. Když nám Měchura skladbu přinesl, užasli jsme nad dramatickou silou jeho výrazu a nad velkolepým pojetím husitské té básně. Měli jsme jej k tomu, aby dílo zpracoval pro veliký orkestr, neboť původně byl průvod jenom smyčcový kvintet; on nejen že tak učinil, ale i brzy celou skladbu rozšířil a dokonce přepracoval. Dali jsme se do studování a 25. listopadu 1866 provedli jsme skladbu v saloně Dra Nauše v Klatovech řízením Měchurovým. Mimo dechové nástroje, jež hrál Měchura na harmoniu, byly všecky hlasy řádně obsazeny. Byla to produkce jen soukromá, ale ještě touž zimu činěny jsou přípravy k veřejné produkci v sále městské radnice, jež měla určitě se konati 7. dubna 1867, při níž i lepší členové husarské kapely měli účinkovati. S té

produkce však sešlo z politické příčiny. Po novém roce padly totiž volby velkostatkářů do říšské rady. Měchura, dav se asi přáteli a příbuznými svými přemluviti, volil s německými velkostatkáři, což způsobilo takové pohoršení v Klatovech, že většina údů zpěváckého spolku odřekla spolupusobení. Měchuru to velice hnětlo, a domníval jsem se již, že asi »Kaněk« bude jeho poslední skladba česká. Tenkráte ponejprv a naposledy rozpředl se mnou malý politický pohovor. »Volil jsem proto do říšské rady,« pravil, »poněvadž si myslím, že bude dobře pro naši zemi, budeme-li v ní zastoupeni.« Osvětlil jsem mu to mínění s tehdejšího stanoviska českého, načež on již neodpověděl. Prudce popocházeje, zastavil se a doložil: »Ale proto ať si mně udělali, co udělali, po česku nepřestanu komponovati.« A tomuto vyřčení svému zůstal věren. Byl jsem přesvědčen, že nevolil tenkráte Měchura o své vůli, nýbrž že straně se politiky jako vždy, jen nátlakem příbuzných svých a přátel k tomu kroku byl donucen. Ba tito nesli vůbec těžce, že po česku komponuje a dali mu to také věděti a cítiti. On však jich nedbal. Před koncertem Umělecké Besedy v březnu 1868, v němž dáván byl vedle »Štědrého dne« i »Pohřeb na Kaňku«, zastavil, když vycházeli z generelní zkoušky, básník Ebert Měchuru před sálem Žofínským, popadl jej prudce za ruku a pravil všecek rozlícen:

»Zda-li víš, nešťastníče, co jsi to složil?«

»Doufám, že dobrou skladbu,« odvětil klidně otázaný.

»Tys složil apotheosu husitství,« rozpálil se germán Ebert.

»Složil jsem dobrou skladbu.«

Ebert se hryzl ve rty a odmlčel se.

I jindy vyslovil se podobně. Jsa jedním ze zakladatelů pražské konservatoře, chodíval do ní, kdykoliv do Prahy přišel. Ředitel, muž devotní ke každému, kdo o něco výše stál než on, jenž bohudík ve prospěch národní naší hudební uměny nechvalně již dořediteloval, pochleboval mu u přítomnosti žáků, napomínaje jich, aby měli v úctě šedivou Měchurovu hlavu pro myšlenky, které ona rodí. Poté obrátil se k Měchurovi a prosil ho klaně se a mna si slaďounce ruce, aby nějakou svou skladbu k provození konservatoři dal. Měchura odpověděl: »Nemám nic, píši jen pro Čechy.« Týž ředitel kdysi velmi ostře, ano jízlivě byl se pronesl o hudbě jeho, a všeliká licoměrnost rovnala se Měchurovi k smrti.

Ještě v zimě na rok 1867 seznámil jsem Měchuru s »Kyticí« Erbenovou a vychválil mu »Štědrý den« za báseň, jež již tak dlouho čeká na svého hudebního skladateli. Líbezná, prostonárodní poesie Erbenova zaujala mysl i srdce Měchurovo, tak že velmi rád o kráse její se mnou hovoříval a byl bych rád viděl, když roku 1868 oba starci, básník i skladatel, se v Praze sešli; měli oba tolik příbuzného v srdcích svých, a jeden ze druhého pravou, nelíčenou, v pravdě českou radost! »Štědrý den«, op. 96, jediná to posud světská, v pravdě krásná a národní kantáta naše, povstal r. 1867, a podivení naše, kdy jsme ji po-

nejprv uslyšeli, nebylo menší než při »Pohřbu na Kaňku«. Především nás překvapilo Měchurovo trefné pojetí básně a národní ráz, který celé skladbě dal. »Jsou to české písničky, že ne?« usmíval se stařec, »trefil jsem do toho?«

Právě to, co on prostě nazýval »českými písničkami«, bylo u něho věcí nejpěknější a nejpodivnější; aspoň v celém předešlém skládání živel ten se nikdy neobjevil. Měchura znal hudbu i českou, znal tlukot srdce našeho národa, ale nebyl si toho posud vědom, až Erbenova poesie i ten poklad z něho vyvábila. M. Klička postaral se o rychlé nastudování nové skladby a brzy rozléhaly se její harmonie, žalosti Mariiny a radosti Haniny, v salonu Naušově. Některých čísel jako »Pohřbu«, nemohli jsme se ani nasytiti; jeden hlas zněl jen o tom, že starý Měchura omládl na stará kolena a že posud je v plném proudu tvořivé síly. M. Klička aranžoval hned »Kaněk« i »Štědrý den« pro 4 ruce na piano a když potom na podzim r. 1867 do Prahy se synem svým jel, jejž na žádost Měchurovu vedl do pražské konservatoře přivezl aranžement ten s sebou a ukázal jej příteli Ludevítovi Procházkovi. Sotva tento první sbor z »Kaňku«, »Zabte je, palte je«, uslyšel, zvolal ihned: »Takového něco dosud nemáme; to nám musí Měchura dáti:« I vyjednával se starcem a tento svěřil obě partitury »Kaněk« i »Štědrý den« Procházkovi ke koncertu Umělecké Besedy, jenž konal se za řízení tohoto a za velikého účastenství dne 22. března 1868. Ale před tím ještě roku 1867 složil Měchura o své volbě třetí

kantátu z Erbenovy »Kytice« s nápisem »Májová noc«. Tuto rok po tom, poněvadž Erben báseň tu poněkud rozšířil, přiměřeně slovům přepracoval. »Májová noc« jest pohříchu ještě v Praze neznáma, doufáme však, že někdy s ní se setkáme u veřejnosti. I ona vyniká národním slohem svým a předkem poetickými svými sbory.

Měchurovský koncert Uměl. Besedy jest každému hudebníku v dobré paměti. Imposatní massa 330 hudebníků stála tu ve službě muzy Měchurovy, aby starému, téměř neznámému a zapomenutému mistru v národu českém zjednala uznání a slávu. Byl to snad po dni, v němž milovanou Kláru svou po tolikerých utrpeních vedl od oltáře, nejkrásnější den starého mistra, jehož při něm nic jiného nemrzelo, než že lidé v Praze na něj na ulici ukazovali říkajíce: »To je starý Měchura!« — »Jako bych byl nějaké podivné zvíře,« dokládával. Úsudek našich denních listův o »Pohřbu na Kaňku« a »Štědrém dni« zněl vesměs velmi příznivě, ano nezřídka i velmi pochlebně pro starého mistra. »Vyjímaje českou operu,« psal kritik v Politice, »neměli jsme posud příležitost promluviti o tak prapůvodním a smělém vystoupení tvůrčí síly v odboru národně uměleckém. Kmet srdce mladistvého, důkladně vzdělaný skladatel a šťastný tvůrce četných děl rozehřál se na nejpůvabnější básni Erbenově a oděl ji, skvělé krásy její povznášeje, ve skvoucí roucho tónů svých. Měchura nemá snad, co dotýče se důkladného vzdělání hudebního, bohaté zkušenosti, skladatelské zručnosti a obdivuhodné

plodnosti zde (v Praze) žádného soupeře. Česká galerie hudebních obrazů získala ilustrací obou oněch básní dva skvostné obrazy, jež o tom svědčí, že bohatá tvořivá síla v našem lůně se proudí přes to přese všecko, že tolik překážek našemu vývoji v cestu se hrne.«

Položil jsem zde doslovně úvahu tuto, poněvadž jest trefna a poněvadž mně milo uvésti v tomto spise i hlas cizí, nepředpojatý. Povaha Měchurova byla tak roztomila, že každý, kdo blíže s ním zacházel, si ji zamiloval.

Tak dělo se i se srdcem mým a panegyrikon nerad bych psal! —

»Jsa již starcem« — pokračuje týž kritik — »chová celou hromadu skladeb každého směru při sobě, kterých v dlouhé řadě let nashromáždil, kdež v soukromé oddálenosti, jen aby tvůrčímu pudu svému a lásce své k umění dostál, pracoval a tvořil. Ve »Štědrém dni« a »Pohřbu na Kaňku« jeví se vzlet ideí, četné, jemně zosnované nápěvy, skvělé efekty hudební a v celku osnova o čerstvé, neseslabené síle svědčící; vše činí nás žádostivé po skvělých přednostech oněch skladeb, jaké p. Měchura za mladších let svých vytvořil.«

Poslední větu bych naprosto nepodepsal. Duch Měchurův zajisté, podle mého zkoumání, měl mnohem pružnější sílu tvořivou za starých jeho let, nežli za let mládí jeho mužného; ano tvrdím, že nejvyšší výše činosti své hudební dostoupil teprve na sklonku svého života, od roku 1865 počínaje až téměř do samičké jeho smrti. Básně »Štědrý den« a »Pohřeb na Kaňku« stál v zenithu

tvořivé síly své. Jest to ovšem případ psychologicky zajímavý; my však jej vysvětlíme v závěrečné úvaze své o skromném slavíku votínském. Konečně nemohu o koncertě dne 22. března jedno podotknutí zamlčeti; totiž tu chybu, že »Pohřeb na Kaňku« následoval teprve po »Štědrém dni«. Mělo býti obráceně; obecenstvo by bylo pak lépe užilo vážné a vznešené hudby dumy husitské a snadnější národní hudbu »Štědrého dne« bylo pak stejně dobře sneslo i užilo. Ale ve skutečnosti unavilo se délkou »Štědrého dne«, a krásy »Pohřbu na Kaňku«, této perly múzy Měchurovy, s velikou částí ušly obecenstvu i hudebnictvu. Ještě r. 1867 složil Měchura několik menších pieç. Tehdy seznámil jsem jej s básnickými spisy výtečného našeho F. L. Čelakovského, ze kterých zejména »Ohlasy písní ruských a českých« velmi se mu líbily. První skladba z Čelakovského připadá na začátek roku 1868, roku to bohatého na komposice. Byla to krásná báseň »Vyznání« z ohlasu ruských písní, které si také posud žádný náš skladatel nevšiml. »Vyznání« jest dueto pro soprán a bas s průvodem velikého orkestru op. 100. Pokud mně známo, provozováno posud nebylo, sám také znám dílo to jen povrchně a zdržuji se tudíž úsudku. Na »Vyznání« následovalo předposlední jeho kvarteto č. 13, op. 101. Kvarteto to bylo v Klatovech provedeno o Cecilské slavnosti roku 1868 v Měšťanské Besedě, a líbezné, zádumčivé andante a rozkošné scherzo líbilo se i širšímu obecenstvu. Na kvarteto následovala čtvrtá a předposlední jeho kantáta »Credo

mrtvých«, op. 102. Je to zvláštní skladba svědčící o tom, že starcův duch již tenkráte zalétal v krajiny záhrobní a v nich si liboval. Psána jest pro solový hlas a veliký sbor i soly s orkestrem. Credo u velikém slohu tvoří jádro celé skladby, jež, na Velký pátek v kostele provedena, účinek by měla přemohutný. Veškera tato skladba i básnická idea k ní i provedení je dílo Měchurovy duše. Ano on sám si načrtl k ní text, jejž jsem já jenom vzdělal. Obsah je tento: Šílený, starý mnich domnívá se, že jest mrtev a že nemůže dojíti spasení. I bloudí o Velikém pátku v noci po kostele a vrhnuv se před oltářem tváří na zemi, prosí úpěnlivě, by Bůh mu daroval věčný mír. V tom bije zvon půlnoc, svíce samy se na oltáři rozsvítí, kameny se s hrobů mnichů zdvihají a mrtvoly jejich vystupují ze stínů hrobův a seřaďují se klečmo kolem šílence. Poté spustí své Credo, vyznání své slavné víry v Boha a jeho nekonečnou lásku a dobrotu k lidem. Tomu jich vyznání šílený stařec mnich uvěří, ano uvěří i v mír, který mu Bůh dá a šťastně na stupních oltáře zemře. Jaký vznešený, hluboký pomysl! Zdaž nesvědčí on o veliké a pružné síle ducha Měchurova! My ovšem neměli jsme posud něco podobného, avšak ani jiní národové něčím tak velkolepým vykázati se nemohou. Mistr sám díla svého v úplnosti neslyšel: děly se sice opravdivé přípravy k provozování, ale nedošlo na ně, že — první pozaunista nám odešel! Hned po »Credu mrtvých!« následovalo 6 malých písní od Čelakovského s průvodem piana, op. 103, věnovaných

paní Martě Procházkové, v uměleckých kruzích chvalně známé. Zdaž nesvědčí toto faktum o veliké pružnosti ducha Měchurova? Ke konci pak roku 1868 spatřila světlo posléze ještě jedna z nejdojemnějších skladeb Měchurových, hymnus pro smíšený sbor s průvodem harmonia neb varhan s názvem: »Buď vůle tvá!« ke krásným slovům pěvce »Růže stolisté«, op. 104. Dávali jsme dvakráte v Klatovech tu skladbu, jež jest plna zbožných citův a libodeché oddanosti do vůle boží a vyniká i líbeznou melodií i harmonií. Zbožná, tichá, hluboká povaha Měchurova v ní tak krásně se obráží, že slušně ji lze nazvati kusem srdce Měchurova. Bylo by velmi žádoucno, aby dostala se tiskem brzy u veřejnost.

IV.

Rok 1869, poslední ze řady let našeho mistra na zelené zemi, vyniká ještě větší plodností, nežli rok minulý. Mimo pieçu pro piano »Trois impromptu«, které sepsal hned ze začátku pro vnuky své, op. 105, a poslední jeho kvartetto č. 14, op. 106, padá výhradně do toho roku největší jeho dílo, koruna veškerého jeho hudebního myšlení, cítění a skládání, opera jeho »Marie Potocká«. Libretto k ní, rozdělené na 3 jednání, zhotoveno jest od Josefa Koláře podle čarokrásné básně Puškinovy »Bachčisarajský fontán«. Libretto samo dal v Praze Měchurovi r. 1868 Dr. Rieger. Stařec nezmínil se však ani živé duši

o tom, aniž kdy prohodil slovíčkem, že by snad měl ještě chuti pustiti se do opery. K práci té asi chystal se delší čas, z jara však r. 1869 pustil se opravdivě do ní a psal a skládal o překot, ani v noci nemaje pokoje, takže, maje ovšem už všecky náčrtky k dílu pohromadě, celou rozsáhlou partituru ve 3 svazcích za tři měsíce a několik dní zhotovil. I odpoledních svých oblíbených procházek po lesích zanechal a namáhou duševní i tělesnou prací utrpělo i tělo jeho tak, že podobal se takořka jen svému stínu. Mně to neušlo a vyslovil jsem kolikráte obavu svou M. Kličkovi, že se Měchura jara asi nedočká. M. Kličkovi prvnímu se svěřil, co píše, ten mu však musil přísahati, že mně nic nevyzradí; miloval právě stařec dětinsky překvapení, a to se mu aspoň při mně dokonale povedlo. Ke konci listopadu t. r. došlo mne pozvání, bych k němu na Votín s M. Kličkou první neděli adventní, 28. listopadu, přijel. Jeli jsme hned ráno do Votína, a sotva že jsem vstoupil s obvyklou svou úctou do jeho pracovny, kde tolik krásných jeho plodů povstalo, předložil mně tištěné libretto Kolářovo, abych mu je přečetl a řekl, co o něm soudím. Myslil jsem posud, že snad chce teprve skládati, a že si přeje, abych mu libretto pro hudbu a divadlo upravil, a činil jsem proto za čtení své poznámky. Ale Měchura byl nápadně netrpělív a sotva se dočkal, až jsem byl dočetl. Poté rozmluvil se jaksi nepokojně o věcech lhostejných, pak šel za své piano, vyňal odtamtud veliký paklík not a 3 černé knihy, a položil je přede mne na piano. Změřil jsem

hltavě černé knihy a »Marie Potocká« ležela hotova přede mnou.

»Nu, tu ji máte, professore,« zažertoval stařec; já však oslzev přitiskl jsem jej k srdci a poděkoval mu ve jménu národa za dílo umělecké, které mu za památku na sebe složil. Poté následovala produkce při pianě, od které nás nemohli ani k obědu dostati. Po obědě pokračovalo se a šlo se vůbec zvolna ku předu, poněvadž některá místa mně trpělivý mistr třeba třikráte musil hráti. Hlavně krásný výstup Marie v 2. jednání, jak jde z koupele, mne velmi uchvátil. »Ó, to je má zlatá Márinka,« volal Měchura, »to je mé dítě, professore, krví srdce mého psané!«

Byli jsme u konce.

»Smím dáti do veřejnosti,« tázal jsem se, »že jste dílo to složil?«

»Ještě ne.«

Byl jsem na rozpacích: jediný pohled na sešlého zdravím mistra mně věštil, že nepůjde-li rychle uveřejnění před se, své Márinky neuslyší. A to, jen to, žádal jsem ještě pro něho na dobrém nebi. Měl jsem nápad.

»Nepřál byste sobě, aby někdo snad prve vaši Márinku slyšel?«

»Oh, kdybych tu tak měl Karlíčka Bendla,« vzdechl si starý mistr.

Plán můj byl hotov; teď já chystal překvapení. Hned druhého dne psal jsem Bendlovi, vyložil mu pravý stav věci, a co jsem očekával, stalo se. Spaniloduchý skladatel »Leily« přijel přese všechen nečas a krutou zimu, jedině z úcty k umě-

ní národnímu a vetchému jeho pěstiteli, k nám na Šumavu. V sobotu 18. prosince 1869 jeli jsme Bendl, Klička i já na Votín. Byli to krásní dnové, a byli to poslední krásní dnové na Votíně, tím krásnější, že Bendl přivezl také s sebou svého »Břetislava«. Někdy snad vrátím se ještě k těmto dnům, prozatím budiž jen pověděno, že Měchura nám dal svou »Marii Potockou«, abychom jí razili cestu do veřejnosti.

»Dělejte si s ní co chcete, vy chytří advokáti, kterým jsem do ruky upadl,« pravil k nám, »ja s tím nechci nic míti.« Patrně neusnula v něm ještě nechut k veřejnosti.

Krátce před jeho smrtí, 2 neb 3 dni, došlo Měchury vyzvání od ředitelství král. českého divadla, aby mu »Marii Potockou« k provozování přenechal. Bohužel, stalo se, čeho jsem se obával; starý ctihodný mistr neměl uslyšeti nejmilejšího díla svého. Nejtrpčí osud mu to překazil.

Dne 13. ledna 1871 objevila se »Marie Potocká« poprvé na jevišti ve prospěch nešťastného národního pěvce Julia Součka a očekáváno, že labutí zpěv mistrův, nade hrobem takořka zapěný, novou slávou po vší vlasti jméno jeho ozáří. Dům byl do posledního místa vyprodán, Smetana řídil výborně nastudovanou zpěvohru, úspěch byl — nevalný, jen tak čestný.

Po vší kritice šel jeden hlas, že první a velmi důležitou příčinou nezdaru byla operní knížka, jež byla velice slabá a až naivně nedramatická. Vzdělavatel zajisté nejskvostnějšího výronu Musy Puškinovy neznal hrubě ani rozdílu mezi epickým

příběhem a dramatickým dějem; vystupující v librettu osoby nejen že nejednaly, anobrž ani spolu se nestýkaly; charaktery — smělo-li se vůbec o jakých mluviti — byly prázdny vší náruživé jiskry, duši rozvlňující a k činu pudící, a všechen dějinný stroj pohřešoval i nejprostší i nejvšednější divadelní techniky.

Ký div, že skladatel rozhodně lyrický jako Měchura, jenž právě povýšenější měrou nežli jiný komponista potřebí měl se strany libretisty rázného a ohnivého vznětu i popudu, utonul v elegické sentimentálnosti, do kteréž beztoho tíhla povaha jeho, jež však k hudebnímu dramatu, jak nyní si jej představujeme a jak ho od operisty požadujeme, nikterak postačiti nemůže. Sám někde přirozeným taktem pobádán opravil si sice i nudné libretto, ale nebyl podle povahy své s to, by do mdlého lektvaru vlil oheň činoplodné síly, obecenstvo vábící i rozjařující. Trefně připomenul jeden z kritiků, že jemná a ušlechtilá mysl jeho, líbující si předem v hlubinách citův ustálených, v citech rozvlňujících se a k činům stupňujících, doma není, že nedává se ráda vyrušovati z olympického poklidu, že nedá se strhnouti dramatickému ději a unášeti jím, všecko věci, bez nichž operní divadlo jest jakoby žíla bez krve.

Co do mne, nesmím zamlčeti něco, čeho žádný kritik se nedotekl: Měchura zamiloval si elegickou krásnou Marii tak, že stala se duši jeho skutečnou bytostí, že šlo mu předem jen o ni, že pro ni pozapomínal na celek, na drama. Ji psal a líčil krví srdce svého, vše ostatní se mu proti ní roz-

plývalo pod pérem v mlhu. Vzhledem k celé opeře zaujal asi podobné stanovisko, na jakém stává otec miláčkem svým okouzlený proti blahu vší ostatní rodiny. Byla to slabost, jež na trhu divadelním jest bezcenna, škodna a osudna, ale sama v sobě poeticky krásnou nikdy býti nepřestane.

Co do hudby samy o sobě uznáno jednosvorně všemi časopisy, že jest v »Marii Potocké« hudba lahodná a ušlechtilá, plná melodických půvabů, poněkud jen v úzkém rámci se držících, zvláště pak v momentech elegických nálad dojímavá; faktura že jest důkladna a instrumentace celkem působivá. Přívrženci obnovy Wagnerovy pohřešovali při ní dramatické, ryze umělecké effekty, bez nichž opera se obejíti nemůže, ač naproti tomu chváleno, že ani jednoho laciného effektu nepoužil. Osoby a situace nebyly s dostatek charakterisovány, a ač Měchura k jednotnému dramatickému aktu směřoval, přece se mu nepodařilo vnitřní ústrojné jednoty dosáhnouti, jež leží v důsledném a důkladném thematickém zpracování základních motivů, zkrátka, že stoje na stanovisku ryze hudebním a nikoliv hudebně dramatickém, utvořil dílo elegicky sentimentální, jež širší obecenstvo musí unaviti. Z jednotlivostí chválena předem výtečná ouvertura, četná tklivá místa v úloze Mariině, zvláště v druhém jednání, tatarská píseň, sbory a balety.

Tak soudili přátelé směru Wagnerova, jehož rozumným ctitelem Měchura sám byl.

Mírněji vedli si v posudcích svých přívrženci starší operistické školy chválíce předem, že se

skladateli povedlo bystře protivy vytknouti, jež mu knížka v obou ženských postavách, Zaremy a Marie, poskytovala. Zvláště že zdařile ilustroval orientálskou vášnivost Zareminu a libostnou něžnost Marie Potocké i její lásku ke vzdálenému domu otcovskému, ztrpčenou nářkem nad pohanou, způsobenou jí vězením u Gireje. I třetí ještě živel chválen, jarobujné totiž nápěvy sveřepých hord tatarských, jež opět klidné popěvy nešťastné panny z harému po umělecku přidušují. Tyto tři živly nazvány právem nejskvělejšími stránkami celé partitury Měchurovy.

Charakteristika těchto tří živlů shledána náležitě ostrou, zato však stýskáno, že úlohy mužům přidělené méně se z pozadí odrážejí.

»Celkem vyvinul se Měchura,« praví jeden ze soudců, »ve svém díle bohatost fantasie závidění hodnou. Motivy jsou snadno pochopitelny, přesny, a co do postupu tónového vlivny, vznikajíce největší měrou z diatonických stupnic; modulace jsou přirozeny, periodika rozkošně rozčlánkována a nikdy hledána, rhytmika nikdy bizarna. V orchestraci libuje si autor myšlenku do jednotlivých frásí rozdělovati, z nichž každá jiné instrumentálné skupině připadá. Na průvodních motivech taktéž není nedostatek, ač nejsou tím způsobem využitkovány, jak přívrženci Wagnevi toho sobě žádají. Takové jsou pompésné harmonické postupy, vystupování Girejovo naznačující, strážná píseň Mariina a píseň tatarská, kteréžto tři motivy zároveň jsou živly, z nichž ouvertura je zosnována.«

»Každým způsobem,« končí kritik, »máme před sebou nepopíratelný hudební talent, při němž jen nám litovati jest, že již svou životní dráhu dokonal.«

Tolik kritika.

Promyslíme-li klidně a nestranně její hlasy, domyslíme se výsledného úsudku, že Měchura šel cestou vlastní, snaže se v »Marii Potocké« i dobré stránky starší operistické skladby i četná vymožení Wagnerovy reformy v jediný umělecký celek sloučiti, a právem se domníváme, že by byl dobásnil se utěšeného výsledku, kdyby byl měl pod rukama libretto jen poněkud příhodné a divadelně působivé, jímž by se byla lyrika jeho jen poněkud mocněji vzepiala k dramatickému vzletu.

Zevnější výsledek prvního provozování »Marie Potocké« zdál se velmi příznivým, aspoň čelní zastupitelé úloh byli při aktových závěrech hlučně a bouřlivě vyvoláváni, ale dílo neproniklo a nemohlo se státi kusem repertoirním.

Patnáctého dne ledna 1871 opera se opakovala a byla pak uložena ke klidnému spánku v temnoty divadelního archivu.

Osud, jenž na krátce před tím zhasil svíci šlechetného života pěvcova, byl věru k němu milostiv: uspořil mu zajisté zkormoucení, jež by bylo jemnou jeho duši žalostivě sklátilo.

V.

Po »Marii Potocké«, op. 107. složil Měchura tři žertovné sbory pro smíšené hlasy k slovům mým. Názvy jich jsou »Komár«, »Pták Čermák« a »Poštovský«. Tvrdím-li, že toho genru skladeb posud nemáme, činím tak s dobrým svědomím; krátce po smrti skladatelově dávali jsme ty sbory, op. 108, v Klatovech, řízením Kličkovým, a líbily se velmi. Podrobnější referát najde s v »Hud. listech«. Nejkrásnější ze všech je »Pták Čermák«. Dílo to připadá na konec ledna 1870. O vánocích r. 1869 seznámil jsem Měchuru s básněmi Hálkovými, z nichž vybral sobě text k poslednímu dílu svému op. 109, na němž pracoval již krátce před svou smrtí. Text vybral si ze IV. oddělení z »Alfreda« a nazval dílo »Mrtvý rej«. Dílo to, bohužel, už nedokončil; anděl smrti vyrval mu najednou náhlým způsobem péro z rukou k naší i celého národa žalosti!

Bylo to ve středu, 9. února 1870 na večer, když přijel Měchura do Klatov podívat se na plitkostřelecký ples. Přijel jako obyčejně časněji a zastavil se u M. Kličky, kdež jsem právě šťastnou náhodou byl přítomen. Sedl k pianu a probíraje se v klávesách zahrál jednu periodu, tázaje se Kličky, jak se mu líbí?

»Snad ráčíte zase něco skládati?« ptal se Klička.

»Píšu něco z Hálka, o těch mrtvých a duchách, a jsem již daleko; jen ještě starce vyvolám z hrobu a pak přijde konečný sbor.«

I začal nám hráti jednotlivé kusy, a dostav se do hry skončil posledním sborem basso unisono s průvodem bubnův a trub. Chvěli jsme se poslouchajíce tu skladbu, neboť skladatel sám vypadal již jenom jako oživená mrtvola! Duch jeho bloudil již v jiných, nadzemských končinách. Na str. 99 Kobrova vydání našel jsem nehtem znamení ke konci, až tam hodlal Měchura skládati. Starci, bohužel, nedali se již vyvolati z hrobu, nýbrž zavolali k sobě starého mistra!

Když Měchura dohrál, chtěl jsem odejíti, ale on tomu nepřipustil, nýbrž žádal, abych si k němu k pianu přisedl.

»Pojďte, tatíku, pojďte,« pravil a ovinul pravici kolem šíje mojí, »a povězte mi, co jsme již všecko spolu zplodili. Je toho již hodně, viďte?«

Já vypočítal mu básně své, které složil, a pak se řeč obrátila na Bendla. Nyní se nám teprve vysvětlilo, proč Měchura tolik na Bendla dával. Finale z »Lejly« bylo to kouzlo.

»Když jsem to finale slyšel,« pravil Měchura, »tu se mně vám slzy jako hrachy z očí koulely a začal jsem tleskati ze vší síly, co se ještě nikdy v divadle mně nestalo. To finale jest hodno největšího mistra, povídám vám, největšího mistra.«

Brzy poté jsem odešel; ale Měchura podle zvyku svého ještě trochu u Kličky žertoval, pak šel k Dru Nauši, jehož dceru měl jeho syn za manželku, a večer odešel do plesu. O půlnoci jel domů na Votín a druhého dne se roznemohl. Trpíval častěji na koliku, a ta jej i tenkráte zachvátila.

Dr. Nauš nepřikládal nemoci té váhy, poněvadž, ač byla horší než jindy, v pátek odpoledne značně povolila. I odejel také od nemocného domů a ani se v městě hrubě nezmínil, že Měchura stonal. K večeru v pátek, 11. února, se však starci přitížilo, takže úprkem jeli opět pro lékaře. Měchura byl prý docela při smyslech a sám asi netušil, že duše jeho šlechetná jest již na pouti do říše věčných harmonií. O půl jedenácté v noci obrátil se v loži, lehce oddechl a — byl v Pánu. Druhého dne ráno trousila se zpráva o smrti jeho po Klatovech, každý se jí vzpíral, vždyť každý jej miloval, ale pravda zůstala pravdou. Marný byl pláč a naříkání, dobrého šlechetného starce, nadšeného pěvce »Marie« již nebylo! Dal on za svou »Marii« ještě těch několik let, jež by byl strávil s námi na zelené zemi!

Pohřeb Měchurův byl zásluh jeho a života důstojen. Ač sníh se sypal se zataženého nebe, ač ostrý vítr od západu táhl a cesty byly zaváty, přece sjelo se 15. února 1870 dopoledne množství saní a povozů do Votína, z celého okolí a hlavně z Klatov. Každý, kdo jen poněkud mohl, vážil cestu v nepohodě, aby poslední úctu vzdal tělesným jeho ostatkům. Nebylo téměř oka, jež by bylo neslzelo, když podívalo se naposledy v rysy mrtvé tváře jeho, jichž smrt pranic nezměnila, a na nichž spočívalo ono klidné a sladké odevzdání se do vůle boží, jež tak pěkně dýše z hymnu jeho na slova Čelakovského: »Buď vůle tvá!« Kovovou rakev, v níž spočívalo tělo drahého našeho zesnulce, zdobil u hlavy vavřínový věnec, zaslaný

»Hlaholem pražským«, u nohou pak jiný věnec, jejž přinesli mu jakožto údu svému Sokolové klatovští. Zpěv. spolek »Šumavan«, jehož byl čestným členem a pravým dobrodincem, dostavil se úplný; Sokolové přivedli s sebou svou hudbu. Po 10. hodině zavzněl před zámkem dojemný truchlozpěv Škroupův:

Umlkl na vždy tlukot srdce tvého,
jež věrně v zpěvu k nám se družilo.

a nastaly obřady, jež P. Jos. Kobler, děkan klatovský a dávný přítel zesnulého, řídil a které obstarali zpěvačky a zpěváci kůru klatovského v čele s ředitelem svým M. Kličkou. Poté spustil sbor Sokolů dojemný smuteční pochod, vlastní to skladbu nebožtíka, a vynesena byla mrtvola lesníky z okolních panství, jak sobě toho nebožtík přál. Sotva první tóny zavzněly, dali jsme se do pláče: duch, ach! opustil nás, z něhož se takové tóny prýštily. Průvod brodil se nyní sněhem podle zdí parku votínského až na návrší, kde stojí gloriet, odtud pak ubíral se dolů starověkým lipovým stromořadím, kterým tak často cestou si zpívaje a skládaje zesnulec se procházíval, dolů k Předslavi. Když se přišlo do Předslavi a průvod nahoru ke kostelu se ubíral, překvapilo především množství venkovanů, jež na způsob obrovského kruhu se táhlo kol zdí hřbitovních, dodávajíc celé scéně zvláštní velkoleposti. Na vysočině u školy, poblíž vrat hřbitova, ustoupili v pravo hudebníci a zahráli naposled kol nich nesenému zesnulci překrásné trio z jeho pochodu, kterýžto

okamžik každému citlivému účastníku pohřbu vpravdě srdce stiskl. Poté nesena mrtvola do kostela, kdež farář předslavský, P. Josef Spát, měl krátkou a srdečnou řeč s kazatelny, jejíž konec zavíral se v těchto slovích: »Odešel jsi, drahý muži, tam, kde žádný falešný tón duše tvé neurazí, kde slyšeti budeš věčné harmonie a v nich spolu Hospodinu budeš prozpěvovati!« Poté zpíváno vokálné rekviem od M. Kličky a pohřební sbor od Jelena a nesen zesnulec do rodinné hrobky, by položen byl k prachu rodičů svých a nejstaršího syna. Když dokonány poslední církevní obřady a rakev již stála vedle otvoru, do něhož vnesena býti měla, zapěli jsme slzíce pěvci »Marie« poslední zpěv. Byl to sbor z jeho opery »Marie Potocké«, jehož slova tak pěkně se hodila k tomuto těžkému rozloučení se s nesmrtelným pěvcem spanilé Marie. Sbor ten zpívají ve 3. jednání ženy a muži nad mrtvolou Marie, a jest to théma, na němž zbudováno jest veliké finale. Ach! nepomyslil si ani zesnulý, že prve, než uslyší zpěv tento svět, zazní on nad mrtvolou jeho. I zpívali jsme na rozchodnou do říše věčných harmonií milovanému otci a příteli svému:

Tam v kraji Vesny mezi rozkošnými sady
již zvadla lilie. Dni zašlé složily
prchajíc jak zlatí motýli
nám v hloubi duše sladkých upomínek sklady.

Měchurovi se dlouho v hrobce nestýskalo; již v září r. 1870 přišla tam za ním milovaná jeho Klára. Pomiluj, Hospodine, duše jejich!

VI.

A nyní ještě slovo o osobnosti Měchurově. I jako hudebník i jako člověk byl Měchura zjevem velezajímavým.

Kdybychom se řídili podle známého výroku Schumannova, náležel by ovšem na první pohled Měchura k talentům třídy druhé; neboť po celé půlstoletí, co skládal, nebo určitěji řečeno, skromně a oddaně v službě umění hudebního stál, ani jednou, pokud víme, nepřestoupil způsob čili forem, jaké stanoveny jsou od dob klassických všeobecně platnými zákony hudební krasovědy; ano on nepoužil asi jednou nejvolnější, ale také nejurčitější, ač vůbec připouštěné způsoby, myslím totiž tak zvané fantasie, při svých skladbách. Leč pravili jsme: »na první pohled«; a skutečně, přihlédneme-li blíže k jeho skládání, uvidíme, že nesestárnul při starých uznaných formách, nýbrž v dlouhém průběhu života svého nikdy neignoroval hudebních vymožení dob novějších, naopak bedlivě si jich všímal a z nich těžil, pokud jen naprosto neodporovaly zákonům všem odvětvím umění společné, všeobecné krasovědy. Vždyť, jsa již téměř jednou nohou v hrobě, pracoval usilovně o hudebním dramatě, o téže novověké způsobě hudební, jejíž otcem vedle starého Glucka jest Wagner, týž Wagner, jehož tak mnozí, mladší Měchury, zatracovali, a jehož Měchura ctil a uznával. Jak Měchura Wagnerovo drama hudební pojímal, ukázalo ovšem nejlépe provozování »Marie Potocké«; vím z úst Měchurových a z do-

tcené skladby, že Měchura dobrým taktem intenci Wagnerově přiblížiti se snažil, zanedbávaje týž melodii pro deklamaci ve zpěvu, klada váhu velikou na bohatou, plnou i pikantní instrumentaci a největší na dramatickou jednotu. Proto se nedá ani kus z jeho opery vytrhnouti, a sbor »Tatarů«, provozovaný roku 1870 »Hlaholem«, byl za tím účelem zvláště upraven.

Však my nevěříme docela výroku Schumannovu a klademe, posuzujíce umělce vůbec a tudíž i hudebního skladatele, první a největší důraz na pramen, z něhož se říne ne-li všecko, zajisté aspoň nejkrásnější část umění, totiž na obrazotvornost. Genius ovšem nosí zákon i pravidlo v sobě, on jedině jest zdrojem pokroku v umění, ale ont může i obsah svého tvoření vlíti již v hotové formy, jestliže mu tyto vůbec postačí, a platí o něm výpověď Goethova, že »v pravé míře ukazuje se mistr«; kdežto naopak i pouhému, třeba nevytříbenému talentu nestačí staré formy jednoduše proto, že jsou mu nepohodlny, že nemá síly, by je ovládal. Co se týče obrazotvornosti, byla tato u Měchury co do obsahu bohata, co do tvoření velmi plynna. Již asi před 20 lety obdivoval se mu v té stránce básník Ebert, důvěrný jeho přítel a sám jako umělec soudce povolaný, s jakou snadností děla se u něho koncepce i provedení idey. »Hudba musí plynouti ze srdce,« říkával starý Měchura, čímž myslil, že musí býti přirozena, že nesmí býti hledána nebo v jakémkoliv způsobu dělána, že splývati musí bez potu a práce. Přirozenost můžeme tudíž vším právem hud-

bě jeho přisouditi. Ale zdaž byla také původní? Otázku tu rozřešiti musí teprve budoucnost; neboť v tomto okamžiku není ještě musa Měchurova tolik známa, aby soud platný mohl býti pronesen; než kloním se podle svých vědomostí k mínění, že mnoho původních pokladů vězí v jeho hudbě. Jaký byl povšechný ráz jeho obraznosti? Tu odpovím směle: lahodnost! Mysl jeho byla prosta vší náruživosti, vší všednosti, sama v sobě ukojena a tudíž lahodna. To viděti dobře z volby jeho básní, které skládal; vyjma »Pohřeb na Kaňku«, v němž zpodobil hudbou náboženský fanatism s rázností a ohněm podivuhodným, pročež také toto dílo zvláštní unikum jest v celé jeho činnosti umělecké, a snad Hálkův »Mrtvých rej« vždy vybíral látky co do podstaty i způsoby lahodné a vlibné.

Zdaž má jeho hudba ráz novoty, zdali uchvacuje? Na otázku tuto záporně odpovídáme. Měchura žil zajisté jako umělec, v periodě klassické, z níž první potravu a sílu brala jeho tvůrčí obraznost, on žil v periodě romantické, on dočekal se periody novověké. Již na náležitém místě ukázal jsem, že v zásadě chýlil se ke klassickým názorům; kdyby tedy někdo v jeho hudbě hledal n jeho vlastní bytost, vnitřní mocné boje a zásy jeho, a hledal v ní ohlas vlastního svého lce, jenž by jej uchvátiti měl, jak za našich dnů ;dý si toho přeje, zklamal by se; cit vroucí, boký spočívá v jeho hudbě, on však více se l námi skrývá, než aby dral se v duši naši a ýval jí. Proud uchvacujících citův a náruži-

vostí neleží v hudbě jeho, ale za to věčně jasný, bohatě plynoucí zdroj lahodného ducha, zvláštní téměř aristokratická noblessa, vytříbenost a formálná krása v obsahu i ve výrazu. S pokročilejším věkem, žije v líbém zátiší svém, stýkal se čím dále tím méně s novějším světem, a ač nikdy se od vládnoucího v hudbě proudu neodloučil, přece přijal ve své tvoření jen to, co neodporovalo svědomí jeho krasoumnému, ale nezměnil podstatně původní ráz svého hudebního charakteru. V dílech jeho z let mladších jeví se především pouhá záliba ve světě tónův, ale v pozdějších zvláštní ostrost ducha v koncepci a mužná vytříbenost provedení vedle zvláštní, řekl bych, zmocněné svěžesti. To je zvláštní věc při hudbě Měchurově; nejkrásnější díla padají v poslední jeho léta. V letech, jež sněhem posypala jeho hlavu, jeví se při něm taková duchovní svěžest, že co do ducha vypadal velmi mladistvý, to viděti jasně na jeho dílech. Odkud to? Měchura žil vždy v poklidu bezstarostném, mírně a střídmě. Až do opery »Der Schild« skládal sice stále, ale zvolna a s rozvahou a s největším potěšením. Pokládal se za ochotníka v umění, až složil svou operu. Nedostav se u veřejnost odpočinul si několik let. S obnovenou silou pracoval zvolna dále, vlasy mu probělely a nová asi myšlenka padla mu na mysl: »Má všecko mnoholeté úsilí v skládání býti marno, pomíjivo jako let mušky v zlatu slunečním? Či nejsi povinen cti své, svědomí svému postarati se o to, aby vidělo potomstvo, co a jak jsi pracoval?« Byl již stár v těch dobách, síly

jeho se vzpřímily, životní myšlenka jej omladila; svěží půvabný ruch hudební ve vlasti přidal mnoho ze svého k jeho vzletu, já seznámil jej s potřebami uměleckými národa a s látkou, jež se mu líbila, jež ho nadchla, stařec omládl a odtud ta svěžest, odtud ta chuť a síla, že pustil se do velikých úloh a že je provedl. Či nemluvil jsem pravdu, řka hned s počátku tohoto životopisu, že píšu ve prospěch těch, kdož síly své věnují božskému umění? Hudební povaha Měchurova zůstane vždy zajímava a s jisté stránky krásna. Žehnali bychom zajisté nebi, kdyby nám dalo více Měchurův. Třeba ledacos zastaralého bylo v dílech jeho, nepatrno jest proti celku a snadno se od tohoto pokročilými náhledy našimi absorbuje. Copařem on nikdy nebyl a tudíž leží v pracích jeho zárodek, jenž zúrodňovati může a bude, zárodek k pokroku v našem českém hudebním umění!

Jako člověk jest Měchura postava s každé stránky ctihodná. Měchura manžel, otec a přítel byl velmi laskavé a upřímné povahy; jako úředník a pán velikých statkův jevil se vždy lidumilem, a štědrou ruku svou neschoval nikdy do kapsy, když běželo o to, někomu v nehodách pomoci. I radou posloužil rád každému, kdo jen od něho jí žádal, a pro talenty hudební byl jako otec, ničeho před nimi neskrývaje, čím by jim mohl posloužiti. Takovým zajisté byl pro našeho Ludevíta Procházku, jejž záhy si zalíbil a vždy v paměti přátelské choval, takovým byl k Mansvetu Kličkovi, jenž od něho se velmi mnohému naučil, a zejména k synu jeho Josefovi, kapelníku

při českém divadle, jemuž byl v pravdě otcem i dobrodincem, a z něhož asi vychovati si chtěl svého nástupce, což ovšem nemilosrdná smrt tak náhle překazila. Záští uměleckého byl docela prost, neublížil nikomu ani slovem, když však někdo v hudbě mu ublížil, pak nikdy toho nezapomněl, ale nikdy také stejnou měrou se nemstil. Před veřejností byl nesmírně ostýchav, ba štítil se jí, a před kritikou měl strach panický; ale při všem tom měl, jak snadno pochopitelno, nesmírnou touhu, aspoň své komposice slyšeti, což mu ovšem náležitou měrou nebylo popřáno. Věci snadnější k provedení provedl si sám se svými hudebníky na Votíně nebo v Klatovech; komposice komorní, jako kvartetta, dal si v Praze na vlastní útraty nejlepšími silami v soukromí prováděti, symfonií svých a velkých orkestrálných skladeb jen malou část slyšel. Že ani jako stařec nic jiného si již nepřál, nežli viděti a slyšeti svou »Marii Potockou«, snadno jest se domysliti; však neváhám tu napsati, že snad strach, jak bude přijata, byl by strávil poslední jeho síly tělesné, kterých mu ovšem již nedostávalo se. Tento strach před veřejností a kritikou byl velmi na újmu jeho umělecké činnosti, rovněž jako jeho láska k samotě na Votíně a v Klatovech, která nikdy nepřipustila, aby byl konal větší cesty. Mimo Vídeň nepřišel skoro přes hranice vlasti své, a tenkráte snad jej k tomu přinutil Beethoven. Jiná stránka jeho povahy byla nesdílnost; o svých plodech nerad mluvíval, ano ani své rodině se nesvěřil, co píše nebo co napsal; o hudbě mluvil jen s hudeb-

níky, a to jen spoře, což jest příčinou, že úloha má, životopis jeho napsati, byla nesnadnější, než by si kdo pomyslil. V obcování byl muž líbezný a roztomilý, nadmíru uhlazený a zábavný; jsa stár, miloval velmi žert, který každý s radostí od něho přijímal; koho měl rád, toho měl z celého srdce rád a umíval to tak prostě a jednoduše vysloviti, že člověku srdce v těle okřívalo. Ironie, satira nebo štiplavost vůbec byla mu neznáma a cizí; povaha jeho byla tak dobrá, jako povaha holubičí. Mimo hudbu miloval náruživě honbu, a pro přírodu a její půvabný život měl mysl velmi přístupnou a vjímavou. Dojmy přírodní budívaly v duši jeho hudební tvoření, tak na př. hejno poletujících mušek ve zlatě večerního slunce před jeho oknem přimělo jej ku sepsání rozkošného capriccia: »Les mouches«. V krásně položené své pracovně, nárožním to pokoji s jedním oknem k východu a s druhým k jihu, žil jako ve svém ráji. Komponoval vždy stoje u pultu u okna k jihu obráceného, odkud šla vyhlídka v ohradu s jasany a topoly, do níž sháněl se mladý dobytek, na němž míval zalíbení; od východu pak z rána hned dralo se k němu s půvabným zlatem svým sluníčko, a park, kaplička vedle rybníka a stavení vesnická malebně rozestavená, poskytovaly nejbližší pěknou vyhlídku. Bibliotéku svou hudební měl v parku ve zvláštním chrámci; hříchy pak své, jak žertem říkával, totiž komposice, narovnány měl ve svém pokoji v pravo od východního okna. Vedle Bösendorfova piana stála americká, houpací židle, v níž rád sedával, ostatně

tam byly ještě dvě skříně se zbraněmi a na nich vycpaní dravci.

Co do postavy byl Měchura prostředně veliký, spíše větší nežli menší; byl štíhlý a suchý, a vypadal celkem mnohem starší než byl, odtud to stálé epitheton jeho »starý Měchura« v Klatovech i v okolí; lid dříve mu poddaný říkával mu »starý milostpán«. Vlasy měl bílé jako mléko; kníry — jiných vousů nenosil — měl též bílé, značně do žluta, čili »přičouzené«, jak přítel Klička říkával, a to právem, neboť starý Měchura nedal ani dýmky nebo doutníku z úst. Byl kuřák náruživý. Zevnějšek jeho byl elegantní, i jako stařec tak vkusně si uměl zavázati kravatu, že švihák by mu byl záviděl.

A tak loučím se s tebou, drahý starče, s těma dobrýma sivýma očima, s tím holubičím srdcem, s tou pružnou myslí a duchem pro svaté umění nadšeným! Jestliže řádky tyto složí tě v paměť národa, pro nějž jsi básnil a psal, bude to ode mne jen skrovná odměna za šťastné a krásné chvíle, jež jsem zažil v okouzlující společnosti tvé. Doufám, že jistě přijdou dnové, kde jen s úctou zavznívati bude tvé jméno po vlastech svatováclavských. Budu na to hrd, že i já přičinil k čestné památce tvé aspoň tolik, kolik leželo ve skromné síle mé!

---

130 59 075

Vydali jsme a doporučujeme:

Ferd. Engelmüller: **Cesty k malířskému umění.** Váz. . . 300·—
Prof. K. Wellner: **Cesta k modernímu ornamentu** . . . 60·—
Z temna poroby k slunci svobody. Za red. prof. Prokopa Vavřínka . . . . . 60·—
V. Weinzettl: **Víra v nové době** . . . . . 45·—
S. U. Tongi: **Pod buky.** Ilustr. . . . . 17·—
S. U. Tongi: **Pod palmami.** Ilustr. . . . . 28·—
V. V. Tomek: **Kráska z ostrovní říše.** Román . . . . 17·—
Prof. Bedř. Klenot: **Abecední ukazatel správných tvarů a vazeb českých** . . . . . 15·—
Emil Edgar: **Kolumbaria a popelnicové háje.** 70 vyobr. . 20·—
H. R. Haggard: **Allanova žena.** Román spisovatele světového jména . . . . . 15·—
H. R. Haggard: **Děti mlhy.** Úchvatný román . . . . 40·—
H. R. Haggard: **Touha světa,** (v tisku).
Triumf techniky. Lexikonové dílo technické . . . . . 60·—
J. Kuchař: **Pohádka dávno uprchlého jara** . . . . . 10·—
A. V. Šmilovský: Sv. I. Kmotr Rozumec . . . . . 12·—
A. V. Šmilovský: Sv. II. Parnasie . . . . . 12·—
A. V. Šmilovský: Sv. III. Šetník Dřevnický . . . . . 12·—
A. V. Šmilovský: Sv. IV. Starohorský filosof . . . . 12·—
A. V. Šmilovský: Sv. V. Nebesa. Procul negotiis . . . 12·—
A. V. Šmilovský: Sv. VI. Pod doškovými střechami . . 12·—
A. V. Šmilovský: Sv. VII. Červený deštník . . . . 12·—
A. V. Šmilovský: Sv. VIII. Na čerstvém vzduchu . . . 12·—
R. Demarteau: **Zpověď devíti.** II. vyd. po zabavení . 25·—
Pod panskou parukou. II. po zabavení oprav. vyd. . 25·—
Ruy Perez: **Ve výhni.** (Nádherně ilustrováno.) . . . . 25·—
R. Fleury: **Světácká láska.** Nádherně ilustrováno. . . 25·—
R. O'Monroy: **Ze světa rozkoše.** Erotické humoresky . 12·—
F. Champsaur: **Ua, Ua, král opic.** Dobrodruž. román . 26·—
M. Glass: **Odpoutané lidstvo** . . . . . 26·—

Ve vydávání se pokračuje. Objednávky vyřídí

NAKLADATELSTVÍ

BORSKÝ A ŠULC

PRAHA-ŽIŽKOV, Smetanovo nám. 1255

jakož i každé knihkupectví.

Tiskem Dr. Ed. Grégra a syna v Praze.